КАК ФИЛМЪТ СТАВА КУЛТУРЕН

Филмова култура в България 1920-1940.
Албум-алманах

HOW MOVING PICTURES BECAME CULTURE

Film Culture in Bulgaria 1920-1940.
An Illustrated Almanac

HOW MOVING PICTURES BECAME CULTURE

Film Culture in Bulgaria 1920-1940. An Illustrated Almanac

Edited by Alexander Donev

Институт за изследване на изкуствата
Institute of Art Studies

Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences
Sofia, 2026

КАК ФИЛМЪТ СТАВА КУЛТУРЕН

Филмова култура в България 1920-1940. Албум-алманах

Редактор и съставител Александър Донев

Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките,
София, 2026

Книгата „КАК ФИЛМЪТ СТАВА КУЛТУРЕН. Филмова култура в България 1920-1940. Албум-алманах“ е част от проекта на сектор „Екранни изкуства“ в Института за изследване на изкуствата – БАН „Кинокултура, изкуства и национални образи в България (КИНО.БГ). Формиране на обществената значимост на филмовата култура в периода между двете световни войни“ и се издава с държавно подпомагане по договор № КП-06-Н60/6 от 16.11.2021 г. с Фонд „Научни изследвания“.

The book "HOW MOVING PICTURES BECAME CULTURE. Film Culture in Bulgaria 1920-1940. An Illustrated Almanac" is part of the project of the Screen Arts Sector at the Institute for the Study of Arts – Bulgarian Academy of Sciences "Film Culture, Arts and National Images in Bulgaria (Kino.BG). Shaping the Public Significance of Film Culture in the interwar period" and is published with state support under contract No. KP-06-H60/6 of 16.11.2021 with the Bulgarian National Science Fund (BNSF)“

ФОНД НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Книгата „КАК ФИЛМЪТ СТАВА КУЛТУРЕН. Филмова култура в България 1920-1940. Албум-алманах“ е резултат от изпълнението на проект BG16RFPR002-1.014-0011„Устойчиво развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № BG16RFPR002-1.014 „Устойчиво развитие на Центрове за върхови постижения и Центрове за компетентност, в т.ч. и на конкретни инфраструктури или техни обединения от Национална пътна карта за научна инфраструктура.

The book "HOW MOVING PICTURES BECAME CULTURE. Film Culture in Bulgaria 1920-1940. An Illustrated Almanac" is a result of the implementation of project BG16RFPR002-1.014-0011 Sustainable Development of the Center of Excellence "Heritage BG," funded under the grant aid procedure BG16RFPR002-1.014 “Sustainable Development of Centers of Excellence and Centers of Competence, Including Specific Infrastructures or Their Associations from the National Roadmap for Scientific Infrastructure”.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

НАСЛЕДСТВО БГ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

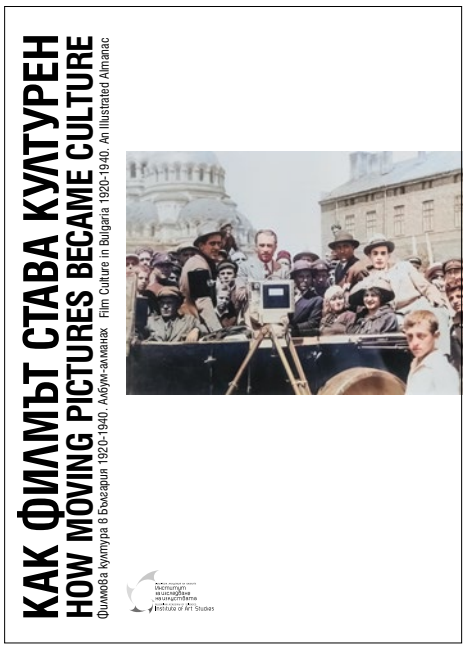
На корицата: Групова снимка от снимачната площадка на филм „Улични божества“ (1929, реж. Васил Гендов)
On the cover: A group photo taken on the set of the film Ulichni bozhestva (Street Idols, 1929, directed by Vasil Gendov)

Книгата е достъпна онлайн на страницата на проекта / The book is available online on the project website www.bgkino.com/библиотека/

1920 – 1940 КИНОКУЛТУРА ИЗКУСТВО НАЦИОНАЛНИ ОБРАЗИ

Автори: Петър Кърджилов (1,3,4), Йоана Спасова-Дикова (2.), Андроника Мартонова (8), Росен Спасов (7), Боян Ценев (6), Александър Донев (5, 8, 9, 10, 11, 12, 13)
Стилов редактор и коректор (български): Анна Андреева
Превод, стилов редактор и коректор (английски): Петър Гълъбов
Authors: Petar Kardzhilov (1, 3, 4), Yoana Spasova-Dikova (2), Andronika Martonova (8), Rosen Spasov (7), Bojan Tsenev (6), and Alexander Donev (5, 8, 9, 10, 11, 12, 13).
Style editor and proofreader (Bulgarian): Anna Andreeva
Translator, style editor and proofreader (English): Petar Galabov

© Институт за изследване на изкуствата, БАН / Institute of Art Studies – Bulgarian Academy of Sciences, 2026
ISBN978-619-7619-65-2 (твърда подвързия / hard cover)
ISBN 978-619-7619-66-9 (pdf)
© Петър Кърджилов, Йоана Спасова-Дикова, Андроника Мартонова, Росен Спасов, Боян Ценев, Александър Донев / Petar Kardzhilov, Yoana Spasova-Dikova, Andronika Martonova, Rosen Spasov, Bojan Tsenev, Alexander Donev
© Александър Донев, редактор и съставител / Alexander Donev, editorial and selection matter
© Даниел Нечев, художник на корицата / Daniel Netchev, book cover design

Съдържание / Contents

КИНАТА В СОФИЯ /
FILM THEATERS IN SOFIA

БЪЛГАРСКИ КИНОАРТИСТИ /
BULGARIAN FILM ACTORS

ИЗВЪНСТОЛИЧНИ КИНА /
CINEMAS OUTSIDE THE CAPITAL

ВИДНИ КИНОПРЕДПРИЕМАЧИ /
PROMINENT FILM ENTREPRENEURS

БЪЛГАРСКИ АРТИСТИ В ЕВРОПЕЙСКОТО КИНО /
BULGARIAN ACTORS IN EUROPEAN CINEMA

ЕКРАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРСКОТО КИНО (1917 – 1947) /
FILM ADAPTATIONS IN BULGARIAN CINEMA (1917–1947)

ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ ЗА КИНО /
PERIODICALS ON CINEMA

ПОЕТИ – ПОЧИТАТЕЛИ НА КИНОТО /
POETS – FILM ENTHUSIASTS

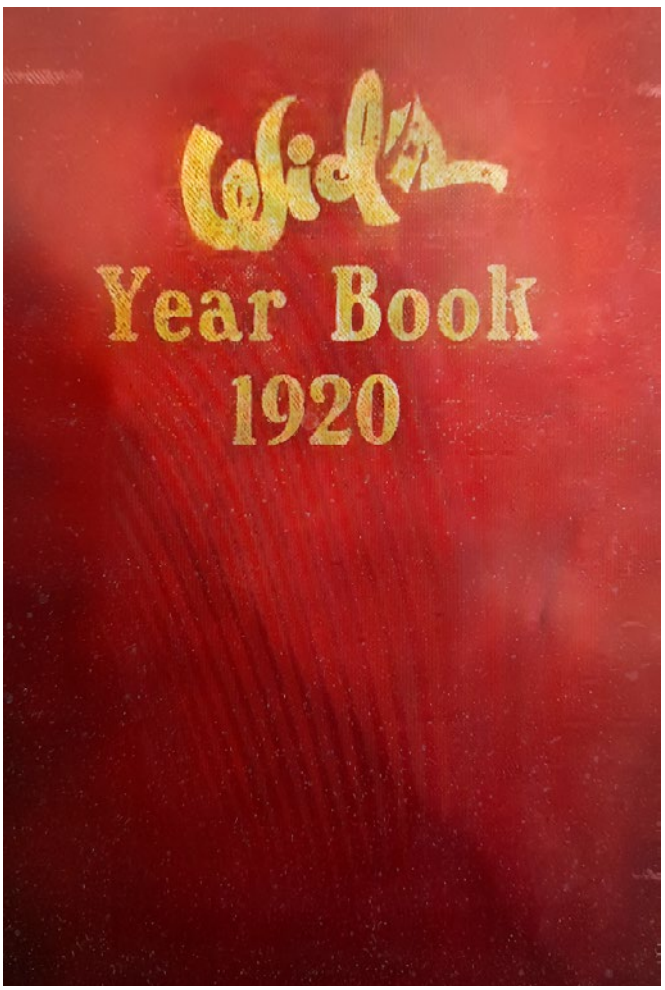
ЦЕНЗУРА / CENSORSHIP

ГАСТРОЛИ НА ЧУЖДЕСТРАННИ ЗВЕЗДИ /
FOREIGN STAR TOURS

ХУДОЖНИЦИ / ARTISTS

ПОЩЕНСКИ КАРТИЧКИ НА КИНОЗВЕЗДИ /
POSTCARDS OF MOVIE STARS

МУЗИКАНТИ, ДИРИГЕНТИ, КОМПОЗИТОРИ /
MUSICIANS, CONDUCTORS AND COMPOSERS

Ил. 1. Популярна серия американски годишници със справочна информация относно филмовия бизнес в различни страни

Fig, 1. A popular series of American year-books containing reference information on the film industry in various countries

КИНАТА В СОФИЯ
FILM THEATERS IN SOFIA

В доклада на американския консул в София Греъм Х. Кемпър, публикуван и в годишника за филмовия бизнес по света (Wid's Year Book), се съобщава, че през 1919 в България са работили 93 постоянни кина и 23 подвижни. Там е обявен и приблизителният капацитет на местата в постоянните – между 500 и 1200. Освен това се споменава за две огромни кина в София – едното за 2300 зрители (най-вероятно „Модерен театър“) и друго за 1800 (кинотеатър „Одеон“). Цените на билетите варират между 1 и 5 лева в зависимост от мястото в залата, което според валутния курс означава, че най-скъпите билети са стрували по-малко от 3 цента. По същото време цените на билетите в САЩ са били между 5 и 15 цента, а в България най-скъпите билети за кино са на цената на един хляб (около 5 лева).
От 1920 до 1941 в София съществуват за по-дълго или по-кратко над 75 кина, като първите, възникнали по време, са „Модерен театър“ и „Одеон“, разположени на 100-тина метра едно от друго от двете страни на североизточния ъгъл на пресечката между бул. „Княгиня Мария Луиза“ и ул. „Цар Симеон“. Повечето от столичните кина (42) са открити във втората половина на 20-те години на XX век. През по-голямата част от този 5-годишен период, а и почти през цялото следващо десетилетие са функционирали едновременно двадесет и дори повече кинозали.

A report by Graham H. Kemper, the U.S. Consul in Sofia, published in Wid's Year Book (an annual publication on the global film industry), states that in 1919, 93 permanent and 23 travelling film theatres were operating in Bulgaria. The approximate seating capacity of the permanent venues is also listed–between 500 and 1,200. Additionally, two large theatres in Sofia are mentioned: one with a capacity of 2,300 (most likely the 'Modern Theatre') and another with a capacity of 1,800 (the 'Odeon' cinema). Depending on the seat in the theatre, ticket prices ranged from 1 to 5 Bulgarian levs, which, based on the exchange rate, means the most expensive tickets cost less than 3 cents. Meanwhile, ticket prices in the US ranged from 5 to 15 cents, whereas the most expensive movie tickets in Bulgaria cost roughly the same as a loaf of bread (around 5 leva).
From 1920 to 1941, more than 75 cinemas existed in Sofia for varying lengths of time, with the first ones to open being the 'Modern Theatre' and 'Odeon', located about 100 meters apart on either side of the northeast corner of the intersection of Knyaginya Maria Luisa Blvd. and Tsar Simeon St.
From 1920 to 1941, more than 75 cinemas operated in Sofia for varying lengths of time. The first to open were the 'Modern Theatre' and 'Odeon', located approximately 100 metres apart on either side of the north-east corner of the intersection between Knyaginya Maria Luisa Boulevard and Tsar Simeon Street. Most of the cinemas in the capital (42) opened in the second half of the 1920s. For most of the subsequent five years and indeed for almost the entire decade that followed, twenty or more cinemas were in operation at any one time.

Bulgaria

Counsul Graham H. Kemper, Sofia, Nov. 21, 1919.

There are in Bulgaria about 93 permanent motion-picture theaters and about 23 which move from place to place, giving exhibitions in various towns. As a rule the seating capacity of the permanent theater is from 500 to 1,200, although in Sofia there is one theater seating 2,300 persons, and another seating 1,800. Admission charges have varied from 1 lev to 5 leva, according to the location of the seat. (The normal value of the lev is $0.193, but at the present rate of exchange it is worth about 3 cents in American currency). Owing to a recent Government tax of 50 per cent. on admission tickets, the price of admission will probably be advanced.

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Кино „Модерен театър“ (1) – броят на местата му варира от 2300 до 660 (от 15.III.1930 с решение на специална комисия те са намалени от 960 на 660) – , е **открито на 4.XII.1908**. То е построено на бул. „Княгиня Мария Луиза“ № 34 и е управлявано от съдружие между италианския търговец на тютюни Карло Вакаро, неговия зет Аладар Оттай-Остерайхер и техния партньор Сигмунд Силаги и през 1912 е преобразувано в акционерно дружество „Модерен театър“ АД. В хода на почти целия период между двете световни войни кино „Модерен театър“ е водещо в столичния филмов живот. През по-голямата част от съществуването си в тези десетилетия то е филмов разпространител, а периодично се занимава и с производство – най-вече на документални филми и кинохроники, но през 1914 продуцира и първия български игрален филм – комедията „Българан е галант“. Наричано „Цанко Церковски“ в годините на социализма, през лятото на 2004 то е приватизирано, а две години и половина след това – затворено.

The **‘Modern Theatre’ cinema (1)** had a seating capacity ranging from 2,300 to 660. On 15 March 1930, a special commission decided to reduce this to 660. It opened on **4 December 1908**. Located at No. 34 on Knyaginya Maria Luisa Boulevard, it was managed by a partnership between Italian tobacco merchant Carlo Vaccaro, his son-in-law, Aladar Ottai-Österreicher, and their associate, Sigmund Silagi. In 1912, the cinema was transformed into a joint-stock company, Modern Theatre AD. Throughout nearly the entire interwar period, the ‘Modern Theatre’ cinema was a leading player in the capital’s film scene. For most of those decades, it also operated as a film distributor, though it occasionally engaged in production, primarily of documentaries and newsreels. In 1914, however, it produced the first Bulgarian feature film, the comedy Bulgaran Is a Gallant Man. During the socialist era, it was renamed ‘Tsanko Tserkovski’ and was privatised in the summer of 2004, closing two and a half years later.

Ил. 3. (с. 10) Кино „Модерен театър“ с реклама на филма „Очарователният остров“ (The Mysterious Island, USA,1929)

Fig, 3. (p. 10) “Modern Theatre” cinema with an advertisement promoting the film “The Mysterious Island” (USA, 1929)

Ил.4. вестник „Слово“, 05 04 1924

Fig. 4. “Slovo” newspaper, April 5, 1924

Ил. 5. Кино „Модерен театър“ с реклама за филма „Танцувай шуте“ (Klovnen, 1927, Дания) с Гюста Екман в главната роля

Fig.5. “Modern Theatre” cinema with an advertisement promoting the film Klovnen (The Clown, 1929, Dennmark, starring Gösta Ekman)

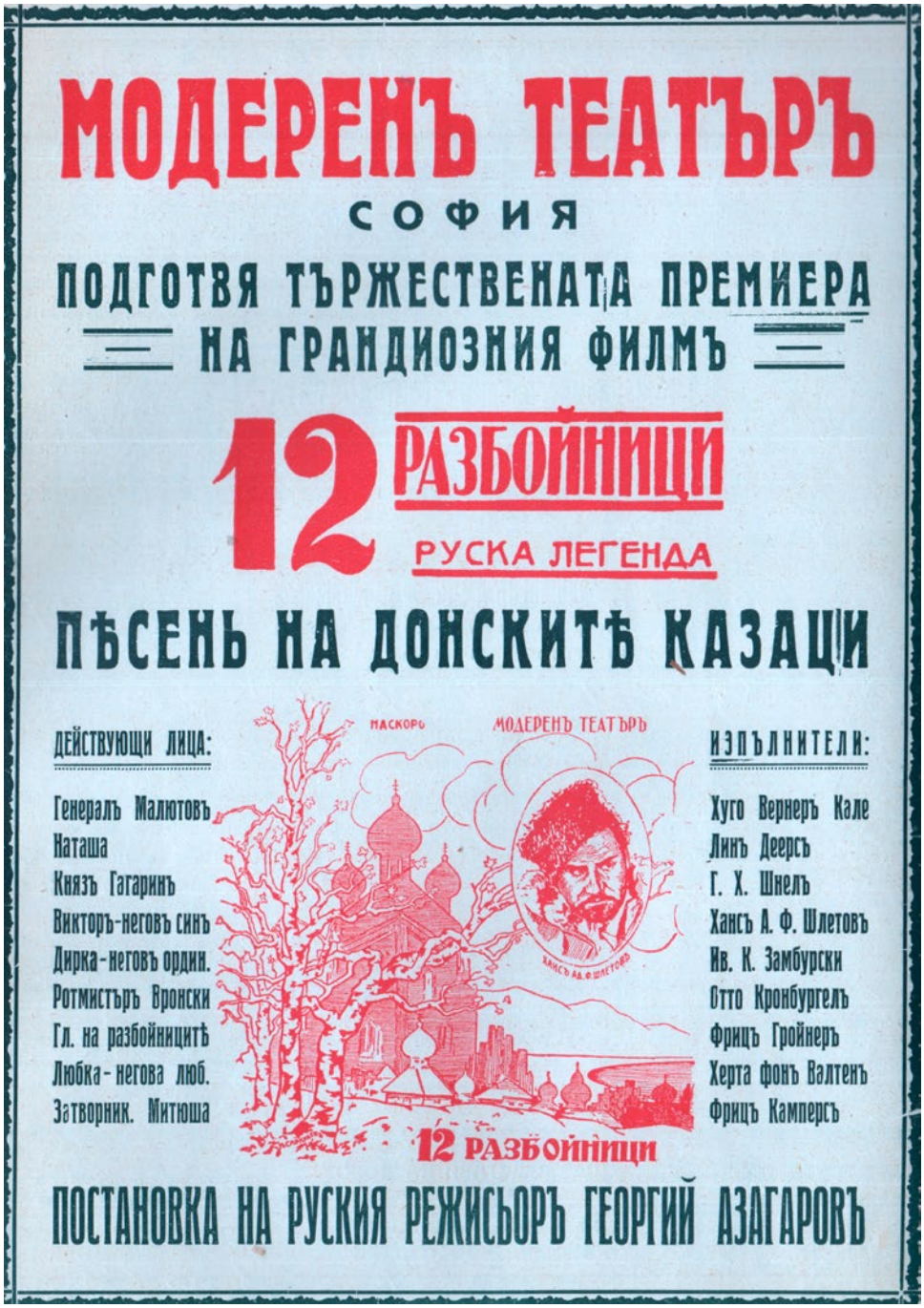

Ил. 6. Реклама за предстоящи премиери в кино „Модерен театър“ и други софийски кина – списание „Нашето кино“, 01. 01. 1928, бр. .97–100, с. 32

Fig. 6. Advertisement for upcoming premieres at the “Modern Theater” cinema and other Sofia cinemas – “Nasheto Kino” magazine, January 1, 1928, no. no. 97–100, p. 32

Ил. 7. Реклама за предстояща премиера в кино „Модерен театър“ на филм на режисьора Георгий Азагаров (1929, Германия) – списание „Нашето кино“, 12. 12. 1929, бр. .113, с. 9

Fig. 7. Advertisement for an upcoming premiere at the “Modern Theater” cinema of film *Das Donkosakenlied* (1929, Germany, dir. Georg Asagaroff) – “Nasheto Kino” magazine, December 12, 1929, no. 113, p. 9

Ил. 8. Кинотеатър „Одеон“

Fig, 8. Odeon Cinema

Ил. 9. (с. 15 долу) Булевард Княгиня Мария Луиза, ъгълът с улица Цар Симеон, на който са разположени реклами на съседното кино Одеон

Fig, 9. (p. 15 below) Princess Maria Luisa Boulevard, at the corner of Tsar Simeon Street, where advertisements for the neighbouring Odeon cinema are displayed

Кино „Одеон“ (2) – местата му варират от 1800 до 700 (след 15.III.1930 са редуцирани от 828 на 535), **открито е на 6.XI.1910**. Негови притежатели са арх. Наум Торбов, арх. Богдан Раданов и Г. Я. Гюламила. Почти през цялото десетилетие на 1920-те години киното се управлява от Спиро Янков. След навлизането на звука то трудно се справя с конкуренцията, прекратява кинематографската си дейност и от 1932 се трансформира в оперетен театър. Разрушено по време на бомбардировките през януари 1944.

Odeon film theatre (2)–opened on **6 November 1910**. Its seating capacity ranged from 1,800 to 700, but after 15 March 1930, it was reduced from 828 to 535. The owners were the architects Naum Torbov and Bogdan Radanov, as well as G. Y. Gyulamila. Spiro Yankov managed the cinema for most of the 1920s. Following the introduction of sound films, the cinema struggled to compete and ceased operating as a cinema in 1932, when it was converted into an operetta theatre. It was destroyed during the bomb raids in January 1944.

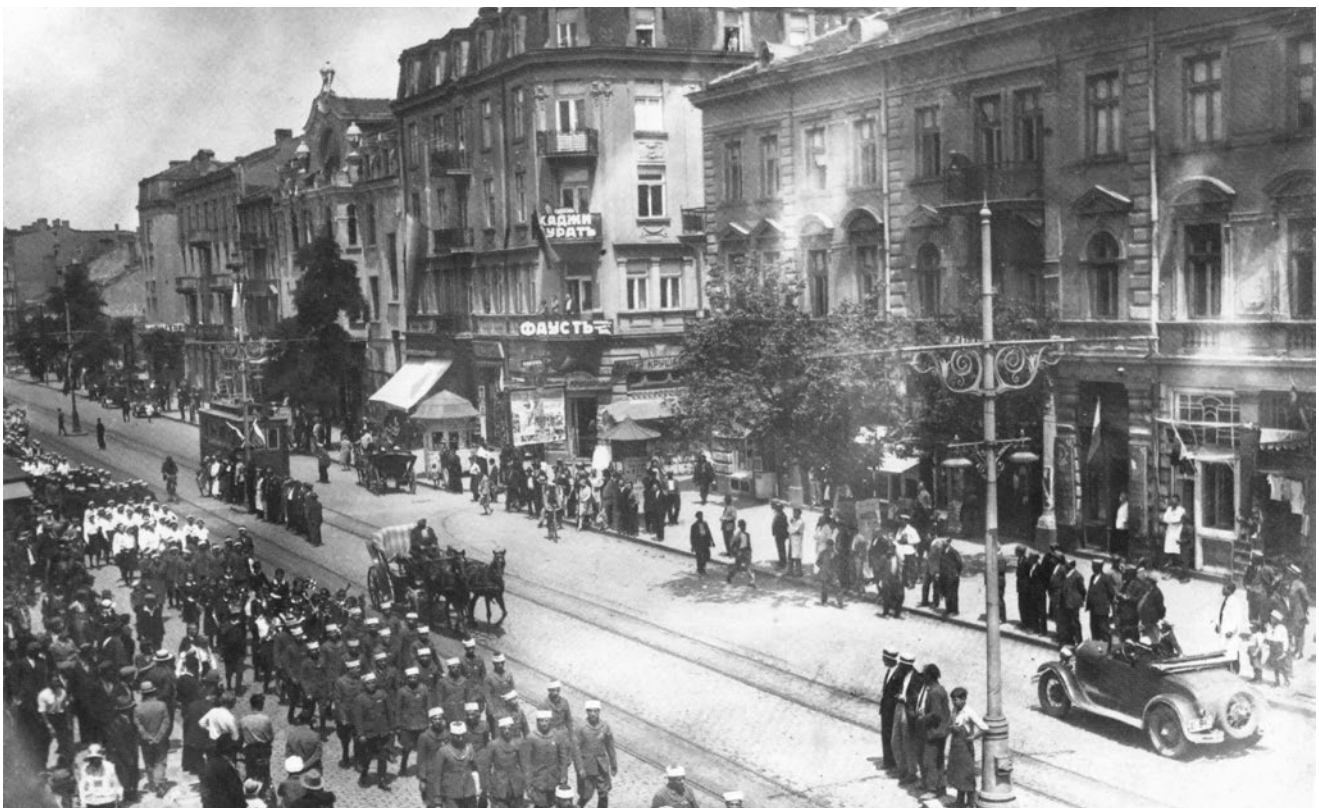
Ил. 10. Списание „Нашето кино“, 25. 05. 1929, бр. 127, гръб на корица

Fig. 10. “Nasheto Kino” magazine, May 25, 1929, no. 127, back cover – advertisement for sound screenings using the Lee de Forest system

Ил. 11. Spisanie „Нашето кино“ , бр. 08. 07. 1932, бр. 173, с. 15

Fig. 11. “Nasheto Kino” magazine, 8 July 1932, no. 173, p. 15 – advertisement for an optical sound installation at the Odeon cinema

Ил. 12. На заден план кинотеатър Ренесанс, 1922

Fig, 12. In the background, the Renaissance Cinema, 1922

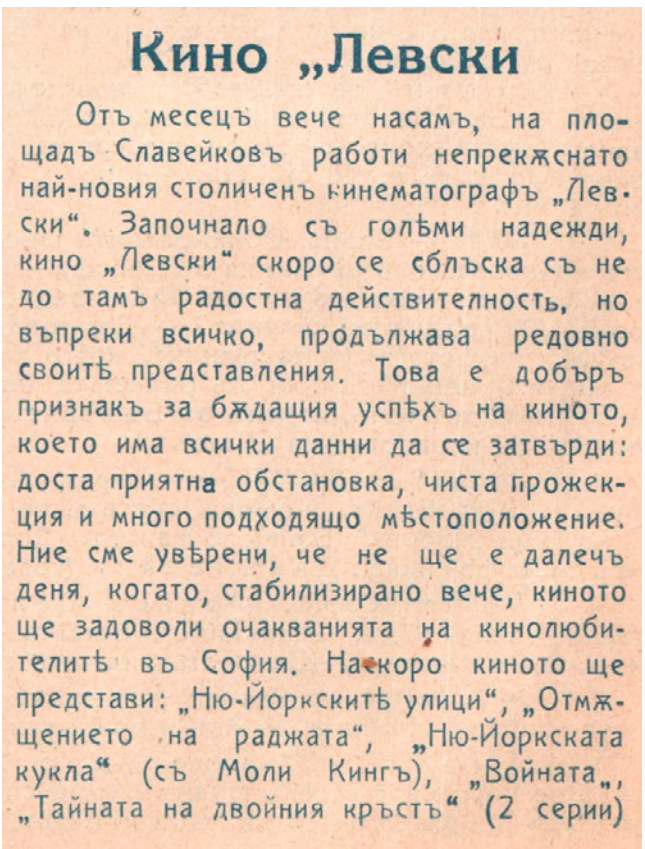
Ил. 13. Съобщение за новооткритото кино Левски в списанието „Нашето кино“, 10. 01. 1925, бр. 31, с. 7

Fig, 13. An article about the newly opened Levski Cinema in the magazine “Nasheto Kino”, January 10, 1925, no. 31, p. 7

Централен ученически кинематограф (3) – 600 места, **открит на 26.XII.1920** и функционирал до 1940. Известен първоначално като „киното в салона на Първа девическа софийска гимназия“ (ул. „Стефан Караджа“ № 1), наричан впоследствие „Ученическо кино“, „Централен ученически кинематограф“, „Държавно ученическо кино“… Създаването му е инициатива на Министерството на народното просвещение (МНП), което е и негов съдържател, а първи директори са: д-р Герчо Марковски, Владимир Лукашевич и Димитър Панчев. Практиката на държавните ученически кина е разпространена в малко европейски страни и подчертава както специалния интерес към киното в България, така и загрижеността на държавата за неговото поощряване. В началото на 1942 в салона на „Централния ученически кинематограф“ се нанася за кратко кино **„Родина“ (4)**, прекратило дейността си през март поради започването на строежа на Телефонната палата.

Кинотеатър „Ренесанс“ (5) – след Първата световна война в сградата на бившето вариете „Нова Америка“ на бул. Фердинанд“ (днес „Христо Ботев“) – между площад „Възраждане“ и ул. „Нишка“ (днес бул. „Тодор Александров“), се настанява оперетният театър „Ренесанс“ (1919 – 1922). Поради стачка на артистите му **през пролетта и лятото на 1921** салонът бива нает от „Луна“ АД и там за кратко се провеждат кинопрожекции. **През лятото на 1922** пак там открива „временно кинематограф“ и „Земеделската кооперация „Пробуда“, а към края на годината в помещението вече властва трупата на оперетния Кооперативен театър (до 1936). **На 15.II.1931** в сградата разтваря врати „кино-театър“, наричан „Ренесанс“ и показващ неми филми. Прожекциите не само биват възобновен, но и продължени – до окончателното налагане на звуковите филми. След национализацията през 1948 киносалонът отново е открит – към Професъюзния дом на културата „Георги Димитров“, а след 1989 за кратко функционира под наименованието „Възраждане“.

The Central Student Cinema (3) has 600 seats and opened on 26 December 1920, operating until 1940. Originally known as ‘the cinema in the auditorium of the First Girls’ High School in Sofia’ (1 Stefan Karadja Street), it was later referred to as ‘the Student Cinema’, ‘the Central Student Cinema’, ‘the State Student Cinema’, and so on. It was established at the initiative of the Ministry of Education (MNE), which also serves as its supervisor. Its first directors were Dr Gercho Markovski, Vladimir Lukashevich and Dimitar Panchev. The concept of state-run student cinemas is uncommon in Europe, but it highlights both Bulgaria’s special interest in cinema and the state’s commitment

Кино „Левски

Отъ месецъ вече насамъ, на площадъ Славейковъ работи непрекъснато най-новия столиченъ кинематографъ „Левски“. Започнало съ голѣми надежди, кино „Левски“ скоро се сблъска съ не до тамъ радостна действителность, но въпреки всичко, продължава редовно своитѣ представления. Това е добъръ признакъ за бждащия успѣхъ на киното, което има всички данни да се затвърди: доста приятна обстановка, чиста прожекция и много подходящо мѣстоположение. Ние сме увѣрени, че не ще е далечъ деня, когато, стабилизирано вече, киното ще задоволи очакванията на кинолюбителитѣ въ София. Наскоро киното ще представи: „Ню-Йоркскитѣ улици“, „Отмъщението на раджата“, „Ню-Йоркската кукла“ (съ Моли Кингъ), „Войната„, „Тайната на двойния кръстъ“ (2 серии)

Кинотеатър „Надежда“ (6) – неизвестен брой места, открит през **есента на 1921** най-вероятно на ъгъла между днешните улици „Пирот“ (по-известна като „Пиротска“) и „Брегалница“ – близо до градината „Св. Никола“ в квартал „Ючбунар“ („Възраждане“). Управлявано от „известната столична филмова къща „България-филм“, чийто собственик е Димитър Азманов, „Надежда“ навярно е било първото „второекранно“ кино в София, представящо заглавия, които вече са имали премиера в репертоара на конкуриращите се помежду си „Модерен театър“ и „Одеон“. В салона му, „грижливо украсен“, „свирел добре уреден оркестър“ – според съобщения в печата, цитирани от Александър Александров.

Летен кинотеатър „Кино-парк“ (7) (или **„Сплендид“**) – открит в края на месец **май 1922**, разположен в лятната градина на бирария „Червен рак“ на някогашната ул. „Знеполе“, свързваща ул. „Леге“ и площад „Александър I Батенберг“ (около мястото, където днес се намира фонтанът пред Президентството). „Кино-парк“, едно от първите летни кина в София, има непостоянен брой места, негов директор е Борис Костов („бивш чиновник в Модерен Театр“), а диригент на оркестъра му е маестро Павел Вайс („бивш диригент на оркестра на „Панах“). През същата година фирмата „Кино-парк“ открива лятно кино и в двора на една от бирариите в **Княжево (8)**. В селото (днес квартал на София) **през лятото (от 27 юни) на 1920** разтваря за кратко време врати в тамошната **бирария „Щастие“ друг кинематограф (9)**, стопанисван от „Щастие“ АД.

Артилерийско кино (10) – първото постоянно работещо стационарно военно кино в България, разположено върху територията на Артилерийските казарми (Четвърти артилерийски полк) на ул. „Царица Елеонора“ (впоследствие ул. „Регентска“, днес бул. „Янко Сакъзов“) – в района на днешния парк „Ген. Владимир Заимов“. Открито през **1922**, то разполага с 350 места и функционира до 1944. В началото на 1922 печатът съобщава и за съществуването на „театъра на I пехотна софийска на Н. В. Кн. Александър дружина“, в чийто салон най-вероятно след няколко месеца разтваря врати **„войнишки кинематограф в казармите на I пехотен полк“ (11)**, върху които днес се извисява сградата на НДК. Впоследствие подобни кина се откриват в почти всички градове, в които има голям военен гарнизон. Те не са предназначени само за военнослужещите, а са отворени за цялото население, но репертоарът им се съобразява с моралните и патриотични норми, заложени в устава на българската армия.

Кино „Левски“ (12) – 250 места, открито през ноември **1924**, в салона на Демократическия клуб на площад „Славейков“ № 1. Няколко месеца по-късно е преименувано на кино **„Астория“ (13)**, просъществувало до **1929**, чийто съдържател е Георги Попов.

Кино „Зора“ (14) – функционирало само през **1925** на ул. „Оборище“ № 14.

to promoting it. In early 1942, the ‘Rodina’ (4) cinema temporarily moved into the ‘Central Student Cinema’ auditorium, but ceased operations in March due to the start of construction on the Telephone Exchange.

The Renaissance film theatre (5) was established after World War I in the building of the former ‘Nova Amerika’ variety theatre on Ferdinand Boulevard (now Hristo Botev Boulevard) between Vazrazhdane Square and Nishka Street (now Todor Alexandrov Boulevard, where the ‘Renaissance’ operetta theatre was established (1919–1922). Following a strike by its performers in spring and summer 1921, the hall was leased by Luna AD and used for film screenings for a short time. In the summer of 1922, a ‘temporary cinema’ opened there, initiated by the ‘Probuda Agricultural Cooperative’. By the end of the year, the troupe of the Cooperative Operetta Theatre had taken up residence in the building (until 1936). On 15 February 1931, a ‘cinema-theatre’ called ‘Renaissance’ opened in the building, showing silent films. Not only were screenings resumed, but they also continued until the definitive rise of sound films. After nationalisation in 1948, the cinema reopened as part of the ‘Georgi Dimitrov’ Trade Union House of Culture. After 1989, it operated briefly under the name ‘Vazrazhdane’.

The ‘Nadezhda’ cinema (6) has an unknown number of seats and opened in autumn 1921. It is most likely located at the corner of today’s Pirot Street (also known as ‘Pirotska’) and Bregalnitsa Street, near St. Nicholas Garden in the Yuchbunar (‘Vazrazh dane’) district. It was owned by the well-known Sofia-based film company Bulgaria-Film and operated by Dimitar Azmanov. ‘Nadezhda’ was probably the first ‘second-run’ cinema in Sofia, showing films that had already premiered in the repertoires of the competing ‘Modern Theatre’ and ‘Odeon’. According to press reports cited by Alexander Alexandrov, a beautifully arranged orchestra played in his ‘carefully decorated’ salon.

The ‘Kino-Park’ (7) open-air cinema (also known as the ‘splendid’) opened at the end of May 1922. It was located in the summer garden of the ‘Cherven Rak’ beer garden on Znepole Street, which connected Lege Street and Alexander I Battenberg Square (near the site of the fountain in front of the Presidency today). One of the first open-air cinemas in Sofia, Kino-Park has a variable seating capacity. Its director is Boris Kostov, a former employee of the Modern Theatre, and its orchestra is conducted by Maestro Pavel Weiss, a former conductor of the ‘Panah’ restaurant orchestra. That same year, the Kino-Park company opened an outdoor cinema in the courtyard of a beer garden in Knyazhevo (8). Another cinema (9) briefly opened its doors at the local ‘shtastie’ beer garden, operated by ‘shtastie’ AD, in the village (now a neighbourhood of Sofia) in the summer of 1920 (starting 27 June).

The Artillery Cinema (10) was the first permanently operating stationary military cinema in Bulgaria. It was located on the grounds of the Artillery Barracks (4th Artillery Regiment) on Tsaritsa Eleonora Street (later Regentska Street and today Yanko Sakazov Boulevard) in the area of what is now Gen. Vladimir Zaimov Park. It opened in 1922 with a seating capacity of 350,

Ил. 14. Реклама за нови филми в кино „България“ – в списание „Нашето кино“, 01. 01. 1927, бр. 78-81, с. 28–29

Fig, 14. Advertisement for new films in Bulgaria cinema – in the magazine “Nasheto Kino”, January 1, 1927, no. 78–81, pp. 28–29

През **втората половина на 1920-те** рекламират своите представления още няколко киносалона: **„Подкрепа“ (15)** – 400 места, помещаващо се в салона на Еврейските безплатни трапезарии – ул. „Три уши“ (до тогавашната Сметна палата) или бул. „Бъкстон“ (до Окръжната палата); **„Перун“ (16)** – 630 места, **открито на 26.XII.1926** на ъгъла между улиците „Княгиня Клементина“ № 108 (днес бул. „Александър Стамболийски“) и „Осогово“, чийто съдържател е Асен Икономов и **„Американското кино“ (17)**, чието местоположение и история засега остават неидентифицирани.

Кино „УФА“ (18) – 400 места, открито в края на **март 1926** в сградата на Дюлгерското здание на бул. „Христо Ботев“ № 217 (до ул. „Пиротска“), построена през 1910 по проект на арх. Наум Торбов и собственост на Софийското строително занаятчийско сдружение. През 1926 – 1927 съдържател на киното е запасният ген. Каблешков.

Кино „Влайкова“ (19) – 400 места, открито през **пролетта на 1926** на ул. „Цар Иван Асен II“ № 11 (близо до „Орлов мост“). Радетелка за построяването му е Мария Влайкова (1871 – 1926) – учителка, благодетелка, общественичка, третата съпруга на писателя и политик Тодор Влайков (1865 – 1943). Тъкмо тя предоставя собствен парцел за строежа на киното и изцяло финансира изграждането и оборудването му. Още приживе го дарява на МНП за устройване на ученически кинематограф, който след смъртта ѝ да се използва за културно-просветни цели. През ноември 1941 киното е преименувано на „Виктория“.

and remained in operation until 1944. In early 1922, the press also reported on the existence of the ‘film theatre of the 1st Sofia Infantry Company of His Royal Highness Prince Alexander’, which was expected to open in a few months in the barracks of the 1st Infantry Regiment (11), on the site of which the National Palace of Culture now stands. Subsequently, similar cinemas opened in nearly all cities with large military garrisons. While they were open to the general public, their programming adhered to the moral and patriotic principles set forth in the Bulgarian Army’s charter.

The Levski Cinema (12), which had 250 seats, opened in **November 1924** in the hall of the Democratic Party Club at 1 Slaveykov Square. A few months later, it was renamed the **Astoria Cinema (13)** and operated until 1929 under the management of Georgi Popov.

The Zora Cinema (14) operated only in **1925** at 14 Oborishte Street. During the second half of the 1920s, several more cinemas advertised their films. **‘Podkrepa’ (15)** with 400 seats, located in the hall of the Jewish Free Soup Kitchen on ‘Tri Ushi’ Street (next to the Court of Auditors at the time) or ‘Buxton’ Boulevard (next to the District Court); **‘Perun’ (16)** with 630 seats, opened on 26 December 1926 at the corner of ‘Knyaginya Klementina’ 108 (today ‘Alexander Stamboliyski’ Blvd.) and ‘Osogovo’ Streets and operated by Asen Ikonomov; and **‘The American Cinema’ (17)**, whose location and history remain unidentified for now.

The UFA Cinema (18) has 400 seats and opened in the Dulgersko building at 217 Hristo Botev Blvd. in late **March 1926**. (near Pirotska Street), which was built in 1910 according to a design

Ил. 15. Семейството на Тодор и Мария Влайкови, основатели на кино Влайкова, 20-те години на XX век

Fig, 15. The family of Todor and Maria Vlaykov, founders of the Vlaykova Cinema, 1920s

През 1969 Българската национална филмотека започва в него показ на архивни филми и бива прекръстено (неофициално) на „Сергей Айзенщайн". В момента кино „Влайкова" се стопанисва от ОНЧ „Антон Страшимиров".

Кино „България" (20) – 242 места, **открито на 2.V.1926** (Великден) срещу „Шуменската бирария" и ресторант „Елит" – ъгъла на бул. „Княз Александър Дондуков", където свършвала ул. „Московска". Собственик на киното е дружество с главни акционери И. Радев, Г. Парашкевов и Т. Гълъбов. Първоначално репертоарът му се състои предимно от заглавия на ФАНАМЕТ – синдикат за разпространение в Европа на американски филми. В него през 1925 се обединяват три водещи холивудски кинокомпании: „Famous Players" (през 1927 трансформирана в „Парамаунт"), „First National" и „Metro" („Метро-Голдуин-Майер"); а първите срички от наименованията на трите образуват абревиатурата.

Кино „Забава" (21) – 400 места, открито на **16.VIII.1926** на ул. „Княгиня Клементина" (сега бул. „Ал. Стамболийски") № 92, стопанисвано от Георги Д. Обретенов.

by the architect Naum Torbov, and was owned by the Sofia Construction Craftsmen's Association. The cinema was managed by Reserve General Kableshkov in 1926–1927.

The Vlaykova Cinema (19) has 400 seats and opened in **spring 1926** on Tsar Ivan Asen II Street, near Orlov Bridge. Maria Vlaykova (1871–1926), a teacher, philanthropist, and social activist as well as the third wife of the writer and politician Todor Vlaykov (1865–1943), was the driving force behind its construction. She provided the land for the cinema's construction and fully financed its construction and equipment. While she was still alive, she donated the cinema to the Ministry of National Education for use by students for cultural and educational purposes after her death. In November 1941, the cinema was renamed 'Victoria'. In 1969, the Bulgarian National Film Archive began screening films from its archives there, and the theatre became known as 'Sergei Eisenstein' (unofficially). The Vlaykova Cinema is currently managed by the Anton Strashimirov Community Centre.

The 242-seat **Bulgaria Cinema (20)** opened on **2 May 1926 (Easter Sunday)** opposite the Shumen Beer Hall and the Elite Restaurant, at the corner of Knyaz Alexander Dondukov Boulevard, where Moskovska Street begins. It was originally owned by a company whose major shareholders were I. Radev, G. Parashkevov and T. Galabov. Initially, its repertoire consisted mainly of titles from FANAMET, a syndicate that distributed American films in Europe. In 1925, three leading Hollywood film companies came together to create it: 'Famous Players' (which became 'Paramount' in 1927), 'First National', and 'Metro' ('Metro-Goldwyn-Mayer'). The first syllables of these three names form the abbreviation.

Кино „Скàла“ (22) – 200 места, открито на **21.IX.1926** в помещението на бившето кино „Интим“ (бул. „Княгиня Мария Луиза“ № 11, до някогашния площад „Св. Крал“, днес „Света Неделя“), където функционира до 1929, след което поради навлизането на звука престава да съществува. Съдържатели: Петър Тантилов, Владимир Василев и Анастас Наумов.

Кино „Роял“ (23) – 540 места, открито на **3.XII.1926** на ул. „Георги Раковски“ № 104 (днес № 98), чийто собственик и инвеститор е един от основателите на кино „Модерен театър“ – Аладар Оттай-Остерайхер, предоставял „Роял“ за „експлоатация“ на различни мениджъри. Първите са Марин Диков и Христо Мазаджиев, чиято фирма „Диков – Мазаджиев“ по същото време стопанисва и „Модерен театър“, поради което до края на десетилетието филмовата програма на двете кина е „синхронизирана“. Театралният режисьор Петър К. Стойчев ползва „Роял“ в периода 1930 – 1933 предимно за театрални представления. От пролетта на 1933, когато собственик става бизнесменът Жак Хаим Асеов, „Роял“ функционира единствено като кино. След пожар през 1935 сградата е основно ремонтирана, надстроена с още 4 етажа и придобива вида, в който съществува и днес. В наши дни в някогашната кинозала изнася своите представления театър „Българска армия“

The Zabava Cinema (21) has 400 seats and opened on **16 August 1926** at 92 Knyaginya Klementina Street (now Alexander Stamboliyski Boulevard). It was operated by Georgi D. Obretenov.

Skàla Cinema (22)–200 seats. Opened on **21 September 1926** in the former Intim Cinema (Knyaginya Maria Luisa Blvd. No. 11, next to the former 'st Kral' Square, now 'sveta Nedelya'), where it operated until 1929. It then ceased to exist due to the advent of sound. Owners: Petar Tantilov, Vladimir Vasilev and Anastas Naumov.

The Royal Cinema (23) has 540 seats and opened on **3 December 1926** at 104 Georgi Rakovski Street (now 98). It was owned and financed by Aladar Ottai-Osterreicher, one of the founders of the 'Modern Theatre' cinema, who leased the 'Royal' to various managers for operation. The first were Marin Dikov and Hristo Mazadzhiev, whose company, 'Dikov–Mazadzhiev', also managed the 'Modern Theatre' at the time. As a result, the film repertoire of the two theatres was largely synchronised until the end of the decade. Theatre director Petar K. Stoychev used the Royal Theatre from 1930 to 1933, primarily for theatrical performances. Since spring 1933, when businessman Jacques Haim Asseov became the owner, the Royal has operated exclusively as a cinema. Following a fire in 1935, the building was extensively renovated and expanded by four additional floors, giving it its current appearance. Today, the Bulgarian Army Theatre performs in the former cinema.

Ил. 16. (с. 20) Кино Роял вдясно на улица Раковски, преди надстрояването, около 1930

Fig, 16. (p. 20) The Royal Cinema, as it appeared before the building was extended around 1930, on the right side of Rakovski Street

Ил. 17. Нова премиера в кино Роял – списание „Нашето кино“, 10 07 1934

Fig, 17. Advertisement for the film premiere of *Scarface* (1932, USA, directed by Howard Hawks) in Nasheto Kino magazine, 10 July 1934

Ил. 18. Надстроената сграда на кино Роял (днес Театър на армията), 1935

Fig, 18. The renovated Royal Cinema building (now the Army Theater), 1935.

СКАРФАСЪ — БЕЛЪЗАНИЯТЪ

Режисьоръ: Хоуардъ Хауксъ. Въ главнитѣ роли: Паулъ Муни, Ана Дворакъ, Каренъ Морлей, Борисъ Карловъ, Джордъ Рафтъ

Монополъ на Театъръ Рояль

Началникътъ на Ню-Йорската полиция е казалъ следното, по поводъ филма „Скарфасъ — Белъзаниятъ“:Всѣки американски полицай знае, че гангстеритѣ сж опасни само когато сж въоржжени и многобройни. Сами, безъ оржжие, тѣ сж подлеци, които бѣгатъ.

неуловими американски престжпници, контрабандисти на алкохолъ.

И зрителътъ остава пораженъ отъ моралното падение на тѣзи закоравѣли души, които загубватъ всѣкакво човѣшко чувство, преобръщатъ се на звѣ-

Две отъ най-патетичнитѣ сцени въ филма „Скарфасъ — Белъзаниятъ“

Въ момента, когато вестницитѣ въ цѣлия свѣтъ публикуватъ подвизитѣ на контрабандиститѣ, мислимъ, че е интересно да представимъ на зрителитѣ този документъ, разкриващъ съперничеството между гангстеритѣ, тѣхнитѣ безмилостни и жестоки борби, въ всичката имъ бруталность, предателство и подлость.“

Като калейдоскопъ се изреждатъ на екрана жестокитѣ подвизи на всеизвестнитѣ гангстери, тѣзи рове, за да пос-игнатъ злато и жени.

Паулъ Муни, който играе ролята на Скарфасъ, е единъ отъ най-голѣмитѣ артисти на нашето време. Неговитѣ партньори младитѣ **Ана Дворакъ** и **Каренъ Морлей**, — две хубави и изящни жени, даватъ една прекрасна игра. Участвуватъ още: българинътъ Борисъ Карловъ, който се прочу съ филмитѣ си „Франкенщайнъ“ и „Наказателенъ законъ“ и Джорджъ Рафтъ, замѣстникъ на Рудолфъ Валентино.

Кинотеатър „Пачев“ (24) – 800 места (през пролетта на 1930 броят им е намален на 500), „новопостроен“, осветен и открит на **30.XII.1926** на бул. „Княз Александър Дондуков“ № 18 – ъгъла, където булевардът се е срещал с улиците „Леге“ и „Търговска“ (днес там се възвисява сградата на бившия Партиен дом, ползвана от депутатите в Народното събрание). Носи името на собственика си – търговеца Иван Пачев, който го предоставя за управление на различни кинопредприемачи. Съществува до началото на 1944, когато е разрушено по време на бомбардировките над София.

The Pachev Cinema (24), which had 800 seats (reduced to 500 in spring 1930), was ‘newly built’ and opened on **30 December 1926** at 18 Knyaz Alexander Dondukov Boulevard, where the boulevard met ‘Lege’ and ‘Targovska’ Streets. Today, the building of the former Party House, now used by members of the National Assembly, stands there. It was named after its owner, the merchant Ivan Pachev, who leased it to various cinema operators. The cinema remained in operation until early 1944, when it was destroyed during air raids on Sofia.

Ил. 19. На лявата страна на булевард Дондуков по посока площад Света Неделя, на номер 18 между двете високи сгради е кино Пачев

Fig, 19. The Pachev Cinema is located at number 18 on the left side of Dondukov Boulevard, heading toward Sveta Nedelya Square, between the two tall buildings

Ил. 20. Реклами за нови филми в кино Пачев – списание „Нашето кино“, 18. 01. 1930.

Fig, 20. Advertisement for new films at the Pachev Cinema – “Nasheto Kino” magazine, January 18, 1930

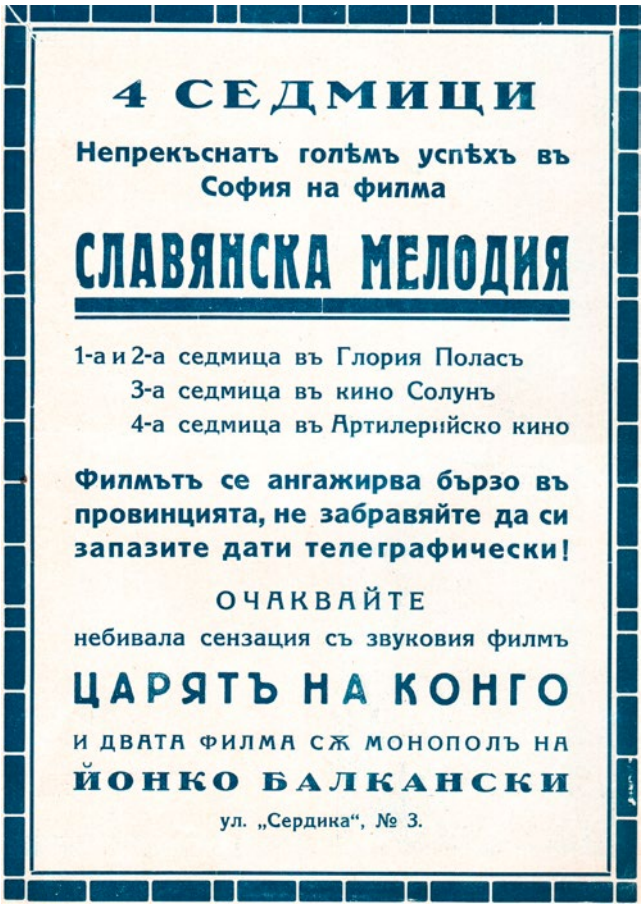
Ил. 21. (вдясно) Реклама за нов звуков филм в кино Пачев – списание „Нашето кино“, 15. 11. 1930.

Fig. 21. (right) Advertisement for a new sound film with Evelyn Holt at the Pachev Cinema – “Nasheto Kino” magazine, November 15, 1930

Ил. 22. Реклами за филми в кино Пачев – списание „Нашето кино“, 18. 01. 1930.

Fig, 22. Advertisement for films at the Pachev Cinema – “Nasheto Kino” magazine, January 18, 1930

Ил. 23. Реклама в списание „Нашето кино“, 12. 04. 1931, бр. 164, с. 2

Fig. 23. Advertisement for the film Slavic Melody in the magazine Nasheto Kino, April 12, 1931, no. 164, p. 2

Ил. 24. Реклама във вестник Мир, 23 03. 1940.

Fig, 24. Advertisement for the film *Queen Christina* starring Greta Garbo at the Macedonia Cinema, published in the Mir newspaper, March 23, 1940.

Кино „Солун“ (25) – 479 места (редуцирани през пролетта на 1930 до 350), открито в **началото на 1927** на ул. „Солунска“ № 29. Макар и да е предимно „второекранно“ кино, показващо филми, вече преминали през големите премиерни столични кинотеатри, „Солун“ е едно от „историческите” кина в София. През 1927 – 1928 негов съдържател е Марин Диков. В салона му освен редовните кинопрожекции се провеждат и тези на сдружението Българския киноуниверситет, илюстрирали изнасяните (най-често от проф. Асен Златаров) беседи.

The Solun Cinema (25), which has 479 seats (reduced to 350 in spring 1930), opened in **early 1927** at 29 Solunska Street. Although it primarily shows ‘second-run’ films that have already been screened at major premiere venues in the capital, the Solun is one of Sofia’s ‘historic’ cinemas. Marin Dikov ran the theatre from 1927 to 1928. As well as regular film screenings, the theatre hosted screenings organised by the Bulgarian Cinema University Association, accompanied by lectures, most often given by Prof. Asen Zlatarov.

Кино „Македония“ (26) – открито в началото на **септември 1927** на ул. „Пиротска“ № 5. През пролетта на 1930 броят на местата му са намалени от 529 на 210. През април 1932 престава да функционира, поради началото на строителството на Македонския културен дом (ъгъла на улиците „Пиротска“ и „Георг Вашингтон“), където през 1938 отново бива отворено кино, наречено „Македония“ и просъществувало до последното десетилетие на XX век.

Кино „Подем“ (27) – открито през **1927**, собственост на едноименното читалище. През 1937 на мястото му (тогавашната ул. „Ломско шосе“ № 6, днес бул. „Мария Луиза“ 106) е построен домът на Организацията на българските железничари и моряци (Домът на културата на транспортните работници), като приземният театрален салон на сградата е отдаден под наем за кинопредставления. Функционирало дълги години под

Ил. 25. Реклама във вестник Мир, 22. 04. 1940.

Fig. 25. Advertisement for the film *The Sign of the Cross* (1932, USA, starring Fredric March and Elissa Landi) in the newspaper Mir, April 22, 1940

Ил. 26. (вдясно) Реклама в списание Кино, 22. 04. 1929, бр. .40, с. 15

Fig, 26. (right) Advertisement for the film The Bible, at the San Stefano Cinema, published in Kino magazine 22 April 1929, no. 40, p. 15

наименованието „Подем“, киното бива преименувано през 1950 на „Освобождение“, където филмовите прожекции продължават до края на 1990-те. Днес се използва като „пространство за култура и изкуство“.

Кино „Арда“ (28) – 263 места (от пролетта на 1930 – 110), открито в началото на **1928** на ъгъла между несъществуващите днес улици „Арда“ и „Търговска“ (от северната страна при началото на бул. „Княз Александър Дондуков“). Собственост на читалището на Дружество „Иван Денкоглу“, киното дълго след навлизането на звука продължава да прожектира неми филми, озвучавани с електрически грамофон. Разрушено е при бомбардировките през 1944.

Кино „Валентино“ (29) – открито през **април 1928** в обновения салон на бившето кино „Надежда“. Носи името на вече починалия Рудолфо Валентино (1895 – 1926), чиито филми фигурират в репертоара на киното до края на нямата епоха.

Кино „Сан Стефано“ (30) – открито през **юни 1928** на площад „Трапезица“, оформен между улиците „Нишка“ (днес „Тодор Александров“), „Ломска“ („Георг Вашингтон“) и „Трапезица“. На 17.IV.1929 в него се състои премиерата на българския игрален филм „Най-вярната стража“ на Васил Пошев, екранизирал едноименния разказ на Йордан Йовков. През пролетта на 1930 броят на местата му са намалени от 116 на 100.

The Macedonia Cinema (26) opened in early **September 1927** at 5 Pirotska Street. In spring 1930, the number of seats was reduced from 529 to 210. It ceased operations in April 1932 due to the start of construction on the Macedonian Cultural House (at the corner of Pirotska Street and George Washington Street), where a cinema with the same name reopened in 1938 and remained in operation until the last decade of the 20th century.

The 'Podem' Cinema (27) opened in **1927** and is owned by the community centre of the same name. In 1937, the Organisation of Bulgarian Railway Workers and Seamen's headquarters (the House of Culture of Transport Workers) was built on its site (then 6 Lomsko Shose St., today 106 Maria Luisa Blvd.), and the building's ground-floor theatre hall was leased for film screenings. Having operated under the name 'Podem' for many years, the cinema was renamed 'Osvobozhdenie' in 1950 and continued to host film screenings until the late 1990s. Today, it serves as a 'cultural and arts space'.

The Arda Cinema (28), which opened in early **1928**, has 263 seats (110 as of spring 1930). It is located at the corner of the now-defunct Arda and Turgovska Streets, on the north side of the beginning of Knyaz Alexander Dondukov Boulevard. The cinema, owned by the Ivan Denkoglu Society's community centre, continued to screen silent films accompanied by an electric gramophone long after the advent of sound. It was destroyed during the 1944 air raids.

The Valentino Cinema (29) opened in **April 1928** in the renovated auditorium of the former Nadezhda Cinema. The name was inspired by the late Rudolph Valentino (1895–1926), whose films continued to be shown in cinemas until the conclusion of the silent era.

The San Stefano Cinema (30) opened in **June 1928** on Trapezitsa Square. It is located between Niska Street (now Todor Alexandrov Street), Lomska Street (now George Washington Street) and Trapezitsa Street. On 17 April 1929, the theatre hosted the premiere of the Bulgarian feature film The Most Faithful Guard by Vasil Poshev, which was adapted from the short story of the same name by Yordan Yovkov. In spring 1930, the number of seats was reduced from 116 to 100.

Ил. 27. Реклама за филма „Весела България“ (1928, реж. Борис Грежов) в кино Метрпол.

Fig, 27. Advertisement for the film Vessela Bulgaria (Merry Bulgaria, 1928, directed by Boris Grezhov) at the “Metropol” cinema

Кино „Метропол“ (31) – около 600 места (тези на балкона му са намалени през пролетта на 1930 от 120 на 90), открито на **27.VI.1928** на бул. „Княз Александър Дондуков“ № 43 (до Пражката банка). На 17.XII.1928 там се състои премиерата на българския игрален филм „Весела България“ на кинорежисьора Борис Грежов.

Кино „Батемберг“ (32) – открито през **септември 1928** в „Лозенец“ („срещу Журналистическия квартал“). През 1930 е преустроено за звукови прожекции, след като в него е монтирана апаратура на Георги Парлапанов.

Кино „Глория палас“ (33) – „построено по образец на западноевропейските“ от предприемача Никола Божанов, открито на **9.IX.1928** на ул. „Мария Луиза“ 24. На 20.IV.1930 (Великден) е оборудвано със звукова апаратура на „Уестърн електрик“ и така става третото (след „Пачев“ и „Модерен театър“) софийско кино, „залято“ от звуковата вълна. На 21.XII.1931 в него се състои премиерата на българския игрален филм „Безкръстни гробове“ на кинорежисьора Борис Грежов. През 1939 – 1940 киното е дадено (срещу 40 000 лв. месечно) от „Мосфилко“ на Трифон Костов и показва предимно съветски филми. През годините е било преименувано на „Глория“, „Отдих и култура“, „София“ и отново „Глория палас“. През 1948 е национализирано, а след 1989 – приватизирано от наследниците на Никола Божанов. Просъществува още около пет години, изпълнявайки първоначалното си предназначение и с първоначалното си наименование – „Глория палас“. Поради нерентабилност прекратява дейността си и сградата му бива отдадена под наем.

Кино „Скобелев“ (34) – специално построено за кино, открито на **29.X.1928** на бул. „Ген. Скобелев“ № 47, считано за „най-елегантното“ извън центъра на столицата. През януари 1939 е преименувано на **„Иван Вазов“ (35)**. След национализацията запазва това наименование и продължава да функционира като читалищно кино – до реституирането му в началото на 1990-те.

The Metropol Cinema (31) has approximately 600 seats. The number of seats in its balcony was reduced from 120 to 90 in the spring of 1930. It opened on **27 June 1928** at 43 Knyaz Alexander Dondukov Blvd. (next to the Prague Bank). The premiere of the Bulgarian feature film Vesela Bulgaria, directed by Boris Grezhov, took place there on 17 December 1928.

The Batemberg Cinema (32) opened in the Lozenets neighbourhood (across from the Journalists' Quarter) in **September 1928**. In 1930, it was upgraded to show sound films after equipment supplied by Georgi Parlapanov was installed.

The Gloria Palace Cinema (33), built on the model of Western European cinemas by the entrepreneur Nikola Bojanov, opened on **9 September 1928** at 24 Maria Luisa Street. On 20 April 1930 (Easter Sunday), it became the third cinema in Sofia to be 'swept up' in the sound wave, after the 'Pachev' and the 'Modern Theatre', when it was equipped with sound equipment from Western Electric. The premiere of the Bulgarian feature film Bezkrastni grobove, directed by Boris Grezhov, took place there on 21 December 1931. From 1939 to 1940, Trifon Kostov's 'Mosfilko' leased the cinema for 40,000 leva per month and mainly screened Soviet films. Over the years, it has been renamed 'Gloria', 'Leisure and Culture', 'Sofia', and then 'Gloria Palace' again. It was nationalised in 1948 and privatised after 1989 by Nikola Bojanov's successors. It remained in operation for about five more years, fulfilling its original purpose and retaining its original name, 'Gloria Palace'. However, due to financial unviability, it ceased operations, and the building was leased out.

The Skobelev Cinema (34) was built specifically for its purpose and opened on **29 October 1928** at 47 Gen. Skobelev Blvd. It was considered the 'most elegant' outside the capital's city centre. In January 1939, it was renamed **'Ivan Vazov' (30)**. After nationalisation, it retained this name and continued operating as a community centre cinema until it was returned to its original owners in the early 1990s.

Ил. 28. Реклама за филм в списание Кино, 15. 02. 1929, бр. 36, задна корица

Fig. 28. Advertisement for the film *Saxophon-Susi* (1928, Germany, starring Anny Ondra) in Kino magazine, February 15, 1929, no. 36, back cover

Ил. 29. (горе) Реклама във вестник Филм и критика, 07. 09. 1930, бр. 5, с. 1

Fig. 29. (above) Advertisement for the film A Notorious Affair (1929, USA, starring Billie Dove) in the newspaper Film i kritika, September 7, 1930, no. 5, p. 1

Ил. 30. Реклама в списание Нашето кино, 18. 04. 1930, бр.144, гръб на корица.

Fig. 30. Advertisement for the film Troika (1930, Germany) in the magazine Nasheto Kino, April 18, 1930, no. 144, back cover

Ил. 31. (долу) Реклама за филм в списание Кино, 1930, бр. 14 (б. г.), с. 7

Fig. 31. (below) Advertisement for a film at the Gloria Palace Cinema, Kino Magazine, no. 14 (undated), p. 7, 1930

Ил. 32. Списание Нашето кино 1929, 14. 04., бр. 123, с. 9

Fig. 32. Discount coupon for the Hemus Cinema, Nasheto Kino magazine, 1929, April 14, no. 123, p. 9

КИНО-ТЕАТЪРЪ „ХЕМУСЪ“

КУПОНЪ

за издаване билети съ намалена цена за дневнитѣ и втори вечерни представления само презъ дѣлничнитѣ дни.

Ил. 33. (долу) Кино Хемус

Fig. 33. (below) Hemus cinema

Кино „Хемус“ (36) – открито на **4.XI.1928** в сутерена на Железничаро-пощенския дом, новопостроен на площад „Възраждане“ – „срещу Кооперативния театър“ (бившия „Ренесанс“), на ъгъла между бул. „Христо Ботев“ и ул. „Княгиня Клементина“ (бул. „Ал. Стамболийски“). Сградата е проектирана от арх. Ангел Момов (1892 – 1970), а салонът е декориран от известния театрален сценограф Александър Миленков (1882 – 1971). Киното е собственост на „Хемус филм“ АД, разпространяващо филми у нас, чийто директор е Нейко Коралов. През 1930 броят на местата му са намалени от 460 на 320. В периода 1931 – 1934 то функционира под наименованието **„Искра“ (37)**, но в началото на септември 1934 си възвръща старото име „Хемус“. Продължава дейността си до май 1941, след което прекратява съществуването си, неиздържало напора на конкуренцията.

The Hemus Cinema (36) opened on 4 November 1928 in the basement of the newly built Railway and Postal House on Vazrazhdane Square, ‘across from the Cooperative Theatre’ (formerly the ‘Renaissance’), at the corner of Hristo Botev Boulevard and Knyaginya Klementina Street (Alexandrov Stamboliyski Boulevard). The building was designed by the architect Angel Momov (1892–1970), and the auditorium was decorated by the renowned theatre set designer Alexander Milenkov (1882–1971). The cinema is owned by Hemus Film AD, a Bulgarian film distributor whose director is Neyko Koralov. In 1930, the number of seats was reduced from 460 to 320. Between 1931 and 1934, it operated under the name **‘Iskra’ (37)**, but in early September 1934, it reverted to its former name, ‘Hemus’. It continued operating until May 1941, after which it ceased to exist, unable to withstand the pressure of competition.

Ил. 34. Кино Учителска каса (в горния край на площад Славейков) преди надстрояването на сградата

Fig, 34. The Uchitelska kassa (Teachers' Fund) Cinema (at the upper end of Slaveykov Square) before the building was expanded

Кино „Учителска каса“ (38) – открито на **1.IV.1929** на площад „Славейков“ № 11 в сградата на Учителската взаимоспомагателна каса, завършена в днешния си вид през 1937 по проект на архитектите Сава Овчаров и Йордан Йорданов. През пролетта на 1930 броят на местата му са намалени от 363 на 300. В края на същата година то вече се нарича **„Култура“ (39)** и е стопанисвано от Иван Стефанов. От 11.X.1943 е предназначено за показ на късометражни и документални филми, оставайки такова до началото на 1990-те години, след което бива специализирано за показ на европейски филми. Просъществува до лятото на 2004.

„Красно село“ (40) – открито през пролетта на **1929** в квартал „Красно село“. През пролетта на 1930 местата на балкона му са намалени от 112 на 80. През 1931 е преустроено за звукови прожекции, след като в него е монтирана апаратура на фирма „Кондратенко“. Сградата му съществува до ден днешен.

През **1929** – годината предшествала както навлизането на звуковите филми, така и голямата икономическа криза, засегнала както целия свят, така и България, във вестниците биват рекламирани до 22 едновременно функциониращи кина в София. През втората половина на 1920-те наред с вече споменатите съществуват, макар и за кратко, още няколко, известни предимно с наименованията си: **„Фар“ (41)** – 155 места, открито на **2.V.1929** на ул. „Граф Игнатиев“ № 51 от Александър Винаров; **„Ботев“ (42)** – през пролетта на 1930 броят на местата му са намалени от 123 на 115; **„Алеко“ (43)** на ул. „Черковна“; **„Виктория“ (44)** – 200 места, адрес – ул. „Пиротска“ № 127, съдържател – д-р Атанасов; **„Аполо“ (45)** – 455 места, разположено на ъгъла между улиците „Черковна“ и „Регентска“ (днес бул. "Янко Сакъзов"), стопанисвано от Таки Костов; **„Алхамбра“ (46)** – 250 места, открито на **11.XII.1929** на ул. „Цар Иван Асен II“ № 9 (до „Орлов мост“), чийто наемател е Стефан Добрев; **„Ориент“ (47)** – 300 места, ул. „Кубрат“ № 49 в село Надежда (днес столичен квартал), управлявано от Йохор Грох; **„Електрик палас“ (48)** – открито през

The **‘Teachers’ Mutual Aid Fund’ cinema (39)** opened on **1 April 1929** at 11 Slaveykov Square, in the building of the same name. The building was completed in its present form in 1937, according to a design by architects Sava Ovcharov and Yordan Yordanov. In spring 1930, the number of seats was reduced from 363 to 300. By the end of that year, it had become known as the **‘Kultura’ (39)** and was managed by Ivan Stefanov. The venue’s primary focus was on screening short films and documentaries, a practice that continued from October 11, 1943, until the early 1990s. Following this period, it began to specialise in European films. It remained in operation until the summer of 2004.

The **‘Krasno Selo’ cinema (40)** opened in the Krasno Selo neighbourhood in the **spring of 1929**. In spring 1930, the number of seats on the balcony was reduced from 112 to 80. In 1931, it was converted to show sound films after equipment from the Kondratenko company was installed. The building still stands today, but the cinema has not been operational since the 1990s.

In **1929**, the year before the introduction of sound films and the onset of the Great Depression, which affected the world at large and Bulgaria, newspapers advertised 22 cinemas operating simultaneously in Sofia. In the second half of the 1920s, several others opened briefly, primarily operating under their own names. **‘Far’ (41)** with 155 seats, which opened on **2 May 1929** at 51 Graf Ignatiev Street, owned by Alexander Vinarov; **‘Botev’ (42)**, which had a seating capacity of 123 in the spring of 1930, but this was later reduced to 115; **‘Aleko’ (43)** on Cherkovna Street; **‘Victoria’ (44)** with 200 seats at 127 Pirinska Street, owned by Dr Atanasov; **‘Apollo’ (45)** with 455 seats, located at the corner of Cherkovna and Regentska Streets (today Yanko Sakazov Boulevard), operated by Taki Kostov; and **‘Alhambra’ (46)** with 250 seats, which opened on **11 December 1929** at 9 Tsar Ivan Asen II Street (near Orlov Bridge) is leased by Stefan Dobrev; **‘Orient’ (47)** has 300 seats and is located at 49 Kubrat Street in the village of Nadezhda (now a district of Sofia), it is managed by Johor Groh; **‘Electric Palace’ (48)** opened in the **summer of 1929** in downtown Sofia. There are also several student cinemas: In the auditorium of

лятото на **1929** в центъра на София; както и няколкото ученически кина: в салона на училище **„Тодор Минков“ (49)** на ул. „Княз Борис Търновски“ № 9 (днес ул. „Княз Борис I“ № 27) с 250 места; в училище **„Йосиф Ковачев“ (50)** на ул. „Клокотница“ с 300 места; на ул. **„Криволак“ № 7 (51)** с 208 места, при **Държавното практическо механо-техническо училище (52)** на ул. „Нишка“ № 89 и **„Сава Раковски“ (53)**.

Кино „Драма“ (54) – открито през **1929** и просъществувало до 1933 (периода на навлизането на звука в киното), ползващо помещението на затворените вече кина „Надежда“ и „Валентино“ в квартал „Ючбунар“.

the ‘Todor Minkov’ School (49) at 9 Knyaz Boris Tarnovski Street (now 27 Knyaz Boris I Street) with 250 seats; - At the ‘Yosif Kovachev’ School (50) on Klokotnitsa Street with 300 seats; - At 7 Krivolak Street (51) with 208 seats; At the State Practical Mechanical-Technical School (52) 89 Nishka Street and Sava Rakovski School (53).

The Drama Cinema (54) opened in 1929 and operated until 1933, when sound films were introduced. It used the premises of the now-closed Nadezhda and Valentino cinemas in the Yuchbunar neighbourhood.

Известната световна кинематографическа кжща
НИЧЕ—Лайпцигъ, въпрѣки многото валутни и др.
затруднения и съ голѣми жертви пое съ свой спе-
циалистъ инженеръ обзавеждането на столичното
КИНО КУЛТУРА
съ комплектъ двойна апаратура за наделъ и
ЛИХТОНЪ — последнитѣ модели и въведения
въ кинотехниката.
ДВОЙНИКЪТЪ НИЧЕ САКСОНИЯ в може да замѣсти
напълно въ всѣка кабина една апаратура отъ два апарата и може
да прожектира безъ пауза всѣки видъ тонъ филми.
Очаквайте да видите и чуете новия типъ НИЧЕ БЛИЗНАКЪ
САКСОНЪ който конкурира по цена и блестящъ резултатъ
всички излѣзли до сега модели.
Генерално представителство
За сведения и запитвания до
ул. ЦАРЬ КАЛОЯНЪ 11. София
„ДЕБУКА“ НѢМСКО-БЪЛГАРСКА ТЪРГ. КЖЩА КОМ. Д-ВО

Ил. 35. (горе) Кино Учителска каса след надстрояването на сградата

Fig, 35. (above) The Uchitelska kassa cinema after the building was expanded

Ил. 36. Списание Нашето кино, 03. 04. 1932, бр. 172, с. 12

Fig, 36. Advertisement for the new sound equipment at the Kultura Cinema, Nashe-to Kino magazine, 3 April 1932, no. 172, p. 12

Кино „Корона“ (55) – открито в края на **1929** на бул. „Христо Ботев“ № 79 (между улиците „Пиротска“ и „Цар Симеон“). След няколко месеца то прекратява дейността си и в същото помещение се установява кино **„Опера“ (56)**. От началото на 1931 на негово място започва да посреща зрители кино **„Екселсиор“ (57)**, което успява да се приспособи към изискванията, породени от навлизането на звука и просъществува до 1944. След национализацията през 1948 киносалонът започва отново да функционира – под наименованието „Асен Златаров“ той просъществува до реституирането му в началото 1990-те.

Кино „Феникс“ (58) – открито на **7.III.1930** на бул. „Княз Александър Дондуков“ № 43 (ъгъла с ул. „Бачо Киро“) на мястото на бившето кино „Метропол“. Първи негов директор-стопанин е Нейко Коларов, разпространител по това време на филмите на „Уорнър Брадърс“. В края на 1930 в киното е монтирана звукова апаратура „Нитче“. „Феникс“ се е ползвало с репутацията на „колоритно“ кино, привличащо предимно ученици – с по-ниските цени на билетите и с репертоара си, съставен основно от приключенски и „каубойски“ филми, по време на прожекциите в салона му е царяла „либерална дисциплина“. Там през 1932 се състои премиерата на „Кражбата в експреса“ на Васил Бакърджиев и Симеон Симеонов, рекламиран и като „първият български филм“, снет по „лихтонова система на „РКА [RCA]“, и като „синхронизиран филм“. От октомври 1932 до май 1933 киното функционира под наименованието „Нов Феникс“.

The Corona Cinema (55) opened in **late 1929** at 79 Hristo Botev Boulevard. (between Pirotska Street and Tsar Simeon Street). A few months later, it ceased operations, and the **Opera Cinema (56)** moved in. From **early 1931**, **the Excelsior Cinema (57)** took its place and welcomed audiences. It adapted to the demands brought about by the advent of sound and remained in operation until 1944. After nationalisation in 1948, the cinema reopened under the name 'Asen Zlatarov' and remained in operation until its restitution in the early 1990s.

The Phoenix Cinema (58) opened on **7 March 1930** at 43 Knyaz Alexander Dondukov Boulevard. (corner of Bacho Kiro Street), on the site of the former Metropol Cinema. The cinema's first director and manager was Neyko Kolarov, who was the distributor of Warner Bros. films at the time. In late 1930, 'Nitche' sound equipment was installed in the theatre. The Phoenix had a reputation as a 'colourful' theatre, attracting mainly students thanks to its lower ticket prices and a repertoire of primarily adventure and 'cowboy' films. During screenings in its auditorium, a 'liberal discipline' prevailed. In 1932, the premiere of The Robbery on the Express by Vasil Bakardzhiev and Simeon Simeonov took place there. The film was advertised as 'the first Bulgarian film', shot using the 'Lichton system of RCA', and as a 'synchronised film'. From October 1932 to May 1933, the cinema operated under the name 'Nov Phoenix'.

The Beron Cinema (59) opened in the auditorium of the Petar Beron Community Centre (est. 1926) on Vitosha Street in the

Ил. 37. (с. 30) Пана за филмови реклами на улица Знелопе и площад Александър I

Fig. 37. (p.30) Billboards for movie advertising on Znelope Street and Alexander I Square

Ил. 38. Реклама, списание Кино, 15. 03. 1930, бр. 53, с. 2

Fig. 38. Advertisement for the Phoenix Cinema, Kino magazine, March 15, 1930, no. 53, p. 2

Ил. 39. (вдясно) Реклама, вестник Мир, 27. 02. 1931, с.2

Fig. 39. (right) Advertisement for the Excelsior Cinema, Mir newspaper, February 27, 1931, p. 2

Кино „Берон“ (59) – открито в края на **1930** в салона на читалище „Петър Берон“ (1926) на ул. „Витошка“ № 59 в квартал „Иван Вазов“. Читалището функционира и днес, но не и киното.

Кино „София“ (60) – функционира от **май 1931** до април 1932.

Кино „Еклер“ (61) – функционира през месеците **март** и април **1931**.

Кино „Ученическо (Подуяне)“ (62) – функционира от **януари** до май **1931** в квартал „Подуяне“.

Кино „Ученическо (УФА)“ (63) – поредното ученическо кино, просъществувало за кратко време през **април 1931**.

Кино „Подуяне“ (64) – след като ученическото кино в Подуяне прекратява своите прожекции през **май 1931**, такива започват в кино „Подуяне“ – от май до септември 1931.

Кино „Наука“ (65) – функционира от **ноември 1931** до октомври 1932.

Ivan Vazov neighbourhood in late 1930. The community centre is still in operation today, but the cinema is not.

The Sofia Cinema (60) operated from May 1931 to April 1932.

The Eclair Cinema (61) was in operation during March and April 1931.

'Uchenichesko (Poduyane)' Cinema (62)–operated in the Poduyane neighbourhood from January to May 1931.

'Uchenichesko (UFA)' Cinema (63)–another student cinema which existed briefly in April 1931.

The 'Poduyane' Cinema (64) began screenings in May 1931 after the student cinema in Poduyane ceased its screenings in May 1931. Screenings continued until September 1931.

The 'Nauka' Cinema (65) operated from November 1931 to October 1932.

Кино „Славейков“ (66) – 350 места, открито на **23.IX.1931** на площад „Славейков“, управлявано от Иван Стефанов. В края на 1930-те в него е инсталирана нова звукова апаратура – на фирмата „Клангфилм“ („Klangfilm Europa-Lichttongerät“). Просъществува до началото на 1990-те, когато е реституирано и превърнато в магазин.

The Slaveykov Cinema (66), which has 350 seats, opened on **23 September 1931** on Slaveykov Square. It is managed by Ivan Stefanov. In the late 1930s, new sound equipment was installed by the company Klangfilm ('Klangfilm Europa-Lichttongerät'). The cinema remained in operation until the early 1990s, when it was returned to its former owners and converted into a store.

Кино „Капитол“ (67) – открито на **14.X.1931** на ул. „Екзарх Йосиф“ № 37 (днес № 33) („срещу малката баня“, „до Виенската сладкарница“), собственост на столичния жител Георги Несторов Арсенов. През 1938 е наето от „Мосфилко“ на Трифон Костов и показва предимно съветски филми. На 7.I.1940 там се състои премиерата на българския игрален филм „За родината“ на Борис Грежов. Национализирано през 1948, приватизирано в началото на 1990-те и впоследствие разрушено.

The Capitol Cinema (67) opened on **14 October 1931** at 37 Exarch Joseph Street (now 33), 'across from the small bathhouse' and 'next to the Vienna Pastry Shop'. It was owned by Sofia resident Georgi Nestorov Arsenov. In 1938, Trifon Kostov's 'Mosfilko' leased it and mainly screened Soviet films. The premiere of Boris Grezhov's Bulgarian feature film For the Motherland took place there on 7 January 1940. It was nationalised in 1948, privatised in the early 1990s and subsequently demolished.

Кино „Сладкаров“ (68) – функционира за кратко от **ноември 1932** до март 1933.

The Sladkarov Cinema (68) operated for a short time from **November 1932** to March 1933.

Кино „Камео“ (69) – функционира от **февруари** до ноември **1934** на ул. „Черковна“.

The Cameo Cinema (69) operated from **February** to November **1934** on Cherkovna Street.

Кино „Славянска беседа“ (70) – открито на **10.II.1936** в новопостроената през периода ноември 1933 – ноември 1935 на ул. „Раковски“ № 127 сграда на едноименното читалище. В края на десетилетието киното се управлява от „Роял“ АД.

The 'Slavyanska Beseda' Cinema (70) opened on **10 February 1936** in the newly constructed community centre of the same name at 127 Rakovski Street, which was built between November 1933 and November 1935. By the end of the decade, the cinema was managed by 'Royal' AD.

Кино „Савоя“ (71) – открито през **ноември 1937** на ул. „Черковна“ № 27 в квартал „Подуяне“, стопанисвано вероятно от дистрибуторската фирма „Савоя филм“.

The Savoya Cinema (71) opened in **November 1937** at 27 Cherkovna Street in the Poduyane neighbourhood and was likely operated by the distribution company Savoya Film.

„ЧАЙКОВСКИ“

Сцена отъ филма „Чайковски“, снетъ по случай стогодишнината на великия руски композиторъ. Въ главнитѣ роли Зара Леандъръ, Мирика Рьокъ и Хансъ Щюве. Пълниятъ съставъ на оркестъра при Берлинската опера изпълнява най-хубавитѣ творби на Чайковски.

Съ този филмъ кино „Европа паласъ“ на 22 т. м. откри театралния си сезонъ.

Кино „Македония“ (72) – открито на **6.VIII.1938** в новопостроената сграда на Македонския културен дом на ул. „Пиротска“ № 5. Наричано първоначално „кинозала“. Работи като кино до началото на 1990-те. Днес залата функционира като център за събития и концерти.

The Macedonia Cinema (72) opened on **6 August 1938** at the newly constructed Macedonian Cultural House, at 5 Pirotska Street. It was originally called the 'Cinema Hall'. It operated as a cinema until the early 1990s. Today, the venue functions as an events and concerts centre.

Кино „Европа Палас“ (73) – 790 места, открито на **25.VIII.1938** на ул. „Алабин“ № 35. В годините на социализма е наричано кино „Димитър Благоев“. Днес е превърнато в супермаркет.

The Europa Palace Cinema (73), with 790 seats, opened on **25 August 1938** at 35 Alabin Street. During the socialist era, it was known as the 'Dimitar Blagoev' Cinema. It has since been converted into a supermarket.

Ил. 40. (с. 34) Реклам за филм в кино Капитол, вестник Филми и критика, 14. 03. 1932, бр. 12, с. 1.

Fig. 40. (p. 34) Advertisement for a film showing at the Capitol Theatre, from the newspaper Film i Kritika, 14 March 1932, no. 12, p. 1

Ил. 41. Реклама за филм в кино Славянска беседа, Мир, 04. 04. 1940

Fig. 41. Advertisement for Devushka s kharakterom (A Girl with Character, 1939, Soviet comedy film, directed by Konstantin Yudin) at the Slavyanska Beseda cinema, Mir newspaper, April 4, 1940

Ил. 42. (вдясно) Реклама за филм в кино Европа Палас, вестник Български народен театър, бр.181, 1939

Fig. 42. (right) Advertisement for the film *Es war eine rauschende Ballnacht* (The Life and Loves of Tchaikovsky, 1939, directed by Carl Froelich and starring Zarah Leander) at the Europa Palace Cinema, Bulgarski Naroden Teatar newspaper, no. 181, 1939

Ил. 43. (долу) Реклама за филм в кино Европа Палас, вестник Български народен театър, 01.01.1940

Fig. 43. (below) Advertisement for the film *Lady of the Tropics* (1939, USA, starring Hedy Lamarr) at the Europa Palace Cinema, Bulgarski Naroden Teatar newspaper, January 1, 1940

Кинотеатър „Балкан“ (74) – построен по проект на архитектурното бюро „Станчо Белковски – Иван Данчов“, открит на **26.X.1938** на бул. „Княз Александър Дондуков“ № 34, собственост на Застрахователното дружество „Балкан-Живот“, отдаден под наем на Кирил Петров Перфанов, Стамболов Христов Баръмов и Лука Тодоров, основали за целта събирателното дружество „Балкан – Петров, Баръмов & Тодоров“. От 25.I.1945 в салона се помещава Народният театър за младежта (Младежки театър „Николай Бинев“).

Кино „България“ (75) – открито на **3.X.1940** в сутерена на сградата на Студентския дом на площад „Народно събрание“ № 10.

Кино „Рекс“ (76) – 390 места, открито на **4.XI.1940** на бул. „Царица Йоанна“ № 37 (днес бул. „Витоша“). В годините на социализма е наричано кино „Млада гвардия“. Днес в него се помещава книжарница.

Кино „Царя“ (77) – от **1.I.1941** кино „България“ се преименува на „Царя“ (новото наименование се появява в списъка на софийските кина на 11.I.1941) – „за избягване на недоразумението и заблуждение на публиката“, поради еднаквостта на наименованията на двете кина „България“ и „Зала България“.

Кино „Зала България“ (78) – започва прожекции на **7.I.1941** (Коледа) в построената наскоро концертна зала „България“, разтворила за пръв път врати на 9.X.1937 на ул. „Аксаков“ № 1.

Designed by the architectural firm Stancho Belkovski–Ivan Danchov, **Balkan Cinema (74)** opened on **26 October 1938** at 34 Knyaz Alexander Dondukov Boulevard. Initially owned by the Balkan-Zivot Insurance Company, it was leased to Kiril Petrov Perfanov, Hristo Stambolov Baramov and Luka Todorov, who founded the partnership Balkan–Petrov, Baramov & Todorov for this purpose. Since 25 January 1945, the venue has housed the National Youth Theatre (also known as the Nikolay Binev Youth Theatre).

Bulgaria Cinema (75) opened on **3 October 1940** in the basement of the Student House building at 10 Narodno Sabranie Square.

The Rex Cinema (76), with 390 seats, opened on **4 November 1940** at 37 Tsaritsa Yoanna Blvd (now Vitosha Blvd.), and is a historic venue. During the socialist era, it was known as the Mlada Gvardiya Cinema. Today, it houses a bookstore.

The ‘Bulgaria’ cinema was renamed **‘Tsarya’ (77)** on **1 January 1941** to avoid misunderstanding and confusion among the public due to the similarity of the names of the two cinemas. The new name appeared in the list of Sofia cinemas on 11 January 1941.

The ‘Zala Bulgaria’ cinema (78) began screenings on **7 January 1941** (Christmas Day) in the recently built ‘Bulgaria’ concert hall, which first opened on 9 October 1937 at 1 Aksakov Street.

Ил. 47. Сградата, в която се помещава кино Балкан

Fig. 47. The building that houses the Balkan Cinema

Ил. 45. Реклама на кино Балкан за филма Продадена жена (Le joueur, 1938) френско-германска продукция с Вивиан Романс по романа „Играчът на рулетката“ от Достоевски

Fig. 45. Balkan cinema advertisement for the 1938 French-German film *The Gambler* (Le Joueur), starring Viviane Romain and based on Dostoevsky's novel of the same name

Ил. 44. (с. 36) Фоайе с билетна каса на кино Балкан

Fig. 44. (p. 36) Lobby with a ticket booth at the Balkan Cinema

Библиография:

Александров, Александър. Монография за киното в България от 1897 до 1944. ЦДА, ф. 383, оп. 15, а.е. 212.

Александров, Александър. Кината в София до 9.IX.1944. – Кино и време, № 21, 1983, с. 62 – 92; № 22, 1984, с. 135 – 156.

Александров, Александър. Софийска киномрежа (1904 – 1944). – Кино и време, № 22, 1984, с. 157 – 160.

Петър Кърджилов, Ирина Китова, Зорница Кръстева. Летопис на нямото кино в София (1896 – 1933). София, Културен център G8, 2022, 238 с.

Топография на софийските кинопътеки – ранното разпространение на кинематографа- https://oldsofiacinepoints.g8cinema.com/cinemapoints-list

Кърджилов, Петър. Озарения в полите на Витоша. Кратка летопис на софийските кина (1896 – 2016). – Europeo, г. XV, № 90, април/май 2024, с. 172–183 (https://leuropeo.online/ozarenia-v-polite-na-vitosha/)

References:

Aleksandar Aleksandrov. Monografiya za kinoto v Balgariya ot 1897 do 1944. [Monograph on Cinema in Bulgaria from 1897 to 1944], Central State Archives, f. 383, op. 15, a.e. 212.

Aleksandar Aleksandrov. Kinta v Sofia do 9.IX.1944. [Cinemas in Sofia until September 9, 1944]–Kino i Vreme, No. 21, 1983, pp. 62–92; No. 22, 1984, pp. 135–156.

Aleksandar Aleksandrov. Sofijska kinomrezha (1904–1944) [Sofia Cinema Network (1904–1944)]–Kino i Vreme, No. 22, 1984, pp. 157–160

Petar Kardzhilov, Irina Kitova, Zornitsa Krasteva. Letopis na nyamoto kino v Sofia (1896–1933), [Chronicle of Silent Cinema in Sofia (1896–1933)], Sofia, G8 Cultural Centre, 2022, 238 pp.

Topography of Sofia's Cinema Paths–The Early Spread of Cinema– https://oldsofiacinepoints.g8cinema.com/cinemapoints-list

Petar Kardzhilov. Ozareniya v polite na Vitosha. Kratka letopis na sofijskata kina (1896–2016) [Flashes of Inspiration at the Foot of Vitosha. A Brief Chronicle of Sofia's Cinemas (1896–2016)].– Europeo, Vol. XV, No. 90, April/May 2024, pp. 172–183 (https://leuropeo.online/ozarenia-v-polite-na-vitosha/)

Ил. 48. Васил Гендов и Жана Гендова в „Дяволът в София“ (1921)

Fig. 48. Vasil Gendov and Zhana Gendova in Dyavolat v Sofia (The Devil in Sofia, 1921)

Ил. 49. (с. 39) Жана Гендов, 20-те години на XX век.

Fig. 49. (p. 39) Zhana Gendova, 1920s.

БЪЛГАРСКИ КИНОАРТИСТИ
BULGARIAN FILM ACTORS

Васил и Жана Гендови са артистите с най-много роли в български филми през 20-те и 30-те години на XX век. Той (1891 – 1970) се е снимал в осем филма[1], на които е и режисьор: „Дяволът в София“ (1921), „Военни действия в мирно време“ (1922), „Човекът, който забрави Бога“ (1927), „Пътят на безпътните“ (1928), „Улични божества“ (1929), „Буря на младостта“ (1930), „Бунтът на робите“ (1933), „Земята гори“ (1937). Във всички тях главната роля изпълнява неговата съпруга, неизменна сътрудничка и асистентка **Жана Гендова** (1899 – 1976). Тя е ангажирана и за епизодични роли във филми на водещи берлински филмови студии през периода 1919 – 1920, докато по същото време Васил Гендов стига само до пробни снимки за продуцентската фирма „Целник-Мара“[2], собственост на режисьора Фридрих Целник и неговата съпруга, актрисата Лиа Мара.

Началото на 1920-те е белязано и от една нова „мода“, свързана с киното, – появата на поредица от школи, където срещу заплащане амбициозни младежи и девойки могат да се подготвят за кариера на филмови артисти. От школите излизат някои от най-активните кинодейци през следващите десетилетия – артисти и режисьори. Това са Васил Бакърджиев, Петко Чирпанлиев, Йохан Розев, Георги Иванов, Иван Касабов, Мери Станинова-Стендич и др.

Наред с появата на киношколите интерес към киното започват да проявяват и някои от утвърдените професионални артисти от театъра. Това е доказателство, че в началото на 1920-те киното започва да придобива признание и обществен престиж, а заниманията с него вече не се смятат за срамни и злепоставящи за популярните лица от сцената. В „Лиляна“ (1921, реж. Димитър Панчев), първият игрален филм на „Луна АД“ главните роли се изпълняват от Светослав (Слави) Казанджиев и **Цветана Оджакова**. Казанджиев е известен като оперен певец, играл е и във втория български филм

1 Общо десет с „Българан е галант“ (1914) и „Любовта е лудост“ (1917/18).

2 Zelnik-Mara-Film GmbH, съществувала от 1920 до 1925.

During the 1920s and 1930s, Vasil and Zhana Gendovi appeared in more Bulgarian films than any other actors. Vasil Gendov (1891–1970) starred in eight films, which he also directed: *Dyavolat v Sofia* (The Devil in Sofia, 1921), *Voenni deistviya v mirno vreme* (Military Operations in Peacetime, 1922), *Chovekat, koito zbaravi Boga* (The Man Who Forgot God, 1927), *Patyat na bezpatnite* (The Path of the Prodigal Ones, 1928), *Ulichni bozhestva* (Street Idols, 1929), *Burya na mladostta* (Storm of Youth, 1930), *Buntat na robite* (The Slaves' Revolt, 1933) and *Zemyata gori* (The Earth Is Burning, 1937). His wife, Zhana Gendova (1899–1976), played the leading role in all of them and was his constant collaborator and assistant. During the period 1919–1920, she was also cast in minor roles in films produced by leading Berlin film studios, while Vasil Gendov only made it to screen tests for the production company Zelnik-Mara, owned by director Friedrich Zelnik and his wife, actress Lia Mara.

The early 1920s also saw the emergence of a new trend related to cinema: a series of training schools where ambitious young men and women could prepare for careers as film actors for a fee. These schools trained some of the film industry's most prominent figures over the following decades, including actors and directors. Notable alumni include Vasil Bakardzhiev, Petko Chirpanliev, Johan Rosev, Georgi Ivanov, Ivan Kasabov, Mary Staninova-Stendich and many more.

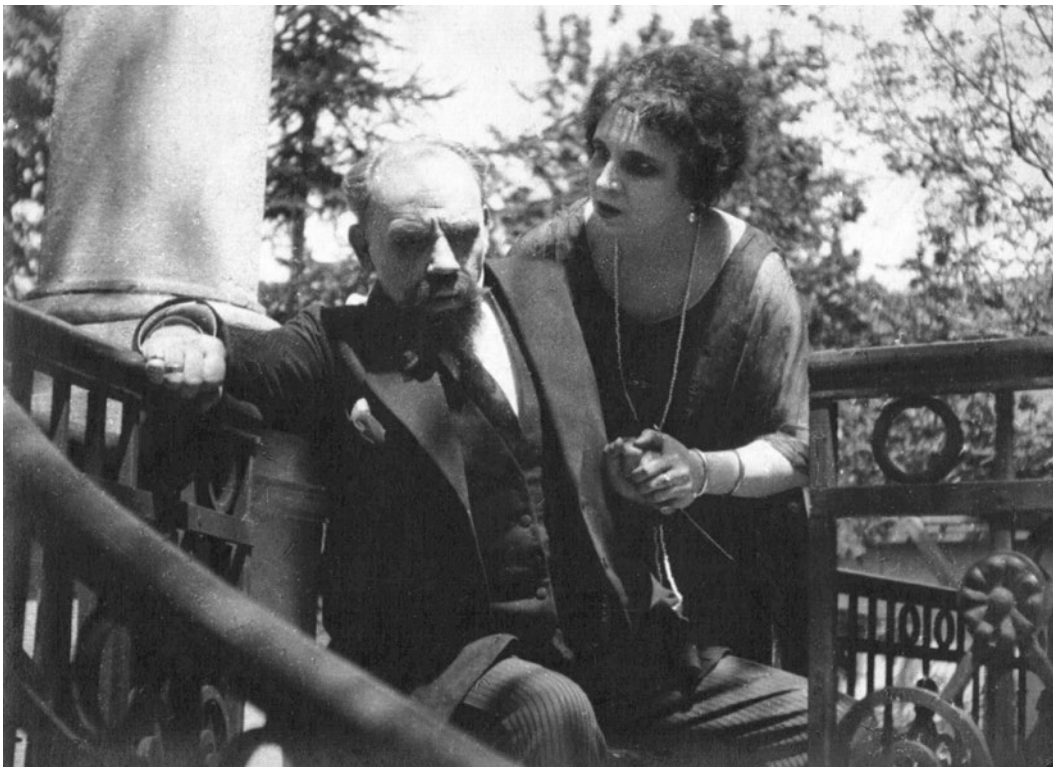

„Баронът“ (1916, реж. Кеворк Куюмджиян), а по-късно се твърди, че е продължил кариерата си във Виена. Оджакова стъпва на сцена още като ученичка през 1916 в Гюмюрджинския театър и гастролира пак тук при основаването на българския Беломорски театър през 1943. Тя е съпруга на артиста и режисьор Живко Оджаков (1884 – 1951) и има успешна биография с участия в пътуващи трупи, в Народния театър, в субсидирания Пловдивски театър и в други извънстолични трупи (Плевен, Сливен, Хасково), ръководени от съпруга ѝ.

Редом с Васил и Жана Гендови в техния филм „Дяволът в София“ (1921) кариерата си в българското кино започва **Иван Попов** (1865 – 1966), един от основателите на българския професионален театър. Той е вуйчо на Васил Гендов и дългогодишен водещ актьор и режисьор на Народния театър, народен артист (1947), първият сериозен историк на българския театър като автор на 5-томно издание, озаглавено „Миналото на българския театър“ (1939 – 1960). Участва още във филмите „Под старото небе“ (1920), „Под орловото гнездо“ (1930), „Грамада“(1936), „Страхил войвода“ (1037), „Стойне у костенурка“ (1941). В „Дяволът в София“ дебютира и

Alongside the establishment of film schools, some professional theatre actors also began to show an interest in cinema. This demonstrates that, by the early 1920s, cinema had begun to gain recognition and social prestige, and that involvement in it was no longer considered shameful or discrediting for popular stage performers. The first feature film produced by Luna AD, *Lilyana* (1921, dir. Dimitar Panchev), stars **Svetoslav (Slavi) Kazandzhiev** and **Tsvetana Odzhakova** in the leading roles. Kazandzhiev was an opera singer and also appeared in the second Bulgarian film, *Baronat* (The Baron, 1916, dir. Kevork Kuyumjian). It is said that he later continued his career in Vienna. Odzhakova first appeared on stage as a student in 1916 at the Gyumyurdzhina Theatre, returning there on tour when the Bulgarian White Sea Theatre was founded in 1943. She was married to the actor and director Zhivko Odzhakov (1884–1951) and enjoyed a successful career performing with touring companies, at the National Theatre and the subsidised Plovdiv Theatre, as well as with other regional troupes in Pleven, Sliven and Haskovo, which her husband led.

Ivan Popov (1865–1966), one of the founders of professional theatre in Bulgaria, began his career in Bulgarian cinema alongside Vasil and Zhana Gendova in their film *Dyavolat v*

Ил. 50. (с. 40) Цветана Оджакова и Слави Казанджиев във филма „Лиляна“ (1921, реж. Димитър Панчев)

Fig. 50. (p. 40) Tsvetana Odzhakova and Slavi Kazandzhiev in the film "Lilyana" (1921, dir. Dimitar Panchev

Ил. 51. Иван Попов и Елена Снежина в „Дяволът в София“ (1921)

Fig. 51. Ivan Popov and Elena Snezhina in *The Devil in Sofia* (1921)

братовчедката на Гендов **Елена Снежина** (1881 – 1944) Тя е завършила школата на Московския художествен театър при руските режисьори и театрални педагози Константин Станиславски и Владимир Немирович-Данченко и играе 38 години на сцената на Народния театър. Снимала се е още във филмите „Безкръстни гробове“ (1931), „Грамада“ (1936) и „Росица“ (1944).

Sofia. The uncle of Vasil Gendov, he was a leading actor and director at the National Theatre for many years, a People's Artist (1947) and the first major historian of Bulgarian theatre. He is the author of the five-volume work *Minaloto na balgarskiya teatar* (The Past of Bulgarian Theatre, 1939–1960). Popov also appeared in the films *Pod staroto nebe* (Under the Ancient Sky, 1920), *Pod orlovoto gnezdo* (Under the Eagle's Nest, 1930), *Gramada* (The Cairn, 1936), *Strahil Voivoda* (1937) and *Stoyne u kostenurka* (Stoyne in the Tortoise, 1941). Gendov's cousin, **Elena Snezhina** (1881–1944), also made her film debut in *Dyavolat v Sofia*. She studied at the Moscow Art Theatre School under the renowned Russian directors and theatre educators Konstantin Stanislavski and Vladimir Nemirovich-Danchenko, and performed on the National Theatre stage for 38 years. She also appeared in the films *Bezkrastni grobove* (Unmarked graves, 1931), *Gramada* (1936), and *Rositsa* (1944).

Ил. 52. Елена Снежина в „Дяволът в София“ (1921).

Fig. 52. Elena Snezhina in *The Devil in Sofia* (1921)

Макар и с участието си само в един филм сред големите звезди на българското нямо кино като изпълнител на ролята на Бай Ганьо в едноименния филм (1922) на Васил Гендов се нарежда **Стоян М. Попов** (1866 – 1939). Той е известен като автор на детски стихчета и еротични поеми във фолклорен стил, но заедно с това е бил театрален актьор, автор на драми, директор на пътуващи театрални трупи, ръководени от съпругата му голямата актриса Роза Попова.

Като актьори в своите филми Гендови разчитат на постоянни изпълнители, повечето от които са членове на тяхната пътуваща театрална трупа. С най-много участия, четири, в „Пътят на безпътните“ (1928), „Улични божества“ (1929), „Буря на младостта“ (1930), „Бунтът на робите“ (1933), се проявява **Бистра Фол**. Тя се снима още в „Песента на Балкана“ (1934). **Владимир Трандафилов** (1897 – 1973) участва „Пътят на безпътните“ (1928) и „Улични божества“ (1929). По това време той вече е актьор в Народния театър, където играе до края на живота си. Снима се още в „Най-вярната стража“ (1929) , „Безкръстни гробове“ (1931), „За родината“ (1940), а през социалистическата епоха – в „Димитровградци“ (1956) и „Случен концерт“ (1960). В три филма при Гендови участва и **Константин Хаджиминев** (1902 – 1964) – „Улични божества“ (1929), „Буря на младостта (1930), „Бунтът

Although he appeared in only one film, **Stoyan M. Popov** (1866–1939) is considered one of the greatest stars of Bulgarian silent cinema thanks to his portrayal of *Bai Ganyo* in Vasil Gendov's film of the same title (1922). Popov is renowned for his children's rhymes and erotic poems in a folkloric style, but he was also a stage actor, playwright, and director of travelling theatre troupes led by his wife, the celebrated actress Rosa Popova.

The Gendovs rely on a core group of actors for the roles in their films, most of whom are members of their travelling theatre troupe. **Bistra Fol** stands out with the most appearances — four — in *Patyat na bezpatnite*, *Ulichni bozhestva*, *Burya na mladostta*, *Buntat na robite*. She also appeared in *Pesenta na Balkana* (The Song of the Balkans, 1934). **Vladimir Trandafilov** (1897–1973) appeared in *Patyat na bezpatnite* and *Ulichni bozhestva*. By that time, he was already performing at the National Theatre, where he remained until his death. He also appeared in Nai-vyarnata strazha (The Most Faithful Guard, 1929), *Bezkrastni grobove, Za Rodinata (For the Motherland,* 1940) and, during the socialist era, in *Dimitrovgradtsi* (The People of Dimitrovgrad, 1956) and *Sluchaen Concert* (*A Concert by Chance,* 1960). **Konstantin Hadjiminev** (1902–1964) appeared in three of Gendov's films: *Ulichni bozhestva, Burya na mladostta, Buntat na robite*. He also performed on stage at the National Theatre during the 1926–27 season and with the Skopje Theatre troupe from 1941

Ил. 53. (с. 42 вляво) Стоян М. Попов (Чичо Стоян) в „Бай Ганьо“ (1922, реж. Васил Гендов)

Fig. 53. (p. 42 left) Stoyan M. Popov (Uncle Stoyan) in *Bay Ganyo* (1922, dir. Vasil Gendov)

Ил. 54. (с. 42) Бистра Фол и Константин Хаджиминев в „Улични божества“ (1929, реж. Васил Гендов).

Fig. 54. (p. 42) Bistra Fol and Konstantin Hadjiminev in *Ulichni bozhestva* (1929, dir. Vasil Gendov)

Ил. 55. Владимир Трендафилов в спектакъл на Народния театър – София.

Fig. 55. Vladimir Trendafilov in a production at the National Theater – Sofia

Ил. 56. (долу) Вела Ушева, Иван Попов и Златан Кашеров в „Под старото небе“ (1922, реж. Николай Ларин).

Fig. 56. (below) Vela Usheva, Ivan Popov, and Zlatan Kasherov in *Pod staroto nebe* (Under the Ancient Sky, 1922, dir. Nikolay Larin)

на робите“ (1933). Той има също участия на сцената на Народния театър (сезон 1926/27), в трупата на Скопския театр (1941 – 1944), както и във филмите „За родината“ (1940), „Тютюн“ (1962), „Ивайло“ (1964).

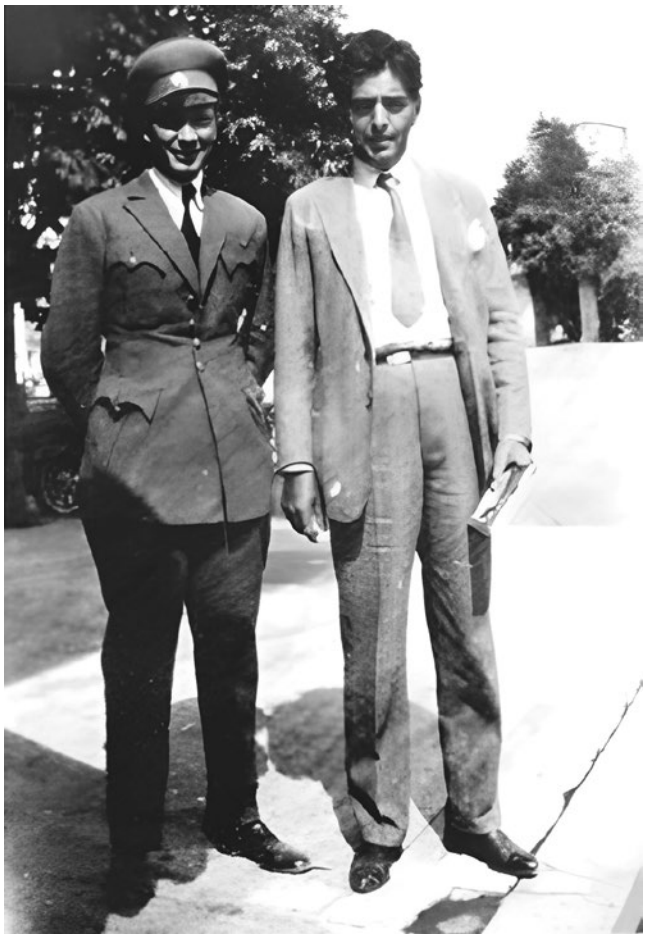
Цяла плеяда известни театрални артисти вземат участие във филма „Под старото небе“ (1922, реж. Николай Ларин) по пиесата на Цанко Церковски. Главните роли изпълняват **Златан Кашеров** (1884 – 1963) и **Вела Ушева**

to 1944. His film roles included appearances in *Za Rodinata*, *Tyutyun* (Tobacco, 1962) and *Ivaylo* (1964).

A host of renowned theatre actors appear in the 1922 film *Pod staroto nebe*, directed by Nikolay Larin and based on a play by Tsanko Tserkovski. **Zlatan Kasherov** (1884–1963) and **Vela Usheva** (1895–1979) play the leading roles. Kasherov studied at an acting school in Moscow from 1908 to 1911, after which he was hired as an apprentice actor by Vsevolod Meyerhold at the Moscow Art Theatre. From 1911 to 1926, he performed at the National Theatre, after which he joined several provincial theatre companies. From 1932 to 1933, he directed the Vidin Municipal Theatre. He appeared in a number of German films and also attempted to launch a career in France and England. In 1937, he returned to Bulgaria to continue working in theatre. Towards the end of his career, he appeared in the film *Nasha Zemya* (Our Land, 1952, dir. Anton Marinovich). Usheva graduated from the Maria Zeebach Drama School in Berlin. She made her debut in 1923 at the Renaissance Theatre, playing the Woman in Geo Milev's production of Ernst Toller's *Masses Man*. He performed at the Varna Municipal Theatre from 1921 to 1922 and at the National Theatre from 1923 to 1929. In 1930, he studied theatre arts in Paris.

In addition to Ivan Popov, **Petko Chirpanliev** (1890–1952) and **Nikola Balabanov** (1898–1969) also shine in important

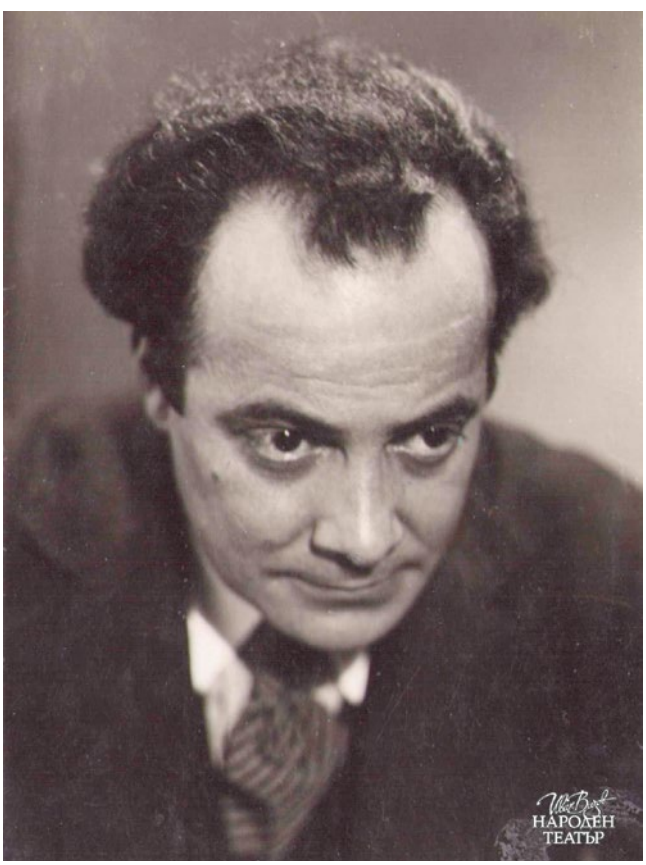
Ил. 57. Петко Чирпанлиев (във военна униформа) и Аршавир Шахатуни, началото на 20-те години на XX век

Fig. 57. Petko Chirpanliev (in military uniform) and Archavir Chakatouny, early 1920s

Ил. 58. (долу) Никола Балабанов

Fig. 58. (below) Nikola Balabanov

(1895 – 1979). Кашеров завършва школа по актьорско майсторство в Москва (1908 – 1911) и е ангажиран като стажант-актьор от Всеволод Мейерхолд в трупата на Московския художествен театър. От 1911 г. до 1926 г. играе на сцената на Народния театър, след което преминава през трупите на няколко провинциални театри. През 1932 – 1933 г. ръководи Видинския общински театър. Участва в редица германски филми, прави също опит за кариера във Франция и Англия. През 1937 г. се завръща в България и продължава театралната си дейност. В края на кариерата си участва и във филма „Наша земя“ (1952, реж. Антон Маринович). Ушева завършва театралната школа „Мария Зеебах“ в Берлин. През 1923 година дебютира в театър „Ренесанс“ в ролята на Жената в постановката на Гео Милев „Маса човек“ от Ернст Толер. През 1921 – 1922 година играе на сцената на Варненския общински театър, а от 1923 до 1929 година – в Народния театър. През 1930 година специализира театрално изкуство в Париж.

Във важни второстепенни роли се изявяват освен Иван Попов още **Петко Чирпанлиев** (1890 – 1952) и Никола Балабанов. Чирпанлиев е роден в село Шипка. Той завършва Държавното железарско училище в София, но става летец. Усъвършенства се като авиатор през Европейската война 1915 – 1918 г. Години след това работи на летище Божурище и се обучава за актьор

Ил. 59. Ставруда Фратева и Слави Казанджиев в „Лиляна“ (1921).

Fig. 59. Stavruda Frateva and Slavi Kazandzhiev in Lilyana (1921)

в школата на „Луна АД“. Снима се в малки роли във филмите „Лиляна“ и „Виновна ли е“ (1921). През 1930 г. реализира по собствен сценарий филма „Под орловото гнездо” (1930), на който е режисьор и изпълнител на главната роля. Въпреки добрата оценка на критиката един ням филм в разгара на навлизане на звуковото кино се оказва финансов провал. През 1945 Петко Чирпанлиев се завръща в Шипка, където ръководи трупата на местното читалище „Светлина”. Поставя пиесата „Тревога“ от Орлин Василев и изпълнява главната роля. **Никола Балабанов** (1898 – 1969) е брат на филолога, преводач и литературен критик Александър Балабанов. Играе в Пловдивския, Русенския театър, в Свободния театър в София, в театър „Ренесанс“. През 1923 г. е назначен в Народния театър. Освен в „Под старото небе“ участва още в „Пътят на безпътните“ (1928), „Весела България“ (1928), „Безкръстни гробове“ (1931), „Песента на Балкана“ (1934), „Грамада“ (1936), „Под игото“ (1952).

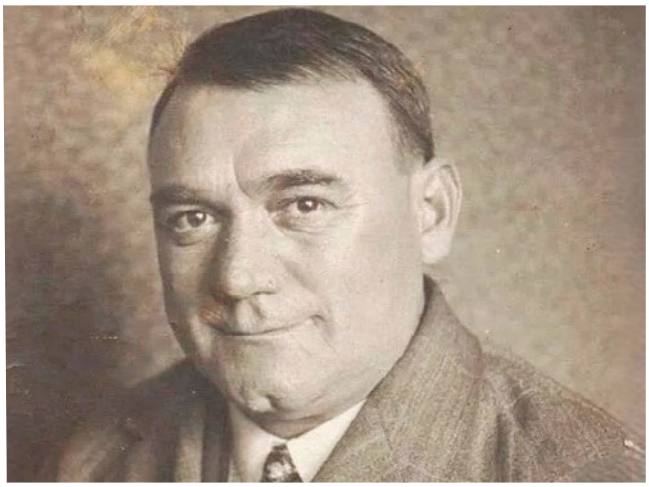
С участието си в пет филма, макар и във второстепенни роли е известна актрисата **Ставруда Фратева** (1880 – 1963). Тя стъпва на сцена в любителски представления в Пловдив още в началото на XX век, преминава през Народния театър (1909 – 1912), театър „Ренесанс“ (1919 – 1922), общинските театри във Варна и Плевен. Нейният дебют в киното е в „Децата на Балкана“ (1918, реж. К. Куюмджиян), след което се снима още в „Лиляна“, „Човекът, който забрави Бога“, „Весела България“ , „Те победиха“ (1940), „Сватба“ (1943).

Във филма „Момина скала“ (1923) на режисьора и изпълнител на главната роля Борис Грежов дебютира с ролята на циганката Гюла известната българска театрална и

supporting roles in *Pod staroto nebe*. Chirpanliev was born in the village of Shipka. He graduated from the State Ironworks School in Sofia, but became a pilot. He became a skilled pilot during World War I (1915–1918). Years later, he worked at Bozhurishte Airport and trained as an actor at the Luna AD school. He played minor roles in the films *Lilyana* and *Vinovna li e?* (Is She Sinful?, 1921). In 1930, he produced the film *Pod orlovoto gnezdo*, based on his own screenplay, in which he served as both director and lead actor. Despite receiving favourable reviews, a silent film released at the height of the transition to sound cinema turned out to be a financial flop. In 1945, Petko Chirpanliev returned to Shipka, where he directed the theatre troupe of the local community centre Svetlina. He staged Orlin Vasilev's play *Trevoga* (Alarm, 1948) and played the lead role. Nikola Balabanov is the brother of the philologist, translator, and literary critic Alexander Balabanov. He performed at the municipal theatres in Plovdiv and Ruse, at the Svoboden Theatre in Sofia, and at the Renaissance Theatre. In 1923, he was appointed to the National Theatre. In addition to *Pod staroto nebe*, he also contributed to *Patyat na bezpatnite*, *Vessela Balgariya* (Joyful Bulgaria, 1928), *Bezkrastni grobove*, *Pessenta na Balkana*, *Gramada*, and *Pod igoto* (Under the Yoke, 1952).

Actress **Stavruda Frateva** (1880–1963) is best known for her supporting roles in five films. She first appeared in amateur stage productions in Plovdiv at the beginning of the 20th century and went on to perform at the National Theatre (1909–1912) and the Renaissance Theatre (1919–1922), as well as at the municipal theatres in Varna and Pleven. Her film debut was in *Detsata na Balkana* (The Children of the Balkans, 1918, dir. K. Kuyumdzhiyan), after which she appeared in Lilyana, *Chovekat, koito zbaravi Boga*, *Vessela Balgariya*, *Te pobediha* (They Were Victorious, 1940), *Svatba* (The Wedding, 1943).

Ил. 60. Вяра Салплиева-Станева
Fig. 60. Vyara Salplieva-Staneva

Ил. 61. Мими Балканска
Fig. 61. Mimi Balkanska

оперетна актриса **Вяра Салплиева-Станева** (1903 – ?). Тя се появява също и в епизодична роля във филма на Васил Гендов „Пътят на безпътните“ (1928), а много по-късно играе и във филма „Изпити по никое време“ (реж. Ив. Гръбчева) от 1974 година. Сценичната ѝ кариера започва през 1921 като актриса в „Свободен театър“. По-късно играе главни роли в някои от класическите оперети, поставяни в Кооперативния театър.

В следващия си филм „Весела България“ Грежов поверява главните роли на популярни лица от тогавашната варietетна сцена и всеизвестни градски чешити. Това са писателят и хуморист с актьорско образование **Борис Руменов** (Борю Зевзека) (1884 – 1944) и легендарният Кокон Харизанов. В главните женски роли са жената на Борис Руменов Цветана и известната оперетна прима **Мими Балканска** (1902 – 1984).

In the 1923 film *Momina skala* (Maiden's Rock), directed by and starring Boris Grezhov, the renowned Bulgarian theatre and operetta actress **Vera Salplieva-Staneva** (1903–?) made her debut as the gypsy girl Gyula. She also appeared in a minor role in Vasil Gendov's film *Patyat na bezpatnite*, and much later starred in the 1974 film Izpiti po nikoe vreme (Exams at No Time, dir. Ivanka Grubcheva). She began her stage career in 1921 as an actress at the Svoboden Theatre. She later played leading roles in some of the classic operettas staged at the Cooperative Theatre.

In his next film, *Vessela Balgariya*, Grezhov casts popular figures from the time's variety show scene and well-known local eccentrics in the leading roles. These include the writer and humourist **Boris Rumenov** (Boryu Zevzeka) (1884–1944), who had a background in acting, and the renowned **Kokon Harizanov**. The female leads are played by Rumenov's wife, Tsvetana, and the renowned operetta prima donna, **Mimi Balkanska** (1902–1984).

Ил. 62. Константин Кисимов (на преден план) и Тачо Коларов в „След пожара над Русия“ (1929).

Fig. 62. Konstantin Kisimov (in the foreground) and Tacho Kolarov in Sled pozhara nad Russiya (1929)

Ил. 63. (с 46) Борис Руменов (Борьо Зевзека)

Fig. 63. (p. 46) Boris Rumenov (Boryo Zevzeka)

Ил. 64. Тити Тарновская

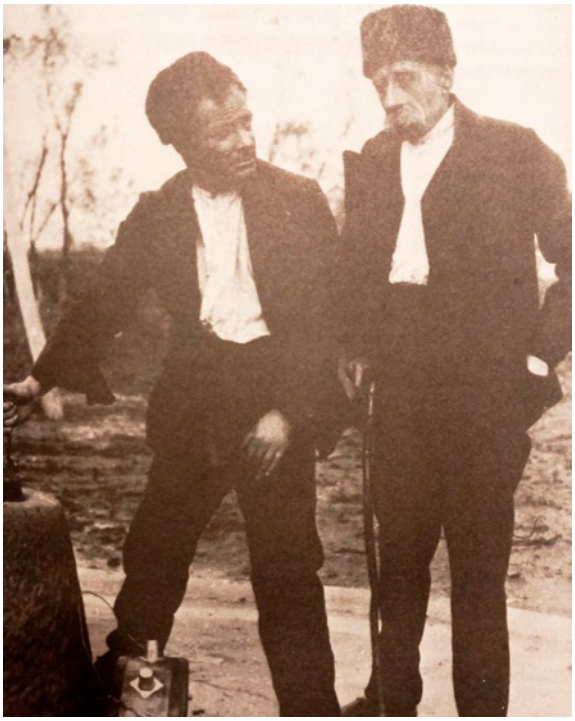
Fig. 64. Titi Tarnovskaya

В считания за най-високото постижение в българското нямо кино филм на Борис Грежов „След пожара над Русия“ (1929) основните роли се изпълняват от **Тачо Коларов**, артист от пътуващия „Задружен театър“ (1922 – 1930) и **Константин Кисимов** (1897 – 1965), превърнал се в края на 1920-те в един водещите артисти на Народния театър. Кисимов се снима още в „Безкръстни гробове“ и „Грамада“, а в епохата на държавната кинематография участва в десет филма от „Калин Орелът“ (1950) до „Привързаният балон“ (1967). Главната женска роля в „След пожара над Русия“ играе 16-годишната ученичка от Софийската руска гимназия **Тити (Татяна) Тарновская**. Нейното участие предизвиква скандал, който довежда до изключването ѝ от гимназията.

Сред главните изпълнители в третия филм на Грежов „Безкръстни гробове“ е и **Кръстьо Сарафов** (1876 – 1952), виден член на трупата на Народния театър от

In Boris Grezhov's 1929 film *Sled pozhara nad Russiya* (After the Fire Over Russia, 1929), the leading roles are played by **Tacho Kolarov**, an actor from the travelling Zadruzhen Theatre (1922–1930), and **Konstantin Kisimov** (1897–1965), who became one of the National Theatre's leading actors in the late 1920s. Kisimov also appeared in *Bezkrastni grobove* and *Gramada*. During the era of the state film industry, he starred in ten films ranging from *Kalin Orelat* (Kalin the Eagle, 1950) to *Privarzaniyat balon* (The Tied Balloon, 1967). The lead female role in *Sled pozhara nad Russiya* is played by 16-year-old **Titi (Tatyana) Tarnovskaya**, a student at the Russian High School in Sofia. Her participation sparked a scandal that led to her expulsion from the school.

Among the leading actors in Grezhov's third film, *Bezkrastni grobove*, was **Krastyo Sarafov** (1876–1952), a prominent member of the National Theatre company from its foundation until his death. He made his screen debut in 1918 in *Detsata*

Ил. 65. Кръстьо Сарафов (вляво) и Христо Коджабашев в „Безкръстни гробове" (1931).

Fig. 65. Krastyo Sarafov (left) and Hristo Kodzhabashev in *Bezkrastni grobove* (1931)

Ил. 66. Иван Димов

Fig. 66. Ivan Dimov

Ил. 67. Стефан Савов

Fig.67. Stefan Savov

Ил. 68. Михаил Славов и Паскал Дуков в „Пленникът от Трикери" (1929)

Fig. 68. Mikhail Slavov and Pascal Dukov in *Plennikat ot Trikeri* (1929)

Ил. 69. Паскал Дуков в сцена от „Земя“ (1930)

Fig. 69. Pascal Dukov in a scene from *Zemya* (1930)

неговото основаване до смъртта си. Той участва още през 1918 в „Децата на Балкана“ , а през 1942 играе в „Изпитание“ (реж. Хрисан Цанков). С „Безкръстни гробове“ дебютират в киното още известни имена от трупата на Народния театър – Иван Димов, Стефан Савов, Христо Коджабашев. В следващите години **Ив. Димов** (1897 – 1965) играе главните роли в два от най-успешните филми на 30-те и 40-те години – „Страхил войвода“ (1937) и „Изпитание“ (1942), след 1950 участва в девет филма: от „Калин Орелът“ до „Тютюн“ (1962). **Стефан Савов** (1896 – 1969) играе в Народния театър от 1920 до смъртта си и е автор на единайсет пиеси. Изпълнява главната роля в „Грамада“, а така също в „Тревога“ (1951). **Христо Коджабашев** (1888 – 1981) завършва театралната школа „Масе“ в Париж през 1912, след което играе в общинските театри на Русе, Варна, Пловдив, а от 1928 до 1961 е член на трупата на Народния театър. Снима се още в „Песента на Балкана“, „Грамада“, „Страхил войвода“, „Те победиха“ (1940), „Българо-унгарска рапсодия“ (1944) и „Данка“ (1952).

Амбициозният проект „Пленникът от Трикери“ на режисьора и изпълнител на главната роля **Михаил Славов**, екранизация на едноименната пиеса на Константин Мутафов остава недовършен заради смъртта на 28 февруари 1930 на другия главен актьор **Паскал Дуков** (1900 – 1930). Славов участва също във филмите „След пожара над Русия“ (1929) и „Земя“ (1930). Дуков дебютира във Варненския общински театър, играе още на сцената на Народния театър (1924 – 1929) и в различни трупи на Петър К. Стойчев. Главната женска роля в незавършения филм изпълнява **Мара Пенкова старша** (1894 – 1959), актриса от Народния театър и участница в Славянска беседа.

na Balkana, and in 1942 he starred in *Izpitanie* (Time of Trial, dir. Hrisan Tsankov). *Bezkrastni grobove* also marked the film debuts of other well-known members of the National Theatre troupe: **Ivan Dimov**, **Stefan Savov** and **Hristo Kodzhabashev**. In the years that followed, Iv. Dimov starred in two of the most successful films of the 1930s and 1940s: *Strahil Voivoda* (1937) and *Izpitanie* (1942). After 1950, he appeared in nine more films, including *Kalin Orelat* to *Tyutyun* (1962). Stefan Savov (1896–1969) was a prolific playwright who wrote eleven plays and performed at the National Theatre from 1920 until his death. He played the lead role in *Gramada* and in *Trevoga*. Hristo Kodzhabashev (1888–1981) graduated from the Massé Drama School in Paris in 1912. He then performed at municipal theatres in Ruse, Varna and Plovdiv, and from 1928 to 1961 he was a member of the National Theatre troupe. He also appeared in *Pessenta na Balkana*, *Gramada*, *Strahil Voivoda*, *Te pobediha*, *Balgaro-ungarska rapsodiya* (Bulgarian-Hungarian Rhapsody, 1944) and *Danka* (1952).

The ambitious project *Plennikat ot Trikeri* (The Prisoner of Trikeri), a film adaptation of the play of the same name by Konstantin Mutafov, was directed and starred **Mihail Slavov**. However, the film remained unfinished due to the death of the other lead actor, **Pascal Dukov**, on 28 February 1930. Slavov also appeared in the films *Sled pozhara nad Russiya* and *Zemya* (Land, 1930). Dukov debuted at the Varna Municipal Theatre and performed at the National Theatre (1924–1929), as well as with various theatre companies led by Petar K. Stoychev. Mara Penkova Sr. (1894–1959) played the lead female role in the unfinished film. She was an actress at the National Theatre and a member of various experimental theatre troupes in the 1920s, including the puppet theatre affiliated with Slavyanska Beseda Community centre.

ка в различни експериментални театрални трупи през 20-те години на XX-ти век, включително и в куклення театър към „Славянска беседа“.

Паскал Дуков изпълнява още и главната роля на Еньо в екранизацията по повестта на Елин Пелин „Земя“ (1930). Ролята на брат му Иван изпълнява режисьорът и сценарист **Петър. К. Стойчев** (1879 – 1945). Още ученик той започва кариерата си на актьор в различни пътуващи трупи. През 1903 завършва Императорската театрална школа в Петербург и на следващата година участва в основаването на Народния театър, където играе до 1918. През следвашите десетилетия е ръководител, режисьор и директор на собствени трупи и общинските театри в Русе и Пловдив. Като режисьор сценарист и продуцент създава първия български „100% говорящ“ филм „Песента на Балкана“ (1934). Във филма той се изявява още и като актьор редом с жена **си Теодорина Стойчева** (1887 – 1956), също известна театрална актриса. специализира сценично изкуство в Москва и Италия. Двамата играят заедно също в „Децата на Балкана“ и „Земя“. Във филмите на П. К. Стойчев участва и дъщеря му **Нина Стойчева**, която по-късно има успешна кариера като режисьор на детски театрални пиеси и заедно с баща си е сред основателите на Народен театър за младежта (1945).

Pascal Dukov plays the lead role of Enyo in the film adaptation of Elin Pelin's novella *Zemya*. His character's brother Ivan is played by the film's director and screenwriter, Petar K. Stoychev (1879–1945). He began his acting career with various travelling theatre companies while still a student. He graduated from the Imperial Theatre School in St. Petersburg in 1903, and the following year, he helped found the National Theatre, where he performed until 1918. Over the following decades, he served as director and manager of his own theatre companies, as well as the municipal theatres in Ruse and Plovdiv. As a director, screenwriter and producer, Stoychev created the first Bulgarian '100% talking' film, Pessenta na Balkana. He also appears as an actor in the film alongside his wife, the well-known theatre actress Teodorina Stoycheva (1887–1956). She studied performing arts in Moscow and Italy. The two also appeared together in *Detsata na Balkana* and *Land*. P. K. Stoychev's daughter, Nina Stoycheva, also appeared in his films and later had a successful career as a director of children's plays. Together with her father, she was one of the founders of the National Youth Theatre in 1945.

With the advent of sound and the emergence of more realistic trends in cinema, directors started seeking out increasingly beautiful young actresses, even if they lacked significant theatrical experience. For example, P. K. Stoychev cast his daughter Nina in *Zemya* and *Pessenta na Balkana*, and B.

Ил. 70. (с. 50) Петър Стойчев и Нина Стойчева в сцена от „Земя“ (1930).

Fig. 70. (p. 50) Petar Stoychev and Nina Stoycheva in a scene from *Zemya* (1930)

Ил. 71. Нина Стойчева

Fig. 71. Nina Stoycheva

Ил. 72. (вдясно) Теодорина Стойчева, около 1910.

Fig. 72. (right) Teodorina Stoycheva, circa 1910

Ил. 73. Петър Стойчев, 30-те години на XX век

Fig. 73. Petar Stoychev, 1930s

Ил. 74. (с. 52 вляво) Зорка Йорданова

Fig. 74. (p. 52 left) Zorka Yodranova

Ил. 75. (с. 52) Ирина Тасева

Fig. 75. (p. 52) Irina Taseva

Ил. 76. (с. 52 долу) Артистите от филма „Грамада“ (1936) с директора на Народния театър Владимир Василев.

Fig. 76. (p. 52 below) The actors from the film *Gramada* (1936) with Vladimir Vassilev, director of the National Theater.

Ил. 77. Ружа Делчева

Fig. 77. Ruzha Delcheva

С навлизането на звука и засилването на по-силни реалистични тенденции в киноизкуството режисьорите започват да търсят все повече красиви млади актриси, макар и без голям театрален опит. Така П. К. Стойчев снима в „Земя“ дъщеря си Нина. а Б. Грежов поверява главната роля в „Безкръстни гробове“ **на Зорка Йорданова** (1904 – 1970). Тя е учила в актьорските школи на Исак Даниел и Николай Масалитинов, но името ѝ нашумява, след като през 1927 печели националния конкурс за красота на филморазпространителска фирма ФАНАМЕТ. Въпреки предложенията за интернационална кариера в киното тя остава в България, за да се усъвършенства като актриса в Народния театър, където играе до края на живота си. Следващата дебютантка в голям игрален филм е **Невена Милошева**, която изпълнява ролята на Цена в „Грамада“. Тя дебютира на сцената през 1931, за да направи след това също дълга и успешна кариера в Народния театър. Най-младата сред това ново поколение актриси е **Ружа Делчева** (1915 – 2002), появила се на екрана като Ивана в „Страхил войвода“. Тя е стажант актриса на Народния театър от 1935 и остава част от състава му до 1989. През 1940 играе също главна роля в „Те победиха“. Между 1956 и 1985 се снима в още пет игрални филма и множество телевизионни постановки. В края на 30-те години на XX век още една млада актриса, **Ирина Тасева** (1910 – 1990), дебютира 20-годишна на сцената на Народния театър, а по-късно изпълнява главна роля във

Grezhov gave the lead role in *Bezkrastni Grobove* to **Zorka Yordanova** (1904–1970). Having studied at the acting schools of Isaac Daniel and Nikolay Masalitinov, she became widely known after winning the national beauty contest organised by the film distribution company FANAMET in 1927. Despite receiving offers for an international film career, she remained in Bulgaria, honing her craft as an actress at the National Theatre, where she performed until her death.

The next actress to make her feature film debut is **Nevena Milosheva**, who plays Tsena in *Gramada*. She made her stage debut in 1931 and went on to enjoy a long and successful career at the National Theatre. The youngest of this new generation of actresses was **Ruzha Delcheva** (1915–2002), who made her screen debut as Ivana in *Strahil Voivoda*. She trained as an actress at the National Theatre from 1935 and remained a member of its company until 1989. In 1940, she played the lead role in *Te pobediha*. Between 1956 and 1985, she appeared in five more feature films and numerous television productions. Another young actress from the 1930s was **Irina Taseva** (1910–1990), who made her debut at the National Theatre at the age of 20 and later played the lead role in the film *Balgarski orli* (Bulgarian Eagles, 1941, dir. Boris Borozanov). She also appeared in *Specialist po vsichko* (The Jack-of-All-Trades, 1962), *Slanchev udar* (Sunstroke, 1977), *Komparsita* (La cumparsita, 1978) and the children's television series *Zhar moryakat* (Zhar the Sailor).

Ил. 78. Асен Камбуров (Хитър Петър) и Стоян Бъчваров (Настрадин Ходжа) в „Настрадин Ходжа и Хитър Петър“ (1938).

Fig. 78. Asen Kamburov (Hitar Petar) and Stoyan Bachvarov (*Nastradin Hodja) in Nastradin Hodja and Hitar Petar* (1938)

Ил. 79. (с. 55 вляво) Стоян Бъчваров

Fig. 79. (p. 55 left) Stoyan Bachvarov

Ил. 80. (с. 55 вдясно) Стоян Бъчваров (Настрадин Ходжа) и Асен Камбуров (Хитър Петър) в „Настрадин Ходжа и Хитър Петър“ (1938)

Fig. 80. (p. 55 right) Stoyan Bachvarov (Nastradin Hodja) and Asen Kamburov (Hitar Petar) in *Nastradin Hodja and Hitar Petar* (1938)

филма „Български орли“ (1941, реж. Борис Борозанов). Снима се още в „Специалист по всичко“)1962), „Слънчев удар“ (1977), „Компарсита“ (1978) и детския телевизионен сериал „Жар морякът“.

В бедното на комедии българско звуково кино изпъква вторият филм на Александър Вазов „Настрадин Ходжа и Хитър Петър“ (1938), главните роли в който изпълняват Стоян Бъчваров и Асен Камбуров, изявени комедийни артисти на сцената. **Ст. Бъчваров** (1878 – 1949) е един от пионерите на българския национален театър, актьор, режисьор и директор на театър. Снима се още в „Българи от старо време“ (1945) и „Бойка“. **Ас. Камбуров** (1899 – 1958) е част от трупата на Народния театър от 1930 и играе още в „Пленникът от Трикери“, „Грамада“, „Страхил войвода“, „Сватба“ (1943) и в още шест филма между 1945 и 1954.

Главната роля в „За родината“, първия от серията патриотични филми в края на 30-те и началото на 40-те години на XX век, изпълнява **Димитър Керанов** (1896 – 1987). Той започва кариерата си през 1919 г. като актьор, режисьор и директор на Свободен театър на П. К. Стойчев. След това работи в драматичните театри в Русе, Варна, Бургас, Сливен, Ямбол, Габрово и Търговище, както и в Софийския областен театър. Първото му участие в

Alexander Vazov's second film, *Nastradin Hodja i Hitar Petar ortatsi* (Nasreddin Hodja and Sly Petar partners) (1938), stands out in Bulgarian cinema from the interwar period, which is otherwise lacking in comedies. The lead roles were played by prominent stage comedians **Stoyan Bachvarov** and **Asen Kamburov**. Bachvarov (1878–1949) was a founder of the Bulgarian National Theatre and worked as an actor, director and theatre manager. He also appeared in *Balgari ot staro vreme* (Bulgarians of Olden Times, 1945) and *Boyka* (1947). As. Kamburov (1899–1958), who joined the National Theatre troupe in 1930, also appeared in *Plennikat ot Trikeri*, *Gramada*, *Strahil Voivoda*, *Svatba* and six other films between 1945 and 1954.

Dimitar Keranov (1896–1987) played the lead role in Za Rodinata, the first in a series of patriotic films from the late 1930s and early 1940s. He started in 1919 as an actor, director and manager at P. K. Stoychev's Svoboden Theatre. He then worked at drama theatres in Ruse, Varna, Burgas, Sliven, Yambol, Gabrovo and Targovishte, as well as at the Sofia Regional Theatre. His first film role was in Momina Skala, after which he appeared in Sled pozhara nad Rusiyata and Nastradin Hodja i Hitar Petar Ortatsi. Between 1975 and 1987, he appeared in 14 additional Bulgarian feature films, including The Pool (1977) and At Night on the Rooftops (1987), both directed by Binka Zhelyazkova.

киното е в „Момина скала“, след което се снима в „След пожара над Русия“ и „Настрадин Ходжа и Хитър Петър ортаци“. Между 1975 и 1987 се снима в още 14 български игрални филма, сред които „Басейнът“ (1977) и „Нощем по покривите“ (1987) на Бинка Желязкова.

Библиография:

Йоана Спасова-Дикова. Bulgarian Theatrical 20th Century / Българският театрален двадесети век, София, Институт за изследвания на изкуствата – Българска академия на науките, 2025.

Петър Кърджилов. От Луна АД до кинопросветата по селата. Индустриално и институционално в българското кино между двете световни войни, София, Институт за изследвания на изкуствата – Българска академия на науките, 2025.

Васил Гендов. Трънливият път на българския филм 1910 – 1940, София, Българска национална филмотека, 2016.

Петър Кърджилов. Български игрални филми. Том 1/ 1915 – 1948, София, издателство д-р Петър Берон, 1987

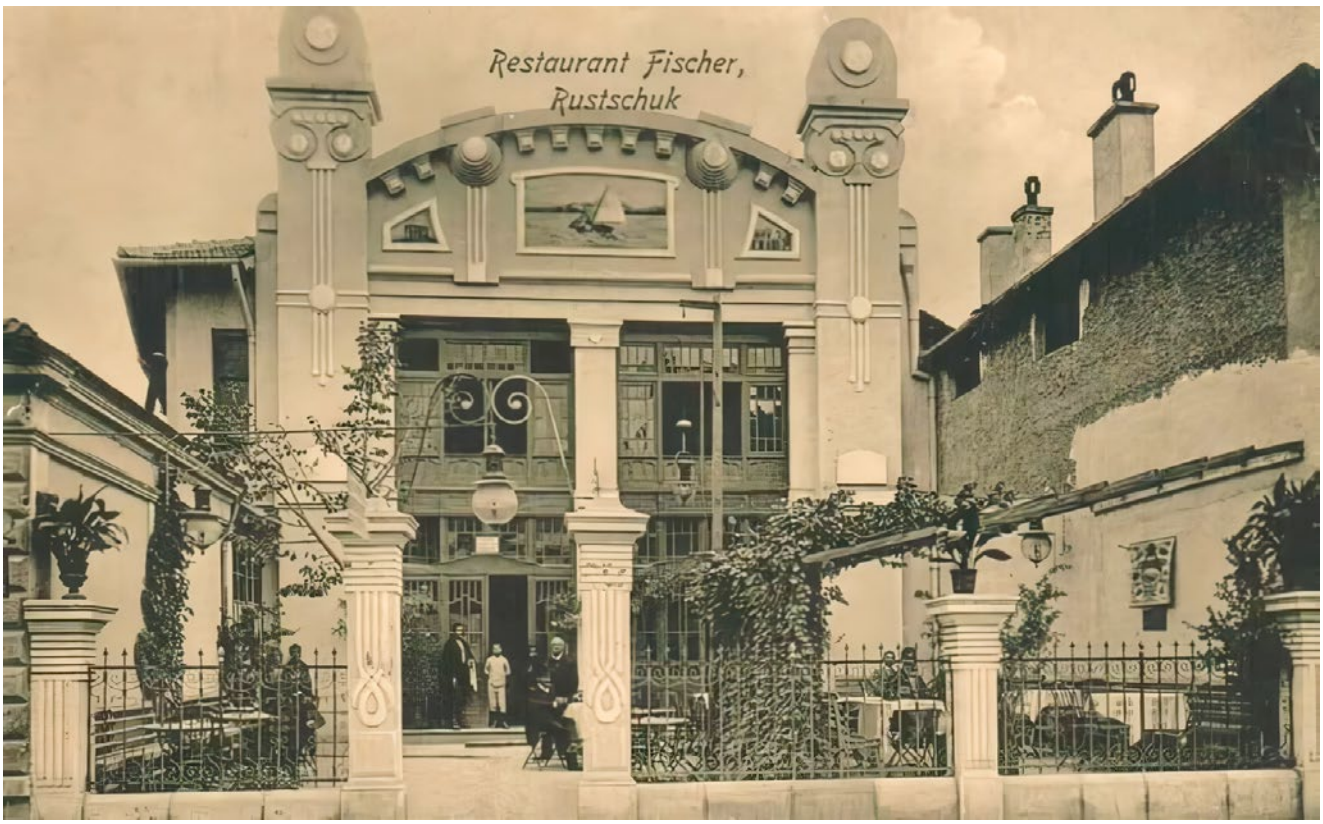
Reference:

Joanna Spassova-Dikova. Bulgarian Theatrical 20th Century / Balgarskiyat teatralen dvadeseti vek. Institut za uzsledvaniya na izkustvata–Balgarska akademiya na naukite, Sofia, 2025.

Petar Kardzhilov. Ot Luna AD do kinoprosvetata po selata. Imdustrialno i institutsionalno v balgarskoto kino mezhdu dvete svetovni voyni [From Luna AD to Film Education in the Villages: Industrial and Institutional Aspects of Bulgarian Cinema Between the Two World Wars], Institut za uzsledvaniya na izkustvata–Balgarska akademiya na naukite, Sofia, 2025.

Vasil Gendov. Tranliviyat pat na balgarskiya film. Memoari [The Thorny Path of Bulgarian Cinema, 1910–1940: Memoirs], Balgarska natcionalna filmoteka, Sofia, 2016.

Petar Kardzhilov. Balgarski igralni filmi. Tom 1 / 1915–1948 [Bulgarian feature film. Volume 1/ 1915–1948], Izdatelstvo d-r Petar Beron, Sofia, 1987.

Ил. 81. Кино „Аполо“ в бившия ресторант „Фишер“, 1912

Fig. 81. Apollo Cinema in the former Fisher Restaurant, 1912

Ил. 82. (с. 57) Днешният вид на сградата на кино „Модерен театър“

Fig. 82. (p. 57) The Modern Theatre cinema building as it appears today

ИЗВЪНСТОЛИЧНИ КИНА
CINEMAS OUTSIDE THE CAPITAL

РУСЕ

Скоро след отварянето и успеха на първите столични стационарни кина „Модерен театър“ (1908) и „Одеон“ (1910) започва изграждането и на такива извън София. Тъй като не сме в състояние да разкажем подробно историята на всяко едно от тези средища на филмова култура, ще се ограничим с един кратък преглед на киноделността в някои от най-големите български градове през периода до началото на Втората световна война.

Сред пионерите е Русе, където първата стационарна кинозала е **„Урания“,** разтворила врати в навечерието на Великден 1910 в преустроения салон на кафене „Централ“. В началото на следващата година е основано „Кинематографско акционерно дружество „Русенски модерен театър“, което за шест месеца построява на ул. „Александровска“ сграда, предназначена „специално за кинотеатър“. Тя получава името **„Модерен театър“**, посреща първите си зрители на 25 декември 1911 и представлява третото в България здание, построено специално за кинотеатър. Поради неизгодните условия за предоставяне на филми, предлагани от софийския си съименник, „Модерен театър“ (Русе) отказва да влезе в съдружие с него и започва да се снабдява с филми от фирмата „Раду Милер“ (Букурещ), клон на виенско кинопразпространителско дружество.

През 1912 в Русе осъществяват кинопрожекции вече шест (6) различни киносалона – повече от тези, които функционират в София по същото време: вече споменатите **„Централ“** и „Модерен театър“; построените в еврейската махала **„Царство България“** (ул. „Цар Шишман“), преименуван по-късно на **„Сплендид“**, и **„Одеон“** („един от най-богато обзаведените – с климатична инсталация, мека мебел, гипсови орнаменти, големи плюшени завеси“); **„Всенароден кинематограф“**, просъществувал за кратко на ул. „Николаевска“ и **„Аполо“**, работещ от юли 1912 като кино, в което братя Йонкови превръщат бившия ресторант „Фишер“. По-късно то се премества на отсрещната страна на улицата и става клон на софийския „Роял“, като приема от януари 1933 неговото име.

RUSE

Shortly after the opening of the first permanent cinemas in Sofia, the Modern Theatre (1908) and the Odeon (1910), similar venues began to be constructed outside the capital. As it is not possible to recount the history of each of these centres of film culture in detail, we will limit ourselves to providing a brief overview of cinema activity in some of Bulgaria's largest cities during the period leading up to the start of World War II.

One of the pioneers was Ruse, where the first permanent cinema, the Urania, opened on Easter Eve 1910 in the converted hall of the Central café. Early the following year, the 'Ruse Modern Theatre Cinematographic Joint-Stock Company' was founded and, within six months, a building specifically designed as a cinema was constructed on Alexandrovska Street. Named the 'Modern Theatre', it welcomed its first audience on 25 December 1911 and was the third building in Bulgaria constructed specifically for a cinema. Due to the unfavourable terms for film distribution offered by the Sofia-based 'Modern Theatre', the 'Modern Theatre' (Ruse) refused to enter into a partnership with it and began purchasing films from the Bucharest-based company 'Radu Miller', a branch of a Viennese film distribution company.

By 1912, there were six cinemas in Ruse showing films, more than in Sofia at the time. These were the 'Central' and 'Modern

В началото на 1920-те в Русе приемат публика четири киносалона: „Модерен театър“, „Одеон“, „Сплендид“ и „Аполо“. През 1923 Марин Чолаков, в чиято къща се провежда първата кинопрожекция в града (в средата на февруари 1897), става собственик на кино **„Олимпия“**, което преди това е било цирк, наречен „Хиподрум“. През 1924 – 1925 на ул. „Дондуков-Корсаков“ работи кино **„Виктория“** с 250 места, в което се прожектират предимно серийни криминални и приключенски филми. Прожекциите започват в осем часа вечерта и продължавали до след полунощ. На ул. „Княжеска“ през 1928 се появява кино **„Сан Стефано“**. Първото читалищно кино в града е „Свети Георги“, открито през 1927.

Използвани източници:

Петър Кърджилов. Целият свят вижда оживения Русе в първите дни на Балканската война (интервю „Утро“, Русе, 5 март 2021) – https://utroruse.com/article/778794/ – посетен 10.03.2026

Димо Енев. Когато киното прохождаше в Русе: По спомените на Димо Енев и съвременници. Русе, Русе филм, Дара‘95, 1995.

In the early 1920s, four cinemas opened in Ruse: ‘Modern Theatre’, ‘Odeon’, ‘Splendid’ and ‘Apollo’. In 1923, Marin Cholakov, whose house hosted the city’s first film screening in mid-February 1897, became the owner of the Olympia cinema, which had previously been a circus called the Hippodrome. From 1924 to 1925, the 250-seat ‘Victoria’ cinema operated on Dondukov-Korsakov Street, primarily screening crime and adventure film series. Screenings began at eight o’clock in the evening and continued past midnight. The ‘San Stefano’ cinema opened on Knyazheska Street in 1928. The city’s first community centre cinema was the Sveti Georgi, which opened in 1927.

Ил. 83. (с. 58) На заден план сградата на кино „Одеон“

Fig. 83. (p. 58) In the background is the Odeon movie theatre.

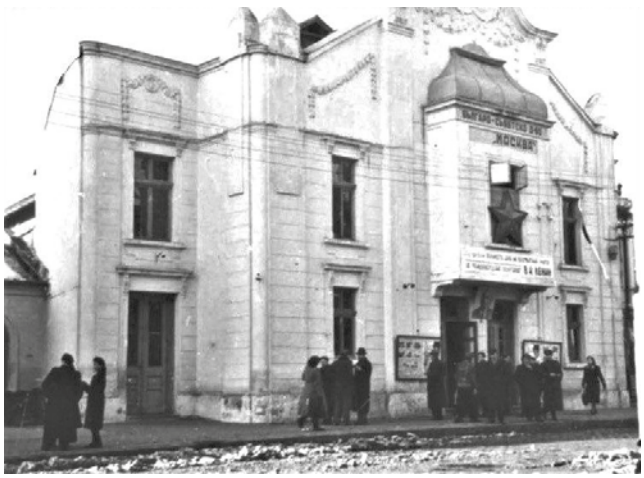
Ил. 84. Кино „Роял“

Fig. 84. Royal Cinema

Ил. 85. (долу) Оригиналната фасада на кино „Модерен театър“

Fig. 85. (below) The original facade of the Modern Theatre cinema

Мариана Бърчева. За появата на фотографа и кинематографа в Русе. – Изв. ист. музей-Русе, 5, 1998, с. 149 – 155.

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ Русе. Киното в Русе. – https://www.libruse.bg/view?event=2132, посетен 10.03. 2026

Reference:

Petar Kardzhilov. Tseliyat svyat vizhda ozhiveniya Ruse v Parvite dni na Balkanskata voyna. [The whole world sees the bustling Ruse in the early days of the Balkan War] (interview in ‘Utro,’ Ruse, March 5, 2021) – https://utroruse.com/article/778794/ – accessed March 10, 2026.

Dimo Enev. Kogato kinoto prohozhdashe v Ruse: Po spomenite na Dimo Enev i savremennitsi [When Cinema Was Taking Its First Steps in Ruse: Based on the Memories of Dimo Enev and His Contemporaries], Ruse, Ruse Film, Dara’95, 1995.

Mariana Burcheva. Za poyavata na fotografa i kinematografa v Ruse [On the Emergence of Photography and Cinema in Ruse], Journal of the Historical Museum of Ruse, 5, 1998, pp. 149 – 155.

‘Lyuben Karavelov’ Regional Library, Ruse. Cinema in Ruse. – https://www.libruse.bg/view?event=2132, accessed March 10, 2026.

Ил. 86. Кино „Екселсиор“ (края на 1927)

Fig. 86. Excelsior Cinema (late 1927)

Ил. 87. (долу) Пана с филмови реклами на главната улица „Александър I“, 1929

Fig. 87. (below) Billboards featuring movie advertisements on Alexander I, 1929

Ил. 88. (с. 61) Кино „Пикадили“, пролетта на 1930

Fig. 88. (p. 61) Piccadilly Cinema, spring 1930

Ил. 89. (с. 61 долу) Реклама за лятно кино „Орион“, списание „Нашето кино“, 08. 07. 1932, бр. 173, с. 10.

Fig. 89. (p. 61 below) Advertisement for the Orion open-air cinema, Nasheto Kino magazine, July 8, 1932, no. 173, p. 10

ПЛОВДИВ

Седмото изкуство отсяда в града под тепетата през първите дни на април 1909, когато българинът Васил Христофоров монтира „изнамерения от Братя Пате кинематограф“ в своя хотел „Търговски“. В друг пловдивски хотел – „Шести август“ – започва по същото време (от 8 април) дейността си кино **„Екселсиор“**, след като в такова превръща „театралния салон“ на хотела италианският предприемач Едмондо Карло Алберто Вакаро, син на Карло Вакаро – същия, който построява със съдружници кино „Модерен театър“ в София. Салонът на „Екселсиор“ е луксозно обзаведен, обширен – с около 400 места и 5 големи ложи, има балкон с над 200 места, оркестрина, разположена под екрана, в която свирят музикантите от собствения оркестър на киното, озвучавал прожекциите в периода на нямото кино. Киното функционира до 1998, като в годините на социализма е наричано „Христо Ботев“. Днес е търговски център, носещ отново името „Екселсиор“, и част от историческия комплекс „Старинен Пловдив“.

В края на август 1919 мениджърът Кирил Петров Перфанов става съдържател на кино **„Модерен театър“**, помещаващо се в набързо преустроен бивш тютюнев склад. През 1927 престава да съществува и Кирил Петров поема управлението на кино „Екселсиор“ – до 1948, когато то бива национализирано.

През 1927 е открито кино **„Астория“**, построено на

PLOVDIV

The seventh art took root in the city under the hills in early April 1909, when Bulgarian Vasil Hristoforov installed a ‘cinematograph designed by the Pathé brothers’ in his ‘Targovski’ hotel. Around the same time, the ‘Excelsior’ cinema began operations at another Plovdiv hotel, the ‘6th of August’, after Italian entrepreneur Edmondo Carlo Alberto Vacaro – the son of Carlo Vacaro, who built the Modern Theatre cinema in Sofia with partners – converted the hotel’s ‘theatre hall’ into a cinema. Following extensive renovations in 1912, the Excelsior’s hall was transformed into a luxurious cinema with approximately 400 seats, five large boxes, and a balcony with

мястото, където днес се намира шадраванът пред сградата на Община Пловдив. През 1934 то е прекръстено на **„Капитол“**. Кино **„Орион“,** второто лятно кино в града, е открито през юни 1927 на площад „Цар Симеон“ (на неговото място днес се издига сградата на Телеграфо-пощенската станция). Кинотеатър **„Електра“** е открит през октомври 1927 в квартал „Кършияка“ – до стария мост на река Марица.

През 1929 от източната страна на главната улица „Александър I“ бива построена сграда, специално предназначена за кинематографически прожекции, която приютява кино „**Пикадили“** – днес там се помещава книжарница „Хеликон“. Кинотеатърът устройва и собствено лятно кино – на площад „Джумая“. Последното кино от този период е **„Балкан“**. Открито през 1941 и стопанисвано

over 200 seats. There was also an orchestra pit beneath the screen where musicians from the cinema's own orchestra played to accompany screenings during the silent film era. The cinema operated until 1998 and, during the socialist era, was known as 'Hristo Botev'. Today, it is a shopping centre once again bearing the name 'Excelsior' and forming part of the historic 'Old Plovdiv' complex.

In late August 1919, Kiril Petrov Perfanov became manager of the **'Modern Theatre' cinema**, which was housed in a hastily converted former tobacco warehouse. It ceased to exist in 1927, after which Kiril Petrov took over management of the 'Excelsior' cinema until its nationalisation in 1948.

Also in 1927, the **'Astoria'** cinema opened on the site where the fountain in front of the Plovdiv Municipality building stands today. In 1934, it was renamed the **'Capitol'**. The **'Orion'** cinema, the city's second open-air cinema, opened in June 1927 on Tsar Simeon Square (the Telegraph and Post Office building now stands on that site). The **Electra cinema** opened in October 1927 in the Karshiyaka neighbourhood, next to the old bridge over the Maritsa River.

In 1929, a building specifically designed for film screenings was constructed on the east side of Alexander I Street; it housed the **Piccadilly** cinema–today, the Helikon bookstore is located there. The cinema also operated its own summer cinema on Dzhumaya Square. The last cinema from this period was

ПИКАДИЛИ
25 Пловдивъ. Ул. „Александъръ I“

ЗЛАТОРОГЪ
ГРАФИ
22 Пловдивъ. Ул. „Александъръ I“
Plowdiw

от Кирил Петров и Лука Тодоров, анонсирани като негови „директори“, то се намира на ъгъла между улиците „Александър I“ и „Патриарх Евтимий“. Сградата на кино „Балкан“, национализирано през 1948 и приватизирано след 1989, съществува и днес.

‘Balkan’. Opened in 1941 and managed by Kiril Petrov and Luka Todorov, who were listed as its ‘directors,’ it was located at the corner of Alexander I Street and Patriarch Evtimiy Street. The building of the **‘Balkan’ cinema**, nationalised in 1948 and privatised after 1989, still stands today.

Използвани източници:

References:

Костадин Костов. На кино в Пловдив, Пловдив, Вега Словена, 1999.

Kostadin Kostov. Na kino v Plovdiv [At the Movies in Plovdiv], Plovdiv, Veda Slovena, 1999.

Ил. 90. (с. 62) Кино „Пикадили“ с реклама на филма „Сирената на тропиците“ (1928, Франция, с Жозефин Бейкър)

Fig. 90. (p. 62) Piccadilly Cinema with an advertisement for the film *La sirène des tropiques* (The Sirens of the Tropics, 1928, France, starring Josephine Baker)

Ил. 91. (с. 62 долу) Главната улица, на която са се намирали най-големите кинотеатри.

Fig. 91. (p. 62 below) The main street where the largest movie theatres were located

Ил. 92. Списание „Кино“, кн. 49, 12 септември 1928, с. 2.

Fig. 92. Advertisement for the film Spione (Spies, 1928, Germany, dir. Fritz Lang), Kino magazine, no. 49, September 12, 1928, p. 2

Ил. 93. (вдясно) Списание "Кино", 05. 07. 1930, бр. 57.

Fig. 93. (right) Advertisement for sound equipment in Plovdiv cinemas, Kino magazine, 5 July 1930, no. 57

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Първото постоянно място за кинопрожекции в Търново е **читалище „Надежда“**. Началото бива поставено през 1910 благодарение на наемателя на салона Владимир Петков. Макар и да използва примитивен прожекционен апарат – биоскоп, който давал дефекти и бил твърде шумен, екранните представления на Петков се възприемат като голямо културно събитие. Няколко години преди читалищното настоятелство дава салона под наем на различни кинопритежатели и това се оказа изгодна практика. Постепенно членовете на управата на „Надежда“ узряват за идеята да оборудват (с помощта на частен капитал) собствено кино. Но желанието им да закупят киноапаратура се оказва финансово непосилно – чак до 1931, когато на 19 март киното в читалището започва редовни прожекции. В края на 1932 там е инсталирана и апаратура за оптичен звук – марка „Йовотон“.

Още през 1913 в центъра на града е построена сградата на кино **„Модерен театър“**, издигната на мястото на някогашния Дряновски хан. Архитектурният облик на този храм на изкуството и културата впечатлява с „красивите фризове, богатата декорация, огромните сводести прозорци“. Първоначално „Модерен театър“ приютява театрални представления, концерти и сказчици, а впоследствие се превръща в един от центровете на културния живот в града. Заслуга за превръщането на залата в постоянно място за кинопрожекции е на

VELIKO TARNOVO

The first permanent venue for film screenings in the city was the **‘Nadezhda’ Community Centre**. This began in 1910, thanks to the hall’s tenant, Vladimir Petkov. Despite using a primitive projector – a bioscope that was prone to malfunctioning and was rather noisy – Petkov’s screenings were considered a significant cultural event. For several consecutive years, the community centre’s board rented the hall to various cinema owners, and this proved to be a profitable practice. Gradually, the members of the ‘Nadezhda’ board embraced the idea of equipping their own cinema with the help of private capital. However, purchasing cinema equipment proved to be financially unfeasible until 1931, when the community centre cinema began regular screenings on 19 March. By the end of 1932, optical sound equipment – the ‘Yovoton’ brand – had also been installed there.

The **‘Modern Theatre’ cinema** was built in the city centre as early as 1913, on the site of the former Dryanovski Inn. This temple of art and culture impresses with its beautiful friezes, rich decorations and huge arched windows. Initially hosting theatrical performances, concerts and lectures, the ‘Modern Theatre’ later became one of the centres of cultural life in the city. Nikolay Georgiev is credited with transforming the hall into a permanent venue for film screenings. A certificate issued by the Tarnovo Municipality on 10 October 1939 indicates that he had been involved in cinema since 1913. Georgiev was the only resident of Tarnovo for many years to own his own cinema

Ил. 94. (с. 64) Кино „Модерен театър“

Fig. 94. (p. 64) Modern Theatre Cinema

Fig. 95 Реклама за инсталиране на звукова система в читалище „Надежда“, Списание „Нашето кино“, 30. 01. 1932, бр. 170, с. 10.

Ил. 96. Advertisement for the installation of a sound system at the Nadezhda Community Center, Nashemo Kino magazine, January 30, 1932, но. 170, p. 10

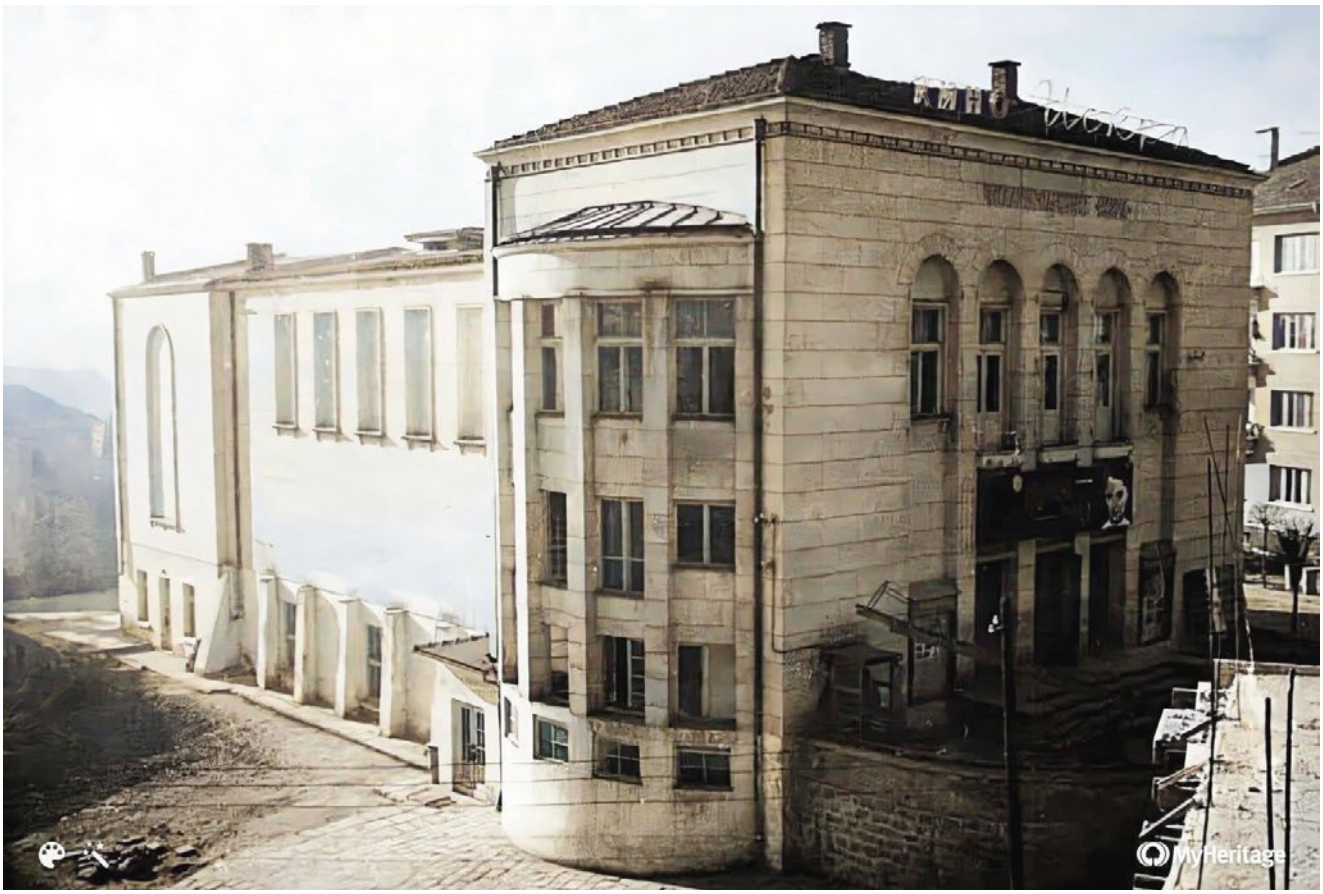
Николай Георгиев. От издаденото му на 10 октомври 1939 удостоверение от Община Търново става ясно, че той се занимава с кино от 1913. Дълги години Георгиев е единственият търновчанин, притежавал не само собствена киноапаратура, но и свой киносалон. Той е и сред основателите на Съюза на кинопритежателите в България, чийто учредителен конгрес се провежда от 10 до 12 септември 1924 в Търново. Николай Георгиев въвежда и прилага необичайни дотогава методи за реклама – започва да издава седмичник „Кинопреглед“, организира състезания с награди.

За съжаление, икономическите условия принуждават Георгиев да заложи сградата на „Модерен театър“ (а и собствената си къща) срещу заем от 1 600 000 лв., отпуснати му от банка Български кредит. Той обаче не успява да погаси задълженията си и през 1932 заложеното имущество става собственост на банката. До края на живота си Николай Георгиев води дела с финансовата институция, спечелва ги и остава собственик на „Модерен театър“, но наемите, които получава, отиват за покриване на дълга му. По негова молба банката купува звуков киноапарат „Филипс“, а по-късно и „лихтонов“ (с оптичен звук) прожекционен апарат. Дотогава немите филми в „Модерен театър“ са съпровождани от специален оркестър, създаден през 1925 от Т. Куртев.

equipment and movie theatre. He was also one of the founders of the Union of Cinema Owners in Bulgaria, whose founding congress was held in Tarnovo from 10 to 12 September 1924. Georgiev introduced advertising methods that were unusual at the time, such as publishing the weekly Kinopregled and organising prize contests.

Unfortunately, Georgiev was forced to mortgage the Modern Theatre building (as well as his own home) to secure a 1,600,000-leva loan from the Bulgarian Credit Bank. However, he was unable to repay the loan, and in 1932 the property was transferred to the bank. Until the end of his life, Nikolay Georgiev fought legal battles with the financial institution and won, remaining the owner of the ‘Modern Theatre’, but the rent he received went towards paying off his debt. At his request, the bank purchased a ‘Philips’ sound projector, followed by a projector with optical sound. Until then, silent films at the ‘Modern Theatre’ were accompanied by a special orchestra founded by T. Kurtev in 1925.

A surviving letter from Nikolay Georgiev reveals that, in February 1935, he signed a contract to screen films distributed by the American film studio, Metro-Goldwyn-Mayer (MGM). Following his death in 1941, the bank sold the building to his brother-in-law, Sava H. Berov, a Gabrovo industrialist and his wife’s brother, who continued operating ‘Modern Theatre’ as a cinema.

Ил. 96. Читалищно кино „Искра“

Fig. 96. Iskra Community Center Cinema

От запазено писмо на Николай Георгиев се знае, че през февруари 1935 той сключва договор за прожекция на филми, произведени от американската кинокомпания „Метро-Голдуин-Майер“. След смъртта му през 1941 кредитната банка продава сградата на неговия шурей (брата на съпругата му) габровския индустриалец Сава х. Беров, който продължава дейността на „Модерен театър“ като киноцентър.

В театралния салон на **читалище „Искра“**, което се строи от 1926 до 1943, през 1931 е открит в помощ на училищната дейност **ученически кинематограф**. Така се появява третата постоянно действаща кинозала в града. Строителството на втория етаж, предвиждащо и балкон на кинозалата, започва през 1939. Салонът за 550 зрители – първият в града, съобразен с всички изисквания за кинопрожекции, е амфитеатрален, най-модерният за времето си в околията, има балкон. Той влиза в експлоатация през 1944, но поради липса на средства за поддържане на собствено кино, читалищната управа отдава салона под наем на Никола Дипчиков, който го експлоатира до национализацията през 1948.

Използвани източници:

След 93 години възраждат образа на кино „Модерен театър“ във Велико Търново (21.10.2005) - https://econ.bg/ - 10.03. 2026

Търновци са гледали кино почти веднага след дебюта на седмото изкуство в Америка (09. 13. 2013) - https://myvelikoturnovo.wordpress.com/2013/09/13/kino/ - 10.03. 2026

Читалище „Искра” във Велико Търново, навършва 120 години (Янтра днес.live, 25 ноем. 2016)https://www.dnesbg.com/obshtestvo/tchitalishte-viskrav-vav-veliko-tarnovo-navarshva-120-godini.html - 10.03. 2026

A **school cinema** was opened in the theatre hall of the **Iskra Community Centre** in 1931 to support educational activities. Construction of the centre took place from 1926 to 1943. This marked the opening of the city's third permanent cinema. Construction of the second floor, which included a balcony for the cinema, began in 1939. The 550-seat auditorium – the first in the city to meet all requirements for film screenings – was designed in an amphitheatre style, which was the most modern in the region at the time. It featured a balcony. The auditorium opened in 1944, but due to a lack of funds to maintain its own cinema, the community centre administration leased it to Nikola Dipchikov, who operated it until it was nationalised in 1948.

Reference:

Sled 93 godini vazrazhdat obraza na kino Moderen teatar in Veliko Tarnovo [After 93 years, the image of the 'Modern Theatre' cinema in Veliko Tarnovo is being revived] (October 21, 2005) - https://econ.bg/ - accessed March 10, 2026.

Tarnovtsi sa gledali kino pochti vednaga sled debyuta na sedmoto izkustvo v Amerika [The people of Veliko Tarnovo were watching movies almost immediately after the debut of the seventh art in America] (09/13/2013) - https://myvelikoturnovo.wordpress.com/2013/09/13/kino/ - accessed March 10, 2026.

Chitalishte Iskra vav Veliko Tarnovo navarshva 120 godini [The 'Iskra' Community Centre in Veliko Tarnovo turns 120] (Yantra Today.live, Nov. 25, 2016) https://www.dnesbg.com/obshtestvo/tchitalishte-viskrav-vav-veliko-tarnovo-navarshva-120-godini.html - accessed March 10, 2026.

ВАРНА

Първите кинопрожекции в специално построена за целта сграда във Варна се провеждат в зала на ул. „Шипка“ № 4, собственост на известните адвокати братя Ранкови. Вестник „Свободен глас“ (бр. 42 от 24 декември 1911) информира: „Новопостроеният модерен театър на предприемчивия варненец Коста Ранков е вече готов и ще почне да дава своите кинематографически представления“. Така, в края на 1911, започва да функционира кино **„Ранков“**. През 1930-те салонът е нает от местния кинодеятел Рафаил Кабатник, който извършва цялостна реконструкция на сградата и монтира нова, модерна техника. През 1948 вече 37-годишното кино получава името „Република“, а след 1989, когато сградата е реституирана, наследниците на фамилия Ранкови за кратко възстановяват едноименното кино. Впоследствие то е превърнато в бинго зала, а днес в него се помещават магазини.

Рафаил Кабатник е свързан с още няколко варненски кина. Първото от тях е **„Прошек“,** устроено на мястото на театрален салон към бирхалето на Пивоварна „Братя Прошекови“, функциониращо от 1906 и разполагащо с лятна градина. През 1919 салонът е оборудван за кинопрожекции, в него бива инсталирано отопление. През 1923 Рафаил Кабатник, директорът на кино „Прошек“, печели общинския търг за отдаване под наем на **Летния театър** за кинопрожекции. През 1927 „Прошек“ е преустроено и преименувано на кино **„Роял“,** разполагащо с 650 места,

VARNA

The first film screenings took place in a specially constructed building on Shipka Street, owned by the well-known lawyers, the Rankov brothers. The newspaper Svobodnen Glas (Issue 42, 24 December 1911) reported: ‘The newly built, modern theatre of the enterprising Varna resident Kosta Rankov is now ready and will begin showing cinematic performances.’ Thus, the **Rankov cinema** began operations at the end of 1911. In the 1930s, local cinema entrepreneur Rafail Kabatnik leased the theatre and carried out a complete renovation of the building, installing new, modern equipment. In 1948, the 37-year-old cinema was renamed ‘Republika’, and after 1989, when the building was returned to the Rankov family, they briefly reopened the cinema under its original name. It was subsequently converted into a bingo hall and now houses shops.

Rafael Kabatnik was associated with several other cinemas in Varna. The first of these was **‘Proshek’,** established in a theatre hall adjoining the Proshekov Brothers’ Brewery beer hall. This had been in operation since 1906 and featured a summer garden. In 1919, the hall was adapted for film screenings and fitted with heating. In 1923, Kabatnik won the municipal tender to lease the Summer Theatre for film screenings. In 1927, ‘Proshek’ was renovated and renamed the ‘Royal’ cinema. It featured 650 seats, a parterre, and a balcony. The cinema’s new owner was the construction entrepreneur Yakov Prudkin. Following nationalisation, the cinema, which was located near the Archaeological Museum, was renamed the ‘Dimitar Blagoev’ Cinema. Following the fall of communism in 1989, it operated

Ил. 97. (с. 68) Днешния вид на сградата на кино „Ранков“

Fig. 97. (p. 68) The Rankov cinema building as it appears today

партер и балкон. Негов собственик става строителният предприемач Яков Прудкин. След национализацията салонът, намиращ се близо до Археологическия музей, е преименуван на кино „Димитър Благоев“. След 1989 функционира за кратко като частно кино „Роял“, после става бинго зала, разрушена през 2011. Върху парцела днес е построена сграда с адрес – ул. „Братя Шкорпил“ № 26.

На 7 декември 1913 бива открит официално нов кинематограф в града – **„Свободна България“.** Тържеството е съпроводено с изпълнение на флотския оркестър, интересът на публиката е изключително голям. Залата на „Свободна България“ не предлага комфорта на театър „Ранков“, но въпреки това е истински киносалон – с 450 места, балкон, ложи, изградена по-късно прожекционна кабина и два странични коридора, осигуряващи евакуацията на зрителите при пожар…

През 1921 Църковното настоятелство при катедралния храм „Успение на Света Богородица“ закупува салона „Свободна България“ и го именува **„Църковен дом“**. Мотивът на настоятелството – да има едно здание-салон, в което „да се приготовляват религиозно-просветни прояви за варненци, налагано от днешното време и особено от младежта“. През 1924 е обявен търг за нов арендатор на кинематографа в Църковния дом. Печели го Рафаил Кабатник, който след преустройство превръща бившето религиозно средище в модерен киносалон **„Палас“**. През 1925 той открива и **лятно кино „Палас“** в Морската градина.

В кратък период са проведени още няколко търга за наемател на сградата. През 1929 наддаването печели търговецът Никола Колчев, който открива в стария салон „Свободна България“ новото кино **„Глория палас“**. През

Год. VIII, Брой 421. Варна, 17 декември 1934 год. Цена 1 лв.

МОРСКО ЕХО СЕДМИЧЕНЪ ВЕСТНИКЪ ЗА ИНФОРМАЦИЯ И ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

Отгов. редакторъ К. Мирославовъ Редакция — „Мусала“ 7 | Абонаментъ за година 50 лв. половинъ година 30 лв. | Обяви — по споразумение Телефонъ № 446

Най-големото културно национално тържество!

Българска речь на екрана. Гордость на българското изкуство

I-ви български говорящъ филмъ

ПѢСЕНЬ на БАЛКАНА

Български говоръ
Български битъ
Българска природа
Български артисти
Българска музика
Български пѣсни

Отъ днесъ 18 т. м. вторникъ
тържествена премиера въ
КИНО РАНКОВЪ

briefly as the private ‘Royal’ cinema before becoming a bingo hall. This was demolished in 2011. A building now stands on the site at 26 Bratia Shkorpil Street.

On 7 December 1913, a new cinema, Svobodna Bulgaria, was officially opened in the city. The opening ceremony featured a performance by the naval band, and public interest was exceptionally high. Although the auditorium of Svobodna Bulgaria was not as comfortable as the Rankov Theatre, it was nonetheless a proper cinema with 450 seats, a balcony, boxes, a later-built projection booth, and two side aisles to ensure the safe evacuation of the audience in case of fire.

In 1921, the Cathedral of the Assumption of the Holy Virgin’s Church Council purchased the Svobodna Bulgaria Hall and

Ил. 98. (горе) Премиера на филма „Песента на Балкана“ (реж. Петър К. Стойчев).

Fig. 98. (above) Advertisement for the premiere of the film Pesenta na Balkana (The Song of the Balkans, dir. Petar K. Stoychev) at the Rankov Cinema

Ил. 99. Визуален проект за възстановяване оригиналната фасада на кино Ранков (Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“)

Fig. 99. A visual concept for restoring the original facade of the Rankov Cinema, a project by Varna Free University “Chernorizets Hrabar”

Годишъ III. Лѣтенъ сезонъ 1924 г. Брой 119.

ТЕАТРЪ и МУЗИКА

БЕЗПЛАТЕНЪ ЕЖЕДНЕВЕНЪ ВЕСТНИКЪ

Въ Кино „Лада"

отъ Сѫбота, 19-й т. м.

ЛА ГАРСОНЪ

ХРОНИКА.

Наскоро се очаква пристигането на Народния Театръ.

Оперните артисти г. г. Македонски и Димитровъ приготовляватъ грандиозенъ концертъ въ Морската градина.

София 15 VII. Тукъ още продължава да се играе въ театръ „Одеонъ" съ паразитенъ успѣхъ **„Ла Гарсонъ"**, въпреки, че цѣнитѣ сѫ удвоени.

Управлението на „Кино Лада" съобщава, че за **„Ла Гарсонъ"** не важатъ издадените карти за **свободенъ входъ.**

Главната роля въ „Ла Гарсонъ" е застѫпена отъ красивата кино артистка „ФРАНСЪ ДЕЛИЯ", известна на Варненци отъ филмътъ „Султанката на Любовьта", режисировка отъ **Аркинъ дю Плеси.**

„Ла Гарсонъ" е по крупното съчинение на **Виктоpъ Маргеритъ.**

франсъ Делия

1930 то отново сменя собственика си – Марин Диков, един от най-големите акционери на Дружеството за доставка на филми, а и се сдобива с ново име – **„Модерен театър"**. Името „Глория палас" се възстановява през 1932 от поредния наемател на сградата – търговско акционерно дружество „Български изгрев".

През 1921 варненските комунисти, с доброволен труд и с подкрепата на Работническата кооперация „Освобождение", изграждат свой обширен салон за представления и събрания. През 1923, след забраната на БКП заради септемврийския метеж, салонът е реквизиран от държавата и предоставен за **„Ученическо кино"**. То просъществува до 1 януари 1941, когато на негово място се появява **кино „Култура"**, закрито след 1990. Сред кратковременните зали за филмови прожекции във Варна са още кинотеатър **„Мирославов"**, открит на ъгъла на бул. „Владислав Варненчик" и ул. „Оборище" на 10 ноември 1928, и кино **„Македония"**, помещаващо се в Македонския народен дом, построен през 1938 на ул. „Солун" № 2.

Друга забележителност от ранния филмов живот на Варна са летните кина, които се разкриват обикновено през курортния сезон и основно в летните градини на ресторанти и бирарии – най-често в района на Морската градина, любимо място за разходка както на местните жители, така също на летовниците и туристите. Често те са набързо импровизирани и не предлагат особено качествени прожекции. Сред най-популярните са тези в

renamed it **'Church Home'.** The council wanted a venue in which to 'organise religious and educational events for the people of Varna, as demanded by the times, especially by the youth.' In 1924, a tender was announced for a new cinema tenant at the Church Home. Rafail Kabatnik won the tender and, after renovating the building, transformed the former religious centre into a modern cinema called the **'Palace'.** In 1925, he also opened the **'Palace' open-air cinema** in the Seaside Garden.

Several more auctions were held within a short period to find a tenant for the building. In 1929, businessman Nikola Kolchev won the bid and opened the new **'Gloria Palace' cinema** in the former 'svobodna Bulgaria' hall. In 1930, ownership changed hands again, this time to Marin Dikov, one of the largest shareholders of Druzhesvo za dostavka na filmi [the Society for the Supply of Films], and the cinema was renamed the **'Modern Theatre'.** In 1932, the building's next tenant, the commercial joint-stock company Bulgarski Izgrev, restored the name 'Gloria Palace'.

In 1921, the Varna communists built their own spacious hall for performances and meetings, using volunteer labour and with the support of the 'Osvobozhdenie' Workers' Cooperative. Following the ban on the Bulgarian Communist Party due to the September Uprising in 1923, the hall was requisitioned by the state and designated for the 's**tudent Cinema'.** It remained in operation until 1 January 1941, when it was replaced by the 'Kultura' Cinema, which closed after 1990. Other short-lived cinemas in Varna included the **'Miroslavov' cinema**, which opened on 10 November 1928 at the corner of 'Vladislav Varnenchik' Blvd. and 'Oborishte' Str. and the **'Macedonia' cinema**, located in the Macedonian People's House, which was built in 1938 at 2 Solun Str.

Another highlight of Varna's early cinematic history is its open-air cinemas, which typically open during the summer and are

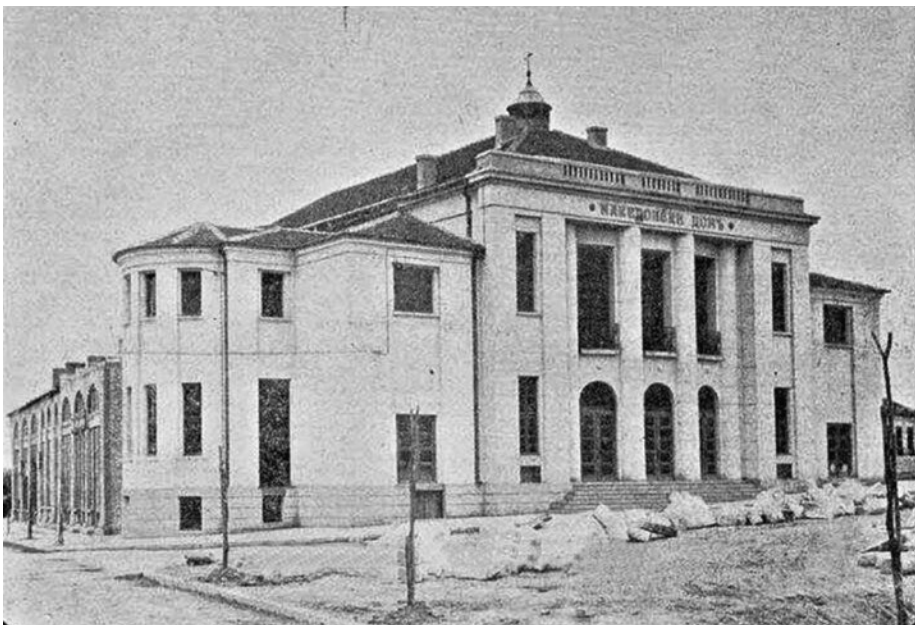
mainly located in the outdoor seating areas of restaurants and beer gardens, particularly in the Seaside Garden area. This is a popular spot for locals, holidaymakers, and tourists to stroll. These cinemas are often hastily improvised and do not offer particularly high-quality screenings. The most popular ones are in the **'Zlatna Kotva'** garden venue (where the 'Odessa'

Ил. 100. (с. 70) Реклама за премиера в кино „Лада“ (бивше „Ранков“).

Fig. 100. (p. 70) Advertisement for the premiere of the film “La Garçonne” (1923) at the Lada Cinema (formerly "Rankov")

Ил. 101. (с. 70 долу) Лятно кино „Палас“

Fig. 101. (p. 70 below) Palace Open-Air Cinema

салона-градина **„Златна котва“** (днес на това място се издига хотел „Одеса“); в лятна градина **„Грозд“** (разположена вляво от входа на Морската градина), в ресторант „Червен рак“ – **Летен Модерен театър** (клон на софийския „Модерен театър“); в бирария **„XX век“**, в ресторант **„Морско око“**, както и специално оборудваните летни кина на Рафаил Кабатник – „Палас“ и **„Роял“**.

Използвани източници:

Старите варненски театри и киносалони (2 част) 16/06/2015 , в ИнфоПорт. Справочно-библиографска информация и регионална история | РБ „Пенчо Славейков“ – Варна - http://ref.blog.libvar.bg/2015/06/16/starite-varnenski-teatri-i-kinosaloni-2-chast/ - 11.03.2026

hotel now stands); the **‘Grozhd’** summer garden (to the left of the Seaside Garden entrance); the ‘Cherven Rak’ restaurant’s **Summer Modern Theatre** (a branch of Sofia’s ‘Modern Theatre’); the **‘XX Century’** beer hall; the **‘Morsko Oko’** restaurant; and the specially equipped summer cinemas of Rafail Kabatnik: the **‘Palace’** and the **‘Royal’.**

Reference:

Starite varnenski teatri i kinosaloni [Varna’s Old Theatres and Movie Theatres (Part 2)] June 16, 2015, on InfoPort. Reference and Bibliographic Information and Regional History | Pencho Slaveykov Regional Library – Varna – http://ref.blog.libvar.bg/2015/06/16/starite-varnenski-teatri-i-kinosaloni-2-chast/ – accessed March 11, 2026.

Ил. 102. (горе) Кинотеатър в Македонски народен дом

Fig. 102. (above) Movie theatre in the Macedonian Community Center

Ил. 103. (долу) Сградата на ресторант „Морско око“ с лятно кино

Fig. 103. (below) The Morsko Oko restaurant had an open-air cinema

БУРГАС

Първото стационарно кино в Бургас е „кинематографът **„Борислав“** на ул. „Фердинанд“ (днес „Дебелт“), започнал дейността си през 1912. Сградата му била масивна едноетажна постройка със старовремска дърворезбована стряха, под която бил изобразен ликът на болярина Борислав, герой от едноименната пиеса на Иван Вазов. Тя разполагала със салон, изключително привлекателен и модерен за времето си, събирал значителните за всяка епоха 1500 зрители. Столовете били поръчани от чужбина. Собственикът на киното Александър Йорданов бил син на заможен сливенски фабрикант. Тъй като сградата се намирала далече от центъра, собственикът закупил няколко стари автомобила „Форд“, с които превозвал зрителите. Но и тази атрактивна реклама не помогнала на кинематографа „Борислав“ да просъществува дълго. През следващите години киното се развило единствено като увеселително заведение.

Прожекциите в „Борислав“ биват предшествани от сеанси на „електрическия кинематограф **„Аполо“**, проведени през 1909 в салона-градина „Цар Симеон“ на местния ресторантьор Стефан Райнов. По-късно (в края на 1928) на същото място е открито кино **„Хемус“**, притежание на Стоян Титков, единствения зет на Стефан Райнов. Печатът нарича „Хемус“ – „народно“ кино, защото в него се ядели семки, подхвърляли се закачки, царял свободолюбив дух и навярно поради това децата и младежите го предпочитали. Там, казвали бургазлии, „може да се

BURGAS

The first permanent cinema in Burgas was the **‘Borislav’ cinema** on Ferdinand Street (now Debelt Street), which opened in 1912. This impressive single-storey building had an old-fashioned carved wooden roof beneath which the likeness of Borislav, the boyar and protagonist from Ivan Vazov’s play, was depicted. It featured an exceptionally attractive and modern theatre hall for its time, with seating for 1,500 spectators – a significant number for any era. The seats were ordered from abroad. The cinema’s owner, Alexander Yordanov, was the son of a wealthy factory owner from Sliven. As the building was located far from the city centre, Yordanov purchased several old Ford cars to transport the audience. However, even this attractive advertising did not help the ‘Borislav’ cinema survive for long. In the years that followed, it developed solely as an entertainment venue.

Screenings at the ‘Borislav’ were preceded by sessions at the **‘Apollo’ electric theatre**, which was held in the ‘Tsar Simeon’ garden hall, owned by local restaurateur Stefan Rainov, in 1909. Later, in late 1928, the **‘Hemus’ cinema**, owned by Stoyan Titkov (Stefan Rainov’s only son-in-law), opened at the same location. The press called the ‘Hemus’ a ‘people’s’ cinema because people ate sunflower seeds there, exchanged playful banter and enjoyed the free-spirited atmosphere – and likely for this reason, it was popular with children and young people. According to the people of Burgas, you could do whatever you wanted there and even get in for free. But the great advantage of ‘Hemus’ was its summer garden – the only place in Burgas until 1933 where you could watch ‘movies under the stars’.

иде всякак", „дори да се влезе аванта". Но голямото предимство на „Хемус" била лятната му градина – единствена възможност до 1933 в Бургас да се гледа „кино под звездите".

На 21 септември 1927 след основен ремонт на бивш ресторант на ул. „Тутракан" № 4 се открива нов киносеатър – **„Роял"**, филиал на „Роял София" АД. В салона са разположени 250 стола, на балкона – 90, а 7 дървени ложи с 26 виенски стола допълват обзавеждането. Екранът е 5.20х4.50 м. Наричали „Роял" – „киното на хайлайфа". За поддържането на зрителския интерес управителите на киното програмират касови филми, като редом с тях включват в антрактите балетни и други развлекателни номера, изпълнени на живо от гастролиращи елитни танцьорки и изпълнители. След национализацията киното е преименувано на „Септември", а през 1965 старата сграда е разрушена и на нейно място е построено ново двузално кино. След приватизацията в края на 1990-те киното постепенно престава да съществува.

През 1928 в Бургас, на днешната ул. „Милин камък" № 2, отваря врати най-новият кинотеатър под името **„Модерен театър"**. Собственик на сградата, а и на хотела до нея, е индустриалецът и общественикът Иван Хаджипетров. Идеята на мястото на квартално лятно кино да се построи луксозен киносалон е на софийски търговец от фамилията Бакиш, който става и първи-

Following extensive renovations to a former restaurant at 4 Tutrakan Street, a new cinema – **the Royal**, a branch of the Royal Sofia AD – opened its doors on 21 September 1927. The auditorium had 250 seats, the balcony had 90, and seven wooden boxes containing 26 Viennese chairs completed the furnishings. The screen measured 5.20 x 4.50 metres, and the 'Royal' was known as 'the cinema of high society'. To maintain audience interest, the cinema's managers showed popular films, interspersing them with live entertainment, such as ballet, performed by touring elite dancers and performers during intermissions. Following nationalisation, the cinema was renamed 'Septemvri', and in 1965 the old building was demolished to make way for a new, two-screen cinema. Following privatisation in the late 1990s, the cinema gradually ceased to exist.

In 1928, the newest movie theatre opened its doors under the name 'Modern Theatre' at what is now 2 Milin Kamak Street in Burgas. The owner of the theatre and the neighbouring hotel was the industrialist and public figure Ivan Hadjipetrov. A Sofia merchant from the Bakish family had the idea to build a luxurious cinema in place of a neighbourhood summer cinema, and he also became the cinema's first manager. The project was designed by the Italian architect Riccardo Toscani. The cinema hall covered an area of 234 square metres and had 500 movable seats. The ceiling and walls were decorated in the Rococo style, while the balcony front featured Baroque elements. Later, bookstore owner Stoyan Petkov managed

ят управител на киното. Проектът е на италианския архитект Рикардо Тоскани. Площта на киносалона е 234 кв.м, върху която биват подредени 500 подвижни стола. Таванът и стените са оформени в стил рококо, а челото на балкона – в барок. По-късно „Модерен театър“ се стопанисва от собственика на книжарница Стоян Петков. Той успява още повече да увеличи публиката, подхващайки прожекции на говорящи и музикални филми, след като оборудва киното с цялостна двойна тон-апаратура модел „Клангфилм“. През 1940 кинозалата бива коренно променена. Подът е покрит с паркет, закупени са нови удобни столове, монтирани са скрито парно отопление и модерно осветление. След национализацията киното, вече с 352 места, е преименувано на „Христо Смирненски“ и действа като такова до 1992, след което сградата е върната на наследниците на Хаджипетрови и преустроена в бинго зала. През 2020 тя е превърната в културен клуб, възвръща си наименованието „Модерен театър“ и става пространство за театрални представления, литературни вечери, клубни концерти с музика на живо и тематични партита. Там се провеждат и първите в Бургас прожекции на Международния кино-литературен фестивал „Синелибри“.

Знаменателно за Бургас е гостуването на германската кинозвезда Евелин Холт през 1933. Три години по късно градът е посетен от Ханс Алберс, знаменитост на немската филмова къща УФА.

Най-известното лятно кино в Бургас е открито през 1933 под наименованието **„Булевард“**, а инициатор на проекта е Стефан Баев – забележителна личност с определящо значение за киното в Бургас. Израснал в търговска фамилия, Стефан Баев завършва счетоводство и търговско право в Берлин, след което се връща в Бургас и става представител на едни от най-известните за времето си търговски марки „Телефункен“ и „Сименс“.

През юли 1937 кино „Хемус“ е преименувано на **„Княз Симеон“** и влиза в активна конкуренция с местните „Роял“ и „Модерен театър“. Негов наемател е Богомил Овчаров – аптекар в държавната болница на Бургас. Той

the ‘Modern Theatre’. He increased attendance further by screening talkies and musical films after equipping the cinema with complete ‘Klangfilm’ dual-tone sound equipment. In 1940, the theatre underwent a complete renovation. The floor was covered with parquet, new comfortable seats were installed, and concealed steam heating and modern lighting were fitted. Following nationalisation, the 352-seat cinema was renamed ‘Hristo Smirnenski’ and operated as such until 1992. After this, the building was returned to the Hadzhipetrov family and converted into a bingo hall. In 2020, it was transformed into a cultural club and regained its original name, the ‘Modern Theatre’. It now hosts theatrical performances, literary evenings, club concerts with live music and themed parties. It also hosts the first screenings of the ‘CineLibri’ International Film and Literature Festival in Burgas.

One notable event in Burgas’ history was the visit of the German film star Evelyn Holt in 1933. Three years later, the city was visited by Hans Albers, another star of the German film studio UFA. Burgas’s most famous open-air cinema opened in 1933 under the name **‘Boulevard’,** a project initiated by Stefan Baev, a remarkable figure who played a pivotal role in the city’s cinema history. Born into a family of merchants, Baev studied accounting and commercial law in Berlin. Upon returning to Burgas, he became a representative of two of the most famous brands of the time: ‘Telefunken’ and ‘Siemens’.

In July 1937, the ‘Hemus’ cinema was renamed **‘Knyaz Simeon’** and began competing with the local ‘Royal’ and ‘Modern Theatre’ cinemas. The cinema’s manager was Bogomil Ovcharov, a pharmacist at the state hospital in Burgas. Having previously managed a cinema in Aytos, after 1941, he also opened a cinema in Kavala. In 1939, the enterprising local Hubenov family replaced Ovcharov as tenant. The family also

управлява кино в Айтос, а след 1941 отваря киносалон и в Кавала. През 1939 Овчаров е заменен като наемател от предприемчивата местна фамилия Хубенови. Нейни членове откриват и собствена дистрибуторска фирма, която купува от големите софийски разпространители правата на филмите за Бургас и околните градове, сред които има и съветски, в чието представянето кино „Княз Симеон“ се специализира. По същото време Хубенови управляват с успех и лятното кино „Булевард“.

През 1939 в Бургас са открити две нови кина: **„Тракия“** и **„Култура“**. Първото е разположено в салона на Тракийското дружество, а второто – в този на дружество „Добрият самарянин“ на ул. „Царица Елеонора“ (днес „Славянска“). И двете кина са оборудвани с модерните за времето си германски киномашини „Цайс Икон“. „Тракия“ просъществува до 2014, когато пространството му бива присъединено към съседното казино. Кино „Култура“ се отличава с добрата си акустика и поради това там често се изнасят концерти, а след 1947 е превърнато в концертна зала.

Използвани източници:

Йорданка Ингилизова. Кинематографът в Бургас 1895 – 1944, Ямбол, Хера, 1999.

Соня Кехлибарева. Бургаските кина – история от миналия век. Черноморски фар – новини от Бургас и региона - https://www.faragency.bg/news/17505794765924/burgaskite-kina-istoriya-ot-minaliya-vek

established their own distribution company, purchasing film rights for Burgas and the surrounding area from major Sofia distributors. The company specialised in screening Soviet films. At the same time, the Hubenovs successfully managed the ‘Boulevard’ open-air cinema.

Two new movie theatres opened in Burgas in 1939: Trakiya and Kultura. The former was located in the Thracian Society hall, while the latter was located in the Good Samaritan Society hall on Tsaritsa Eleonora Street (now Slavyanska Street). Both cinemas were equipped with state-of-the-art ‘Zeiss Ikon’ projectors. ‘Trakiya’ operated until 2014, when its space was incorporated into the adjacent casino. The ‘Kultura’ cinema was renowned for its excellent acoustics, which is why concerts were often held there. After 1947, it was converted into a concert hall.

Reference:

Yordanka Ingilizova. Klnematografat v Burgas [The Cinema in Burgas], 1895 – 1944, Yambol: Hera, 1999.

Sonya Kehlibareva. Burgaskite kina – istoriya ot minaliya vek [Burgas Cinemas – A History from the Last Century. Black Sea Lighthouse – News from Burgas and the Region] – https://www.faragency.bg/news/17505794765924/burgaskite-kina-istoriya-ot-minaliya-vek – accessed March 11, 2026.

Ил. 104. (с. 72) Кино „Борислав“, 1912

Fig. 104. (p. 72) Borislav Cinema, 1912

Ил. 105. (с. 73) Главната улица, около която се намират популярните киносалон

Fig. 105. (p. 73) The popular movie theatres are located around the main street

Ил. 106. (с. 74) кино „Роял“

Fig. 106. (p. 74) Royal Cinema

Ил. 107. (с. 74 долу) Реклама във вестник Бургаски фар, 01 05 1940.

Fig. 107. (p. 74 below) Advertisement for new films at the Kultura Cinema (Burgaski Far newspaper, May 1, 1940)

ПЛЕВЕН

Първите сеанси с кинематограф в Плевен са осъществени в средата на първото десетилетие на XX век и се провеждат в театралния салон на читалище **„Съгласие“** – там още през 1906 са се състояли „5 кинопрожекции със 150 лв. приход“. Сградата на „Съгласие“ е строена в годините 1893 – 1895 по проект на австрийския архитект Вячеслав Гаварда. Тъкмо тя приютява странстващите „кинорепрезентатьори“ през следващите години, а днес е дом на драматичния театър „Иван Радоев“.

Според Васил Гендов (1891 – 1970) първият постоянно действащ киносалон в града е този на **„Одеон“**, открит през 1911 от „големите индустриалци и търговци братя Калпазанови“ (Илия, Лефтер, Христо и Иван, от които само Лефтер и Христо стопанисват киното). Прожекционист на „Одеон“ е електромеханикът Стефан Болчев. През март 1912 плевенското кино се нарежда сред „най-големите кинематографи в България“, работи под пара и „буди възторг всред публиката“ (според столичния в. „Реч“). През 1920-те директор на киното е Койчо Коев, взел през септември 1924 в Търново активно участие в учредителния конгрес на Съюза на кинопритежателите в България, на който „били представени 18 кинематографа“. След национализацията през 1948 „Одеон“ минава

PLEVEN

The first cinema screenings in Pleven took place in the theatre hall of the Saglasie community centre in the mid-1900s. As early as 1906, five film screenings had already taken place there, generating 150 leva in revenue. Construction of the ‘saglasie’ building was completed between 1893 and 1895 based on a design by the Austrian architect Vyacheslav Gavarda. This very building housed a travelling ‘cinema représentateur’ in the years that followed, and today it is home to the ‘Ivan Radoev’ Drama Theatre.

According to Vasil Gendov (1891 – 1970), the first permanently operating cinema in the city was the Odeon, which was opened in 1911 by the prominent industrialists and merchants, the Kalpazanov brothers (Iliya, Lefter, Hristo and Ivan). Only Lefter and Hristo managed the cinema. The Odeon’s projectionist was the electrical technician, Stefan Bolchev. In March 1912, the Pleven cinema was considered one of the largest in Bulgaria, operating at full capacity and ‘arousing enthusiasm among the audience’ (according to the Sofia-based newspaper Rech). In the 1920s, Koicho Koev was the cinema’s director. In September 1924, he played an active role in the founding congress of the Union of Cinema Owners in Bulgaria, held in Tarnovo and attended by representatives from 18 cinemas. Following nationalisation in 1948, the ‘Odeon’ passed into the hands of

в ръцете на държавното предприятие „Кинефикация" и бива прекръстен на „Христо Смирненски".

През есента на 1913 в Плевен е основано „акционерно дружество с 150 000 лв. капитал за построяването на кинематографически театр". Така се ражда второто стационарно кино в града – **„Модерен театър"**, чийто директор през 1915 е Матей Ножаров, натрупал до този момент опит в бранша покрай пътуващите кинематографи, с които обикаля татковината ни. В историята на родното кино той остава завинаги и като бащата на „прочутата" актриса и оперетна „прима" Надя Ножарова (1916 – 2014) – изпълнителката на главната женска роля (Мария Каменова) в българо-унгарската филмова копродукция „Изпитание" (1942) на режисьора Хрисан Цанков. Любопитна подробност е фактът, че бъдещата графиня, милионерка и американка вижда за пръв път бял свят в Плевен…

През 1914 плевенчани са сред учредителите на „Първия български кинематографически синдикат за доставка и разпространение на филми", в който влизат русенските кина „Модерен театър", „Одеон" и „Сплендид", варненското „Ранков", търновският „Модерен театър", габровското кино „Бузлуджа", севлиевското „Ненчо Томов", ловешкото „Братя Станчеви", свищовският „Модерен театър", а и събратята им от Казанлък и Нова Загора… През май 1921 е открита „подписка за основаването на акционерно дружество „Аполо" в гр. Плевен, целта на което е да построи върху собствени места здания, които ще служат за музикални салони, оперетни, драматически и др. спектакли, граждански събрания и пр." (в. „Зора", 28.V.1921). В края на 1920-те особено успешна дейността в Плевен развива кино **„Електра"**, клон на софийския „Модерен театър". През 1937 в града е открито и читалищно кино – „Съгласие". По същото време работи и кино **„Глория палас"**, което заедно с „Модрен театър" стават членове на възстановения през юни 1937 Съюз на кинопритежателите.

the state-owned enterprise 'Kinefikatsiya' and was renamed 'Hristo Smirnenski'.

In autumn 1913, a joint-stock company with a capital of 150,000 leva for the construction of a cinema was founded in Pleven. This marked the birth of the city's second permanent cinema, the 'Modern Theatre', whose director in 1915 was Matey Nozharov. He had gained experience in the industry through touring our homeland with travelling movie theatres. He is forever remembered in the history of Bulgarian cinema as the father of the famous actress and operetta prima Nadia Nozharova (1916 – 2014), who performed the leading female role (Maria Kamenova) in the Bulgarian-Hungarian film *Izpitanie* (1942), directed by Hrisan Tsankov. Interestingly, the future countess and millionaire was born in Pleven.

In 1914, cinema owners from Pleven were among the founders of the 'First Bulgarian Cinematographic Syndicate for the Supply and Distribution of Films', which included the cinemas 'Modern Theatre', 'Odeon' and 'Splendid' in Ruse, 'Rankov' in Varna, 'Modern Theatre' in Veliko Tarnovo, 'Buzludzha' in Gabrovo, 'Nencho Tomov' in Sevlievo, 'Stanchev Brothers' in Lovech, 'Modern Theatre' in Svishtov, and their counterparts in Kazanlak and Nova Zagora.

In May 1921, a subscription was launched in Pleven for the establishment of the 'Apollo' joint-stock company, with the aim of constructing buildings on its own land to serve as venues for musical salons, operettas, dramatic performances, and civic gatherings (Zora newspaper, 28 May 1921). In the late 1920s, the 'Electra' cinema, a branch of Sofia's 'Modern Theatre', was particularly successful in Pleven. In 1937, the city also opened a community centre cinema called 'Saglasie'. At the same time, the 'Gloria Palace' cinema was in operation and, together with the 'Modern Theatre', became a member of the Union of Cinema Owners in June 1937.

Ил. 109. Първата сграда на читалище „Съгласие", края на 90-те години на XIX век.

Fig. 109. The first building of the Saglasie Community Center, late 1890s

Ил. 110. Киното на братя Калпазанови

Fig. 110. The Kalpazanov Brothers' Cinema

Особен принос за киноделото в Плевен в периода между двете световни войни има адвокат **Ячо Хлебаров** (1887 – 1951), дългогодишен председател на Върховния читалищен съюз (ВЧС) в България, председател на плевенското читалище „Съгласие“, преводач и издател, дългогодишен главен редактор на списание „Читалище“. Тъкмо той купува със собствени средства първите в града киномашини и ги подарява на читалище „Съгласие“, а с приходите от прожекциите се купуват книги за библиотеката. На Извънредната читалищна конференция (1927) сред предстоящите нови задачи на съюза Хлебаров специално подчертава значението на киното и по този начин поставя началото на масовото превръщане на читалищните театрални зали в киносалони.

Лично дело на Ячо Хлебаров е и създадената през 1929 Читалищна кооперация, чрез която според него могат да се решат много от материалните проблеми, стоящи пред ВЧС и читалищата. На кооперацията той възлага широк кръг от задачи, сред които е и доставката от чужбина на киноапарати, на научни и художествени филми за читалищните кина. Той предвижда дори тя да финансира създаването на филми със сюжети от българската история. Чрез кооперацията мрежата от читалищни кина в страната се разширява и те биват по-ефективно използвани за повдигане на културното ниво на народа ни. Ако през 1928 само 12 читалища имат кина, то през 1933 те вече са 32, като реализират 9 277 кинопредставления, посетени от 1 405 233 зрители. Към края на 1936 читалищните кина са 42, а през 1939 – 62. През същата година Министерството на финансите предвижда изменения в закона за държавните привилегии, акцизи и патентите, с които да се отнеме привилегията на читалищните кина, извоювана с усилията на Ячо Хлебаров. До този момент благодарение на нея тези кина са освободени от данък върху сумите, получени от прожекции – значителен приходоизточник, позволяващ финансирането на културно-просветната им дейност. Този предстоящ акт кара Хлебаров да напише изложение до министъра на финансите, с което настоява изготвеният законопроект, нанасящ удар върху читалищата, да бъде оттеглен.

През 1933 по негова покана в Плевен гостува красивата немска кинозвезда Евелин Холт, известна с филмите си както в нямото, така и в говорящото кино. Преди 9 септември 1944 Хлебаров защитава като адвокат пред военни съдилища в Плевен, Лом, Видин, Враца, Търново и Ловеч 342-ма арестувани ремсисти, комунисти и партизани, осъдени по ЗЗД и успява да ги спаси от смърт. През 1946 се включва в подписката против смъртната присъда на социалдемократа Кръстьо Пастухов. За наказание, вече почти 60-годишен, той е въдворен без съд и присъда за 6 месеца в трудовия лагер „Росица“. След освобождаването му защитава в съда някои по-заможни граждани на Плевен, чието имущество е отнето по Закона за конфискация на придобитите чрез спекула и по незаконен начин имоти. В края на 1947 е лишен от адво-

The lawyer **Yacho Hlebarov** (1887 – 1951) made a significant contribution to the cinema scene in Pleven during the interwar period. He served as chairman of the Supreme Union of Community Centres (VCHS) in Bulgaria and of the ‘Saglasie’ Community Centre in Pleven for many years, as well as working as a translator, publisher, and long-time editor-in-chief of the ‘Chitalishte’ magazine. He purchased the city’s first movie projectors with his own funds and donated them to the ‘Saglasie’ community centre. The proceeds from the screenings were used to buy books for the library. At the Extraordinary Community Centre Conference in 1927, Hlebarov emphasised the importance of cinema among the union’s upcoming new tasks, thereby initiating the widespread conversion of community centre theatre halls into cinemas.

Another of Yacho Hlebarov’s personal initiatives was the Community Centre Cooperative, which he established in 1929. He believed that many of the material problems facing the Supreme Council of Community Centres and the community centres themselves could be resolved through this cooperative. He entrusted the cooperative with a wide range of tasks, including importing film projectors and scientific and artistic films from abroad for community centre cinemas. He even envisaged it financing the production of films based on stories from Bulgarian history. The cooperative expanded the network of community centre cinemas across the country, utilising them more effectively to raise the cultural level of the population. While only 12 community centres had cinemas in 1928, this number had increased to 32 by 1933, screening 9,277 performances attended by 1,405,233 people. By the end of 1936, there were 42 community centre cinemas and, by 1939, this figure had risen to 62. However, in the same year, the Ministry of Finance proposed amendments to the Law on State Privileges, Excise Taxes, and Patents aimed at revoking the privilege granted to community centre cinemas, which had been secured through Yacho Hlebarov’s efforts. Thanks to this privilege, these cinemas had been exempt from tax on the proceeds from screenings until then – a significant source of revenue that had enabled the financing of their cultural and educational activities. Hlebarov wrote a statement to the Minister of Finance urging him to withdraw the draft bill, which dealt a blow to the community centres.

In 1933, the beautiful German film star Evelyn Holt, known for her roles in silent and sound films, visited Pleven at his invitation. Before 9 September 1944, Hlebarov defended 342 arrested communists and partisans convicted under the Law on the Protection of the State as a lawyer before military courts in Pleven, Lom, Vidin, Vratsa, Tarnovo, and Lovech. He succeeded in saving them from death. In 1946, he signed a petition against the death sentence of Social Democrat Krustyo Pastukhov. For this, he was imprisoned without trial or sentence for six months in the ‘Rositsa’ labour camp, at nearly 60 years of age. Following his release, he represented several wealthy Pleven citizens in court whose property had been seized under the Law on the Confiscation of Property Acquired through Speculation and by Illegal Means. At the end of 1947, he was stripped of his right to practise law and had his name removed

Ил. 111. Ячо Хлебаров

Fig. 111. Yacho Hlebarov

Ил. 108. (с. 76) Сградата на читалище „Съгласие“ днес

Fig. 108. (p. 76) The “Saglasie” Community Center building today

катски права и името му бива заличено от списъка на имащите право да упражняват професията. В резултат на жалба, подадена по повод на отстраняването му от работа, е въдворен за две години в лагера Белене (юли 1949 – юли 1951). Здравето му е сериозно разклатено и пет месеца след неговото освобождава, на 24 декември 1951, Ячо Хлебаров умира в Плевен.

Използвани източници:

Плевенски истории. https://plevenstories.wordpress.com/ - 11.03.2026

Мария Младенова. Ячо Хлебаров (1887 – 1951). Биобиблиографски указател, Плевен, Читалище „Съгласие 1869“, 2014.

from the list of authorised practitioners. Following a complaint regarding his dismissal, he was imprisoned for two years in the Belene camp (July 1949 – July 1951). His health was severely compromised, and he died in Pleven on 24 December 1951, five months after his release.

Reference:

Plevenski istorii [Stories from Pleven] – https://plevenstories.wordpress.com/ – March 11, 2026.

Maria Mladenova. Yacho Hlebarov (1887 – 1951). A Biobibliographical Index, Pleven, ‘Saglasie 1869’ Community Centre, 2014.

СТАРА ЗАГОРА

Редовните кинопрожекции в града под Аязмото започват в периода 1907 – 1908. Първото съобщение за постоянен киносалон е от 10 януари 1911 и се отнася за откриването на кинематограф **„Модерен театър“** при локала „Златен лъв“. Представленията са в сряда, четвъртък, събота и неделя, само от 8 часа вечерта. Те продължават до 1914, когато фирмата, управляваща локала, е обявена в несъстоятелност, а кинопрожекциите са преустановени.

Празнината се запълва от търговската фирма на Н. Г. Баръмов и сие, която предприема изграждането на специален салон за кино на централната улица срещу Градската градина. Проектът обаче се оказва твърде скъп и се проточва твърде дълго. Ето защо още преди да бъде завършен, се появява нов мощен конкурент – двама предприемчиви старозагорци, Царев и Дерменджиев, наемат салона на Г. Кантарджиев на ул. „Станционна“ и инсталират в него кинематограф, чиято първата прожекция е на 30 март 1914. Скоро в залата започва да свири пианист. По същото време пресата остро критикува кмета на града, който облага кинематографа с общински данък от 300 лв., припомняйки, че данъкът в Сливен, Ямбол и Хасково е 50 лв., в Пловдив – 80, а в София – 100. Печатът приканва общинските съветници и окръжният управител да направят нужното, за да намалят облагането.

STARA ZAGORA

Regular film screenings in the city began between 1907 and 1908. The first mention of a permanent cinema dates back to 10 January 1911 and refers to the opening of the **‘Modern Theatre’** at the ‘Golden Lion’ tavern. Screenings took place on Wednesdays, Thursdays, Saturdays, and Sundays, starting at 8 p.m., and continued until 1914 when the company managing the venue went bankrupt, and the screenings were discontinued. The gap was filled by the commercial firm N. G. Baramov & Co., which built a special cinema on the main street, opposite the City Garden. However, the project proved too costly and took too long to complete. Even before it was completed, a new, powerful competitor emerged in the form of two enterprising men from Stara Zagora, Tsarev and Dermenjiev. They rented **G. Kantardjiev’s hall** on Stantsionna Street and installed a cinema there. The first screening took place on 30 March 1914. Soon, a pianist started performing in the hall. Meanwhile, the press sharply criticised the mayor for imposing a municipal tax of 300 leva on the cinema, noting that the tax was 50 leva in Sliven, Yambol and Haskovo, 80 leva in Plovdiv and 100 leva in Sofia. The press urged the municipal councillors and the district governor to take the necessary steps to reduce the tax.

Baromov’s cinema was completed and began operating in 1915. Although it was equipped with all modern amenities, attendance was low due to a lacklustre programme dominated by short films. Moreover, the owners doubled ticket prices for so-called ‘good films’. After World War I ended, activity there increased

Ил. 112. (с. 80) Старият театър, Стара Загора (около 1940)

Fig. 112. (p. 80) The Old Theater, Stara Zagora (circa 1940)

Ил. 113. Списание „Нашето кино“, 16. 10. 1930, бр. 154

Fig. 113. Advertisement for the installation of a sound system at the Theatre Society Cinema, Nasheto Kino magazine, October 16, 1930, No. 154

През 1915 **киното на Баръмов** и сие е вече готово и започва работа. То бива оборудвано с всички удобства, но е слабо посещавано поради недостатъчно добрата програма, в която преобладават късометражните филми, а при „хубави картини“ собствениците удвояват цените. След края на Първата световна война дейността в него се оживява – инсталирани са висококачествени киномашини, осветлението в залата бива подобрено, озвучаването се осъществява от струнен оркестър. Ситуацията се подобрява драстично, когато през 1920 киносалонът на Баръмов бива нает от акционерно дружество „Луна“ – София. То доставя атрактивни филми от столицата, оркестърът привлича по-добри музиканти, „за разхлаждане се окачват и „вентилятори“. От 1 май 1927 собственик на старозагорското кино **„Луна“** става софийският „Модерен театър“, който открива там „**държавен ученически кино-театър**“ – вероятно заради много по-ниските данъци, с които този тип кинодейност се облага. Въпреки успеха си Държавният ученически театър в Стара Загора дава прожекции само до март 1928, след което продължава дейността си като търговски киносалон.

Освен „Луна“ по това време в Стара Загора съществува и кино **„Одеон“**. То разполага с добра апаратура, ползва оркестър, но се помещава в паянтова и нехигиенична сграда. Поради тази причина публиката е малобройна. За да се самопопуляризира, кино „Одеон“ отпечатва на 3 март 1926 първия от двата броя на в. „Старозагорско кино“, безплатен седмичник за кинореклама.

Провокирано от големия интерес към филмите, местното дружество „Театър“, стопанисващо сградата на Стария театър (построен през 1915, където и днес изнася представления местният драматичен театър „Гео Милев“), решава да пригоди едно от помещенията за кинопрожекции. Новото **читалищно кино** е открито на 8 ноември 1928, а прожекциите му се съпровождат от изпълнението на оркестър от 3 цигулки, пиано, чело,

– high-quality projectors were installed, the auditorium lighting was improved, and a string orchestra provided accompaniment. The situation improved considerably in 1920 when Baramov's cinema was leased by the **'Luna'** joint-stock company of Sofia. Attractive films were supplied from the capital, better musicians were recruited for the orchestra, and ventilators were installed for cooling. On 1 May 1927, the Sofia-based 'Modern Theatre' became the owner of the Stara Zagora 'Luna' cinema, opening a '**state student cinema-theatre**' there – likely due to the much lower taxes levied on this type of cinema activity. Despite its success, the State Student Theatre in Stara Zagora only held screenings until March 1928. After this, it continued operating as a commercial cinema.

In addition to the Luna, there was also an **Odeon cinema** in Stara Zagora at that time. Although it had good equipment and employed an orchestra, it was housed in a makeshift, unsanitary building. For this reason, attendance was low. In an attempt to promote itself, the Odeon cinema published the first of two issues of the Stara Zagora Kino newspaper on 3 March 1926 – a free weekly dedicated to film advertising.

Encouraged by the great interest in films, the local Theatre Society, which managed the Old Theatre building (constructed in 1915 and still home to the local 'Geo Milev' Drama Theatre today), decided to convert one of the rooms into a cinema. The new **community cinema** opened on 8 November 1928,

контрабас и флейта. През 1929 към киното е учреден клон на софийския Киноуниверситет. През 1930 киното при дружество „Театър“ изработва за първи път в страната неонова реклама за филмите си. Градът вече е електрифициран и това значително облекчава кинопрожекциите. В началото на есента на 1930 двете главни кина прекрачват в новата „ера“ на говорящия и музикален филм, започвайки да озвучават своите прожекции първоначално с грамофонни плочи – „Модерен театър“ от 17 септември, а киното на дружество „Театър“ – от 19 октомври. До началото на Втората световна война, с малки изключения, редовни прожекции в Града на липите се провеждат само в тези две кина.

През февруари 1932 новоосноваността просветно дружество „Железник“ наема за прожекции киносалона на „Модерен театър“. Именно то кани в Стара Загора през 1933 гастролиращата по това време в България известна германска актриса Евелин Холт.

Използвана литература:

Светла Димитрова. На кино в Стара Загора, в „Мозайка от миналото на Стара Загора“, Инфоз, Стара Загора, 2002, с. 253 – 258.

with screenings accompanied by a live orchestra consisting of three violins, a piano, a cello, a double bass, and a flute. In 1929, a branch of the Sofia Film University was established at the cinema. In 1930, the Theatre Society-run cinema produced the country's first neon advertisement for its films. The city had then been electrified, which made film screenings much easier. In early autumn 1930, the two main cinemas entered the new 'era' of talking and musical films. Initially, they provided sound for their screenings using gramophone records: 'Modern Theatre' from 17 September and the 'Theatre' Society cinema from 19 October. Until the start of World War II, regular screenings in the City of the Linden Trees took place only in these two cinemas, with few exceptions.

In February 1932, the recently established cultural association 'Zheleznik' hired the 'Modern Theatre' auditorium for screenings. The association invited the renowned German actress Evelyn Holt, who was touring Bulgaria at the time, to perform in Stara Zagora in 1933.

Reference:

Svetla Dimitrova. Na kino v Stara Zagora, v Mozayka ot minaloto na Stara Zagora ['At the Movies in Stara Zagora,' in A Mosaic of Stara Zagora's Past], InfoZ, Stara Zagora, 2002, pp. 253 – 258.

Ил. 114. Персоналът на читалището и киното на дружество Театър, краят на 30-те години на XX век

Fig. 114. The staff of the community center and cinema of the Theater Society, late 1930s

Ил. 115. (с. 83) Хотел „Сан Стефано“ с кинозала

Fig. 115. (p. 83) The San Stefano Hotel with a movie theater

ШУМЕН

Шумен, който е известен с толкова много „първенства“ в историята на българската култура – първия оркестър, първото театрално, първото музикално-сценично, първото куклено представление, се приобщава отрано и към филмите. Първото постоянно действащо кино в града **„Сан Стефано“** е открито в края на 1910 в салона (с 300 места) на едноименния хотел, собственост на Начо Кицов. Инициатор за неговото създаване е Димитър Димитров, който е и киномеханик и съдружник на предприятието. Хотелът се намирал в началото на ул. „Цар Освободител“, която тръгва от площада пред читалище „Архангел Михаил“ (днес „Добри Войников – 1856“). Неговият успех събужда интереса на предприемчиви шуменци – видни индустриалци и търговци, които се обединяват в акционерно дружество „за експлоатация на филми „Одеон“. За целта те наемат гимнастическия салон „Юнак Крум“, разположен близо до кино „Сан Стефано“, който дооборудват и превръщат в кино **„Модерен театър Одеон“**, открито на 23 декември 1912. Притиснато от мощната конкуренция, „Сан Стефано“ затваря врати, а киномеханикът Димитър Димитров е привлечен на работа в новото кино. Прожекциите са само вечерни, тъй като през деня салонът се използва за занимания на гимнастическото дружество. Апаратът „Пате“ е задвижван с електрическа енергия, доставяна от генератор с 12 конски сили, разположен в двора на гимнастическото дружество. През 1916 персоналът на киното бива мобилизиран и то временно преустановява дейността си, но в началото на 1917 възстановява прожекции, обслужвано доброволно от ученици.

SHUMEN

Shumen is a city known for its many ‘firsts’ in Bulgarian cultural history, including the first orchestra, theatre, musical stage performance and puppet show. It was also an early adopter of cinema. The city’s first permanent cinema, **the San Stefano**, opened in late 1910 in the 300-seat auditorium of the eponymous hotel, which was owned by Nacho Kitsov. Dimitar Dimitrov, who was also a projectionist and a partner in the enterprise, initiated its creation. The hotel was located at the start of Tsar Osvoboditel Street, which begins at the square in front of the Archangel Michael Community Centre (now the Dobri Voynikov – 1856 Centre).

His success sparked the interest of enterprising businesspeople in Shumen, including prominent industrialists and merchants, who formed a joint-stock company called ‘Odeon Film Exhibition’. They rented the ‘Yunak Krum’ gymnastics hall, located near the ‘San Stefano’ cinema, and refurbished and transformed it into the **‘Odeon Modern Theatre’,** which opened on 23 December 1912. Facing fierce competition, the San Stefano cinema closed its doors, and projectionist Dimitar Dimitrov was hired to work at the new cinema. Screenings were held only in the evenings, as the hall was used during the day for the gymnastics club’s activities. The ‘Pathé’ projector was powered by electricity supplied by a 12-horsepower generator located in the gymnastics club’s courtyard. In 1916, the cinema staff was mobilised, and operations were temporarily suspended, but screenings resumed in early 1917 with student volunteers.

След края на Първата световна война физкултурният салон вече не побира всички желаещи да гледат кино и акционерите решават да купят парцел, върху който да изградят собствен киносалон. Строежът продължава 2 години и половина и струва около 1 милион лева. Открито на 23 декември 1921, кино „Одеон“ разполага с амфитеатрален салон с 650 места, с балкон с още 200 места и 8 ложи. Обслужва се от персонал от 14 човека. Скоро между шуменското кино и софийския „Модерен театър“ бива сключена „спогодба“, съгласно която „Одеон“ се задължава „да получава в срок от една година“ филми от водещия столичен киноразпространител. Договорът най-вероятно бива продължен, защото през следващите години в Шумен са прожектирани около 90 филма годишно.

След 1919 (в отделни периоди с различна продължителност) се провеждат и кинопрожекции за войниците от големия местен гарнизон. В града функционира, макар и временно, и киносалон на софийското дружество „Луна“.

Второто стационарно кино в Шумен, **„Модерен театър“**, се открива в сградата на Военния клуб, построена през 1903. То започва прожекции на 11 април 1926, като черпи филмите си от репертоара на софийското кино „Одеон“. Шуменци са удовлетворени от конкуренцията между двете големи кина, защото вече могат да гледат почти всички най-интересни филми, внасяни в България.

Following the conclusion of World War I, the gymnastics hall was unable to accommodate the large number of people who wanted to watch movies. As a result, the shareholders decided to purchase a plot of land on which to build their own movie theatre. Construction took two and a half years and cost around 1 million leva. When it opened on 23 December 1921, **the Odeon Cinema** featured an amphitheatre-style auditorium with 650 seats, a balcony with an additional 200 seats, and eight boxes. Fourteen people were employed to staff it. Soon afterwards, an agreement was signed between the cinema in Shumen and the ‘Modern Theatre’ in Sofia, under which the ‘Odeon’ was obliged to receive films from the leading film distributor in the capital within one year. The contract was most likely extended, as approximately 90 films were screened annually in Shumen over the following years.

After 1919, film screenings were also held for the soldiers of the large **local garrison** for periods of varying lengths. A cinema operated in the city – albeit temporarily – under the auspices of the Sofia-based **‘Luna’** company.

The second permanent cinema in Shumen, the **‘Modern Theatre’,** opened in the Military Club building, which was constructed in 1903. It began showing films on 11 April 1926, sourcing them from the repertoire of the ‘Odeon’ cinema in Sofia. The people of Shumen welcomed the competition between the two major cinemas, as it meant that they could now watch almost all of the most interesting films imported into Bulgaria. Meanwhile, the country’s financial stabilisation meant that avid moviegoers

Ил. 116. (с. 84) Сградата на Военния клуб, където с помещавало кино „Модерен театър“.

Fig. 116. (p. 84) The Military Club building, which once housed the Modern Theatre cinema

Ил. 117. Читалищно кино „Св. Архангел Михаил“

Fig. 117. St. Archangel Michael Community Center Cinema

В същото време финансовата стабилизация на страната позволява на запалените кинозрители да посещават представления и в двата киносалона, което допринася приходите им да не пострадат от конкуренцията. До края на десетилетието всяко от двете шуменски кина – „Одеон“ и „Модерен театър“ – прожектира по 100 и повече филма годишно.

Ето защо на 1 януари 1930, въпреки че последствията от световната икономическа криза стават все по-осезаеми и в България, в Шумен е открито трето стационарно кино – в гимнастическия салон на дружество „Юнак Крум“. Основано като акционерно дружество (ООД), наречено **„Народен кинотеатър“**, то се снабдява с филми от представители на разрасналото се българско киноразпространение, работещи извън обсега на двата големи софийски целулоидни аса. „Народен кинотеатър“ смогва пръв в Шумен да се снабди с тон-апаратура (ползваща грамофонни плочи) и на 19 юни 1930 прожектира един от първите звукови филми в историята на киното – американския „Лудия певец“ („The Singing Fool“, 1928) с Ал Джолсън. До края на годината през екрана на киното преминават почти всички звукови и говорящи филми, разпространявани в страната. Амбициозната програма на „Народен кинотеатър“ обаче се оказва финансово неизгодна – заради много по-високите наеми на звуковите филми и увеличените акцизни такси. Това принуждава съдружниците в дружеството да прекратят дейността му.

Макар и все още да не са приспособени за показ на звукови филми, двете по-стари шуменски кина също се сблъскват със сериозни финансови трудности. На първо време те предприемат действия за избягване плащането на високите акцизи, пререгистрирайки „Модерен театър“ като „военно читалищно кино“, а „Одеон“ като „държавен ученически кинотеатър“. Споразумението между Министерство на народното просвещение и „Одеон“ обаче трае кратко и киното се завръща към предишната си чисто търговска практика. От 16 септември 1931 то започва да прожектира звукови филми, а от следващата година, лишено от конкуренция, успява да си върне част от изгубените зрители, давайки на акционерите надежди за по-добри печалби.

could attend screenings at both theatres without it affecting their revenues. By the end of the decade, each of Shumen's two cinemas – the 'Odeon' and the 'Modern Theatre' – was screening 100 or more films a year.

That is why, even as the effects of the global economic crisis were becoming increasingly felt in Bulgaria, a third permanent cinema opened in Shumen on 1 January 1930 – in the gymnasium of the 'Yunak Krum' Society. Founded as an LLC named **'Naroden Kinoteatar',** it sourced films from representatives of the growing Bulgarian film distribution industry that operated outside the reach of the two major, Sofia-based film giants. 'Naroden Kinoteatar' was the first cinema in Shumen to acquire sound equipment using gramophone records, and on 19 June 1930 it screened one of the earliest sound films in history: the American *The Singing Fool* (1928), starring Al Jolson. By the end of the year, nearly all the sound and talking films distributed in the country had been shown on the theatre's screen. However, the ambitious programme of the 'Naroden Kinoteatar' proved financially unviable due to the much higher rental fees for sound films and increased excise taxes. This forced the company's partners to cease operations.

The two older cinemas in Shumen were also facing serious financial difficulties, despite not yet being equipped to screen sound films. Initially, they took steps to avoid paying high excise taxes by re-registering the 'Modern Theatre' as a 'military community centre cinema' and the 'Odeon' as a 'state student cinema'. However, the agreement between the Ministry of People's Education and 'Odeon' was short-lived, and the cinema returned to its previous purely commercial practice. On 16 September 1931, it began screening sound films, and the following year, without competition, it managed to regain some of its lost audience, giving shareholders hope of better profits.

During this time, the Military Community Centre Cinema, also known as the 'Modern Theatre', continued to show silent films. Its programme for 1932 included around 100 new titles, all of which were silent films. The most numerous of these were Soviet cinema productions, which, as the only one of the celluloid 'great powers', still predominantly produced silent films. Interest in silent cinema was sustained, however, thanks to the high-quality musical accompaniment provided by the Military Cinema's professional orchestra, conducted by Georgi Dimitrov.

През това време **Военното читалищно кино**, наричано и „Модерен театър“, продължава да разчита на Великия ням, като планираната за 1932 негова програма включва около 100 нови заглавия, ала само на неми филми. Сред тях най-многобройни са продукциите на съветската кинематография, която единствена от целулоидните „велики сили“ все още произвежда преобладаващо неми филми. Интересът към нямото кино обаче бива съхранен благодарение на висококачествения музикален съпровод, осъществяван от професионалния оркестър на Военното кино с диригент Георги Димитров.

Нищо обаче не може да се противопостави на все по-нарастващия интерес на зрителите към говорящите филми. Убедила се в това, управата на „Модерен театър“ най-сетне оборудва със звукова апаратура и своето кино, представило първият си тонфилм на 1 януари 1933. Нещо повече – освободено от високите акцизи и данъци, Военното читалищно кино си позволява да закупува пакети с нови филми от реномирания столичен кинотеатър „Роял“. Озвучени с плочи се оказват само две-три от заглавията, всички останали прожекции в киното се провеждат по много по-съвършената система с оптичен звук („лихттон“).

However, nothing could stand in the way of the ever-growing audience interest in talking pictures. Convinced of this, the management of the ‘Modern Theatre’ finally installed sound equipment in its cinema, screening its first sound film on 1 January 1933. Furthermore, exempt from high excise duties and taxes, the Military Community Centre Cinema was able to purchase packages of new films from the renowned ‘Royal’ cinema in the capital. Only two or three of the titles were accompanied by records; all other screenings at the cinema used the much more advanced optical sound (‘Lichtton’) system.

The prospect of a third permanent cinema emerged in Shumen in the mid-1930s, after the global economic crisis had finally been overcome. Impressed by the success of the Military Community Centre Cinema, the board of the ‘Archangel Michael’ Community Centre also decided to organise regular film screenings. All community centre members supported the idea, seeing the revenue from film screenings as an opportunity to improve their institution’s financial situation. This caused a stir in the city, fuelled by the management of the other two cinemas.

Ultimately, the community centre board managed to secure a 200,000-leva loan for the renovation and equipping of the hall. On 25 November 1938, they opened the city’s third major cinema. It had 405 seats and an AEG projector. Competition

Ил. 118. (с. 86) Рисувани плакати за филма „Чикаго в пламъци“ (художник Ростислав Бакалов), кино „Модерен театър“

Fig. 118. (p. 86) Hand-painted posters for the film *In Old Chicago* (artist Rostislav Bakalov), Modern Theater cinema

Ил. 119. Оригинален плакат на филма „Чикаго в пламъци“ (1938, САЩ, реж. Хенри Кинг).

Fig. 119. Original movie poster for *In Old Chicago* (1938, USA, dir. Henry King)

След средата на 1930-те, когато световната икономическата криза бива окончателно преодоляна, в Шумен се открива перспектива за появата на трето стационарно кино. Управата на читалище „Архангел Михаил“, впечатлена от успеха на Военното читалищно кино, също решава да организира постоянен кинопоказ. Идеята бива подкрепена от всички читалищни членове, които виждат в приходите от кинопрожекции възможност да се подобри материалното положение на тяхната институция. Това предизвиква брожение в града, подклаждано от управата на другите две кина.

В крайна сметка читалищното настоятелство преодолява съпротивата, успява да получи заем от 200 хиляди лева за ремонт и оборудване на залата и на 25 ноември 1938 открива в нея третото голямо кино в града. То разполага с 405 места и прожекционен апарат АЕГ. Конкуренцията стимулира и другите две кина да подобряват както програмацията, ангажирайки все по-атрактивни заглавия, така и качеството на звука и картината на прожекциите си. Един от акцентите в репертоара на читалищното кино **„Архангел Михаил“** стават съветските филми – в края на десетилетието върху екрана му се показват близо 20 заглавия годишно. Доминиращи все пак остават западните филми – през 1939 в Шумен са демонстрирани 112 американски, 91 френски и 84 германски. На практика трите шуменски кина прожектират почти всички филми, внесени за годината в България. По същото време успех у нас имат единични полски, чешки и най-вече унгарски филми. На сериозен зрителски интерес през 1940 се радват и два български: „Те победиха“, показан във Военното читалищно кино, и „За родината“ – в читалищно кино „Архангел Михаил“.

Използвана литература:

Ростислав Бакалов. Някога на кино в Шумен, Шумен, ИК „Славчо Николов и Сие“, 2010.

spurred the other two cinemas to improve their programming by featuring increasingly attractive titles, as well as improving the sound and picture quality of their screenings. Soviet films became a highlight of the repertoire at the **'Archangel Michael' community centre cinema** – by the end of the decade, nearly 20 titles were shown there annually. However, Western films remained dominant: in 1939, 112 American, 91 French and 84 German films were screened in Shumen. In practice, the three cinemas in Shumen screened almost all of the films imported into Bulgaria that year. At the same time, a few Polish, Czech and, in particular, Hungarian films enjoyed success in Bulgaria. Two Bulgarian films also attracted significant audience interest in 1940: 'They Won', which was shown at the Military Community Centre Cinema, and 'For the Motherland', which was shown at the 'Archangel Michael' Community Centre Cinema.

Reference:

Rostislav Bakalov. Nyakoga na kino v Shumen [Once Upon a Time at the Movies in Shumen], Shumen, Slavcho Nikolov & Co. Publishing House, 2010.

ДОБРИЧ

Според спомените на съвременниците първите редовни и масови кинопрожекции в Добрич са се състояли след отнемането на Южна Добруджа от България и присъединяването ѝ към Румъния по силата на Ньойския договор (1919). Те се провеждали в салона на бирария „Бригадиру“, принадлежаща на Йоан Стоев. Това кино се намирало на днешната ул. „25 септември“, недалеч от Градската градина и близо до храма „Св. Георги“. През 1928 в Добрич е открито и лятно кино **„Бригадиру“**, което функционира до възвръщането на Южна Добруджа в пределите на Царство България през 1940, когато бива преименувано на „България“. Но скоро след това прекратява съществуването си.

През 1923 – 1924 е открит първият специално построен кинотеатър в града – **„Сплендид“**. Разположен в центъра на града – в края на днешната ул. „25 септември“, на малко площадче пред тогавашната градска баня, той имал сцена, а партерът и балконът му побирали общо около 500 души. Някои от прожекциите биват съпровождани с изпълнения на градския хор с диригент Наню Бъчваров. Въздигането на „Сплендид“ е инициатива на най-богатия тогава добричлия – известния търговец Желез Д. Абаджиев, народен представител в V ОНС (15.10.1887 – 17.12.1889) и кмет на Добрич (1901 – 1908). По-късно собственици на киното стават местните търговци Константин Вантов и Киро Щерев, собственици на кантора в същата сграда. Но за добричлии киносалонът си останал „на Желез Абаджиев“.

Третото кино в града е **„Модерн“**, по-известно сред гражданството като „салона на Ташо Иванов“ (1860 – 1925) – по името на първоначалния си собственик, също бивш кмет на Добрич, построил през 1913 и киното, и увеселителното заведение към него. Залата била малко по-голяма от тази на „Сплендид“ – също имала сцена, партер и балкон, побирала около 600 души. След 1928 в „Модерн“ се прожектират филми само няколко дни от седмицата, а през другите се изнасят театрални

DOBRICH

According to contemporaries' recollections, the first regular and mass film screenings in Dobrich took place after Southern Dobruja was ceded from Bulgaria to Romania under the Treaty of Neuilly (1919). These screenings were held in the hall of the 'Brigadiru' beer hall, which was owned by Yoan Stoev. This cinema was located on what is now 25 September Street, not far from the City Garden and the Church of St. George. The 'Brigadiru' open-air cinema opened in Dobrich in 1928 and operated until Southern Dobruja was returned to the Kingdom of Bulgaria in 1940, when it was renamed 'Bulgaria'. However, it ceased to exist shortly thereafter.

In 1923 – 1924, the city's first purpose-built cinema, the Splendid, opened. Located in the city centre, at the end of what is now 25 September Street, on a small square in front of the former public bathhouse, it featured a stage and could accommodate a total of around 500 people in its stalls and balcony. Some screenings were accompanied by performances from the city choir, conducted by Nanyu Bachvarov. Construction of the Splendid was initiated by the wealthiest Dobrich resident at the time, the renowned merchant Zhelez D. Abadzhiev, who was a member of the Fifth National Assembly (15 October 1887 – 17 December

Ил. 121. Кино „Модерен театър“
Fig. 121. Modern Theatre Cinema

Ил. 120. (с. 88) Кинотеатър „Сплендид“
Fig. 120. (p. 88) Splendid Cinema

представления. През 1940 е преименуван на Добрички общински театър.

Писателката Севда Костова споделя своите кинопреживявания от края на 1930-те в книгата си „Земя и корени“: „По онова време в Добрич имаше две кина: „Сплендид“ и „Модерн“. Там се прожектираха на провала сълзливи американски мелодрами, комедиите на Крачун и Малчо, на които румънците викаха Пат и Паташон, и рядко някой издържан художествен филм на Макс Райнхард или друг голям западен режисьор. Страстта към киното бе всеобща. Салоните бяха винаги препълнени, а „Модерн“ имаше и закрити ложи – за влюбените и учениците, тоест за онези, които искаха да гледат кино, без да бъдат видени от никого… Щом залата се напълнеше с хора, лампите над вратите, електрически лампи, макар и съвсем мъждиви, изгасваха мигновено от само себе си и там оставаше да свети само някакъв червен знак… Музиката трябва да е била отчайваща. Това бяха леки, изтъркани парчета, които старичка пианистка белогвардейка свиреше в тъмното на раздрънканото пиано. Но за мене тя беше истинско вълшебство…“

В края на април 1941 Добрич се сдобива с ново кино – **„Родина“**, чийто пръв директор е Михаил Петков. То било луксозно обзаведено, снабдено с най-модерната за времето си кинематографична техника и предлагало голямо разнообразие от филми.

Тъжна е съдбата и на трите традиционни кина в Добрич след 1944. В „Родина“ през 1945 – 1946 заседава Народният съд. По време на социализма то е разрушено и на негово място е въздигнат жилищен блок. В салона на „Модерн“ се настанява драматичният театър „Йордан Йовков“, но през 1969 сградата бива изпепелена при пожар. Абсурдно е „вграждането“ през 1973 на кинотеатър „Сплендид“ в безличната новопостроена сграда на читалище „Йордан Йовков“ – архитектурно „обезглавяване“, при което по най-нелеп начин бива унищожена бароковата фасада на централния вход на киното. Като известна компенсация все пак е запазена залата, отличаваща се с много добра акустика.

Използвана литература:

Кремена Митева. Културно-просветният живот в град Добрич през 1919 – 1944 година. Добрич: Ларго Сити ООД, 2022.

Севда Костова. Земя и корени. София: Синева, 2017.

1889) and mayor of Dobrich (1901 – 1908). Later, the cinema was owned by local merchants Konstantin Vantov and Kiro Shterev, who ran a trading office in the same building. However, for the people of Dobrich, the cinema remained ‘Zhelez Abadzhiev’s’.

The third cinema in the city was the **‘Modern’,** better known among the locals as ‘Tashko Ivanov’s Hall’ (1860 – 1925) – named after its original owner, who was also the former mayor of Dobrich. He built both the cinema and the adjoining entertainment venue in 1913. The auditorium was slightly larger than that of the ‘splendid’ and also had a stage, a parterre and a balcony. It could seat around 600 people. After 1928, films were only shown at the ‘Modern’ a few days a week, while theatrical performances were staged on the other days. In 1940, it was renamed the Dobrich Municipal Theatre.

In her book Land and Roots, the writer Sevda Kostova shares her cinematic experiences from the late 1930s: ‘At that time, there were two cinemas in Dobrich: the ‘Splendid’ and the ‘Modern’.’ These showed tear-jerking American melodramas and the comedies of Krachun and Malcho – whom the Romanians called Pat and Patachon – as well as the occasional sophisticated art film by Max Reinhardt or another renowned Western director. The passion for cinema was universal. The auditoriums were always packed, and ‘Modern’ even had private boxes – for lovers and students, or for anyone who wanted to watch a film without being seen. As soon as the hall was full, the electric lights above the doors would instantly go out, leaving only a red sign lit up. The music must have been despairing. These were light, worn-out tunes that an elderly White Guard pianist played on a rickety piano in the dark. But to me, it was pure magic...’

At the end of April 1941, Dobrich gained a new cinema – **the Rodina** – whose first director was Mihail Petkov. Luxuriously furnished and equipped with state-of-the-art cinematographic technology, it offered a wide variety of films.

The fate of Dobrich’s three traditional cinemas after 1944 was a sad one. The People’s Court held its sessions in the Rodina cinema in 1945 – 1946. During the socialist era, the theatre was demolished, and a residential building was erected in its place. The ‘Modern’ auditorium housed the ‘Yordan Yovkov’ Drama Theatre, but the building was destroyed by fire in 1969. In 1973, it was absurd to ‘integrate’ the ‘splendid’ cinema into the characterless, newly built ‘Yordan Yovkov’ community centre – an architectural ‘decapitation’ that destroyed the Baroque façade of the cinema’s main entrance in the most ridiculous way. However, as a small consolation, the auditorium, distinguished by its excellent acoustics, has been preserved.

Reference:

Kremena Miteva. Kulturno-prosvetniyat zhivot v grad Dobrich prez 1919 – 1944 godina [Cultural and Educational Life in the City of Dobrich, 1919 – 1944], Dobrich: Largo City Ltd., 2022.

Sevda Kostova. Zemya i koreni [Land and Roots], Sofia: Sineva, 2017.

ХАСКОВО

Появата на първото стационарно кино в Хасково потвърждава важността на тютюна за развитието на българската филмова индустрия. Първите луксозни кинотеатри и в София („Модерен театър“), и в Пловдив („Екселсиор“) едва ли биха видели бял свят без парите от тютюна на семейство Вакаро. И в Хасково първата сграда, специално построена за кино, се появява благодарение на големия местен търговец на тютюни Георги Йоанну. Повече от 30 години успешна търговия нареждат този предприемчив хасковлия сред най-богатите хора в България от края на XIX и първото десетилетие на XX в. Представител на гръцката тютюнева фирма „Комерсиал“ (Солун), той успява да създаде мрежа от предприятия у нас. Впоследствие те стават важна съставна част от основания от Карло Вакаро български тютюнев картел.

В края на първото десетилетие на XX век Хасково се е превърнало в постоянна спирка от маршрутите на пътуващи кинопоказвачи. Като най-подходящо място за техните прожекции се утвърждава читалищният салон над градския хамам (турската баня), който през голяма част от годината се използвал освен по предназначение и за складиране и обработване на тютюни. Успехите в бизнеса и контактите с чуждестранни партньори най-вероятно са събудили интереса на Георги Йоанну и към най-новото развлечение на масите – кинематографа. Ето защо далновидният бизнесмен решава да преустрои едно от складовите си помещения в киносалон. Рече-

HASKOVO

The opening of the first permanent cinema in Haskovo highlights the significance of tobacco in the development of the Bulgarian film industry. Without the tobacco money from the Vakaro family, the first luxury cinemas in Sofia and Plovdiv, the ‘Modern Theatre’ and the ‘Excelsior’, would hardly have seen the light of day. Haskovo’s first cinema building was also constructed thanks to the prominent local tobacco merchant Georgi Ioannou. His successful trade over more than 30 years placed him among the wealthiest people in Bulgaria from the late 19th century through to the first decade of the 20th century. As a representative of the Greek tobacco firm Commercial (Thessaloniki), he established a network of enterprises in Bulgaria. These subsequently became an important part of the Bulgarian tobacco cartel founded by Carlo Vacaro.

By the end of the first decade of the 20th century, Haskovo had become a regular stop on the itineraries of travelling film entrepreneurs. The community centre hall, located above the city’s hamam (Turkish bath), had established itself as the most suitable venue for film screenings. For much of the year, this space was used not only for its intended purpose but also for storing and processing tobacco. It was probably Georgi Ioannou’s business successes and contacts with foreign partners that sparked his interest in the latest form of mass entertainment – the cinema. This is why the forward-thinking businessman decided to convert one of his storage rooms into a cinema. No sooner said than done. Thus, most likely in 1914, the ‘Modern Theatre’ cinema opened in Haskovo, in the city centre (on the site of the Regional Museum building today). It

но-сторено. Така най-вероятно през 1914 в Хасково се появява кино **„Модерен театър“**, разположено в центъра на града (на мястото, където днес се намира сградата на Регионалния музей). То оцелява чак до 1960-те, но вече под името „Заря“.

Според броя на жителите си в началото на 1920-те Хасково е седмият по големина град в България. За да задоволи потребностите от култура и развлечение на нарасналото население, на 19 декември 1926 (Никулден) в присъствието на много граждани бива тържествено осветено второто стационарно кино в града – **„Одеон“**. И то първоначално е голям тютюнев склад, чиито собственици, баща и син Ковачеви, го преобразяват напълно и превръщат в красива сграда, извисяваща се в съседство с тази на БНБ и доформяща южната част на площад „Васил Левски“. По времето на социализма киното е преименувано на „Септември“, а през 1980 е разрушено.

За появата на трети съвременен киносалон в града свидетелства на 15 декември 1934 в. „Хасковски глас“, известявайки за предстоящото откриване на новия (кино)театър **„Роял“**. Неговата зала става предпочитано място за вечеринки и събрания на политическите партии в града – индикация за престижа на заведението, дължащ се до голяма степен на неговата уютна обстановка.

Използвана литература:

Веселина Узунова. Неразказаните истории на хасковските търговци и индустриалци, София: издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021.

survived until the 1960s, by which time it was operating under the name ‘Zarya’.

Based on its population in the early 1920s, Haskovo was the seventh-largest city in Bulgaria. To meet the growing population’s cultural and entertainment needs, the city’s second permanent movie theatre, ‘Odeon’, was officially opened on 19 December 1926 (St. Nicholas Day), in the presence of many citizens. Originally a large tobacco warehouse, it was completely transformed by the owners, father and son Kovachev, into a beautiful building and built next to the Bulgarian National Bank, completing the southern part of Vasil Levski Square. During the socialist era, the cinema was renamed ‘Septemvri’, and was demolished in 1980.

On 15 December 1934, the Haskovski Glas newspaper reported on the opening of the city’s third modern movie theatre, the new ‘Royal’. Due in large part to its cosy atmosphere, the auditorium became a favourite venue for social gatherings and meetings of the city’s political parties, a sign of the establishment’s prestige.

Reference:

Veselina Uzunova. Nerazkazanite istoria na haskovskite targovtsii industrialtsi [The Untold Stories of Haskovo’s Merchants and Industrialists], Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of the Bulgarian Academy of Sciences, 2021.

Ил. 122. (с. 90) Вляво – кино Одеон, 1926.

Fig. 122. (p. 90) On the left – Odeon Cinema, 1926

Ил. 123. Кино „Модерен театър“, преименувано на „Заря“ (снимка, около 1960)

Fig. 123. The Modern Theatre cinema, renamed “Zarya” (photo, circa 1960)

Ил. 124. Новият собственик на кино Одеон – Михаил Смочевски (в средата с белия шлифер), около 1940.

Fig. 124. The new owner of the Odeon Cinema – Mihail Smochevski (in the middle, wearing a white raincoat), circa 1940

ПАЗАРДЖИК

Макар и в периода между двете световни войни да не е сред десетте най-големи български града, Пазарджик води редовен киноживот, активизирал се особено през 1930-те. Най-старото кино в града, **„Модерен театър“**, е открито още през 1918. През 1924 неговият наемател сформира постоянен оркестър, който всяка вечер съпровожда с музика прожекциите на филмите – практика, запазила се до идването на звуковото кино. След одържавяването му, киното е преименувано на „Септември“. Просъществува до 1975, когато сградата е разрушена, за да се построи Партийният дом в града.

На 26 декември 1926 разтваря за пръв път врати киното-атър **„Одеон“** на братя Атанас и Иван Ветренски (1881 – 1942). Още в началото на века последният демонстрира по време на читалищно представление първия грамофон в града, впоследствие работи като инженер и съдружник в събирателното дружество „Марс“ за производство на гумени изделия, където се изявява като изобретател. Кино „Одеон“ е разположено на ул. „Търговска“, салонът му побира около 600 – 700 души, музикалното оформление на прожекциите се осъществява от две цигулки и едно пиано. След национализацията е преименувано на „Устрем“, а след приватизацията в края на 1990-те престава да съществува.

През август 1935 в центъра на града, до сградата на кметството, започва строежът на кино **„Маринов“**, което подхваща редовни прожекции през април 1936. На същото място бива открито и първото лятно кино в града. Прекръстено на кино „Отечествен фронт“ през годините на тоталитаризма, то прекратява съществуването си в края на 1990-те.

През 1937 и трите пазарджишки кина стават членове на възстановения Съюз на кинопритежателите.

Използвани източници:

Отдел „Краезнание“, Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев“, гр. Пазарджик.

PAZARDZHIK

Although Pazardzhik was not among the ten largest Bulgarian cities during the interwar period, it had a thriving cinema scene which became particularly active in the 1930s. The city's oldest cinema, the **'Modern Theatre',** opened as early as 1918. In 1924, the theatre's management formed a permanent orchestra to accompany film screenings with live music every evening, a practice that continued until the advent of sound cinema. Following nationalisation, the cinema was renamed 'Septemvri'. It remained in operation until 1975, when the building was demolished to make way for the House of the Bulgarian Communist Party.

On 26 December 1926, the **'Odeon' cinema**, owned by brothers Atanas and Ivan Vetrenski (1881 – 1942), opened its doors for the first time. Ivan had demonstrated the city's first gramophone at a community centre performance at the beginning of the century, and he later worked as an engineer and partner in the 'Mars' cooperative for the production of rubber goods, where he distinguished himself as an inventor. Located on Targovska Street, the 'Odeon' cinema had an auditorium seating 600 – 700 people, with musical accompaniment for screenings provided by two violins and a piano. Following nationalisation, it was renamed 'Ustrem', and, after privatisation in the late 1990s, ceased to exist.

Construction of the **'Marinov' cinema** in the city centre began in August 1935, next to City Hall, and it opened for regular screenings in April 1936. The city's first outdoor cinema was also opened at the same location. During the years of totalitarianism, it was renamed the 'Otechestven Front' cinema, but it ceased operations in the late 1910s.

In 1937, all three cinemas in Pazardzhik joined the reinstated Union of Cinema Owners.

Reference:

Otdel 'Kraeznanie' [Local History Department], 'Nikola Furnadzhiev' Regional Library, Pazardzhik.

Ил. 125. (с. 93) Списание Нашето кино, 05. 07. 1930, бр. 149, с. 2.

Fig. 125. (p. 93) Advertisement for the installation of a sound system at the Videlina Cinema, Nasheto Kino magazine, July 5, 1930, No. 149, p. 2

ТЪРЖЕСТВОТО НА ТОНЪ-АПАРАТА
ФИЛИПСЪ
Е НЕУСПОРИМО!
Следъ СОФИЯ, ПЛОВДИВЪ и ВАРНА, — ФИЛИПСОВАТА ЗВУКОВА АПАРАТУРА ще озвучи екрана и на
Кино ВИДЕЛИНА въ Т.-Пазарджикъ
Съ това тонъ-апарата ФИЛИПСЪ доказа, че е еднакво ИЗГОДЕНЪ и ПОДХОДЯЩЪ, както за голѣмитѣ градове, така и за по-малкитѣ провинциални кина.
КИНОПРИТЕЖАТЕЛИ, не чакайте нуждата сама да Ви застави да предприемате наложителното звуково преобразяване на Вашитѣ кина.
Сезона ще дойде неусетно, затова не чакайте да правите поржчкитѣ си, когато ще бждемъ претрупани съ ангажименти,
а още отъ сега си запазете редъ, за да не бждете принудени да чакате съ седмици.
ОТПРАВЯЙТЕ СВОИТЕ ЗАПИТВАНИЯ ДО
ТОНЪ-ФИЛМЪ
Н. РУСЕВЪ
Московска 5 и Гр. Игнатиевъ 37.

ВИДИН

Най-известният радетел за филмова култура в града на Дунава е българинът от еврейски произход Соломон Самуил Аладжем (1885 – 1976). Учил във видинското еврейско училище заедно с бъдещия световноизвестен художник Жул Паскен, за когото оставя лични спомени, Соломон Аладжем участва като доброволец в Балканската (1912 – 1913), Междусъюзническата (1913) и Първата световна война (1914 – 1918). След войните той открива свой магазин, ала твърде бързо губи интерес към търговията, която предоставя изцяло в ръцете на съпругата си, за да се посвети на културно-просветна дейност в полза на града.

През 1922 Соломон Аладжем открива първия си киносалони **„Кале“**, заемащ част от собствената му къща, в който работи заедно със сина си и двете си дъщери – пианистки, озвучаващи филмовите програми, като едната от тях става прожекционистка след въвеждането на звука. В продължение на 20 години киното на Аладжемови е водещо във Видин. През 1937 площта му се разширява значително, след като Соломон Аладжем закупува съседен парцел, но стопанинът се радва на преустроената зала едва три години поради влизането в сила на Закона за защита на нацията (1940) и Закона за еднократния данък върху имуществата на лицата от еврейски произход (1941), чрез които е извършена експроприация на недвижимата собственост на евреите. Ето защо Соломон Аладжем предоставя киното си на читалище „Цвят“ в квартал „Калето“ (Крепостта), където самият той живее и където се намира собственото му кино. Така читалището се освобождава от конкуренция и успява в следващите години да стабилизира разклатеното си финансово положение. При национализацията през 1948 киносалонът е оценен на над 1 милион лева.

Кино „Кале“ е известно с непрекъснатото подобряване както на техниката в него, така и на удобствата за зрителите. Една от особеностите на залата била необичайното разположение на балкона и ложите – вдясно от екрана, точно над къта, в който се намирало пианото. Аладжем с умиление подчертавал тази уникалност: „Никой друг няма такова кино, в което се гледа „на верев“ (косо, по диагонал).

Кино „Кале“ се прочуло и с оригиналната си озвучителна апаратура, конструирана още в края на 1930 с подръчни средства от местния кинопрожекционист Обретен Дончев, преминал обучение в софийското кино „Одеон“. Неговата самобитна звукова система била посрещната с недоверие от дистрибуторите на звукови филми, но когато я чули, веднага получила одобрение. Така „Кале“ станало не само първото кино във Видин, представящо звукови филми, но и първото в страната, което не ползва чуждестранна тонапаратура. На премиерните прожекции на „Лудият певец“ в края на 1930 се стекло цялото гражданство на Видин, придошли дори зрители

VIDIN

The most famous advocate of film culture in this Danube city was Solomon Samuel Alagem (1885 – 1976), a Bulgarian of Jewish descent. He attended the Jewish school in Vidin with the future world-renowned artist Jules Pascin and wrote personal recollections about him. Alagem served as a volunteer in the Balkan Wars (1912 – 1913), the Inter-Allied War (1913) and the First World War (1914 – 1918). Afterwards, he opened his own store but quickly lost interest in the business, leaving it entirely in his wife's hands so he could devote himself to cultural and educational activities for the city's benefit.

In 1922, Solomon Alagem opened his first **cinema, Kale**, which was located in part of his home. He worked there alongside his son and two daughters, who were pianists and provided musical accompaniment for film screenings. After the introduction of sound, one of his daughters became a projectionist. For 20 years, the Alagem cinema was the leading cinema in Vidin. In 1937, the cinema was significantly expanded when Solomon Alagem purchased an adjacent plot of land. However, the owner enjoyed the renovated hall for only three years due to the enactment of the Law for the Protection of the Nation (1940) and the Law on the One-Time Tax on the Property of Persons of Jewish Origin (1941), through which Jewish real estate was expropriated. This is why Solomon Alagem donated his cinema to the 'Tsvyat' Community Centre in the 'Kaleto' (Fortress) neighbourhood, where he himself lived and where his cinema was located. This freed the community centre from competition and enabled it to stabilise its precarious financial situation in the following years. During nationalisation in 1948, the cinema was valued at over 1 million leva.

The Kale Cinema is renowned for its continuous upgrades to its technical equipment and audience amenities. One of the hall's most distinctive features is the unusual placement of the balcony and boxes to the right of the screen, directly above the corner where the piano used to be. Alagem fondly emphasised this uniqueness: 'No one else has a cinema like this, where you watch 'on the diagonal' (at an angle).'

The Kale cinema also became famous for its original sound system, built in the late 1930s by the local projectionist, Obret-

Ил. 126. (с. 94) Соломон Аладжем

Fig. 126. (p. 94) Solomon Alagem

Ил. 127. Семейството на собственика на кино Кале.

Fig. 127. The family of the owner of the Kale Cinema

от румънските градове Калафат и Крайова, в които все още нямало звукови кина. Впоследствие в „Кале“ са прожектирани всички популярни говорящи и музикални филми, включително и българските „Бунтът на робите“, „Песента на Балкана“, „Грамада“, „Страхил войвода“, „Те победиха“ и „Изпитание“.

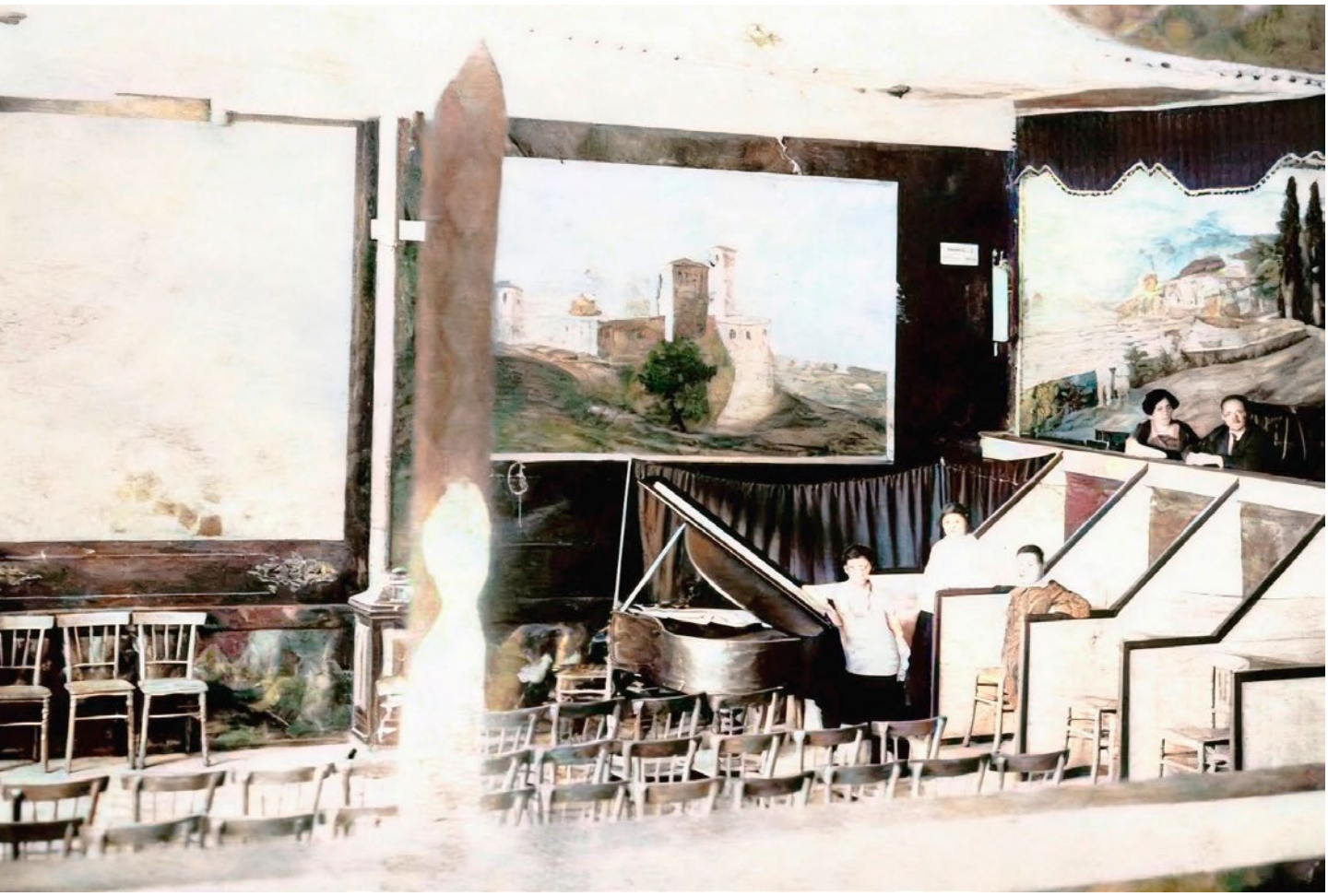
Любопитен епизод, свързан с представянето на първия български звуков игрален филм „Бунтът на робите“ на Васил Гендов, възкресява Соломон Аладжем в спомените си. Когато в началото на 1934 филмът, проследяващ мигове от революционната дейност на Васил Левски, пристига във Видин, **читалищното кино „Цвят“**, също оборудвано вече за звукови прожекции, категорично отказва да предостави салона си за неговото прожектиране. Причината – по настояване на турското посолство в София разпространението на филма е официално забранено от българските власти. Тогава Соломон Аладжем се обръща към Гендов и сам му предлага да прожектира филма в „Кале“, съзнавайки опасността както от налагането на солена глоба, така и от затварянето на киното. Впоследствие „Бунтът на робите“ на няколко пъти се завръща на екрана в „Кале“. В това кино след време за пръв път с магията на филмите се среща тогавашният ученик Тодор Андрейков, бъдещият киноисторик, филмов критик и професор.

През 1938 Соломон Аладжем публикува в сп. „Илюстровано кино“ обширна статия, поставяща за разглеждане конкретните проблеми на кината в провинцията, споделяйки как той и неговото кино се справят с тях: „Аз съм собственик на кино „Кале“ във Видин, директор, билетопродавач и дори късам билетите на входа на залата! Дъщеря ми е оператор [прожекционист]. Това е целият персонал на кино „Кале“. Отбележете още и това, че моята дъщеря е единствената жена оператор в цяла България. Поправя всички повреди на тон-апаратурата… Принуден съм така да поддържам киното, защото при съсипателните данъци върху входните билети във Видин, а те са еднакви с тия в София, при нищожните цени на билетите от 6 до 16 лева, нямаме друга възможност да

en Donchev, using makeshift materials. Donchev had trained at the Odeon cinema in Sofia. Distributors of sound films were sceptical of his unique sound system, but once they heard it, they approved immediately. Consequently, the Kale became the first cinema in Vidin to screen sound films and the first in the country not to use foreign sound equipment. The premiere screening of *The Singing Fool* in late 1930 attracted the entire population of Vidin, with people even coming from Romanian cities such as Calafat and Craiova, where there were still no sound cinemas. Subsequently, the Kale screened all the popular talkies and musicals, including the Bulgarian films *Buntat na robite, Pessenta na Balkana, Gramada, Strahil Voivoda, Te pobediha and Izpitanie*.

Solomon Alagem recalls an interesting episode related to the screening of *Buntat na robite*, the first Bulgarian sound feature film, by Vasil Gendov. When the film, which chronicles moments from Vasil Levski's revolutionary activities, arrived in Vidin in early 1934, the 'Tsvyat' community centre cinema, which was already equipped for sound screenings, categorically refused to make its auditorium available for it. The reason was that, at the insistence of the Turkish embassy in Sofia, the Bulgarian authorities had officially banned the distribution of the film. Alagem then approached Gendov and offered to screen the film himself at the Kale cinema, fully aware of the risk of a hefty fine and the cinema's closure. Subsequently, *Buntat na robite* returned to the screen at 'Kale' several times. It was at this cinema that Todor Andreykov, a student at the time and the future film historian, critic and professor, first encountered the magic of cinema.

In 1938, Solomon Alagem published a lengthy article in the magazine Illiyustrovano Kino, in which he addressed the specific challenges faced by provincial cinemas and shared how he and his cinema were coping with them. 'I am the owner of the "Kale" cinema in Vidin. I am also the manager and ticket seller, and I even tear the tickets at the entrance to the auditorium! My daughter is the projectionist. That is the entire staff of the "Kale" cinema. Note also that she is the only female projectionist in all of Bulgaria. She fixes all the sound equipment malfunctions... I am forced to run the cinema this way because of the ruinous taxes on admission tickets in Vidin, which are the same as in

хващаме двата края. Моето кино дава на българската държава годишно около 100 000 лева данъци и акцизи, но не познавам никаква облекчение, никаква подкрепа от страна на властта. Дори колко пъти съм имал неприятности с акцизните власти, когато например заварят в залата на „Кале“ моята собствена съпруга или някой стражар без билет! В собственото си кино не разполагам с никакви привилегии“.

Sofia, and the meagre ticket prices ranging from 6 to 16 leva. My cinema pays the Bulgarian state around 100,000 leva in taxes and duties each year, yet I have received no support or relief whatsoever from the authorities. I've even had trouble with the excise authorities on numerous occasions – for example, when they catch my wife or a local policeman in the Kale theatre without a ticket! I have no privileges whatsoever in my own cinema.'

Ил. 128. Салонът на кино Кале

Fig. 128. The Kale Cinema Auditorium

Вероятно през 1936 (или 1937) Соломон Аладжем съчинява тази малка поема, която говори много както за неговата емоционална привързаност към киното, така и за нравите на тогавашните кинозрители, а и киноразпространители:

Solomon Alagem probably wrote the short poem 'The Sorrow of Provincial Cinemas', included here, in 1936 or 1937. It speaks volumes about his emotional attachment to cinema, as well as the attitudes of moviegoers and film distributors of the time.

Болката на провинциалните кина

Четете мои мили,
клиенти и роднини.
Уважавам всекиму,
гратис никому.
Плати си мирничко,
влизай тихичко,
с билет от доле,
не качи се горе.
Запретява закона,
пострадва Соломона.
Децата макар да плащат,
столове да не захващат.
Почват ли да крякат,
да напускат салона
родителите от балкона.

—

Ако ти харесва филма,
кажи още на трима.
Става ли обратно,
мълчи си, бе братко.
Тебе си излагаш
лошо като казваш,
нищо не печелиш,
мене само вредиш.

—

Кино в Калето
дава добри филми
от известни фирми –
„Изгрев", „Уфа" и „Роял",
„Глоря" малко възгордял.
„Фокс" мувитони
с филми шампиони.
Исках от „Атлас"
малко са корназ.
Отбих си гайлето
не взимам вече от „Метро",
адета си дордето
не сменят проклето.
Взимат наем за фотуси
с различни фокуси.

—

Кат идват гратисчиите,
изхвръкват ми чивиите.
Недейте се преструва –
мен пари ми струва.
Скоро вече идва
колосът „Каста Дива".
Той като пристига,
цената се повдига.

—

Това кат прочетете,
добре го разгласете.
Инат съм човек –
ще държа до век.
Кино на верев екран
няма и зад океан.

В папката със спомени на Соломон Аладжем под поемата стои надпис: „От това мое стихотворение било поискано от всички стопани кинопритежатели от страната".

Beneath the poem in Solomon Alagem's folder of written recollections is a note that reads: 'All the cinema owners in the country requested this poem of mine.'

От печалбите на киното, а и от тези на другата си търговска дейност Соломон Аладжем прави щедри дарения за местни образователни, театрални, музикални и спортни организации и инициативи. Съдейства за построяването на паметника на защитниците на Видин, наречен „Бдинци" – „Последен щурм", както и за издръжка на сиропиталища и здравни дейности. След 9 септември 1944 имуществото му повторно е национализирано, но въпреки това той отказва да се пресели в Израел, закъдето заминава сина му. Лишен от възможността да работи и от всякакви доходи, той запазва любовта и признателността си към България. До края на живота си Соломон Аладжем е активен общественик, автор на статии и публицистични материали, предимно в местните издания. Той е автор и на книгите

Solomon Alagem uses the profits from his cinema and other business ventures to make generous donations to local educational, theatrical, musical, and sporting organisations and initiatives. He contributed to the construction of the 'Bdinci' monument, also known as 'Posleden shturm' [The Last Assault], in honour of the defenders of Vidin, as well as supporting orphanages and healthcare initiatives. Following the events of 9 September 1944, his property was nationalised once more. Nevertheless, he declined to relocate to Israel, where his son had already settled. Deprived of the ability to work and any income, he nevertheless retained his love for and gratitude towards Bulgaria. Until the end of his life, Solomon Alagem remained an active public figure and wrote articles and journalistic pieces primarily for local publications. He is also the author of the following unpublished books, which he donated to the State Archives in Vidin:

КИНОПРИТЕЖАТЕЛИТЕ

БРОИ 11

притежателитѣ въ България
телния съветъ на Съюза

ПРОВИНЦИАЛНОТО КИНО ВОЮВА ПРОТИВЪ КРЪЧМИТѢ

Никой не мисли за културната роля „..? което въ провинцията. Кината въ Видинъ. Кинотеатритѣ — ратници на културата и неплатени бирници на държавата. Провинциалнитѣ кина чакатъ бързи облекчения и насърдчение отъ държавата. Киното не е никакъвъ хашишъ!

КЪМ ВСИЧКИ КИНОПРИТЕЖАТЕЛИ

— Кинопритежателитѣ имать въдъ за държатъ секретарията на съюза въ течение на всички свои нужди и болки, за да могатъ своевременно да се взематъ мѣрки.

— Кинопритежатели, не забравяйте дълга си къмъ съюзната каруца, особено въ тоя моментъ, когато трѣбва да се реши въпроса за акцизитѣ и фонда „Български театъръ, литература и изкуства".

Ил. 129. Статия от Соломон Аладжем, списание „Илюстровано кино", бр. 39, с. 11.

Fig. 129. 'Provincial Cinema Battles the Taverns' by Solomon Alagem, Ilyustrovano Kino magazine, no. 39, p. 11

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

(неиздадени, ала дарени на Държавен архив – Видин): „Семейна хроника. Един реален живот", „История на Видинското еврейство. Първа част" (1963) и „История на Видинското еврейство. Втора част" (1965). Няколко години преди да почине, пише писмо до община Видин, озаглавено „Моята изповед", в което описва всичко, което е направил за града. Умира на 28 ноември 1976 във Видин на 91-годишна възраст.

'Semeyna Hronika. Edin realen zhivot' [Family Chronicle: A Real Life], Istoriya na Vidinskoto evreystvo. Parva chast [History of the Jews of Vidin: Part One] (1963) and Istoriya na Vidinskoto evreystvo. Vtora chast [History of the Jews of Vidin: Part Two] (1965). A few years before his death, he wrote a letter to the Vidin municipality titled 'Moyata izpoved' [My Confession], in which he described everything he had done for the city. He died in Vidin on 28 November 1976 at the age of 91.

Библиография:

Соломон Аладжем. Провинциалното кино воюва против кръчмите, в сп. Илюстровано кино, София, бр. 39, 27.02.1938, с.11.

Йоцо Йоцов. Градът на завоя. Книга за Видин и достойните му граждани, Видин, Витоника – Ванко Иванов, 2008.

Документален филм „Откровенията на Соломон от Видин" (2023), реж. **Росен Елезов**, сценаристи **Вили Лилков** и **Весела Петрова**, БНТ.

Reference:

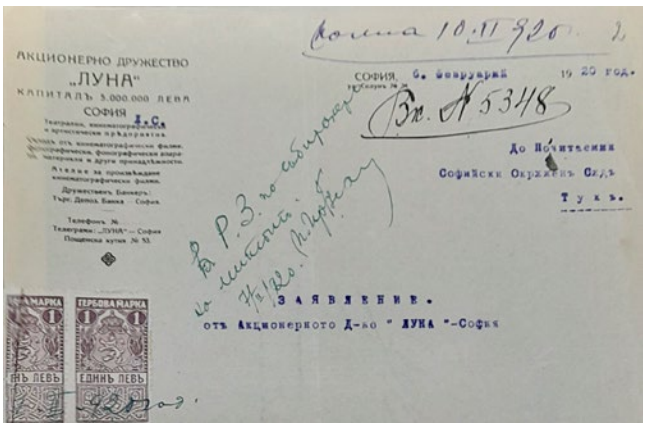
Solomon Alagem. Provintsialnoto kino voyuva protiv krachmite [Provincial Cinema Battles the Taverns], in Ilyustrovano Kino magazine, Sofia, No. 39, February 27, 1938, p. 11.

Yotzo Yotzov. Gradat na zavoya. Kniga za Vidin I dostoynite mu grazhdani [The City of the Bend. A Book About Vidin and Its Worthy Citizens], Vidin, Vitonika – Vanko Ivanov, 2008

Documentary film 'Otkroveniyata na Solomon ot Vidin' [The Revelations of Solomon from Vidin], 2023, dir. Rosen Elezov, screenwriters Vili Lilkov and Vesela Petrova, Balgarska Natsionalna Televisiya

ВИДНИ КИНОПРЕДПРИЕМАЧИ
PROMINENT FILM ENTREPRENEURS

След седемте военновременни години (1912 – 1918), през които киното с малки прекъсвания продължава да присъства в културния живот на градовете, българинът започва все по-жадно протяга ръце към продуктите на „развлекателната индустрия“. Това кара редица предприемчиви българи наред с другите си интереси и успехи в областта на търговията, банковото дело и индустрията да се обърнат към киното. Те са заинтригувано от неговата все по-голяма популярност не само като зрелище за нискообразованите слоеве, но и като културно занимание за все по-голяма част от българското общество. Наред с това те виждат в него не само престижно бизнес начинание с голям обществен ефект, но и предизвикателен източник на нови печалби. Никой български предприемач не е забогатял единствено със своята филмова дейност, но въпреки това редица от тях посвещават по-дълги или по-кратки отрязъци от живота си на различни бизнес начинания в областта на киното.

After seven years of war (1912–1918), during which time cinema remained an integral part of urban cultural life despite brief interruptions, Bulgarians began to show an ever-greater interest in the products of the ‘entertainment industry’. This prompted several enterprising Bulgarians, alongside their other interests and achievements in commerce, banking, and industry, to turn their attention to cinema. Intrigued by its growing popularity as entertainment for less educated segments of society and as a cultural pastime for an ever-larger portion of Bulgarian citizens, they saw it as a promising business venture with significant public impact. They also recognised it as a prestigious business venture with significant public impact and a promising source of new profits. While no Bulgarian entrepreneur has become wealthy solely through film-related activities, many of them have devoted varying lengths of time to business ventures in the film industry.

Алберт Давидов

Сред първите значителни български кинобизнесмени са тримата братя финансисти Моис, Рубен и Сабат Давидови – „главни акционери“, гаранти за стабилността на „Луна“, но и преки ръководители на дружеството. Те назначават „младият и енергичен“ Алберт Давидов (синът на Рубен) първоначално за „прокурист“ (през ноември 1920), а впоследствие (най-вероятно в началото на 1921) и за „административен директор“ на предприятието. По негова инициатива „се изработиха в едно кратко време – уверява през 1921 сп. „Киносвят“ – хиляди метра филм, из нашия обществен живот и хубавата българска природа, които далеч надминават всички изработени досега и по нищо неотстъпват на чуждите, внасяни в нас“.

Алберт Давидов отговаря за филмопроизводството на „кинематографно дружество“ „Луна“, което скоро прераства в „първата и единствена“ у нас продуцентска „кино-къща“, „кино-фирма“, „кино-студия“ („първа

Albert Davidov

Among the first prominent figures in the Bulgarian film industry were the three Davidov brothers, Moise, Ruben and Sabat, who were the major shareholders of Luna AD and also served as its direct managers, ensuring the company’s stability. They appointed Albert Davidov, Reuben’s son, initially as ‘procurator’ in November 1920 and subsequently as ‘administrative director’ of the company in early 1921. ‘Thanks to his initiative,’ reported the 1921 magazine Kinosvyat, ‘thousands of metres of film depicting our public life and Bulgaria’s beautiful nature

българска“), „кино-фабрика“ („I-ва в България“)… „Луна“ активизира и разширява производството на кинохроники, някои от които са показани в Европа; подхваща направата на игрални филми; основава своя филмова школа за подготовка на кадри, ръководена от белоемигранта Николай Ларин; планира построяването на „киностудия в София“ – голямо и „специално ателие“ за кинематографически снимки с „лаборатория“…

Наред с това той се грижи за популяризацията на дейността на „Луна“ АД като пише статии в специализирания филмов печат. Чрез една от тях, онасловена „Министра на народното просвещение г-н Ст. Омарчевски и младата филмова индустрия у нас“ и публикувана в сп. „Кинопреглед“ през 1921, той се изявява не само като енергичен администратор, но и като майстор на ласкателната реч. Обект на неговите комплименти и благодарност е Стоян Омарчевски (оглавявал министерството от 22.V.1920 до 9.VI.1923): „човек извънредно деятелен, притежаващ желязна воля“; българският политик, „схванал пръв грамадното значение на кинематографа“.

Под ръководството на Албърт Давидов „Луна“ АД в период 1921 – 1922 инициира реализацията на четири проекта за игрални филми – „Лиляна“ (реж. Димитър Панчев), „Виновна ли е“ (реж. Николай Ларин), „Под старото небе“ (реж. Николй Ларин), „Момина скала“ (реж. Бори Грежов), от които само последните два стигат до екран.

След рязкото намаляване на дейността на дружество „Луна“ поради свалянето от власт на земеделското правителство и убийството на Александър Стамболийски Давидов продължава макар и не толкова интензивно филмовата си дейност. Той е член на управителния съвет на кооперация „Кино-филм“, която се грижи за връзката между разпространители и кинопритежатели през втората половина на 20-те години. През март 1937 е избран за секретар на „настоятелството на сдружението на кинопритежателите в София“, съдейства за учредяването на Съюза на кинопритежателите в България (на 2-3 юни 1937) и става член на неговия управителен съвет. През 1946 Албърт Давидов все още е секретар на този Съюз, който е разпуснат след 5 април 1948, когато влиза в сила Законът за кинематографията, според който професията „кинопритежател“ вече не съществува.

were produced in a short period of time–films that far surpass all those made to date and are in no way inferior to the foreign films imported into our country.'

Albert Davidov was in charge of film production at the 'cinematographic society' 'Luna', which soon grew to become the 'first and only' production 'film house', 'film company', 'film studio' ('First Bulgarian') and 'film factory' ('First in Bulgaria'). 'Luna' increased its production of newsreels, some of which were screened in Europe, and began producing feature films. It also established its own film school to train personnel, led by the White Russian émigré Nikolai Larin, and planned the construction of a 'film studio in Sofia' – a large 'special atelier' for cinematographic shooting with a 'laboratory'.

In addition, he promotes the activities of Luna AD by writing articles for specialised film publications. In one of these pieces, titled 'Minister of Education Mr St. Omarchevski and the Young Film Industry in Our Country' and published in the 1921 issue of the magazine Kinopregled, he distinguishes himself not only as an efficient administrator, but also as a master of flattery. The recipient of his compliments and gratitude is Stoyan Omarchevski, who headed the ministry from 22 May 1920 to 9 June 1923. He is described as 'an exceptionally energetic man with an iron will' and as the Bulgarian politician who 'was the first to grasp the immense significance of cinema'.

Between 1921 and 1922, under the leadership of Albert Davidov, Luna AD initiated the production of four feature films: *Lilyana* (directed by Dimitar Panchev), *Vinovna li e?* (Is She Sinful?, directed by Nikolay Larin), *Pod staroto nebe* (Under the Ancient Sky, directed by Nikolay Larin) and *Momina Skala* (Maiden Rock, directed by Boris Grezhov). Only the last two were released.

Following the sharp decline in the activities of the Luna Company after the fall of the Agrarian government and the assassination of Alexander Stamboliiski, Davidov continued his filmmaking work, albeit less intensively. He was a member of the board of directors of the 'Kino-Film' cooperative, which facilitated relations between distributors and theatre owners during the second half of the 1920s. In March 1937, he was elected secretary of the 'Board of the Sofia Cinema Owners' Association', and helped to establish the Union of Cinema Owners in Bulgaria on 2–3 June 1937. He also became a member of its executive board. Davidov remained secretary of the Union until its dissolution on 5 April 1948, when the Cinematography Act came into force and the profession of 'movie theatre owner' was abolished.

Димитър Азманов (1879 – 1973)

Той е роден на 26 август 1879, потомък на виден старозагорски род, дал на България генерали и офицери, лекари и архитекти, учени и професори,. Баща му, търговецът Тодор Д. Азманов, както свидетелства пресата през 1910, „продава и доставя от складовете си в Стара Загора и Бургас каменни въглища, антрацит, кокс, чугун, тухли, керемиди и др.“.

Dimitar Azmanov (1879–1973)

He was born on 26 August 1879 into a prominent family from Stara Zagora that had produced generals, officers, doctors, architects, scholars, and professors for Bulgaria. According to the press in 1910, his father, the merchant Todor D. Azmanov, 'sold and delivered bituminous coal, anthracite, charcoal, cast iron, bricks, roof tiles and other items from his warehouses in Stara Zagora and Burgas'.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Димитър Азманов завършва Военно училище в София през 1898 и Николаевската императорска академия на генералния щаб в Санкт Петербург (1909). По време на Балканските войни е началник-щаб на 12-а пехотна дивизия, а през Първата световна война е началник-щаб на 10-а пехотна беломорска дивизия и командир на 30-и пехотен шейновски полк и 12-и пехотен балкански полк. Заема длъжността военен аташе в Сърбия (1914 – 1915) и в Турция (1916 – 1917), удостоен е с много ордени, автор е на поредица книги по българска военна история: „Победители. Картини от Одрин 1913 – 1933“ (1933), „Урокът от Добро поле“ (1935), „Моята епоха: 1878 – 1919“ (1995), „Български висши военачалници през Балканската и Първата световна война“ (2000). Умира през 1973 в София.

Той се уволнява от армията след Ньойския договор с чин полковник, разочарован от провалените от политиците успехи на бойното поле и безплодността на усилията за обединяване на България. Отдава се на търговска и предприемаческа дейност в областта на киното, където постига значителни успехи. Публикува книги и статии във филмови списания и ежедневната преса по различни теми от областта на киното.

Филмовата му кариера започва в Берлин където в съдружие с руския белоемигрант Дмитрий Иванович Соляник-Красса (1893 – 1928) управлява фирмата „Палада филм“. “Почти всичко по-значително от немското и американско производства, което преминава върху екраните на „Модерен“ и „Одеон“ за времето от 1920 до 1925 г., е доставено за България от „Палада филм“ – уверява през април 1928 сп. „Нашето кино“. Колкото и преувеличена да е тази информация, тя говори за активното участие на Азманов в кинобизнеса като независим предприемач и представител на различни германски фирми в България.

През 1928 след смъртта на директора на ФАНАМЕТ Д. Соляник-Красса той поема ръководството на фирмата. След прекратяване на дейността на ФАНАМЕТ от неговите американски собственици Азманов чрез своята фирма „България филм“ „пренаема“ в края на лятото на 1929 „големия столичен кинотеатър“, разположен на бул. „Дондуков“ № 18, собственост на търговеца Иван Пачев и носещ неговото име – „кино Пачев“. През септември кинотеатърът започва своя нов сезон, ремонтиран „в стила на големите театри“ и е снабден „с всички нововъведения на кинематографната техника“. Азманов премахва практиката на киното да програмира филми, вече прожектирани по другите кина и осигурява чрез

Dimitar Azmanov graduated from the Military Academy in Sofia in 1898 and from the Nikolayev Imperial Academy of the General Staff in Saint Petersburg in 1909. During the Balkan Wars, he served as chief of staff of the 12th Infantry Division. During the First World War, he served in the same capacity with the 10th White Sea Infantry Division, as well as commanding the 30th Sheynovo Infantry Regiment and the 12th Balkan Infantry Regiment. He also served as a military attaché in Serbia (1914–1915) and Turkey (1916–1917) and was awarded numerous medals. He is the author of a series of books on Bulgarian military history. *Pobediteli. Kartini ot Odrin. 1913–1933* (1933), *Urokat na Dobro pole* (The Lesson of Dobro Pole, 1935), *Moyata epoha: 1878–1919* (My Era: 1878–1919, 1995) *and Balgarski visshi voenachalnitsi prez Balkanskata i Parvata Svetovna Voyni* (Bulgarian High Commanders During the Balkan Wars and World War I, 2000). He died in Sofia in 1973.

Disillusioned by the successes on the battlefield that had been squandered by politicians and the futility of efforts to unify Bulgaria, he resigned from the army after the Treaty of Neuilly with the rank of colonel. He has achieved considerable success in commercial and entrepreneurial activities in the film industry. He publishes books and articles on various topics related to the film industry in film magazines and the daily press.

Azmanov's film career began in Berlin, where he ran the company 'Palada Film' in partnership with the Russian émigré Dmitry Ivanovich Solyanik-Krasa (1893–1928). According to the magazine Nasheto Kino, almost all of the major German and American productions shown at the Modern and Odeon theatres between 1920 and 1925 were supplied to Bulgaria

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

европейските си контакти преобладаващо премиерни заглавия. За голямата му далновидност говори и фактът, че той успява да изпревари всички други големи софийски кина с инсталирането на озвучителна система и показа на предимно звукови филми.

Азманов е активен участник във всички обществени и браншови инициативи за популяризиране на киното и издигане на неговата роля за културата на България. Той участва в основаването на Дружеството на киналюбителите в България (1924), Съюза на приятелите на филма (1926), кооперация „Кино-филм“ (1927), културно-просветно сдружение „Български кино-университет“ (1929), Съюз на кинопритежателите и др. Продуцентската му дейност включва подпомагането на реализацията на такива проекти като документалния пътепис филм „По родните планини и полета“ (1926, реж. Райко Алексиев), „Весела България“ (1928, реж. Борис Грежов). През 30-те години на XX век името му все по-рядко се среща в новините, свързани с киното. Последният филм, в който има свидетелство за неговото участие е „Царска милост“ от 1962 с режисьор Стефан Сърчаджиев по пиесата на Камен Зидаров, където той е споменат като консултант.

Спиро Янков (1891 – 1940)

Спиро Янков се появява в средите на българските кинопредприемачи след Първата световна война (1914 – 1918), когато (най-вероятно) започва кариерата си в киноиндустрията като вносител на филми. През 1920 или 1921 заедно с други колеги от бранша той (вече като директор на софийския кинотеатър „Одеон“) е сред основателите на Съюза на българските филмодавци (лица, които дават филми под наем), в чиято управа влиза редом с арх. Наум Торбов, Александър Гарибов, Г. Я. (Жорж) Гюламила и Вили Шпетер (директор на „Модерен театър“ от 1920 до 1922).

by Palada-Film. While this information may be exaggerated, it highlights Azmanov's active involvement in the film industry as an independent entrepreneur and representative of various German companies in Bulgaria.

Following the death of FANAMET director D. Solyanik-Krasa in 1928, Azmanov took over the company's management. After FANAMET's operations were shut down by their American owners, Azmanov took over the major cinema in the capital, located at 18 Dondukov Boulevard and owned by the merchant Ivan Pachev, through his company 'Bulgaria Film'. The cinema was renamed 'Pachev'. In September, the cinema launched its new season after being renovated 'in the style of the grand theatres' and equipped 'with all the latest innovations in cinema technology'. Azmanov put an end to the practice of screening films that had already been shown at other theatres, and secured a line-up consisting mainly of new releases through his European contacts. His great foresight is also evident in the fact that he managed to outpace all the other major cinemas in Sofia by installing a sound system and screening mostly sound films. Azmanov is an active participant in all public and industry initiatives aimed at promoting cinema and highlighting its role in Bulgarian culture.

Azmanov actively participates in all public and industry initiatives aimed at promoting cinema and highlighting its role in Bulgarian culture. He was instrumental in establishing the Society of Film Lovers in Bulgaria (1924), the Union of Film Friends (1926), the 'Kino-Film' cooperative (1927), the 'Bulgarian Film University' cultural and educational association (1929), the Union of Cinema Owners and more. As a producer, he supported the creation of films such as the travel documentary *Po rodnite polya i gori* (Through the Native Mountains and Fields, 1926, dir. Raiko Alexiev) and *Vessela Balgariya* (Joyful Bulgaria, 1928, dir. Boris Grezhov). In the 1930s, his name appeared less frequently in film-related news. The last film for which evidence of his involvement exists is the 1962 film *Tsarska milost* (Tsar's Mercy), directed by Stefan Surchadzhiev and based on a play by Kamen Zidarov, for which he is credited as a consulting expert.

Spiro Yankov (1891–1940)

Spiro Yankov emerged among Bulgarian film entrepreneurs after World War I (1914–1918), most likely beginning his career in the industry as a film importer at this time. In 1920 or 1921, he was among the founders of the Union of Bulgarian Film Distributors. Other founders included Naum Torbov, Alexander Garibov, Georges Gyulamila and Willi Speter, who was director of the 'Modern Theatre' from 1920 to 1922. By then, Yankov was serving as director of the 'Odeon' cinema in Sofia.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

СПИРО ЯНКОВЪ
ИЗКЛЮЧИТЕЛЕНЪ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ
за
БЪЛГАРИЯ
на
УФА
УНИВЕРСУМ-ФИЛЬМ АКЦИЕНГЕЗЕЛШАФТ – БЕРЛИНЪ
СОФИЯ
ул. ЦАРЬ СИМЕОНЪ 72
ТЕЛЕФОНЪ 2-28-28
Телегр. адресъ: УФАФИЛЬМЪ – София
София, 30 Септември 1933 год.
31
Господинъ
Председателя на Комисията за кинематографъ
Тукъ
Господинъ Председателю,
Честъ ми е да Ви предложа, съ настоящето да Ви дамъ на вниманіе, на Киноцентралния Дворецъ Учили-чната Кинематография, въ София, филмъ нов "Горещъ на колелата", разрѣшенъ отъ Контролната кинематографична комисия и на ужасно ниска отъ само 55.000.– /петдесетъ пет хиляди/ цѣна, обаче, че не се дадатъ дори взимате въ програмирания Ви. Моля Ви да не увлажните се Вашето решение въ полза на Вашата фирма. Моля, Ви да ни кажете Вашето решение въ
Съ почитание:

СПИРО ЯНКОВЪ
ИЗКЛЮЧИТЕЛЕНЪ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ
за
БЪЛГАРИЯ
на
УФА
УНИВЕРСУМ-ФИЛЬМ АКЦИЕНГЕЗЕЛШАФТ – БЕРЛИНЪ
СОФИЯ
ул. Сердика 10
Телефонъ 2-28-28
Телегр. адресъ: УФАФИЛЬМЪ – София
София, 11 Октомври 1939 год.
309
Господинъ
Председателя на Комисията за кинематографъ
Тукъ

През 1922 той подпомага финансово продукцията на кооперация „Янтра“, продуцент на филма „Бай Ганьо“ с режисьор Васил Гендов, и осигурява завършването му, срещу което получава правата за неговото първо представяне в кино „Одеон“ в края на ноември същата година. През този период той е изключително активен със статии и интервюта в кинопресата, които предлагат богата информация както за функционирането на ръководения от него кинотеатър „Одеон“, така също за репертоарните тенденции в българските кина. През септември 1924 заедно с притежателите на 18 кина е сред основателите на Съюз на кинопритежателите в България и е избран в Управителния съвет. Във втората половина на 20-те години на XX век подпомага финансово и морално създаването на филмите на Васил Гендов „Човекът, който забрави Бога“ (1927), „Буря на младостта“ (1930) и звуковия „Земята гори“ (1937), както и „След пожара над Русия“ (1929) на Борис Грежов – също показан за първи път в „Одеон“.

В края на ноември 1930 след звуковото преоборудване на кино „Одеон“ Спиро Янков се отказва от управлението му и се концентрира единствено върху дистрибуторска дейност. През май 1931 той подписва договор за изключително представителство за България на продукцията на най-голяма германска филмова компания „УФА“. Той разпространява нейните филми, които се радват на голям зрителски успех в цялата страна, до края на живота си.

Коста Ранков (1864 – 1953)

Коста Ранков е собственик на първия специално построен за филмови прожекции кинотеатър във Варна, който е открит на 26 декември 1911 и носи неговото име. Сградата, разположена в центъра на града на улица „Цар Борис“, е проектирана от известния варненски архитект Дабко Дабков в „неоренесансов“ стил.. Пресата охарактеризира зданието като „доста грамадно и солидно“, „модерен салон-кинематограф“, „единствения и най-добър кинематографически театър в Варна“, първи „по своята художествена архитектура и наредба в България“.

Коста Ранков е роден на 26 ноември 1864 в град Провадия и завършва с отличен успех Педагогическото училище

In 1922, he provided financial support for the production of *Bay Ganyo*, a film directed by Vasil Gendov and produced by the Yantra Cooperative. In exchange for ensuring its completion, he received the rights to its premiere at the Odeon cinema in late November of that same year. During this period, he was extremely active, providing the film press with articles and interviews that offered insight into the operations of the Odeon cinema, which he managed, as well as into programming trends in Bulgarian cinemas. In September 1924, he was one of the founders of the Union of Movie Theatre Owners in Bulgaria, alongside the owners of 18 movie theatres, and was elected to its Board of Directors. During the second half of the 1920s, he provided financial and moral support for the production of several films by Vasil Gendov, including *Choveka, koito zabravi Boga* (The Man Who Forgot God, 1927), *Burya na mladostta* (Storm of Youth, 1930) and the sound film *Zemyata gori* (The Earth Is Burning, 1937), as well as Boris Grezhov's *Sled pozhara nad Rusiya* (After the Fire Over Russia, 1929), which was also first screened at the Odeon.

In late November 1930, following the conversion of the Odeon cinema to sound, Spiro Yankov stepped down from its management and focused exclusively on distribution. In May 1931, he signed an exclusive distribution agreement for Bulgaria for the films of UFA, Germany's largest film studio. He distributed its films, which enjoyed great popularity with audiences throughout the country, until the end of his life.

Kosta Rankov (1864–1953)

Kosta Rankov owned the first cinema in Varna that was built specifically for film screenings. It opened on 26 December 1911 and bears his name. Located in the city centre on Tsar

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

в Шумен. След кратко учителстване във Варна той се ориентира към кариера в областта на правото – първоначално като служител във Варненския окръжен съд, а по-късно като практикуващ адвокат. В същото време навлиза активно в политиката като член на Либералната партия (радослависти), която е опозиционна на режима на Стефан Стамболов.

Коста Ранков е избиран два пъти за кмет на Варна (3 юли 1894–27 април 1895 и 9 май 1899–15 януари 1901) и три пъти за народен представител (в VI, X и XIII ОНС). По време на кметуването му градът се благоустроява, построени са множество обществени сгради (включително телеграфо-пощенска станция), които заедно с жилищните биват номерирани, отпуснати са общински места, върху които сдружения въздигат нови училища, а нуждаещите се граждани – свои домове, подобрява се канализацията, водоснабдяването, електрификацията и осветлението, финансирани са безплатни ученически трапезарии и сиропиталища, нараства броят на летовищата, подобряват се условията в тях, обръща се внимание на културата и спорта…

От септември 1896 Коста Ранков поема редактирането на седмичния вестник „Свободен гражданин“ (орган на Варненското либерално бюро). През новия век той е сред основателите на акционерните индустриални дружества „Сила“ и „Галата“, през 1906 се отдава изцяло на „търговията и индустрията“, оглавява като директор мелница „Сила“, вследствие на своите „връзки“ (особено

Boris Street, the building was designed by the renowned Varna architect Dabko Dabkov in the ‘Neo-Renaissance’ style. The press described the building as ‘quite massive and solid’, a ‘modern cinema hall’, ‘the only and best cinema theatre in Varna’, and ‘the first in Bulgaria in terms of its artistic architecture and layout’.

Kosta Rankov was born on 26 November 1864 in Provadia and graduated with honours from the Teacher Training College in Shumen. After a brief period as a teacher in Varna, he pursued a career in law, initially working as a clerk at the Varna District Court and later practising as an attorney. During this time, he also became actively involved in politics as a member of the Liberal Party (Radoslavists), which opposed the regime of Stefan Stambolov.

Kosta Rankov was elected mayor of Varna twice: from 3 July 1894 to 27 April 1895 and from 9 May 1899 to 15 January 1901. He also served as a member of the National Assembly three times: in the 6th, 10th and 13th Assemblies. During his mayoral tenure, the city underwent urban development: numerous public buildings, including a telegraph and post office, were constructed and numbered; municipal land was allocated on which associations built new schools and citizens in need built their own homes; the sewer system, water supply, electrification and lighting were improved; free school cafeterias and orphanages were funded; the number of summer resorts increased, as did the quality of life there; and attention was given to culture and sports.

In September 1896, Kosta Rankov was elected mayor. He then took over as editor of the weekly newspaper Svobodnen grazhdanin (the official organ of the Varna Liberal Bureau). At the beginning of the 20th century, he was one of the founders of the joint-stock industrial companies ‘Sila’ and ‘Galata’. In 1906, he devoted himself entirely to ‘trade and industry’, serving as director of the ‘Sila’ mill. Thanks to his ‘connections’ (especially with ‘the grain merchants’ guild in Varna’), he was elected ‘unanimously’ as a member of the Stock Exchange Committee in 1908, becoming its chairman the following year. He also chaired the Committee of ‘Syndicated Exporters in the Industry’. From 1911, he was a member of the Varna Chamber of Commerce and Industry.

Rankov was one of the founders of the ‘First Bulgarian Cinematographic Syndicate for the Supply and Distribution of Films’, which was established in January 1914 and included cinemas in Ruse, Varna, Sofia, Tarnovo and other locations. However, the initiative was short-lived and the organisation failed to carry out any real activities due to the outbreak of the First World War. Nevertheless, Rankov was among the founders of a second

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

с „корпуса на житарите в Варна“) през 1908 е избран „с пълно единодушие“ за член на Борсовия комитет, а на следващата година става и негов председател, председателства и Комитета на „синдикираните експортери на бранша“. От 1911 е член на Варненската търговско-индустриална камара…

Ранков е сред учредителите на „Първия български кинематографически синдикат за доставка и разпространение на филми“, основан през януари 1914, включващ кинотеатрите в Русе, Варна, София, Търново и др. Начинанието е краткотрайно и организацията не успява да разгърне реална дейност заради избухването на Първата световна война, но Ранков е сред учредителите и на втората подобна организация – Съюза на кинопритежателите в България, осъществена едва след десет години, когато от 10 до 12 септември 1924 в Търново представители на 18 кинематографа от цялата страна. Коста Ранков участва и в последващите обединения на собственици на киносалони като кооперация „Кино-филм“, основана през 1925, а през 1927 е избран за председател на Съюза на кинопритежателите в България.

В първото десетилетие от своето съществуване репертоарът на кино „Ранков“ е съставен от всичко най-добро от филмовия внос, осъществяван най-вече от големите софийски кина „Модерен театър“ и „Одеон“. На първостепенния варненски екран намират място и първите български документални сюжети, както и игралният „Българин е галант“ (1915). По време на войната филмовите прожекции намаляват, но киносцената предлага сцената си за различни благотворителни мероприятия, концерти и представления с участие на някои от водещите български артисти на епохата.

От началото на 20-те години на XX век филмите се завръщат като основното съдържание в програмата на киносалон „Ранков“. В неговия репертоар шестват всички най-големи звезди на световното кино от разцвета на нямото кино. От 24.IX.1925 във Варна започва да излиза (два пъти в седмицата) рекламният вестник „Киноек“ (1925 – 1927), издаван най-вероятно от кино „Ранков“, защото популяризира само заглавията от неговия текущ афиш. През следващите десетилетия киното продължава да е водещият киносалон във Варна и да представя всичко най-интересно от актуалния киорепертоар включително и най-новите български филми.

През 1942 Коста Ранков е удостоен със званието „Почетен гражданин на Варна“. След 9.IX.1944 е обявен за „враг на народа“ и изселен в балчишкото село Соколо-

such organisation — the Union of Cinema Owners in Bulgaria — which was established ten years later when, from 10 to 12 September 1924, representatives of 18 cinemas from across the country gathered in Tarnovo. Rankov also participated in subsequent cinema owner associations, such as the ‘Kino-Film’ cooperative, which was founded in 1925. In 1927, he was elected chairman of the Union of Cinema Owners in Bulgaria.

During its first decade, the Rankov Cinema’s repertoire consisted of the very best imported films, primarily supplied by the major cinemas in Sofia, such as the Modern Theatre and the Odeon. This premier Varna cinema also showed the first Bulgarian documentaries, as well as the feature film Bulgaran e Galant (1915). During the war, film screenings decreased, but the cinema offered its stage for various charity events, concerts and performances featuring some of the era’s leading Bulgarian artists.

From the early 1920s onwards, films once again became the main focus of the Rankov Theatre’s programme. Its repertoire featured all the biggest stars of silent cinema. On 24 September 1925, the advertising newspaper Kinoek (1925–1927) began publication in Varna, appearing twice a week. It was most likely published by the Rankov Cinema, as it promoted only the titles from its current programme. Over the following decades, the cinema remained Varna’s leading theatre, showing all the most interesting films, including the latest Bulgarian productions.

In 1942, Kosta Rankov was awarded the title of ‘Honorary Citizen of Varna’. However, after 9 September 1944, he was declared

во, а киното, носило десетилетия неговото име, бива преименувано на „Република“. Коста Ранков умира през 1953 в Толбухин (днес Добрич). Сградата на кино „Ранков“ продължава да съществува и днес, превърната в търговски център. Студенти от Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ са разработили проект за реставрация на фасадата на кинотеатър „Ранков“ като знак на памет и почит към една от големите архитектурни и културни забележителности на града.

an ‘enemy of the people’ and exiled to the village of Sokolovo near Balchik. Meanwhile, the cinema that had borne his name for decades was renamed ‘Republika’. Kosta Rankov died in the town of Tolbukhin (now Dobrich) in 1953. The “Rankov” cinema building still stands today, having been converted into a shopping centre. Students from the Varna Free University “Chernorizets Hrabar” have developed a project to restore the façade of the “Rankov” cinema as a tribute to one of the city’s most significant architectural and cultural landmarks.

Христо Мазаджиев (1898 – 1959)

Той е разпространител на филми, наемател през годините на софийските кина „Модерен театър“ (заедно с Марин Диков), „Роял“ (днес в сградата се помещава Театър „Българска армия“), „Пачев“ и „Солун“. Роден е в тетевенското село Гложене. Дядо му е участник в Сръбско-турската война (1876). Участва заедно с братята си във фирма „Братя Мазаджиеви от Плевен“, която търгува с „инертни материали (чакъл)“, след което се захваща с филморазпространение.

От средата на 20 години на XX век заедно със съдружника си Марин Диков наемат за стопанисване кино „Модерен театър“, а когато на 3.XII.1926 за първи път разтваря врати „Роял“, фирмата „Диков – Мазаджиев“ поемат управлението и на този кинотеатър. Под управата на Христо Мазаджиев „Роял“ се превръща във „великолепен дом на филмовото изкуство“, в храм

Hristo Mazadzhiev (1898–1959)

He was a film distributor and, over the years, the leaseholder of several cinemas, including the Modern Theatre (together with Marin Dikov), the Royal (now home to the Bulgarian Army Theatre) and the Pachev and Solun. He was born in the village of Glozhene, near Teteven. His grandfather fought in the Serbo-Turkish War of 1876. He and his brothers participated in the company ‘Mazadzhiev Brothers of Pleven’, which traded in aggregates (gravel), after which he entered the film distribution business.

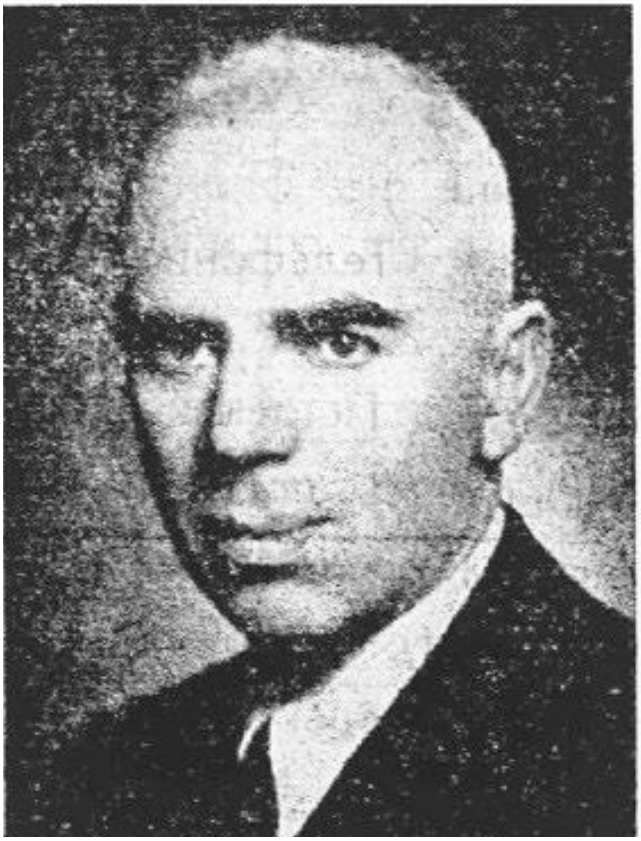
In the mid-1920s, he and his business partner Marin Dikov took over the management of the Modern Theatre cinema. When the Royal opened on 3 December 1926, the ‘Dikov–Mazadzhiev’ company took over its management too. Under Hristo Mazadzhiev’s management, the Royal became a ‘magnificent home of cinematic art’, a temple to the Tenth Muse – ‘the most charming in Sofia’ – whose elegance could rival that of famous European cinemas. It boasted 540 upholstered

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

на Десетата муза – „най-кокетния в София", който „с изящността си може да съперничи на известни европейски кина". „Роял" разполага с 540 места (кресла), фотьойли, ложи, гардероб, има дори телефон – 761, а през 1928 се сдобива и със „специален балкон" (с 400 места) – „едно нововъведение, което ще допринесе решително за популяризирането на този хубав кинотеатър" („Нашето кино"). Христо Мазаджиев ръководи дейността на „Роял" до лятото на 1929. През това време киното показва около 70 филма годишно, прожекциите са две на ден – от 16.00 и 20.30 ч.

Управителите на „Модерен театър" Диков и Мазаджиев откупуват правото за разпространението на филма на Васил Гендов „Пътят на безпътните" и му заплащат по неговите думи сумата от 390 000 лева. Васил Гендов влиза в договорни отношения с „Модерен театър" и по време на работата си върху филма „Улични божества", чиято премиера се състои в киното на 23 септември 1929. Двамата съдружници планират и екранизирането на романа „Под игото", но проектът им остава неосъществен.

От есента на 1932 до неговото разрушаване при бомбардировките в началото на 1944 Х. Мазаджиев управлява вече кино „Пачев" и се грижи то да остане сред водещите премиерни кина в София. През 1933 като „гост на кино „Пачев" известният оперен тенор и кинозвезда Хосе Мохика предизвиква истерия сред женската публика в София. Тук през 1934 имат премиера първите филми на Уолт Дисни, както и първият цветен филм „Беки Шарп" (1936) на Рубен Мамулян. В „Пачев" от 8 до 21 февруари 1937 за първи път у нас е прожектиран „релефен филм" – серия късометражни форми по системата „Аудиоскопик", предвестник на днешното 3D кино. Тук имат премиера и редица български филми: „Грамада" (1936), „Страхил войвода" (1937), „Настрадин Ходжа и Хитър Петър ортаци" (1939).

seats, armchairs and boxes, as well as a cloakroom and the telephone number 761. In 1928, the Royal acquired a special balcony with an additional 400 seats. Our Cinema magazine described this as 'an innovation that will decisively contribute to the popularity of this beautiful cinema'. Mazadzhiev managed the Royal's operations until the summer of 1929. During this period, the cinema showed around 70 films a year, with two screenings a day at 4:00 p.m. and 8:30 p.m.

The managers of 'Modern Theatre', Dikov and Mazadzhiev, purchased the distribution rights to Vasil Gendov's 1928 film *Patyat na bezpatnite* and, according to Gendov, paid him 390,000 leva for it. Gendov entered into a contractual relationship with Modern Theatre while working on the film *Ulichni bozhestva*, which premiered in cinemas on 23 September 1929. The two partners also planned to adapt the novel *Pod igoto* (Under the Yoke) by Ivan Vazov for the screen, but this project never came to fulfilment.

From the fall of 1932 until its destruction in the air raids of early 1944, H. Mazadzhiev managed the Pachev Cinema and ensured that it remained one of the leading premiere theatres in Sofia. In 1933, as a 'guest of the Pachev Cinema,' the famous opera tenor and movie star José Mojica caused a frenzy among the female audience in Sofia. It was here in 1934 that Walt Disney's first films premiered, as well as Rouben Mamoulian's first colour film, *Becky Sharp* (1936). In Pachev cinema, from February 8 to 21, 1937, a 'relief film'–Audioscopic series of shorts, a pioneer of today's 3D cinema–was screened in Bulgaria for the first time. A number of Bulgarian films also

premiered here: *Gramada* (1936), *Strahil Voivoda* (1937), and *Nastradin Hodja and Hitar Petar* (1939).

In the mid-1930s, the Mazadzhiev brothers left the aggregates business behind to found 'Alchima' in Sofia – a 'major company' where they started producing subtitles and adding Bulgarian captions to many of the foreign films imported into the country at that time. Hristo Mazadzhiev also donated money to the community centre in Ugarchin, the village near his birthplace, to install a film projection device in the hall.

Subsequently, Hristo Mazadzhiev joined the management of the Union of Cinema Owners in Bulgaria, serving as its secretary and a member of the Executive Board in 1943. After losing the 'Pachev' cinema permanently, Hristo Mazadzhiev managed another Sofia cinema, the 'Solun', in 1946. In 1947, he was appointed deputy director of the 'Balgarsko Delo' Foundation. Following nationalisation, he was appointed as one of the directors of 'Balgarska Kinematographiya' in 1948, which was his last known place of employment.

В средата на 30-те години на XX век братя Мазаджиеви изоставят търговията с инертни материали и учредяват в София „Алхима" – „голяма фирма", в която започват да изработват филмови субтитри, да щанцоват надписи на български език върху значителна част от внасяните тогава у нас чуждестранни ленти. Христо Мазаджиев прави също парично дарение за читалището на близкото до родното му място село Угърчин, където в читалищния салон бива инсталиран прожекционен апарат.

Впоследствие Христо Мазаджиев влиза в ръководството на Съюза на кинопритежателите в България – през 1943 той е секретар на организацията и член на нейния Управителен съвет. Изгубил безвъзвратно кино „Пачев", Христо Мазаджиев стопанисва през 1946 друго софийско кино – „Солун", а през 1947 получава поста „поддиректор на Фондация „Българско дело". След национализацията той е назначен през 1948 за един от директорите на „Българска кинематография", което е и последното известно негово работно място.

Марин Петков Диков

Името на Марин Диков се свързва като наемател с четири софийски кина: „Модерен театър", „Роял", „Солун" и „Одеон", а и на едно варненско – „Модерен театър". Той влиза в управление на най-стария стационарен софийски кинотеатър заедно с Христо Мазаджиев, като по-късно двамата се ангажират и с мениджмънта на новооткритото кино „Роял". През 1927 – 1928 М. Диков става съдържател на „Солун" – едно от „историческите" кина на София (ул. „Солунска" № 29). Салонът му, разполагащ първоначално с 436 места, се ползва за различни мероприятия от много граждански организации, а и от сдружението „Български киноуниверситет". От 1930 до 1932 той „експлоатира" варненското кино „Модерен театър". Диков има основни заслуги за ремонтите и нововъведенията в софийския „Модерен театър", включително за снабдяването му с модерна вентилационна система и преоборудването му за звукови прожекции. За първите осем месеца след въвеждането на звука в „Модерен театър" неговата управа внася 18 звукови и говорящи филми, което представлява 1/3 от всички внесени в страната заглавия. В края на ноември 1930 Марин Диков наема за срок от 3 години и кино „Одеон", но само след няколко месеца в началото на следващата година прекратява договора.

Сред най-амбициозните проекти на Диков и Мазаджиев е екранизирането на „Под игото". Той не се осъщест-

Marin Petkov Dikov

Marin Dikov is the leaseholder of four cinemas in Sofia–the 'Modern Theatre', the 'Royal', the 'Solun' and the 'Odeon'–as well as the 'Modern Theatre' in Varna. He took over the management of Sofia's oldest brick-and-mortar cinema alongside Hristo Mazadzhiev, and the two later became involved in managing the newly opened 'Royal' cinema. In 1927–1928, Dikov became the proprietor of the 'Solun' – one of Sofia's 'historic' cinemas (29 Solunska Street). Various events are hosted in the auditorium, which originally had 436 seats, by many civic organisations, as well as by the Bulgarian Cinema University association. From 1930 to 1932, he ran the 'Modern Theatre' cinema in Varna. He played a key role in renovating and upgrading the 'Modern Theatre' in Sofia, including installing a state-of-the-art ventilation system and converting the cinema for sound film screenings. In the first eight months following the introduction of sound at the 'Modern Theatre', its management imported eighteen sound and talking films, accounting for one-third of all titles imported into the country. In late November 1930, Marin Dikov leased the Odeon cinema for three years, but terminated the contract a few months later at the start of the following year.

One of Dikov and Mazadzhiev's most ambitious projects was the film adaptation of *Pod igoto*. Although the film was never made, the project led to the establishment of the first relatively professional Bulgarian film studio, which their new company, Tempo Film, owned. It was here that director Petar K. Stoychev shot his film adaptation of Elin Pelin's 1930 novella *Zemya*,

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

МОДЕРЕНЪ ТЕАТЪРЪ

МАРИНЪ П. ДИКОВЪ

ДИРЕКЦИЯ: ул. Мария Луиза, 30. Телеф. 50-94 **СОФИЯ** ОТДѢЛЪ ФИЛМИ: ул. Мария Луиза, 101. Тел. 19-92

ЩЕ ПРЕДСТАВИ НАСКОРО ПЪРВИЯТЪ БЪЛГАРСКИ КИНОРОМАНЪ

УЛИЧНИТѢ БОЖЕСТВА

ПРОДУКЦИЯ И ПОСТАНОВКА НА В. ГЕНДОВЪ

съ участието на В. Гендовъ, Жана Гендова, Бистра Фолъ, Вл. Трандафиловъ, К. Хаджиминевъ, Д. Касабовъ, М. Левиевъ и др.

Това е една извънредна програма, която МОДЕРЕНЪ ТЕАТЪРЪ предлага на своитѣ клиенти, заедно съ следнитѣ 12 голѣми програми отъ първата половина на сезона 1929/1930 г.:

1. **„АТИЛА, КРАЛЬТЪ НА ХУНИТѢ“.** Монументална историческа драма, която достовѣрно възпроизвежда походитѣ и битията на животъ на великия завоеватель.
2. **„БУРЯТА“** („Трагедията на бѣлия колосъ — Русия“), съ Джонъ Барриморъ, Камила Хориъ и Борисъ де Фасъ.
3. **„НА СЕДМОТО НЕБЕ“** („Симфония на чистата любовъ“), съ Дженетъ Гейноръ (известна отъ „Изгрѣвъ“) и Шараъ Фарелъ.
4. **„Ангелътъ на улицата“** — Трагичната участь на една чиста девойка, символъ на вѣрата, любовьта и състраданието, съ Дженетъ Гейноръ и Шараъ Фарелъ.
5. **„Дванадесетъ разбойници“** („Пѣсенъ на донскитѣ казаци“), съ Хансъ Адалбертъ фонъ Шлетовъ, Лиляна Дейресъ и Ков. Замборски.
6. **„Картоиграчи“** по Достоевски, съ участието на първостепенни германски и руски артисти. Режисьоръ Конст. Егертъ.
7. **„Рамона“**, лирична драма съ музика. Въплотителка е Долоресъ делъ Рио (Катюша отъ „Възкресение“)!
8. **„Шейхъръ фазилъ“** („Задъ стенитѣ на харема“). Трагедията на двама влюбени, поради различие въ културата на раситѣ имъ. Участвуватъ Грета Нисенъ и Шараъ Фарелъ.
9. **„Циганска любовь“.** Любовната трагедия на една буйна испанка. Участвуватъ Долорес делъ Рио и Викторъ Макъ Лагланъ.
10. **„Титаникъ“** („Градътъ на бѣдещето“). Ню-Йоркъ, градътъ на милионитѣ работници — на милиардитѣ богатства — на съблазнитѣ — копнежъ на цѣлъ свѣтъ. Въглавнитѣ роли Вирджиния Вали и Джорджъ О'Бриенъ.
11. **„Животътъ и любовьта на кралския шпионъ“** грандиозна драма изъ блѣсканото минало на Франция, съ Рене Ерибелъ, Рина ди Лигуоро, Хансъ Шюве, Алфредъ Абелъ.
12. **„Любовьта на майката“ („Зонгъ“),** по новелата „Мрьсни пари“ на Карлъ Болмойлеръ. Ролитѣ изпълнятъ Ана Май Уонгъ, Мери Килъ, Хайринхъ Георъ и Хансъ Ал. фонъ Шлетовъ.

Къмъ горнитѣ филми трѣбва да се прибавятъ други 25 първостепенни програми, между които 1 филмъ съ Ив. Петровичъ, 1 филмъ съ Конрадъ Файдъ, 2 филма съ Вилма Банки, 1 филмъ съ Дугласъ Фербанксъ, 5 филми съ Хари Пилъ, 3 филма съ Крачунъ и Мачо и т. н. Горнятъ щокъ е окончателно ангажиранъ и филмитѣ отъ 15. IX. т. година се играятъ въ „Модеренъ Театъръ“. На преключване сж преговоритѣ ни за още нѣколко особено голѣми филми, чиито имена ще оповестимъ допълнително. Тѣзи филми тоже ще бѣдатъ играни презъ настоящия сезонъ.

вява, но служи като тласък за оборудването на първия сравнително професионален български филмов павилион собственост на новото дружество с тяхно участие „Темпо филм“. Тук режисьорът Петър К. Стойчев заснема своята екранизация на повестта на Елин Пелин „Земя“ (1930), която има премиера в „Модерен театър“. Марин Диков е човекът, който през 1932 окуражава Гендов да се хвърли в авантюрата, наречена „първи български звуков филм“, от която се ражда „Бунтът на робите“. Филмът също има своята премиера в „Модерен театър“.

През март 1937 Марин Диков бива избран за член на „настоятелството на сдружението на кинопритежателите в София“, което учредява Съюза на кинопритежателите. Той е избран за подпредседател, а през 1943 и за председател. Диков управлява кино „Модерен театър“ до неговото национализиране, а след това липсват сведения за неговите занимания с филмова дейност. Последния български филм, който има премиера в ръководеното от него кино, е „Отново в живота“ (режисьори Стефан Топалджиков и Георги Богоявленски) на 4 януари 1947.

Жак Хаим Асеов (1896 – 1982)

Роден в Дупница, учил в Кюстендил, завършил право във Виена, Жак Асеов наследява бизнеса от своя баща Хаим – собственика на дупнишката тютюнева фабрика „Фернандес“. През 1926 Жак става изключителен предста-

which premiered at the Modern Theatre. In 1932, Marin Dikov encouraged Gendov to embark on the venture known as 'the first Bulgarian sound film', which resulted in *Buntat na robite*. This film also premiered at the 'Modern Theatre'.

In March 1937, Marin Dikov was elected to the board of the Sofia Cinema Owners' Association, which established the Union of Cinema Owners. He was first elected vice-chairman and then chairman in 1943. He managed the 'Modern Theatre' cinema until it was nationalised, after which there is no record of his involvement in the film industry. The last Bulgarian film to premiere at the cinema he managed was *Otnovo v zhivota* (Back to Life), directed by Stefan Topaljikov and Georgi Bogojavlenski, on 4 January 1947.

Jacques Haim Asseov (1896–1982)

Born in Dupnitsa and educated in Kyustendil, Jacques Asseov was a law graduate from Vienna. He took over the business from his father, Haim, who owned the 'Fernandes' tobacco factory in Dupnitsa. In 1926, he became the exclusive representative of the German tobacco company Reemtsma, registered the firm Balkan Tabak – the largest tobacco exporter from Bulgaria – and, having monopolised the market through it, became one of the wealthiest people in the Bulgarian kingdom. Like many other prominent Bulgarian industrialists involved in tobacco processing and trade, he entered the film industry.

вител на германската тютюнева компания „Reemtsma“, регистрира фирмата „Балкантабак“ – най-крупния износител на тютюн от България, а след като чрез нея успява да монополизира пазара, се превръща в един от най-богатите хора в Царството. Той е поредният голям български индустриалец, свързан с преработката и търговията с тютюни, който влиза във филмовото дело.

Вероятно през 1932 Жак Асеов става главен акционер в дружеството, стопанисвало дотогава софийския киносалон „Роял“, разтворил врати на 3 декември 1926, след като закупува 865 негови акции. Под негово ръководство са извършени сериозни ремонтни работи, подновен е интериорът, инсталирани са най-модерните апарати за прожектиране на говорящи и музикални филми. Вестник „Свободна реч“ обявява кино „Роял“ за „най-красивия театър на Балканския полуостров“. Новият мениджмънт полага усилия за обогатяване на репертоара като акционерното дружество се превръща във „филмодоставчик“ и започва само да си набавя нови заглавия.

Още от 1933 киното редовно включва в програмата си късометражни хроникални филми със сюжети от политическия живот, дипломатически посещения, обществени и културни събития. „Роял“ АД е и първият български дистрибутор, който възлага и в продължение на няколко месеца през 1935 финансира производството на редовен седмичен кинопреглед, произвеждан от „Сердика филм“, фирмата на режисьора Васил Бакърджиев и кинооператора Симеон Симеонов. Ниската възвращаемост на подобна инициатива и проблемите с цензурата определят твърде краткотрайния живот на този пръв опит за редовен седмичен кинопреглед у нас.

Кино „Роял“ е пионер и в популярната през 30-те години на XX век маркетингова практика във вестниците в последователни броеве да се издават новелизирани версии на очакваните филми с предполагаем най-голям зрителски интерес. Това е стратегия, от която вестниците печелят повече читатели, а разпространителите и киносалоните получават безплатна реклама седмици наред.

Жак Асеов и ръководеното от него дружество подпомагат и създаването на първия български говорящ и музикален филм „ от много голям мащаб“ „Песента на Балкана“ (1934) със сценарист и режисьор Петър К. Стойчев. Както пише Васил Гендов в своя личен мемоар и киноисторическо свидетелство „Трънливият път на българското кино“: „Въпреки материалния успех на филма“, обиколил „всички екрани на страната“, „големите разходи не са били погасени, а всички приходи са били задържани от фирмата Жак Асеов, като Стойчев остава длъжник на Асеов“.

Три месеца след началото на Втората световна война на 15 септември 1941 в кино „Роял“ е премиерата на

Jacques Asseov likely became the majority shareholder in the company that previously operated the ‘Royal’ cinema in Sofia (now the ‘Bulgarian Army’ Theatre) in 1932, after purchasing 865 of its shares. The ‘Royal’ cinema opened its doors on 3 December 1926. Under his leadership, the interior was refurbished, state-of-the-art equipment for screening talkies and musical films was installed, and major renovations were carried out. The newspaper Svobodna Rech declared the Royal Cinema ‘the most beautiful theatre on the Balkan Peninsula.’ The new management is working to expand the repertoire as the joint-stock company becomes a ‘film distributor’ and begins to acquire new titles independently.

Since 1933, the cinema has regularly included short documentary films featuring scenes from political life, diplomatic visits and social and cultural events in its programme. ‘Royal’ AD was also the first Bulgarian distributor to commission and finance the production of a regular weekly film newsreel for several months in 1935. This was produced by ‘Serdika Film’, a company owned by director Vasil Bakardzhiev and cinematographer Simeon Simeonov. However, the low return on investment and censorship issues meant that this first attempt at a weekly cinema newsreel was very short-lived.

The Royal Cinema was also a pioneer of a marketing practice popular in the 1930s, in which newspapers published serialised versions of upcoming films expected to attract the greatest audience interest in successive instalments. This strategy benefited newspapers, distributors –who received free advertising – and the cinemas themselves.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

военно-патриотичния игрален филм „Български орли“ на Борис Борозанов, който се радва на голям успех и се прожектира в продължение на две седмици.

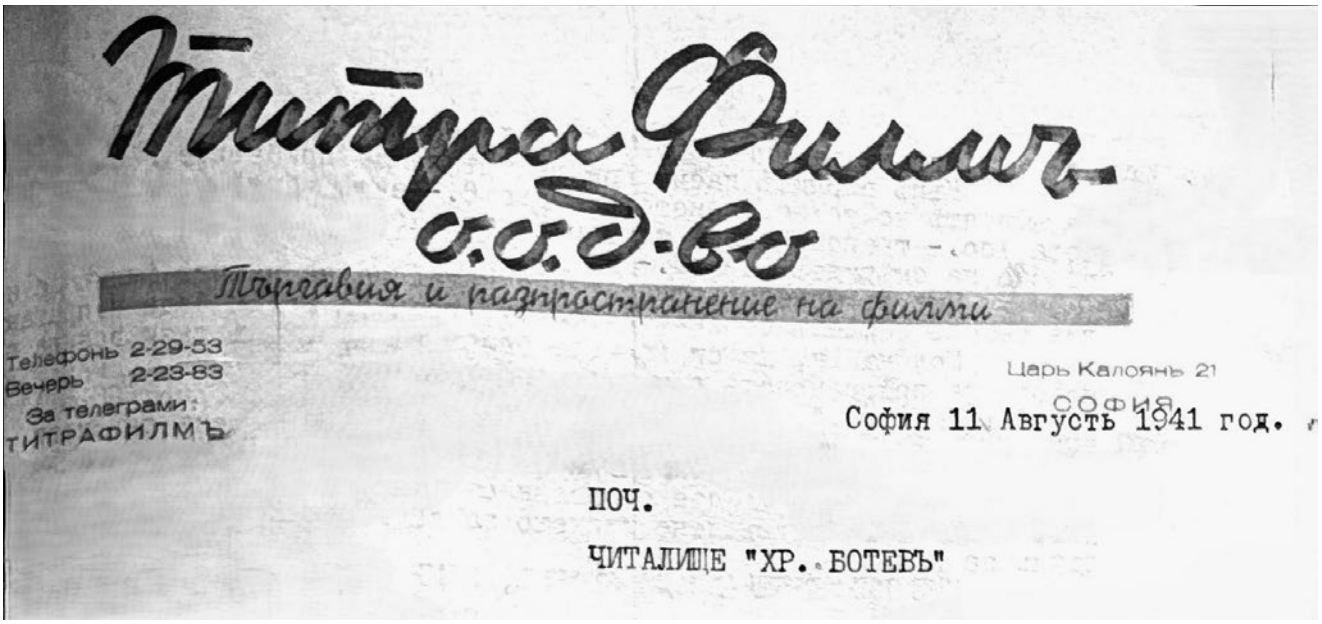
Въпреки че почти всички акционери в акционерно дружество „Роял“ са с еврейски произход именно тук на 30 декември 1942 се състои „благотворително матине” с участието на най-популярната германска актриса от нацистката епоха Марика Рьок, придружавана от своя съпруг режисьор и сценарист Георг Якоби. То се провежда в присъствието на царица Йоана, а приходите от него отиват „в полза на Соф. Червен кръст“.

По-малко от месец по-късно, на 23 януари 1943 влиза в сила Законът за защита на нацията, с който се въвежда извънреден данък върху еврейското имущество. Акционерно дружество „Роял“ задължително трябва да извърши процедура по ликвидация, а съставът на неговия УС принудително бива изцяло подменен. Жак Асеов продава част от имотите си и се преселва в САЩ, където бившият собственик на кино „Роял“ умира на 27 октомври 1982 в Ню Йорк. Масон и ротарианец, милионер, меценат и филантроп, считан за социалдемократ по убеждения, уважаван и обичан от служителите си, той оставя ярка следа в българското филмово дело през 30-те и началото на 40-те години на XX век.

Jacques Asseov and his company also supported the large-scale production of the first Bulgarian talkie and musical film, Pesenta na Balkana (The Song of the Balkans, 1934), which was written and directed by Petar K. Stoychev. As Vasil Gendov writes in his personal memoir and account of film history, The Thorny Path of Bulgarian Cinema: ‘Despite the film’s commercial success, which saw it shown on every screen in the country, the substantial expenses were not covered, and all revenues were retained by Asseov’s company, leaving Stoychev in debt to Asseov.’

Three months after Germany invaded Russia, on 15 September 1941, the Royal Cinema hosted the premiere of Boris Borozanov’s patriotic war film *Balgarski orli* (Bulgarian Eagles). The film was a huge success, running for two weeks. Despite the fact that almost all of the Royal joint-stock company’s shareholders were of Jewish descent, a ‘charity matinee’ featuring the most popular German actress of the Nazi era, Marika Rökk, accompanied by her husband, the director and screenwriter Georg Jacoby, took place here on 30 December 1942. The event was attended by Tsaritsa Joanna, and all the proceeds went to the Sofia Red Cross.

Less than a month later, on 23 January 1943, the Law for the Protection of the Nation came into effect, imposing a special tax on Jewish property. Under the law, the joint-stock company ‘Royal’ had to be liquidated, and its entire board of directors was forcibly replaced. Jacques Asseff sold some of his properties and moved to the United States, where he died on 27 October 1982 in New York. He was a Freemason, a Rotarian, a millionaire, a patron of the arts and a philanthropist. Considered a social democrat by conviction, he was respected and loved by his employees and left a lasting mark on the Bulgarian film industry in the 1930s and early 1940s.

Титра Филм
с. с. Д-во
Търговия и разпространение на филми
Телефонъ 2-29-53
Вечерь 2-23-83
За телеграми:
ТИТРАФИЛМЪ
Царь Калоянъ 21
София
София 11 Августъ 1941 год.
ПОЧ.
ЧИТАЛИЩЕ "ХР. БОТЕВЪ"

Александър Милков Янакиев-старши (1880 – 1956)

В началото на 20-те години на XX век в централната част на София започва усиленото изграждане на жилищни кооперации. След като се премества от провинцията в столицата, в процеса се включва и Александър Янакиев-старши, който скоро си извоюва името на успешен и добросъвестен строителен предприемач. Понатрупал капитал от тази дейност, в средата на следващото десетилетие той пристъпва в света на киното, влизайки в съдружие с братя Мазаджиеви. По това време основаната от тях „Алхима“, „голяма фирма за изработване на филмови субтитри“, щанцова надписи на български език върху голяма част от внесените у нас чуждестранни ленти. Братята се занимават успешно не само със субтитриране, но също така с филморазпространение и експлоатация на киносалони – Христо Мазаджиев е един от двамата наематели и на „Модерен театър“, и на „Роял“ (другият е Марин Диков), на „Пачев“ (от 1932) и „Солун“.

През 30-те години името на Александър Янакиев се свързва както с „традиционната“ дейност на „Пачев“, така и с подкрепата, която това кино оказва на три български филмови продукции – „Грамада“ (1936), „Страхил войвода“ (1937), „Настрадин Ходжа и Хитър Петър ортаци“ (1939). През март 1937 той бива избран за председател на „настоятелството на сдружението на кинопритежателите в София“ и допринася съществено за учредяването на Съюза на кинопритежателите в България.

През следвашите години Александър Янакиев-старши съсредоточава усилията си в управлението на основаното от него „Титра филм“ ООД, специализирало се в областта на субтитрирането. В началото на 40-те години на XX век дружеството навлиза в сферата на филморазпространението и е един от най-успешните

Alexander Milkov Yanakiev Sr. (1880–1956)

Intensive construction of apartment buildings began in central Sofia in the early 1920s. After moving from the countryside to the capital, Alexander Yanakiev Sr. became involved in the construction business and soon made a name for himself as a successful and conscientious building contractor. Having accumulated capital from this venture, he entered the world of cinema in the mid-1930s by forming a partnership with the Mazadzhiev brothers. At that time, 'Alchima' – a 'major film subtitling company' that they had founded – provided Bulgarian subtitles for a large proportion of the foreign films imported into the country. The brothers were successful not only in subtitling but also in film distribution and cinema management. During the 1930s, the name of Alexander Yanakiev was linked to 'traditional' 'Pachev cinema' and to the support that this cinema provided for three Bulgarian film productions: 'Gramada' (1936), 'Strahil Voyvoda' (1937) and 'Nastradin Hodja and Hitar Petar, Partners' (1939). In March 1937, he was elected chairman of the board of the Sofia Cinema Owners' Association and played a key role in establishing the Union of Cinema Owners in Bulgaria.

In the years that followed, Alexander Yanakiev Sr. devoted his attention to managing Titra Film Ltd., the subtitling company he had founded. In the early 1940s, the company entered the film distribution business and became one of the most successful independent distributors until it was nationalised. Alexander Yanakiev's two sons, Lyubomir (manager of the Capitol Cinema) and Milko, were becoming increasingly involved in the family business. By the will of Providence, the son of the latter continues the 'thorny' path of his father and grandfather: Prof. Alexander Milkov Yanakiev, DSc. (1955–2015), who graduated with a degree in film studies, went on to become a prominent film critic and a thorough researcher of the history of Bulgarian cinema.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

независими кинодистрибутори до национализацията. В дейността му все по-активно започват да се включват и двете момчета на Александър Янакиев – Любомир (директор-стопанин на кино „Капитол“) и Милко. Синът на последния по волята на Провидението продължава „трънливия“ път на своите баща и дядо – проф. д.н. Александър Милков Янакиев (1955 – 2015) завършва специалността кинознание и става изтъкнат кинокритик, задълбочен изследовател на историята на българското кино.

Стамболов Христов Баръмов

Васил Гендов се запознава със Стамболов Христов Баръмов през лятото на 1933 при доста странни, но типични за неговия мемоар „Трънливият път на българския филм 1910 – 1940“ обстоятелства. От този млад симпатичен ресторантьор той получава 100 000 лева кредит, с които да допълни бюджета на „Бунтът на робите“. Условията на кредита са доста тежки, но Гендов все пак ги приема. По-късно Баръмов продължава да финансира проекта до окончателното довършване на филма, за което впоследствие получава и всички приходи от разпространението му. Според Гендов те в крайна сметка се оказват недостатъчни за покриване на заема и той губи поредния ипотекиран апартамент.

Баръмов се заема пряко с филмова дейност най-вероятно след средата на 1937, когато е поел управлението на кино „Хемус“, разположено на площад „Възраждане“ срещу тогавашния „Кооперативен театър“. То функционира до май 1941. Името му се споменава и сред доставчиците на филми за 1937, публикувани в списание „Илюстровано кино“ и бива избран в ръководството „софийско браншово сдружение“ на Съюза на кинопритежателите в България.

На следващата година опитният вече мениджър в сектора на развлеченията и услугите Ст. Баръмов влиза в управлението на новопостроения „елегантен“ и „просторен“, кинотеатър „Балкан“ (днес Младежки театър „Николай Бинев“) заедно със съдружниците си Кирил Петров и Лука Тодоров. Много скоро „Балкан“ се утвърждава като един от асовете на кинопоказа в България, като „пред-

Stambolov Hristov Baramov

Vasil Gendov met Hristov Baramov in the summer of 1933 in rather strange circumstances, which are typical of his memoir, *Tranliviyat pat na balgarskiya film, 1910–1940*. The young, likeable restaurant owner gave him a 100,000-lev loan to cover the budget for *Buntat na robite* on harsh terms, which Gendov nevertheless accepted. Baramov continued to finance the project until the film was finally completed, and subsequently received all the revenue from its distribution. According to Gendov, however, these earnings were insufficient to repay the loan, resulting in the loss of another mortgaged apartment.

Baramov probably became directly involved in the film industry sometime after mid-1937, when he took over the management of the Hemus Cinema. This was located on Vazrazhdane Square, opposite what was then the Cooperative Theatre. The cinema operated until May 1941. It is also listed among the film distributors for 1937 in the magazine Ilyustrovano kino, and Baramov was elected to the executive board of the 'Sofia Branch Association' of the Union of Cinema Owners in Bulgaria.

The following year, St. Baramov, who was by then an experienced manager in the entertainment and hospitality industries, joined the management team at the newly built 'elegant' and 'spacious' 'Balkan' film theatre (now the 'Nikolay Binev' Youth Theatre), alongside his partners Kiril Petrov and Luka Todorov. Very soon, 'Balkan' established itself as one of the leading cinemas in Bulgaria: a 'prestigious' and 'central' venue. This was primarily due to its rich, high-quality, carefully curated, and above all, entertaining repertoire. The cinema showed films from all the major European film industries, including Soviet cinema, but American productions ultimately came out on top.

The scope of the 'Balkan – Petrov, Baramov & Todorov' partnership's business includes 'cinema operation' (Balkan), 'film

ставително“ и „централно“ кино, най-вече заради своя репертоар – богат, качествен, прецизно подбран, ала най-вече – развлекателен… Киното предлага на своите зрители филми – представители на всички развити европейски кинематографии – включително и съветски, но в крайна сметка предимството се оказва на страната на американската продукция.

Предметът на дейност на събирателното дружество „Балкан – Петров, Баръмов & Тодоров“ включва както „експлоатация на кинематографи“ („Балкан“), така и „търговия с филми“ (покупката на чужди) и „производството“ на свои. Голямата част от вноса е предназначена за показ в кино „Балкан“, но има и заглавия, които биват насочени към репертоара на кино „Урания“ в Скопие, със собствениците на което (вероятно австрийци) тримата българи стават „съдружници“ в началото на 40-те години.

„Балкан“ е премиерен екран за най-представителните български документални филми: „Царските стрелкови маневри“(1939), „Величественият Гергьовденски парад на славната българска армия през тази година“ (1940), „Из живота на царските деца“ (1942), „Цар Борис III Обединител“ (1943); и игралните филми: „Те победиха“ (1940) и „Изпитание“ (1942). Наред с производството на последния дружество „Балкан“ участва и в създаването на „Ива Самодива“ (останал незавършен) и двата в копродукция с унгарски кинофирми.

Библиография

Петър Кърджилов. Ранни киноиндустриални практики в България. Киносалони и филмови предприемачи между двете световни войни, София, Институт за изследване на изкуствата – Българска академия на науките, 2026.

distribution' (the purchase of foreign films) and the production of its own films. The majority of the imports were earmarked for screening at the Balkan Film Theatre, but a number were intended for the Urania Cinema in Skopje's repertoire. The owners of this cinema were likely Austrians, and in the early 1940s, the three Bulgarians became 'partners' with them. '

The Balkan Film Theatre served as the premiere venue for the most notable Bulgarian documentary films: *Tsarskite strelkovi manevri* (The Royal Military Drills, 1939); Velichestveniyat Gergyovdenski parad na slavnata balgarska armiya tazi godina (The Majestic St. George's Day Parade of the Glorious Bulgarian Army This Year, 1940); *Iz zhivota na tsarskite detsa* (From the Life of the Royal Children, 1942); *Tsar Boris III Obedinitel* (Tsar Boris III the Unifier, 1943). Feature films include: *Te Pobediha* (1940) and *Izpitanie* (1942). Alongside the production of the latter, the Balkan company also participated in the creation of *Iva Samodiva*, which remained unfinished; both were co-productions with Hungarian film companies.

Reference:

Petar Kardzhilov. Ranni kinoindustrialni praktiki v Balgariya. Kinosaloni i filmovi predpriemachi mezhdu dvete svetovni voyni. [Early Film Industry Practices in Bulgaria: Movie Theaters and Film Entrepreneurs Between the Two World Wars], Institut za uzsledvaniya na izkustvata – Balgarska akademiya na naukite, Sofia, 2026.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

АКЦИОНЕРНО Д-ВО ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ФИЛМИ
ХЕМУСЪ
ФИЛМЪ
ВЪ БЪЛГАРИЯ
ХЕМУСЪ-ФИЛМЪ А. Д.
честити на цѣлокупната българска публика
НОВАТА 1929 ГОДИНА
като ѝ известява, че следъ „АННА КАРЕНИНА“, тържественото шедствие на киното ще продължи съ следнитѣ екстра-суперпродукции:
ГРЕШНА СТРАСТЬ
ГРЕТА ГАРБО
КАЗАЦИ по ТОЛСТОЙ
РЕНЕ АДОРЕ и ДЖОНЪ ЖИЛБЕРТЪ
СТРАДАНИЯТА НА ЖАНА Д'АРКЪ
ФАЛКОНЕТИ
МЕРИ ЛУ
ЛИЯ МАРА
Това сж четири отъ най-блестящитѣ бисери, които красятъ короната на Филмото развитие до днесъ.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

БЪЛГАРСКИ АРТИСТИ В ЕВРОПЕЙСКОТО КИНО
BULGARIAN ACTORS IN EUROPEAN CINEMA

Липсата на добре развито кинопроизводство кара немалко български младежи и девойки, мечтаещи за филмова изява, някои от тях още в началото на второто десетилетие на XX век да опитат късмета си в чужбина. Всички те правят първите си опити като киноартисти, но само малцина имат шанс имената им да се появят във филмовите надписи. Още по-малко стигат до кариера от другата страна на камерата като режисьори. Единствените са Борис Грежов (1889 – 1968) и Александър Вазов (1900 – 1972), които успяват да реализират някои от най-добрите български филми в периода между двете световни войни. И, разбира се, Златан Дудов (1903 – 1963), който заснема в Германия най-убедителния европейски филм за политическото осъзнаване на работниците „Куле Вампе, или на кого принадлежи светът" (1932), осъществен в сътрудничество с Бертолт Брехт. Наред с тях сравнително успешна кариера като филмови артисти през 20-те и 30-те години на XX век имат около десетина актьори и актриси. Страните, които ги посрещат с най-голяма отзивчивост, са Италия и Германия.

Първата сред тях, чието име нашумява, е **Маня Цачева** (1892 – 1960)[1]. Тя е най-вероятно първата българска актриса, снимала се в главна роля в реномирана филмова продукция. Това е екранизацията „Живият труп" (Das lebende Leichnahm, 1918) по пиесата на Толстой, дело на германския режисьор от австрийски произход Рихард Освалд (1880 – 1963), водещо име в германското кино по време на Първата световна война и непосредствено след нея. Тя е родена с името Мария в Ловеч в семейството на лесничей, което по-късно се премества в Пещера и София. В столицата бащата е назначен за началник на отдела за горите в Министерството на земеделието, а Маня завършва гимназия и получава уроци по балет. На 21-годишна възраст в нея се влюбва поетът Димчо Дебеляновв и тя е склонна да отговори на чувствата му. Връзката им обаче не е одобрена от нейните родители и те я изпращат да учи в театрална школа в Берлин. Първият филм, в който участва, е епизод от популярната

1 В някои бази данни и интернет източници част от нейните роли са приписани на по-малката ѝ сестра Цвета.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

The lack of a developed film industry meant that, from the beginning of the 1910s onwards, many young Bulgarian men and women who dreamed of a career in film tried their luck abroad. While all of them made their first attempts at being film actors, only a few had the chance to see their names in the credits. Even fewer went on to pursue careers behind the camera as directors. Boris Grezhov (1889–1968) and Alexander Vazov (1900–1972) were the only ones who managed to produce some of the best Bulgarian films during the interwar period. Another notable figure is Zlatan Dudov (1903–1963), who shot the most compelling European film on workers' political awakening, Kuhle

криминална серия за детектива Хари Хигс със заглавие „Умиращите перли" (Die sterbenden Perlen, 1917), сценарист на който е бъдещият известен режисьор Евалд Андре Дюпон (1891 – 1956). Големият пробив ѝ донася ролята на китайско момиче, в което се влюбва млад англичанин, от филма „Мистър Ву" (1918), режисиран от Лупу Пик. Сензационната любовна драма е представена с голям успех в България. В следващите години тя продължава с ролите на загадъчни екзотични красавици със силни характери редом с най-популярните звезди на германското кино Конрад Файт, Макс Ланда, Бернд Алдор, Хари Лидке, Ханс Алберс, Виго Ларсен. Снима се в около 40 филма, повечето от които реализирани до началото на 20-те години н XX век и в които изпълнява главната роля. Един от режисьорите, с който е работила най-често по това време, е Манфред Ноа. Други известни режисьори, в чиито филми тя се снима, са Арсен фон Черепи, Евалд Андре Дюпон, Фридрих Целник, Георг Якоби. С времето вследствие на жанровите трансформациите в германското кино и по-силно изявените реалистични тенденции интересът към нейния екзотичен типаж отслабва. Тя се омъжва през 1926 за адвоката и застрахователен брокер Карл Фридрих Швайцер. Бракът ѝ съвпада с нейния отказ от киното, а през 1934 семейството напуска Германия заради вероятния еврейски произход на съпруга ѝ. До края на живота си тя страда от белодробно заболяване и умира по време на операция в Ница.

Wampe or Who Owns the World? (1932), made in collaboration with Bertolt Brecht. Alongside them, about a dozen actors and actresses enjoyed relatively successful careers as film stars in the 1920s and 1930s. They were welcomed most warmly in Italy and Germany.

The first of them to become famous was **Manya Tsacheva** (1892–1960)[1]. She was most likely the first Bulgarian actress to play a leading role in a major film production. This was the film adaptation of *Das lebende Leichnam* (The Living Corpse, 1918), based on Tolstoy's play and directed by the German filmmaker of Austrian origin, Richard Oswald (1880–1963). Oswald was a leading figure in German cinema during and after World War I. Manya was born Maria in Lovech to a forester's family, who later moved to Peshtera and Sofia. While her father was appointed head of the forestry department at the Ministry of Agriculture in the capital, Manya graduated from high school and took ballet lessons. At the age of 21, the poet Dimcho Debelyanov fell in love with her, and she reciprocated his feelings. However, her parents disapproved of the relationship and sent her to study at a theatre school in Berlin.

Her first film role was in an episode of the popular crime series featuring Detective Harry Higgs, titled *Die sterbenden Perlen*

1 In some databases and online sources, several of her roles are attributed to her younger sister Tsveta.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

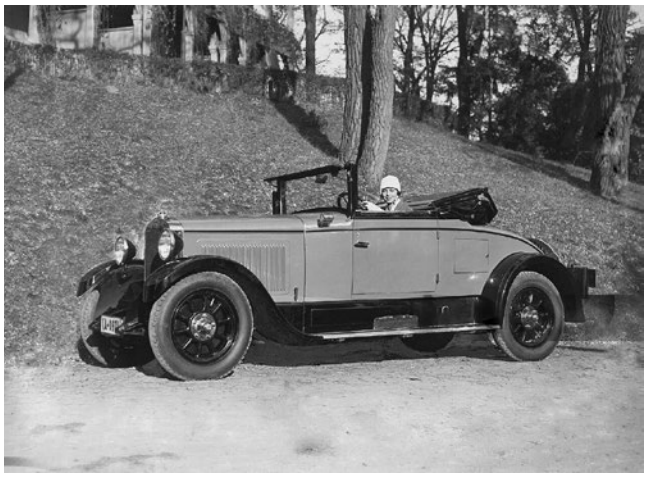

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Маня Цачева прокарва пътя за следващото поколение актриси емигрантки от Източна Европа, които имат значителен принос за успеха на германското кино през 20-те години на XX век. Въпреки че персонажите, които изпълнява, нямат български произход, нейната национална идентичност, характерно излъчване и южен темперамент имат голямо значение за успешната ѝ кариера в ранните години на киното на Ваймарската република. Тя е сестра на известния оперен певец Иван Цачев (първия съпруг на Мими Балканска, известен още с професионалния псевдоним Марио Поло), който има кариера на тенор в оперите на Есен и Дрезден. Благодарение на нейното покровителство шанс за кариера в нямото кино получава и по-малката ѝ сестра Цвета.

(The Dying Pearls, 1917) and written by the renowned director Ewald André Dupont (1891–1956). Her big break came when she played a Chinese girl who falls in love with a young Englishman in the film *Mr. Wu* (1918), directed by Lupu Pick. This sensational romantic drama was a huge hit in Bulgaria. In the following years, she continued to play mysterious, exotic beauties with strong personalities, appearing alongside some of the most popular German film stars of the time, including Conrad Veidt, Max Landa, Bernd Aldor, Harry Liedke, Hans Albers and Vigo Larsen. She appeared in around 40 films, most made in or before the early 1920s, in which she played the lead. One of the directors she worked with most frequently during that time was Manfred Noa. Other renowned directors whose films she appeared in include Arzén von Cserépy, Ewald André Dupont, Friedrich Zelnik and Georg Jacoby. Over time, however, interest in her exotic type waned due to genre shifts in German cinema and the growing prevalence of realistic trends. In 1926, she married Karl Friedrich Schweitzer, a lawyer and insurance broker. This coincided with her decision to retire from the silver screen, and in 1934, the family left Germany due to her husband's likely Jewish ancestry. She suffered from lung disease for the rest of her life and died during surgery in Nice.

Manya Tsacheva paved the way for the next generation of Eastern European actresses who contributed significantly to the success of German cinema in the 1920s. Although the characters she played were not Bulgarian, her national identity, distinctive charisma and southern temperament played a significant role in her successful career in the early days of Weimar cinema. She was the sister of the renowned opera singer Ivan Tsachev (also known by his stage name, Mario Polo), who was the first husband of Mimi Balkanska. He enjoyed a successful career as a tenor at opera houses in Essen and Dresden. Thanks to her patronage, her younger sister Tsveta was also given the opportunity to pursue a career in silent film.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Цвета Цачева е родена в Пещера на 27 декември 1900 и пристига в Германия през 1918. Още при дебюта си, на 19 години, тя изпълнява главната роля в ранния филм на Фридрих Вилхелм Мурнау „Марица, мадоната на контрабандистите“ (Marizza, genannt die Schmuggler-Madonna, 1920). Сценарист на филма е един от авторите на сценария на „Кабинета на д-р Калигари“ Ханс Яновиц, а зад камерата е един от най-великите оператори на епохата Карл Фройнд. Действието се развива в неуточнена южна страна, където девойката Марица е прислужница на контрабандистка и трябва да ѝ помага като отвлича вниманието на полицаите. Девойката е влюбена в сина на обедняла местна аристократка и минава през поредица изпитания, за да стигне до щастието с любимия си. Филмът дълго е считан за изгубен, но през 1970 е открита леко съкратена италианска версия, която се съхранява в италианския филмов архив.

Цвета Цачева се снима в още четири филма, сред които са двете части на епичния „Свещената омраза“ (Der heilige Haß, 1921) на Манфред Ноа, който се счита за изгубен. Тя притежава екзотична красота като по-голямата си сестра и изпълнява същите типизирани роли, но не успява да повтори нейната бляскава, макар и кратковременна кариера. През 1924 се омъжва за изключително известния през 20-те години на XX век германски актьор Георг Александър (1888 – 1945), известен и в България с амплоато си на елегантен бонвиван и образа на детектива Боби Дод. През 1928 двамата се развеждат, Цвета прекратява работата си в киното и става представител на известна марка кафе в Берлин. През 1940 се омъжва за англичанин и заминава за Лондон. След войната двамата живеят на различни места на френския Лазурен бряг. Цвета Цачева умира на 68 години в Ница през 1969.

Tsveta Tsacheva was born in Peshtera on 27 December 1900 and arrived in Germany in 1918. She made her debut at the age of 19, playing the lead role in Friedrich Wilhelm Murnau's early film *Marizza, Gennant Die Schmuggler-Madonna* (Marizza, Called the Smugglers' Madonna, 1920). The screenwriter was Hans Janowitz, who also co-wrote Das Cabinet des Dr. Caligari, and the cinematographer was Karl Freund, one of the era's greatest. Set in an unspecified southern country, the story follows a young woman named Maritza who works as a maid for a smuggler and must help her by distracting the police. Maritza is in love with the son of an impoverished local aristocrat and must overcome a series of trials to be with him. The film was long considered lost, but a slightly abridged Italian version was discovered in 1970 and is now preserved in an Italian Film Archive.

Tsveta Tsacheva appeared in four more films, including the two parts of Manfred Noa's epic *Der heilige Haß* (1921), which is now considered lost. Possessing the same exotic beauty as her older sister, she played similar stereotypical roles. However, she was unable to replicate her sister's dazzling, albeit short-lived, career. In 1924, she married Georg Alexander (1888–1945), a German actor who was extremely famous in the 1920s. He was also well known in Bulgaria for playing elegant bon vivants and the detective Bobby Dodd. The two divorced in 1928; Tsveta quit her job in the film industry and became a representative for a well-known coffee brand in Berlin. In 1940, she married an Englishman and moved to London. After the war, the couple lived in various locations along the French Riviera. Tsveta Tsacheva died in Nice in 1969, aged 68.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

На много голям успех, но в италианското кино, се радва **Мара Чуклева**, актриса и оперетна певица мецосопран. Родена е на 14 октомври 1896 в Пловдив. От 1912 до 1915 учи пеене в София. Участва в хора на Народната опера и същевременно като ученичка в драматична школа изпълнява малки роли в Народния театър. Тя е един от пионерите на българската оперета. В този период знаменателни ще останат думите за нея на Патриарха на българската литература Иван Вазов през 1918 след изпълнението ѝ в „Царицата на чардаша“: „ По-добра Силва и по-красива артистка не мога да си представя, че има на света“, казва той и целува ръката ѝ.

На един от първите конкурси за красота през 1919, първата следвоенна година, тя е обявена за най-красивата жена в България. Вследствие на сценична преумора тя е застрашена да загуби гласа си и заминава на лечение в Италия. Докато гласът ѝ си почива, тук тя е ангажирана като киноактриса от известната италианска филмова къща „Вай филм“. Изпълнява главните роли във филмите „Дъщерята на Елиза“ („La fille Elisa, 1920) и „Фреските на Помпей“ („L,affresco di Pompei, 1921), дело на френския режисьор Едмон Епардо, и двата представени в България. Мара Чуклева участва и в третата серия на мистичната драма „La Sacra Bibbia“ („Светата Библия“, 1920), екранизация на сюжети от Стария завет на режисьор Пиер Антонио Гариацо. Известният руски филмов режисьор от началото на миналия век А. Уралски снима в Италия филма „В хватката на вината“ („Nella morsa, della colpa“, 1921) по романа на Достоевски „Бесове“ (1921) и кани Мара Чуклева за ролята на Вероника. Той също е представен и шумно рекламиран в България под заглавие „В ноктите на собствения грях“.

Славата ѝ достига до Германия, където е ангажирана от известната немска филмова къща „Емелка“. Филмът, в който постига най-голям успех, е „Черното лице“ (Das schwarze Gesicht, 1922) на режисьора Франц Остен, една мистериозна драма от света на операта. През 1923 отново гастролира в София на сцената на оперетния „Свободен театър“ на Петър К. Стойчев. Следват годи-

Mara Chukleva (or Tchoukleva), a mezzo-soprano and operetta singer, has enjoyed tremendous success in Italian cinema. She was born in Plovdiv on 14 October 1896. From 1912 to 1915, she studied singing in Sofia. During this time, she sang in the National Opera's choir and performed small roles at the National Theatre while attending drama school. She was one of the pioneers of Bulgarian operetta. Following her performance in *The Csardas Princess* in 1918, Ivan Vazov, the patriarch of Bulgarian literature, said of her: 'I can't imagine there being a better Silva or a more beautiful artist in the world,' he said, kissing her hand.

In 1919, she was crowned the most beautiful woman in Bulgaria at one of the first beauty pageants since the war. She was at risk of losing her voice due to stage exhaustion, so she went to Italy for treatment. While her voice recovered, she worked as an actress for the renowned Italian film studio Vai Film. She played the lead role in two films directed by the French filmmaker Edmond Épardaud: *La fille Elisa* (Elisa's Daughter, 1920) and *L'affresco di Pompei* (The Frescoes of Pompeii, 1921). Both films were screened in Bulgaria.

Mara Chukleva also appeared in the third part of the mystical *drama La Sacra Bibbia* (The Holy Bible, 1920), a film adaptation of Old Testament stories directed by Pier Antonio Gariazzo. The renowned early 20th-century Russian film director A. Uralsky filmed the movie *Nella morsa della colpa* (In the Grip of Guilt, 1921) in Italy. Based on Dostoevsky's 1921 novel Demons, it starred Mara Chukleva as Veronica. The film was also released and heavily promoted in Bulgaria under the title *V noktite na sobstveniya griyah* (In the Claws of One's Own Sin).

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ни на участия на оперните сцени на Франция, Англия и САЩ. В началото на 40-те години на XX век се снима отново в италианското кино – в „Търговецът на роби“ (Il mercante di schiave, 1942, реж. Дулио Колети). Скоро след това се завръща в България, но оперетните театри в родината ѝ нямат роли за почти 50-годишната певица. Културната ситуация в комунистическа България е доста недружелюбна към нея, тя не получава пенсия, не може да работи заради влошеното си здраве, но не ѝ разрешават и да замине в чужбина. Едва в края на 50-те получава възможност да се върне в Италия, където също са забравили за нея и е принудена да живее в мизерия. Късметът сякаш ѝ се усмихва на 73 години, когато получава роля, макар и само за няколко минути, редом до Марчело Мастрояни. Филмът е „Градът на жените“ („La citta delle donne“, 1980) на Федерико Фелини, но дори и тук името ѝ отсъства от надписите. Умира в Италия, като датата на смъртта ѝ остава неизвестна.

Жаждата за филмови новини, утвърждаващи потенциала на родния талант в киното, кара ранните филмови списания да издирват и популяризират всяко българско име, което се е появило в надписите на някой по-известен европейски филм. Така „Кинозвезда“ и „Нашето кино“ публикуват кратки съобщения за актрисата **Елена Корчева** и нейните успехи в италианското кино. Тя също е облагодетелствана от интереса на европейските продуценти, а и зрители, към ориенталските истории, за които българските артистки в тези ранни години на киното изглежда са били особено подходящи. Филми с Елена Корчева присъстват в репертоара на Модерен театър през 1922 и 1924 година. Името ѝ срещаме и в публикация на „Нашето кино“ за провеждането на учредително събрание на Дружеството на кинолюбителите в България, където тя е избрана за член на контролната комисия, представена като „известната наша актриса, завърнала се от чужбина“. Информацията за нейната филмова кариера обаче е повече от оскъдна.

Her fame reached Germany, where she was hired by the renowned film studio Emelka. She achieved her greatest success in the film *Das Schwarze Gesicht* (The Black Face, 1922), directed by Franz Osten. This mysterious drama is set in the world of opera. In 1923, she toured Sofia again, performing at the ‘Svoboden Teatar’ operetta theatre, owned by Petar K. Stoychev. This was followed by years of performances on opera stages in France, England, and the United States. In the early 1940s, she returned to Italian cinema, appearing in *Il mercante di schiave* (The Slave Trader, 1942, dir. Dulio Coletti). She then returned to Bulgaria, but the operetta theatres in her homeland had no roles for the nearly 50-year-old singer. The cultural climate in communist Bulgaria was also hostile towards her: she received no pension, her poor health prevented her from working, and she was not permitted to leave the country. It wasn’t until the late 1950s that she had the opportunity to return to Italy, where she too had been forgotten and was forced to live in poverty. Luck seemed to be on her side at the age of 73 when she landed a role – albeit a very brief one – alongside Marcello Mastroianni. The film is Federico Fellini’s *La Città delle Donne* (1980), but even here her name is missing from the credits. She died in Italy, though the date of her death remains unknown.

The desire to highlight the potential of local talent in cinema led the first film magazines to seek out and promote any Bulgarian names that appeared in the credits of well-known European films. For example, the magazines Kinozvezda and Nasheto Kino published brief articles about the actress **Elena Korcheva** and her successes in Italian cinema. Korcheva also benefited from the interest of European producers and audiences in Oriental stories, for which Bulgarian actresses seemed particularly well-suited in those early years of cinema. Korcheva starred in films that were part of the Modern Theatre’s repertoire in 1922 and 1924. She is also mentioned in an article in Nasheto Kino about the founding meeting of the Society of Film Lovers in Bulgaria, where she was elected to the supervisory committee and praised as ‘our famous actress, who has returned from abroad’. However, information about her film career is extremely scarce.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Още по-шумна, но и придружена с много конкретна информация е рекламата за участието в италианското кино на една от звездите на Народния театър – **Сава Огнянов** (1876 – 1933). Той играе на неговата сцена от основаването му до смъртта си с няколко кратки прекъсвания. През 1920 напуска първостепенната българска сцена разочарован от зловредната атмосфера на задкулисни интриги и през това време се снима в италианския филм „Абатството на Черната планина“ („La badia di Montenero“, 1921) продуциран от „Velia-film“ (Roma), режисиран от Ренато Була. Рекламната кампания за представянето му в България под заглавието „Революционерът д-р Коло“ тръгва в няколко броя от април и май 1921 на списание „Киносвят“, издавано от Стефан Денчев, и преминава

Even more sensational, yet accompanied by a great deal of concrete information, is the advertisement announcing the appearance of one of the National Theatre's stars, **Sava Ognyanov** (1876–1933), in an Italian film. He performed on its stage from its founding until his death, with a few brief interruptions. Disillusioned by the toxic atmosphere of backroom intrigues, he left the leading Bulgarian stage in 1920 and appeared in the Italian film *La badia di Montenero* (The Abbey of Black Mountain, 1921), produced by Veliafilm in Rome and directed by Renato Bulla. The advertising campaign for its Bulgarian release, titled *Revolyucionerat d-r Kolo* (The Revolutionary Dr. Kolo), began in several issues of the April and May 1921 editions of the magazine Kinosvyat, published by Stefan Denchev. It then continued in the daily newspapers Dnevnik,

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

във всекидневниците „Дневник“, „Зора“, „Мир“, „Пряпорец“ и „Утро“. Всички те подготвят публиката за голямата премиера в кинотеатър „Одеон“ на „първия европейски филм, в който участвува голям български артист“. В него „първият артист на Народния театър“ се превъплъщава в образите на д-р Коло и отец Савелий. Той е революционер, борец за независимост на Италия от 30-те години на XIX век, който се укрива от полицията в манастир, представяйки се с монашеското име „отец Савелий“ и наистина успява да спечели всички с благочестивост и чудодейност. Кинематографичната интерпретация е не толкова политическа, колкото приключенско-мелодраматична, но изпълнението на Сава Огнянов, въпреки някои преувеличения, плод на местен патриотизъм, най-вероятно е било на висота. Филмът не се радва на голям финансов успех сред българската публика въпреки неколкократното си завръщане на екран, включително и в конкурентния столичен „Модерен театър“. Изявата в киното на Сава Огнянов остава инцидентна, освен това той рискува много, ангажирайки се лично с разпространението на филма. И все пак неговото изпълнение доказва потенциала на големия театрален актьор при правилно режисьорско ръководство да отговори на изискванията на филмовото изкуство. За това говори и фактът, че четири години по-късно филмът отново се връща на екран, този път в Пловдив, където през октомври 1925 под заглавие „Доктор Коло или Отец Савелли“ е представен в тамошното кино „Модерен театър“.

Zora, Mir, Pryaporets and Utro. They were all preparing the audience for the grand premiere at the Odeon cinema of 'the first European film featuring a major Bulgarian actor'.

In it, the 'leading actor of the National Theatre' plays the parts of Dr Kolo and Father Savelio. A revolutionary and fighter for Italian independence in the 1830s, he went into hiding from the police in a monastery and adopted the monastic name 'Father Savelio'. He won everyone over with his piety and miraculous powers. While the film adaptation is less political and more of an adventure melodrama, Sava Ognyanov's performance was most likely outstanding, despite some exaggerations stemming from local patriotism. Despite its repeated returns to the big screen, including at the rival 'Modern Theatre' in Sofia, the film did not enjoy much financial success with Bulgarian audiences.

Ognyanov's foray into cinema was a one-off, and he took a great risk by personally taking charge of the film's distribution. Nevertheless, his performance shows that with the right directorial guidance, a great stage actor can meet the demands of film. This is further evidenced by the fact that, four years later, the film returned to the screen in Plovdiv. In October 1925, it was shown at the local 'Modern Theatre' cinema under the title *Doktor Kolo ili Otec Savelii* (Doctor Kolo or Father Savellio).

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Най-успешният български актьор в чуждестранното кино от тази епоха, може би, все пак е **Борис Михайлов (**1893 – 1968)**.** Сред малцината мъже, снимали се в германското кино, безспорно той прави най-забележителна кариера. Завършва гимназиалното си образование в София, където е роден, и заминава в Мюнхен да следва инженерство. „Но вместо в политехниката – започва разказа си Борис Михайлов пред сп. „Кинопреглед“ през 1937, – се записах в драматичното училище на Ото Кьониг“. След като баща му научава за неговото своеволие, прекъсва издръжката му, но Михайлов след няколко години все пак завършва актьорската школа на Кьониг. През 1913 е приет в трупата на реномирания мюнхенски театър Мюнхенер Камершпиле (Münchner Kammerspiele) и дебютира на сцената в ролята на екзотичния „Черен принц от Мароко“ във „Венецианския търговец“ на Шекспир. С обявяването на Първата световна война се завръща в България, а след края на войната отново заминава за Германия, този път в Берлин. Играе в Дойчес театър на Макс Райнхарт, във Фолксбюне и Берлинер театър. От 1919 той се снима активно в киното в главни и първостепенни поддържащи роли, като името му може да се прочете в надписите на повече от двайсет филма между 1919 и 1929. Сред партньорите му са известните германски артистки Пола Негри, Марлене Дитрих, Лоте Нойман, Ерна Морена, Ферн Андра, Марцела Албани, Олга Енгл, артистите Рудолф Форстер, Рудолф Клайн-Роге, Алберт Щайнрюк, Бернд Алдор, Олаф Фьонс, Хари Пил. Сред най-известните режисьори, с които работи, са Роберт Вине, Хенрик Галеен и Хари Пил.

Boris Michailow (1893–1968) was perhaps the most successful Bulgarian actor in foreign cinema of that era. Of the few men who appeared in German cinema, he undoubtedly had the most remarkable career. Born in Sofia, he completed his high school education there before moving to Munich to study engineering. ‘Instead of going to the Polytechnic,’ Michailow began his story in the 1937 magazine Kinopregled, ‘I enrolled in Otto König’s drama school.’ After his father found out about this rebellious behaviour, he cut off his financial support, but Michailow eventually graduated from König’s acting school a few years later. In 1913, he joined the company of the renowned Munich theatre, the Münchner Kammerspiele, making his stage debut as the exotic ‘Black Prince of Morocco’ in Shakespeare’s *The Merchant of Venice*.

Following the outbreak of the First World War, he returned to Bulgaria. After the war ended, he left for Germany again, this time settling in Berlin. Boris Michailow performed at Max Reinhardt’s Deutsches Theater, the Volksbühne and the Berliner Theater. From 1919 onwards, he frequently appeared in films in leading and major supporting roles, and his name appears in the credits of more than twenty films between 1919 and 1929. Michailow acted alongside the renowned German actresses Pola Negri, Marlene Dietrich, Lotte Neumann, Erna Morena, Fern Andra, Marcella Albani and Olga Engl, as well as the actors Rudolf Forster, Rudolf Klein-Rogge, Albert Steinrück, Bernd Aldor, Olaf Fønss and Harry Piel. He worked with several renowned directors, including Robert Wiene, Henrik Galeen and Harry Piel.

Идването на звука и настъплението на нацизма карат Борис Михайлов да прекрати кариерата си в германското кино и след едногодишен престой в Париж той се завръща в България през 1932. Заедно с Боян Дановски основават самодейните работнически театри „Трибуна“ и „Нова сцена“. Скоро след това Борис Михайлов е приет в трупата на Народния театър, където играе до смъртта си. Той внася в българската актьорска школа един нов стил, който разчита не толкова на вдъхновение и емоционална непосредственост, а на уравновесено и аналитично детайлиране на сценичния образ. Удостоен е с „Димитровска награда“ (1950) и званието „Народен артист“ (1963). Професор във ВИТИЗ по сценична реч и техника на говора, като пише първия академичен учебник по тези дисциплини.

Звуковото кино драстично променя „правилата на играта“, най-вече на актьорската. Сред малцината български артисти в чужбина, които успешно се адаптират към новата филмова форма, е **Златан Кашеров,** роден в Плевен на 12 юни 1884 г. През 1908 – 1911 той учи сценично изкуство в Москва, след което е приет за стажант в Московския художествен театър и в театъра на режисьора Всеволод Мейерхолд. През 1911 дебютира в Народния театър в София, в ролята на Шейлок във „Венецианският търговец“ на Уилям Шекспир. Играе на сцената на Народния театър до 1926, когато напуска трупата и се отправя в Германия. Още на следващата година се снима в немия филм „Мата Хари, червената танцьорка“ (Mata Hari, die rote Tänzerin, 1927) на режисьора Фридрих Фехер с Магда Соня в главната роля. Твърде е възможно той да се е запознал с тях по време на гостуването им в България в края на май 1925. Неговата внушителна фигура и мъжествено излъчване му осигуряват поредица от характерни роли, разчитащи нерядко единствено на впечатляващия му външен вид.

Веднага след широкото навлизането на звука в киното Зл. Кашеров се завръща в България. През 1931 – 1932 играе в Плевенския общински театър, а през 1933 г. ръководи Видинския общински театър. През 1933 отново заминава за Германия. Звуковите филми, в които името му присъства сред актьорския състава, са „Градът Анатол“ (Stadt Anatol, 1936) и „Хора без отечество“ (Menschen ohne Vaterland, 1937). Първият е приключенска суперпродукция със социални елементи, в която той изпълнява ролята на ковач. Действието се развива в турската провинция, в едно градче, където неочаквано бликва нефт, но вместо благоденствие това предизвиква само завист и конфликти сред местните жители. Филмът е дело на реномирания руския режисьор Виктор Туржански, избягал след революцията, а главните роли се изпълняват от Густав Фрьолих и Бригите Хорни.

„Хора без отечество“ е на другата крайност – пропагандeн екшън за борбата на местното немско население в Балтика срещу болшевиките след края на Първата световна война. В автобиографията си, съхранена в

The introduction of sound and the rise of Nazism brought Boris Michailow's career in German cinema to an end. After spending a year in Paris, he returned to Bulgaria in 1932. He and Boyan Danovski then founded the amateur workers' theatre groups 'Tribuna' and 'Nova Scena'. Soon afterwards, Michailow was accepted into the National Theatre company, where he performed until his death. He introduced a new style to the Bulgarian acting school that relied less on inspiration and emotional spontaneity, and more on balanced, analytical portrayal of stage characters. He was awarded the Dimitrov Prize in 1950 and the title of People's Artist in 1963. Michailow served as a professor of stage speech and speech technique at VITIZ, where he authored the first academic textbook on these subjects.

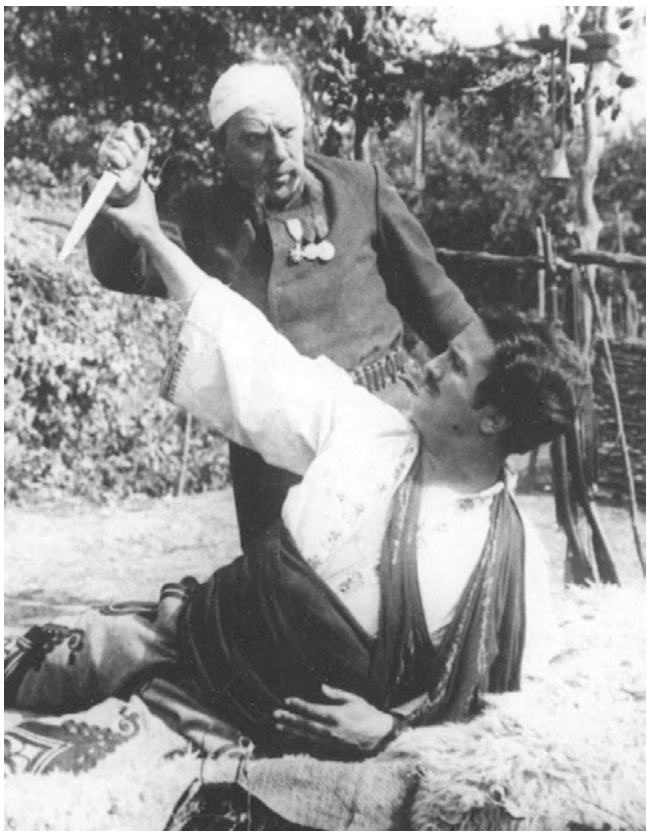
The advent of sound cinema drastically changed the 'rules of the game', particularly with regard to acting. One of the few Bulgarian artists abroad to successfully adapt to this new form of cinema was **Zlatan Kasherov**, who was born in Pleven on 12 June 1884. From 1908 to 1911, he studied performing arts in Moscow. He then became an apprentice at both the Moscow Art Theatre and the theatre of director Vsevolod Meyerhold. In 1911, Kasherov debuted at the National Theatre in Sofia, playing Shylock in Shakespeare's *The Merchant of Venice*. He performed at the National Theatre until 1926, when he left the company to go to Germany. The following year, he appeared in the silent film *Mata Hari, die rote Tänzerin* (Mata Hari, the Red Dancer, 1927), directed by Friedrich Feher and starring Magda Sonja in the lead role. It is quite possible that he met them during their visit to Sofia in late May 1925. His imposing figure and masculine presence earned him a string of distinctive roles which relied primarily on his striking appearance.

Shortly after sound was widely adopted in cinema, Zl. Kasherov returned to Bulgaria. From 1931 to 1932, he performed at the Pleven Municipal Theatre, and in 1933, he became the director of the Vidin Municipal Theatre. He returned to Germany in 1933. The two sound films in which his name appears in the credits are *Stadt Anatol* (The Anatol Town, 1936) and *Menschen ohne Vaterland* (People Without a Homeland, 1937). The former is an adventure blockbuster with social themes in which he plays a blacksmith. Set in a small Turkish town, the story follows the events that unfold when oil suddenly begins to gush from the ground. However, instead of bringing prosperity, it sparks envy and conflict among the locals. It was directed by the renowned Russian filmmaker Viktor Turzhansky, who fled after the Revolution, and stars Gustav Fröhlich and Brigitte Horney in the lead roles.

Menschen ohne Vaterland is the polar opposite — a propaganda action film about the struggle of the local German population in the Baltic region against the Bolsheviks after World War I. In his autobiography, preserved in the Bulgarian Central State Archives, Zlatan Kasherov mentions his appearances in other German films, including The Empress's Ring, The Governor's Favourite, Prince or Clown, Old Fritz, The Express Train (all titles translated literally from Bulgarian), and others. However, apparently, his name did not appear in the final credits, as

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

централния държавен архив (ЦДА – 12, оп. 1, фонд 1389К), Златан Кашеров споменава участията си в още германски филми: „Пръстенът на императрицата“, „Любимката на губернатора“, „Княз или клоун“ „Старият Фриц“, „Експресният влак“ и др., но явно името му не е попаднало във финалните надписи, защото тези заглавия липсват в информацията за него от съвременните немски бази данни. От 1938 той е отново в България и продължава театралната си дейност. През 1951 се снима в ролята на карикатурен американски ООН чиновник в граничарския пропагандан филм „Наша земя“ (реж. Антон Маринович). Почива на 28 ноември 1963 г. в София.

these titles are missing from current German film databases. He returned to Bulgaria in 1938 and continued his theatre career. In 1951, he played a caricatured American UN official in the border-themed propaganda film *Nasha Zemya* (Our Land, dir. Anton Marinovich). He died on 28 November 1963 in Sofia.

В два звукови филма, разделени от седем години, участва **Маргита Цонева** (родена 1908 – ?) – балерина, певица и актриса, с изяви през 20-те и 30-те години на различни европейски сцени. Тя е дъщеря на известния български филолог професор Беньо Цонев и 14-годишна заминава да изучава танцово изкуство в известната школа за модерен балет на дрезденското предградие Хелерау. С трупата, ръководена от нейната педагожка Валерия Кратина, тя гастролира в Германия, Австрия, включително и в България. Цонева изнася и соло представления в края на 1926 и в началото на 1927 в софийския киноте-атър „Роял“, в Стара Загора, Пловдив и Русе, за които получава възторжени рецензии. По-късно посещава школи по актьорско майсторство и оперно пеене в Германия. Дебютира с ролята на циганско момиче в звуковия филм „Откраднатия образ“ (Das Gestohlene Gesicht, 1930), една криминална комедия на най-голямата германска кинос-

Margita Tsoneva (born 1908 – date of death unknown) was a ballerina, singer and actress who performed on various European stages in the 1920s and 1930s. She appeared in two sound films released seven years apart. The daughter of the distinguished Bulgarian philologist, Professor Benyo Tsonev, she left home at the age of 14 to study dance at the renowned modern ballet school in the Dresden suburb of Hellerau. She toured Germany, Austria, and Bulgaria with the troupe led by her teacher, Valeria Kratina. Tsoneva also gave solo performances at the Royal Cinema in Sofia in late 1926 and early 1927, as well as in Stara Zagora, Plovdiv, and Ruse. She received enthusiastic reviews for these performances. She later attended acting and opera singing schools in Germany. She made her film debut playing a Gypsy girl in the 1930 crime comedy *Das Gestohlene Gesicht* (The Stolen Face), produced by Germany's largest film studio, UFA, and shot in Berlin and Hamburg. Evidence of her vocal talents can be seen in her next role as a singer in *Ball im Metropol* (1937), a society melodrama based on Theodor Fontane's 1888 novel *Irrungen, Wirrungen*.

тудия УФА, заснета в Берлин и Хамбург. За нейните вокални способности говори и фактът, че следващата ѝ роля е на певица в „Бал в Метропол“ (Ball im Metropol, 1937), светска мелодрама по романа на Теодор Фонтане „Лутания“ (1888).

Единствената актриса с български произход, която прави успешна кариера във френското кино, е **Екатерина Лолова**, известна като **Катя Лова**. Тя е родена в София през 1914 г. в семейството на известния софийски зъболекар д-р Атанас Лолов и неговата швейцарска съпруга Матилда Делешо. Нейната майка много бързо научава български език и е включена в българската делегация за подписването на Ньойския договор като секретар преводач. През 1921 г. семейството напуска София и заминава за Женева, където д-р Лолов е назначен за български консул. По-късно той открива собствена зъболекарска практика в Париж. Дебютът на Катя в киното е преди да навърши 18 години в спортната комедия „Асовете на хиподрума“ (Les as du turf, 1932). Тя се преборва с многобройна конкуренция, за да получи ролята във филма, продуциран от френското подразделение на Парамаунт. Снима се във френската версия на копродукцията с Германия „Нощ през май“ (Nuit de mai, 1934) с режисьор Анри Шомет, брат на Рене Клер. Първата ѝ главна роля е в драмата „Бунтарят“ (Le révolté, 1938) на известния актьор и режисьор Леон Мато, където успява с любовта си да превъзпита буен моряк. Най-известният филм, в който има главна роля, е мелодрамата „Мелодия за теб“ (Mélodie pour toi, 1942) на режисьора Вили Розие. Тук тя играе жена от богато семейство, която спечелва любовта на известен певец въпреки интригите на неговата сценична партньорка. Катя Лова участва в повече от десет френски филма, в които си партнира с артисти като Мадлен Рено, Ремю, Мишел Симон, Пиер Брасьор, Рене Дари, Пиер Реноар, Кете фон Наги и др. След 1947 прекратява филмовата си кариера и се отдава на семейството си и трите си деца, които има с трима различни съпрузи. Умира през 1994 и по нейно желание прахът ѝ е разпилян в залива на Кан.

Ekaterina Lolova, known as **Katya Lova**, was the only actress of Bulgarian descent to have a successful career in French cinema during the interwar period. Born in Sofia in 1914, she was the daughter of the renowned Sofia dentist Dr Atanas Lolov and his Swiss wife, Mathilde Delachaux. Her mother quickly learned Bulgarian and was included in the Bulgarian delegation for the signing of the Treaty of Neuilly as a secretary-translator. In 1921, the family left Sofia and moved to Geneva, where Dr Lolov was appointed Bulgarian Consul. He later opened his own dental practice in Paris.

Katya made her film debut in the sports comedy *Les as du turf* (1932) before turning 18. She triumphed over many rivals to secure the part in the film, which was produced by Paramount's French division. She starred in the French version of the German-French co-production *Nuit de mai* (1934), directed by Henri Chomette, René Clair's brother. Her first leading role was in the 1938 drama *Le révolté*, directed by the renowned actor and director Léon Mathot, in which she reforms a wayward sailor through her love. Her most famous role is in the romantic drama *Mélodie pour toi* (1942), directed by Willy Rozier. In this film, she plays a wealthy woman who wins the heart of a famous singer, despite the scheming of his stage partner. Katya Lova appeared in more than ten French films, starring alongside actors such as Madeleine Renaud, Raimu, Michel Simon, Pierre Brasseur, René Darry, Pierre Renoir and Käthy von Nagy. After 1947, she retired from acting to devote herself to her family and her three children, whom she had with three different husbands. She died in 1994 and, in accordance with her wishes, her ashes were scattered in the Bay of Cannes.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Най-известна българска актриса в германското кино от средата на 20-те години до края на 30-те на XX век е **Ива Ваня**, артистичен псевдоним на родената на 10 октомври 1905 в Карнобат Иванка Янакиева. Тя напуска България с мечтата да стане актриса и на 17 години през 1922 се установява в Берлин, посещавайки актьорски и танцови школи. Дебютира първо на сцената, а след това и в киното с една запомняща се епизодична роля в комедията „Луксозни женички“ (Luxusweibchen, 1925) редом с Ханс Алберс. Изпълнението на характерни персонажи, често от артистичния свят, се превръща в нейн специалитет. Снима се в повече от 50 неми филми като сред най-известните са „Приключенията на една банкнота от десет марки“ (K 13 513. Die Abenteuer eines Zehnmarkscheines, 1926) на режисьора Бертхолд Фиртел по сценарий на Бела Балаж; „Кръстоносният поход на жените“ (Kreuzzug des Weibes, 1926) с Конрад Файт и Хари Лидке, посветен на борбата за разрешаване на абортите; романтичната комедия „Играта на любов“ (Das Spiel mit der Liebe, 1928), „Къщата без мъже“ (Das Haus ohne Männer, 1928), където изпълнява главната роля редом с Оси Освалда, „Из дневника на един ерген“ (Aus dem Tagebuch eines Junggesellen,1929), по сценарий и с участието на Райнхолд Шюнцел.

Още през 1930 тя участва в първия си звуков филм „Целомъдреният Йосиф“ (Der keusche Josef) на известния режисьор Георг Якоби. В тази безгрижна комедия на недоразуменията тя изпълнява втората по важност

Iwa Wanja (stage name of Ivanka Yanakieva) was the most famous Bulgarian actress in German cinema from the mid-1920s to the late 1930s. She was born on 10 October 1905 in Karnobat. Leaving Bulgaria with dreams of becoming an actress, she settled in Berlin in 1922 at the age of 17, where she attended acting and dance schools. She first debuted on stage, followed by her film breakthrough in the comedy *Luxusweibchen* (1925), alongside Hans Albers. She became known for portraying colourful characters, often from the world of the arts. She appeared in more than 50 silent films, among the most famous of which are *K 13 513. Die Abenteuer eines Zehnmarkscheines* (The Adventures of a Ten-Mark Note, 1926) directed by Berthold Viertel and written by Béla Balázs; *Kreuzzug des Weibes* (The Women's Crusade, 1926) with Konrad Veidt and Harry Liedke, dedicated to the struggle for the legalization of abortion; the romantic comedy *Das Spiel mit der Liebe* (The Game of Love, 1928), *Das Haus ohne Männer* (The House Without Men, 1928), in which she plays the lead role alongside Ossi Oswalda; *Aus dem Tagebuch eines Junggesellen* (From the Diary of a Bachelor, 1929), based on a screenplay by and starring Reinhold Schünzel.

As early as 1930, she appeared in her first sound film, *Der keusche Josef* (The Chaste Joseph), directed by the renowned filmmaker Georg Jacobi. In this lighthearted comedy of misunderstandings, she plays the second female lead alongside Elga Brink and Harry Liedke. By the end of the decade, she had appeared in only five more films (though alongside stars such as Henny Porten, Martha Egert, and Zara Leander), and began

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

женска роля редом с Елга Бринк и Хари Лидке. До края на десетилетието се снима само в още пет филм (но редом със звезди като Хени Портен, Марта Егерт и Зара Леандър), като започва да редува изявите в киното с роли на сцената в оперети и мюзикъли. Наред с това участва като професионална ездачка в конни състезания и печели 60 купи. През 1943 се омъжва за композитора Норберт Щулце, автор на шлагера „Лили Марлен". След края на Втората световна война се отдава на писателска кариера: пише пиеса, която е екранизирана, така също сценарии за филми и телевизионни сериали. До края на живота си през 1995 живее в Берлин.

Ива Ваня посещава често България през 20-те и 30-те години на XX век и дава множество интервюта, разказвайки са успехите си в киното и в берлинското светско общество. Едно от редките ѝ оплаквания от нейната родина, споделено в интервю за списание „Илюстровано кино (1937, бр.11, с.4) е, че не е била приета за член на Българския жокей клуб, който според своя устав не допускал жени. Така при нейните победи в конни състезания не е било възможно да звучи българският химн „Шуми Марица".

Библиография:

Петър Кърджилов. Киноживотът у нас преди 100 години – част втора /АВГУСТ/2022/ https://spisaniekino.com/

alternating her film appearances with stage roles in operettas and musicals. In addition, she competes as a professional rider in horse races and has won 60 trophies. In 1943, she married the composer Norbert Schultze, who wrote the hit song *Lili Marleen*. After the end of World War II, he devoted himself to a career as a writer: he wrote a play that was adapted for the screen, as well as screenplays for films and television series. He lived in Berlin until his death in 1995.

Iva Vanya frequently visited Bulgaria in the 1920s and 1930s and gave numerous interviews, recounting her successes in the film industry and in Berlin high society. One of her few complaints about her homeland, shared in an interview with the magazine Ilyustrovano Kino (1937, No. 11, p. 4), was that she had not been accepted as a member of the Bulgarian Jockey Club, which, according to its bylaws, did not admit women. As a result, whenever she won a horse race, it was not possible to play the Bulgarian national anthem, *Shumi Maritsa*.

Bibliography:

Petar Kardzhilov. Kinozhivotat u nas predi 100 godini – chast vtora /Avgust 2022/ [Cinema in Bulgaria 100 Years Ago – Part Two /August 2022/] https://spisaniekino.com/ archive-kino/ spisaniekino-avgust-2022/киножиботът-у-нас-преди-100-години – част-втора.html – (22.03.2026)

archive-kino/spisaniekino-avgust-2022/киножиботът-у-нас-преди-100-години – част-втора.html – 22.03.2026

Manja Tzatschewa. https://www.steffi-line.de/archiv_text/nost_film20b40/187_tzatschewa_manja.htm – 22.03.2026

Manja Tzatschewa https://www.filmportal.de/person/manja- tzatschewa_50edb0b5aeae46ff85f15c68a12e0ebe - 22.03.2026

Архив: ЦДА – 12 Фонд № 1995К / / Чуклева, Мара Николова (1896 –)

Божидар Тотев. „Енциклопедия на Пловдив“, Самиздат, Пловдив, 2017.

Митко Новков. Живот в кьароскуро (20.11.2020) – https://kultura.bg/web/живот-в-кьароскуро/ – 22.03.2026

Петър Кърджилов. „Революционерът g-p Коло“ – https://kultura.bg/web/ революционерът-g-p-коло/ 22.03.2026

Angelina Георгиева. Модерният танц в България през 1920-те години. Маргита Цонева. // Homo Ludens, 24/2021, с. 231 – 144.

Manja Tzatschewa. https://www.steffi-line.de/archiv_text/nost_film20b40/187_tzatschewa_manja.htm – 22.03.2026

Manja Tzatschewa https://www.filmportal.de/person/manja-tzatschewa_50edb0b5aeae46ff85f15c68a12e0ebe – 22.03.2026

Archive: CDA–12 fond No. 1995K / / Chukleva, Mara Nikolova (1896–)

Bozhidar Totev. Enciklopedia na Plovdiv [Plovdiv Encyclopedia], Samizdat, Plovdiv, 2017.

Mitko Novkov. Zhivot v chiaroscuro [Life in chiaroscuro] (20.11.2020)–https://kultura.bg/web/живот-в-кьароскуро/ – 22.03.2026

Petar Kardzhilov. Revolyucionerat d-r Kolo [The revolutionary Dr Collo] –https://kultura.bg/web/ революционерът-g-p-коло/ 22.03.2026

Angelina Georgieva. Moderniyat tanc v Balgaria prez 1920-te godini. Margita Tsoneva. [Modern dance in Bulgaria in the 1920s. Margita Tsoneva] // Homo Ludens, 24/2021, s. 231-144.

ЕКРАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРСКОТО КИНО (1917 – 1947)
FILM ADAPTATIONS IN BULGARIAN CINEMA (1917–1947)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ЛЮБОВТА Е ЛУДОСТ (1917)

реж. Васил Гендов

сц. Васил Гендов (по мотиви от разказа „Палавата“ на френския писател Рене Лекроа)
изп. Васил Гендов (студентът), Жана Гендова (девойката), Мария Тороманова Хмелник (леля Кера), Манол Киров (приятелят на студента)

Студентът и девойката се обичат. Уреждат си срещи, посещават сладкарница. На любовта им пречи лелята на момичето. Тя е решила да я омъжи за богат кандидат, от чийто чичо получава телеграма, че племенникът му ще пристигне от Габрово.

ЛИЛЯНА (1920)

реж. Димитър Панчев

сц. Константин Сагаев (по едноименната му поема)
изп. Светослав Казанджиев (Камен), Цветана Оджакова (Лиляна), Иван Цачев (художникът)

Бащата на Лиляна, дребен софийски чиновник, умира. Шестнадесетгодишната му дъщеря, още ученичка в гимназията, остава без средства. За нея започва да се грижи бившият началник на баща ѝ, стар ерген. Той се възползва от ситуацията и спи с Лиляна. Тя е изключена от гимназията и става проститутка.

LYUBOVTA E LUDOST / LOVE IS FOLLY (1917)

dir. Vasil Gendov

scr. Vasil Gendov (based on motifs from the short story ‘La jeune fille espiègle’ by French writer René Lecroix)
cast: Vasil Gendov, Zhana Gendova, Maria Toromanova Hmelnik, Manol Kirov

The student and the young woman are in love. They go on dates and visit a pastry shop. Their love is obstructed by the girl’s aunt, who intends to marry her off to a wealthy suitor. She receives a telegram from the suitor’s uncle announcing that his nephew will arrive from Gabrovo.

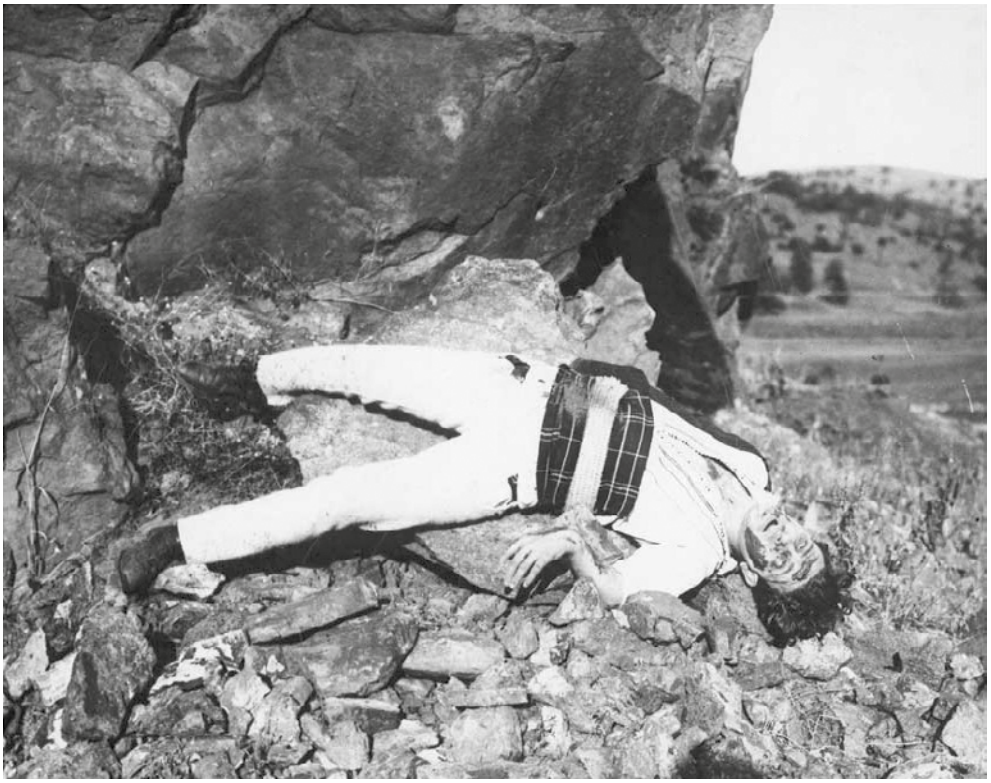

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

БАЙ ГАНЬО (1922)

реж. Васил Гендов

сц. Васил Гендов (по мотиви от произведението на Алеко Константинов „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“. Използвани са главите: „Бай Ганьо прави избори“, „Бай Ганьо журналист“ и „Бай Ганьо тръгна по Европа“)
изп. Стоян М. Попов (Бай Ганьо), Иван Касабов (Фильо Гочоолу), Йордан Карафериманов (Танас Дочоолу), Петър Шишков (Данко Хаирсъзина), Стойко Христов (Йовчо Гладника, слуга на Бай Ганьо), Жана Сладкарова-Яковлева (Фифи, диригентка на оркестър), Рачо Рачев (журналист, приятел на Фифи), Димитър Стайков (Стойчо), Васил Катеров (келнер)

Бай Ганьо Балкански е политически въжеиграч, който заедно с Фильо Гочоолу, „търговец с капитал“, и Танас Дочооглу, „търговец с винена индустрия“, се кандидатира за народен представител. Тримата започват да издават вестник „Народно величие“. Бай Ганьо има слабост към жените. Опозицията използва това, за да го злепостави. Млад мъж, преоблечен като дама, е изпратен в редакцията на вестника.

LILYANA (1920)

dir. Dimitar Panchev

scr. Konstantin Sagaev (based on his poem of the same name)
cast: Svetoslav Kazandzhiev, Tzvetana Odzhakova, Ivan Zachev

Lilyana's father, a petty clerk in Sofia, dies. Lilyana's father, a minor Sofia clerk, dies. His sixteen-year-old daughter, still a high-school student, is left without means of support. She is taken in by her father's former superior, an elderly bachelor. He takes advantage of the situation and sleeps with Lilyana. She is expelled from school and becomes a prostitute.

BAI GANYO (1922)

dir. Vasil Gendov

scr. Vasil Gendov (based on motifs from Aleko Konstantinov's 'Bay Ganyo: Incredible Stories of a Modern Bulgarian'; chapters used: 'Bay Ganyo Runs Elections,' 'Bay Ganyo the Journalist,' 'Bay Ganyo Goes to Europe')

Bay Ganyo Balkanski is a political trickster who, together with Filyo Gochooglu and Tanas Dochooglu, runs for parliament.

ПОД СТАРОТО НЕБЕ (1922)

реж. Николай Ларин

сц. Цанко Церковски (по едноименната му пиеса)
изп. Златан Кашеров (Горан), Вела Ушева (Севдана), Иван Попов (дядо Станко), Петко Чирпанлиев (Кънчо), Никола Балабанов (Стайко), Мила Савова (стрина Страхилка), Добри Дундаров (дядо Благо), Мария Тороманова (баба Трънка), Пенка Икономова (Румяна)

Дядо Станко, Кънчо и Стайко са селски първенци. Кънчо харесва Севдана, дъщерята на дядо Станко. Тя е влюбена в овчаря Горан, дошъл преди време от планината и смятан за чужд човек в селото.

КОГАТО ЛЮБОВТА ГОВОРИ (1927)

реж. Панайот Кенков

сц. Панайот Кенков (по разказа „Лепо" на Елин Пелин)
изп. Георги Караасенов (Лепо Гьоргин), Леда (Войка), Панакот Кенков (Жежи), Любен Генов (дядо Горчилан), С. Савов (Исмаил), Филип Филипов (Милан)
Лепо е влюбен в хубавата, но суетна Войка, дъщеря на

They launch the 'National Glory' newspaper. Bay Ganyo has a soft spot for women, which his opponents exploit to discredit him. A young man disguised as a woman is sent to the newspaper's editorial office.

POD STAROTO NEBE / UNDER THE ANCIENT SKY (1927)

dir. Nikolay Larin

scr. Tzanko Tzerkovski (based on his play of the same name)
cast: Zlatan Kasherov, Vela Usheva, Ivan Popov, Petko Chirpanliev, Nikola Balabanov, Mila Savova, Dobri Dundarov, Maria Toromanova, Penka Ikonomova

The shepherd Goran and Sevdana are in love. Her father, Stanko, gets wind of this and decides to punish the shepherd. Kancho is also in love with Sevdana and looks for an opportunity to get rid of Goran. Stanko is hurt in a quarrel over land with peasants from a neighbouring village.

KOGATO LYUBOVTA WHEN LOVE SPEAKS (1927)

dir. Panayot Kenkov

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

бедния воденичар дядо Горчилан. За да бъде по-близо до нея, той става селски пъдар. Двамата често се срещат. Лепо е изцяло погълнат от любовта си, а Войка отвръща на чувствата му според настроението си.

Лепо отива войник, След няколко месеца младият войник се връща в отпуска. Отива във воденицата, където заварва Войка в компанията на Жежи – „галено дете на прашния град".

НАЙ-ВЯРНАТА СТРАЖА (1928)

реж. Васил Пошев

сц. Васил Пошев (по мотиви от едноименния разказ на Йордан Йовков от цикъла „Старопланински легенди")
изп. Васил Пошев (хаджи Емин), Владимир Трендафилов (Косан), Петър Павлов (монах Драгота), Елена Михайловска (Ранка), Елена Христова (Марга, майка на Ранка), Петър Ключуков (Димчо кехая, баща на Ранка), Митрофан Пошев (брат на Ранка), Михаил Горянски (отец Амфилохий), Петър Попов (Кара Имам, гавазин при хаджи Емин), Иван Касабов (водач на соколджиите), Георги Деянов (водач на кърджалиите), Христо Лесицки (кърсердарин), Вера Ковачева (Джалма, жена на хаджи Емин)

България в края на XVIII и началото на XIX век. По време на лов соколът на селския момък Косан ранява сокола на хаджи Емин, един от татарските султани. След като научава от довереника си Кара Имам, че причината за разсеяността на момъка е любовта му към хубавата Ранка, той още същата вечер посещава дома на момичето. Посрещат го родителите ѝ – Димчо кехая и жена му Марга...

СЛЕД ПОЖАРА НАД РУСИЯ (1929)

реж. Борис Грежов

сц. Панчо Михайлов (по мотиви от повестта му „Под земята")
изп. Тачо Коларов (Алексей Арсениев), Баронеса Лоудон

scr. Panayot Kenkov (based on Elin Pelin's short story 'Lepo')
cast: Georgi Karaasenov, Leda, Panayot Kenkov, Lyuben Genov, S. Savov, Filip Filipov
Lepo is in love with the beautiful but vain Voyka, daughter of the poor miller Gochilan. To be closer to her, he becomes a village watchman. The two meet often. Lepo is entirely sincere in his devotion to her, whereas Voyka is fickle in her responses.

Lepo is drafted into the army. After a few months, he returns on leave and finds Voyka at the mill in the company of Zhezhi, 'the spoiled child of the city'.

NAI VIYARNATA STRAZHA / THE MOST FAITHFUL GUARD (1928)

dir. Vasil Poshev

scr. Vasil Pochev (based on Yordan Yovkov's short story from 'Legends of Stara Planina')
cast: Vasil Poshev, Vladimir Trendafilov, Petar Pavlov, Elena Mihaylovska, Elena Hristova, Petar Kiuchukov, Mitrofan Poshev, Mihail Goryanski, Petar Popov, Ivan Kasavow, Georgi Deyanov, Hristo Lesitzki, Vera Kovacheva

Bulgaria in the late 18th and early 19th century. During a hunt, Kosan's falcon wounds the falcon of Hadji Emin, a Tatar sultan. Learning that Kosan's distraction is due to his love for the beautiful Ranka, Hadji Emin visits her home that very evening.

SLED POZHARA NAD RUSSIYA / AFTER THE FIRE OVER RUSSIA (1929)

dir. Boris Grezhov

scr. Pancho Mihaylov (based on his novella Pod zemyata [Underground])
cast: Tacho Kolarov, Baronesa Loudon, Konstantin Kisimov, Titi Tarnovskaya, Dimitar Keranov, Vladimir Karpov, Docho Kasavov

After the Russian Civil War, White Guard officer Alexey Arseniev emigrates to Bulgaria with his orderly Stepan. In Varna, Alexey

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

(Наталия Нойкова), Константин Кисимов (Гърбицата), Тити Тарновская (Росица), Димитър Керанов (инж. Павел Нойков), Владимир Карпов (Степан), Дочо Касабов (дядо Иван)

След Гражданската война в Русия белогвардейският офицер Алексей Арсениев имигрира в България заедно с ординареца си Степан.

Варна. Алексей работи като лодкар. Наталия Нойкова, съпруга на минен инженер, е на курорт в града. Тя и компанията ѝ се разхождат с лодката на Алексей. Той се увлича по Нойкова и когато тя заминава, тръгва след нея.

works as a boatman. Natalia Noykova, the wife of a mining engineer, is vacationing there. Alexey becomes infatuated with her and follows her when she leaves.

ПЛЕННИКЪТ ОТ ТРИКЕРИ (1929, незавършен)

реж. Михаил Славов

сц. Михаил Славов (по едноименната пиеса на Константин Мутафов)
изп. Михаил Славов (Венко Христов), Паскал Дуков (Любен), Мара Пенкова (Неда), Стела Дукова (Станка, сестра на Венко), Асен Камбуров (ратай), Богомил Андреев (чужд офицер), Петър Габровски (офицер), Йордан Минков (свещеникът)

Венко и Любен са приятели от детинство. Двамата са учители в малък провинциален град. Венко е женен за Неда. Те имат син Крумчо. Любен често им ходи на гости. Избухва Балканската война. Двамата приятели заминават на фронта.

PLENNIKAT OT TRIKERI / THE PRISONER FROM TRIKERI (1929, unfinished)

dir. Mihail Slavov

scr. Mihail Slavov (based on Konstantin Mutafov's play of the same name)
cast: Mihail Slavov, Paskal Dukov, Mara Penkova, Stela Dukova, Asen Kamburov, Bogomil Andreev, Petar Gabrovski, Yordan Minkov

Venko and Lyuben are childhood friends and teachers in a provincial town. Venko is married to Neda, and they have a son. The First Balkan War (1912–1913) breaks out, and both men leave to go to the front.

NA TAMEN KRASTOPAT / AT A DARK CROSSROADS (1929)

dir. Vasil Bakardzhiev

scr. Vasil Bakardzhiev (based on Dimitar Hristodorov's short story)
cast: Lyuba Dokova, Vasil Bakardzhiev, Tzeno Nenkov

Goran and Kosan compete for the love of the beautiful village girl Lina. The more virtuous of the two will win her heart.

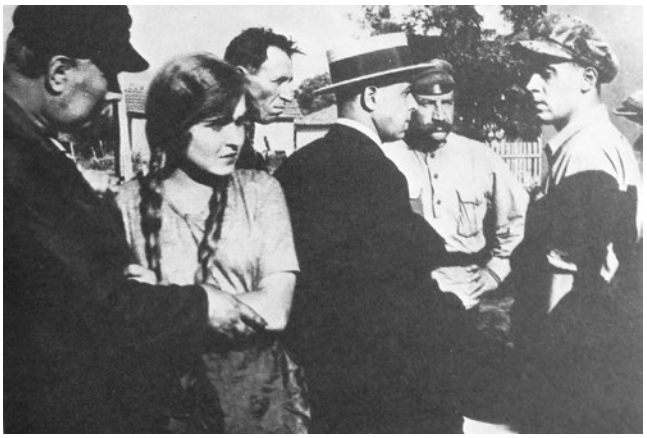

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

НА ТЪМЕН КРЪСТОПЪТ (1929)

реж. Васил Бакърджиев

сц. Васил Бакърджиев (по едноименния разказ на Димитър Христодоров)
изп. Люба Докова (Лина), Васил Бакърджиев (Горан), Цено Ненков (Косан)

Горан и Косан си съперничат за любовта на красивата селска девойка Лина. По-добродетелният от тях ще спечели сърцето ѝ.

ЗЕМЯ (1929)

реж. Петър Стойчев

сц. Петър Стойчев (по едноименната повест на Елин Пелин)
изп. Паскал Дуков (Еньо), Нина Стойчева (Цвета), Весела Манафова (Станка), Теодорина Стойчева (Ана), Петър Стойчев (Иван), Богомил Андреев (Бъзунека), Ангел Чавдаров (циганинът Мартин), М. Манчева (майка на Цвета)

Богатият и алчен за земя селянин Еньо харесва хубавата, но бедна Цвета. Той взима съгласието на по-големия си брат Иван и на жена му Ана и годежът е обявен.

МОДЕЛЪТ (1930, незавършен)

реж. Васил Прошев

сц. Васил Прошев (по Анри Батай)

Млад художник се влюбва в момичето, което му позира.

БУНТЪТ НА РОБИТЕ (1933)

реж. Васил Гендов

ZEMYA / LAND (1929)

dir. Petar Stoychev

scr. Petar Stoychev (based on Elin Pelin's novella of the same name)

The wealthy and land-hungry peasant Enyo desires the beautiful but poor Tzveta. With the consent of his older brother, Ivan, and his wife, Ana, their engagement is announced.

MODELAT / THE MODEL (1930, unfinished)

dir. Vasil Proshev

scr. Vasil Proshev (based on Henry Bataille)

A young artist falls in love with the girl who poses for him.

BUNTAT NA ROBITE / THE SLAVES' REVOLT (1933)

dir. Vasil Gendov

scr. Vasil Gendov (based on motifs from the historical collections by Dimitar T. Strashimirov – 'Vasil Levski: Life, Deeds, Sources', and by Dimitar Katzev-Burski, as well as on 'accounts by living witnesses from Karlovo, Kalofer, and Sopot.')
cast: Vasil Gendov, Zhana Gendova, Misho Leviev, Mila Savova, Bistra Fol, Mihail Popov, Hristo Hristov, Kosta Hadzhiminev, Petar Topalov

Late 1860s–early 1870s. Bulgaria under Ottoman rule. Vasil Levski, the Bulgarian national hero and leader of the national liberation movement, arrives in a small town. He gathers the members of the revolutionary committee he set up, but the Turkish authorities get wind of the meeting, and the conspirators disperse.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

сц. Васил Гендов (по мотиви от историческите сборници на Димитър Т. Страшимиров – „Васил Левски. Живот, дела, извори“, и на Димитър Кацев-Бурски, както и по „разкази на живи свидетели от Карлово, Калофер и Сопот“)
изп. Васил Гендов (Васил Левски), Жана Гендова (Христина), Мишо Левиев (Киряк ефенди), Мила Савова (баба Гина), Бистра Фол (Лалка), Михаил Попов (онбашията) Христо Христов (чаушинът), Коста Хаджиминев (Стойчо), Петър Топалов (поп Никола)

Краят на 60-те, началото на 70-те години на XIX век. България е под османско робство. В малко градче пристига Васил Левски. Събира членовете на основания от него революционен комитет, но съзаклятниците са разкрити от турската власт.

ПРЕД ОТЕЧЕСТВОТО ДА ЗАБРАВИМ ОМРАЗАТА СИ (1935)

реж. Васил Бакърджиев

сц. Васил Бакърджиев (по разказ на Димитър Христодоров)
изп. Цено Ненков, Васил Бакърджиев, Люба Докова, Петър Доков

Филмът е разширен вариант на снетия през 1929 г. „На тъмен кръстопът“.

Двама младежи си оспорват любовта на красиво селско момиче. Избухва война. Обявена е мобилизация. Те заминават на фронта, където дългът към отечеството ги помирява.

ГРАМАДА (1935)

реж. Александър Вазов

сц. Александър Вазов (по едноименната поема на Иван Вазов)

PRED OTECHESTVOTO DA ZABRAVIM OMRAZATA / LET'S FORGET OUR ANIMOSITY FOR OUR COUNTRY'S SAKE (1935)

dir. Vasil Bakardzhiev

scr. Vasil Bakardzhiev (based on Dimitar Hristodorov's short story)
cast: Tzeno Nenkov, Vasil Bakardzhiev, Lyuba Dokova, Petar Dokov

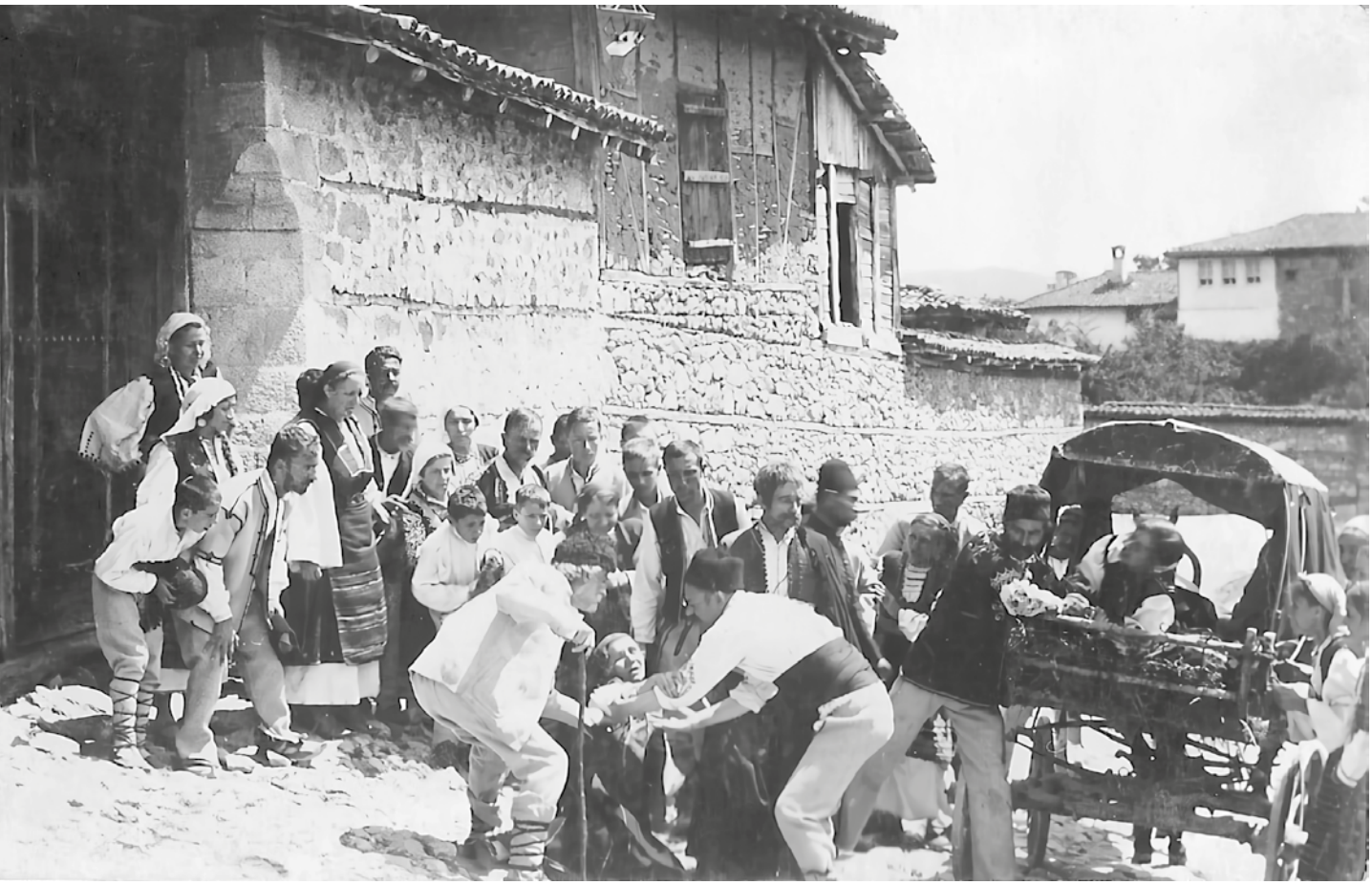
An expanded version of 'At a Dark Crossroads'. Two young men compete for the love of a beautiful peasant girl. War breaks out. They go to the front, where the sense of duty to their country reconciles them.

GRAMADA / CAIRN (1935)

dir. Aleksandar Vazov

scr. Aleksandar Vazov (based on Ivan Vazov's poem of the same name)

Stefan Savov, Nevena Milosheva, Konstantin Kisimov, Elena Snezhina, Nadezhda Kostova, Hristo Kodzhabashev, Nikola Balabanov, Bozhil Stoyanov, Asen Kamburov, Panteley Hranov, Asparuh Temelkov, Ivan Nedyalkov

изп. Стефан Савов (Камен), Невена Милошева (Цена), Константин Кисимов (Цеко), Елена Снежина (майката на Цена), Надежда Костова (майката на Камен), Христо Коджабашев (дядо Анто), Никола Балабанов (Али паша), Божил Стоянов (Халит ага), Асен Камбуров (Вельо Пелтека), Пантелей Хранов (Кольо Келата), Аспарух Темелков (Ганчо), Иван Недялков (поп Михо)

Втората половина на XIX век. България е под турско робство. Шопско село. Бедният момък Камен и Цена, дъщеря на селския чорбаджия Цеко, се обичат. Цеко иска да даде дъщеря си в харема на Халит ага. Камен и Цена решават да избягат.

Second half of the 19th century. Poor young man Kamen and Tzena, daughter of a wealthy village leader, are in love. Her father intends to send her to Halit Aga's harem. Kamen and Tzena decide to run away.

СТРАХИЛ ВОЙВОДА (1936 – 1937)

реж. Йосип Новак

сц. Орлин Василев (по романа му „Хайдутин майка не храни“)
изп. Иван Димов (Страхил войвода), Ружа Делчева (Ивана), Богомил Андреев (Горан Байрактаря), Димитър Пешев (Мехмед бей)

Краят на XVIII и началото на XIX век. Страхил е войвода

STRAHIL VOIVODA (1936–1937)

dir. Yosip Novak

scr. Orlin Vasilev (based on his novel Haydutin mayka ne hrani [A bandit doesn't feed his mother]
cast: Ivan Dimov, Ruzha Delcheva, Bogomil Andreev, Dimitar Peshev

Late 18th–early 19th century. Strahil, the voivode of a rebel band protecting the people, learns that Ivana has been abducted by Mehmed Bey.

SVATBA / A WEDDING (1942)

dir. Boris Borozanov

scr. Boris Borozanov, Kiril Popov (based on Dimitar Simidov's short story)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

на хайдушка чета, закрилник на народа. Съобщават му, че хора на Мехмед бей са откраднали хубавта Ивана и са я затворили в конаците му.

СВАТБА (1942)

реж. Борис Борозанов

сц. Борис Борозанов, Кирил Попов (по едноименния разказ на Димитър Симидов)
изп. Веселин Симеонов (Никола Иванов), Симеон Симеонов (капитан, полковник Стоянов), Асен Камбуров (Чото Фактическия), Стефан Савов (капитан Хайнрих/немският офицер Хайнрих, негов син), Стефан Пейчев (Върлината), Надежда Костова (майката на Никола), Милка Стубленска (Лена), Маня Бижева (Люба), Марин Тошев (Найден Петров)

След сватбена церемония в дома на младоженеца Найден Петров се състои сватбен обяд. Сред гостите са полвник Стоянов със съпругата си, германският офицер Хайнрих, приятелката му Олга, роднини, приятели. Полковникът шеговито намеква, че това е „второ венчило“ за Найден. Всички са изненадани и го молят да разкаже защо. Стоянов подхваща „спомена от войната“.

cast: Veselin Simeonov, Simeon Simeonov, Asen Kamburov, Stefan Savov, Stefan Peychev, Nadezhda Kostova, Milka Stublenska, Manya Bizheva, Marin Toshev

After the wedding ceremony, a marriage feast is held at the home of the bridegroom, Nayden Petrov. The guests include Colonel Stoyanov and his wife, as well as relatives and friends. The colonel reminisces about the war.

BALGARI OT STARO VREME / BULGARIANS OF OLDEN TIMES (1943–1945)

dir. Dimitar Minkov

scr. Dimitar Minkov (based on Lyuben Karavelov's novella)
cast: Stoyan Bachvarov, Petko Atanasov, Elena Hranova, Ana Andonova, Nadya Galabova, Vasil Vachev, Encho Tagarov

Koprivshtitsa, mid-19th century. After a church service, the town's rich notables, Hadji Gencho and Liben, make arrangements to meet and talk privately. Hadji Gencho is proud of his learning and of his pilgrimage to the Holy Land, whereas Liben used to be a rebel in his youth.

БЪЛГАРИ ОТ СТАРО ВРЕМЕ (1943 – 1945)

реж. Димитър Минков

сц. Димитър Минков (по едноименната повест на Любен Каравелов)
изп. Стоян Бъчваров (хаджи Генчо), Петко Атанасов (дядо Либен), Елена Хранова (хаджи Генчовица), Ана Андонова (баба Либеница), Надя Гълъбова (Лила), Васил Вачев (Павлин), Енчо Тагаров (Кадията)

Копривщица. Средата на XIX век. След църковна служба градските чорбаджии хаджи Генчо и дядо Либен се уговарят да се срещнат и поговорят насаме. Хаджи Генчо се гордее със своята ученост и с това, че е ходил на поклонение до Божи гроб. Дядо Либен пък има зад гърба си хайдушко минало.

БОЙКА (1947)

реж. Димитър Минков

сц. Димитър Минков (по едноименната пиеса на Димитър Гимиджийски)
изп. Стоян Бъчваров (дядо Иван), Любен Ламбрев (Христо), Матю Македонски (Йовчо), Елена Хранова (Елка), Марта Мянкова (Велика), Петко Атанасов (Пенчо), Стефан Стойчев (Пейо), Мара Гимиджийска (Пейовица), Кина Тихова (Бойка), Еленка Дудевска (Иваница), Иван Чаракчиев (Стойко), Стефана Иванова (Радка)

Велика посещава баща си дядо Иван заедно с мъжа си Пенчо. Тя не е доволна от дадената ѝ част от имота и иска още земя. Дяди Иван живее заедно с малкия си син Христо, по-възрастния Йовчо и жена му Елка. Йовчо подслушва разговора и е недоволен – той се счита за законен наследник на целия имот.

Библиография

Петър Кърджилов. Български игрални филми. Том 1/ 1915 – 1948, София, издателство д-р Петър Берон, 1987.

BOIKA (1947)

dir. Dimitar Minkov

scr. Dimitar Minkov (based on Dimitar Gimidzhiyski's play)
cast. Stoyan Bachvarov, Lyuben Lambrev, Matyu Makedonski, Elena Hranova, Marta Myankova, Petko Atanasov, Stefan Stoychev, Mara Gimidzhiyska, Kina Tihova, Elena Dudevska, Ivan Charakchiev, Stefana Ivanova

Velika visits her father, Ivan, accompanied by her husband, Pencho. She is dissatisfied with the portion of the property she has received and asks for more land. Ivan lives together with his younger son, Hristo, and his elder son, Yovcho, who is married to Elka. Yovcho eavesdrops on the conversation and is disgruntled, considering himself the rightful heir to the entire property.

Reference:

Petar Kardzhilov. Balgarski igralni filmi. Tom 1 / 1915–1948 [Bulgarian feature film. Volume 1/ 1915–1948], Izdatelstvo d-r Petar Beron, Sofia, 1987

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ ЗА КИНО
PERIODICALS ON CINEMA

Времето между двете световни войни е един от най-динамичните и най-плодотворни периоди в историята на българската преса. Наред всички други видове издания се появяват и повече от сто, посветени на киното. По-голямата част от тях са с кратък живот, предимно рекламни (на две или четири страници), издавани от кинопредприемачи, главно извънстолични, които информират и канят своите зрители на филмите, показвани в техните салони. Но наред с тях съществуват и около десетина които се отличават с професионализъм и дават началото на истинската българска филмова критика и киножурналистика.

Първите филмови издания се появяват в периода между края на Балканската и началото на Първата световна война. Пионер е **„Киножурнал“** (1913 – 1914), издаван от кинотеатър ,,Одеон“ в София. Списанието притежава двояка функция: то е обърнато едновременно към другите собственици на киносалони, но и към филмовата публика. То се определя като „Орган на кинематографическото изкуство“ и изиграва своята роля за популяризирането на кинематографа чрез статии за зараждането на киноизкуството и за неговите основни фигури – артисти, режисьори и оператори. В същото време то служи като търговски каталог и информира за филмите на кино „Одеон“, което почти през цялото време на своето съществуване функционира и като голям филмов дистрибутор. В него присъстват подробни преразкази на съдържанието на разпространяваните филми, което помага както на кинопритежателите, така също и на зрителите да се ориентират във все по-сложните сюжети на започващите да преобладават в онези години пълнометражни продукции. Рядко отбелязван факт е, че почти всички филми по това време се показват в българските кина с оригиналните си междукадрови надписи на езиците на страните, в които са създадени. Първите чуждестранни филми с българските междукадрови надписи стават обичайна практика едва след началото на 20-те години на XX век. „Киножурнал“ излиза два пъти седмично и до края на съществуването си през юни 1914 отпечатва общо 39 броя.

The interwar period was one of the most dynamic and fruitful in the history of the Bulgarian press. Alongside all the other types of publication, more than a hundred cinema-dedicated publications also appeared. Most of these were short-lived and promotional, consisting of just two or four pages, and were published by cinema owners, primarily outside the capital. They used these publications to inform and invite audiences to films shown in their theatres. However, about a dozen others stand out for their professionalism, laying the groundwork for genuine Bulgarian film criticism and journalism.

The first film magazines emerged between the end of the Balkan Wars and the outbreak of the First World War, with one notable example being **Kinozhurnal** (1913–1914), which was published by the Odeon cinema in Sofia. The magazine served a dual purpose, being aimed at both cinema owners and audiences. Described as an ‘organ of cinematic art’, it played a role in promoting cinema through articles on the origins of the art form and its key figures, including actors, directors, and cinematographers. At the same time, it served as a commercial catalogue, providing information about films shown at the Odeon Cinema. For most of its existence, the Odeon Cinema also operated as a major film distributor. The magazine contains detailed summaries of the films being distributed, helping both theatre owners and audiences to navigate the increasingly complex plots of the feature-length productions that were starting to dominate the market at that time. Few people know that almost all films at that time were

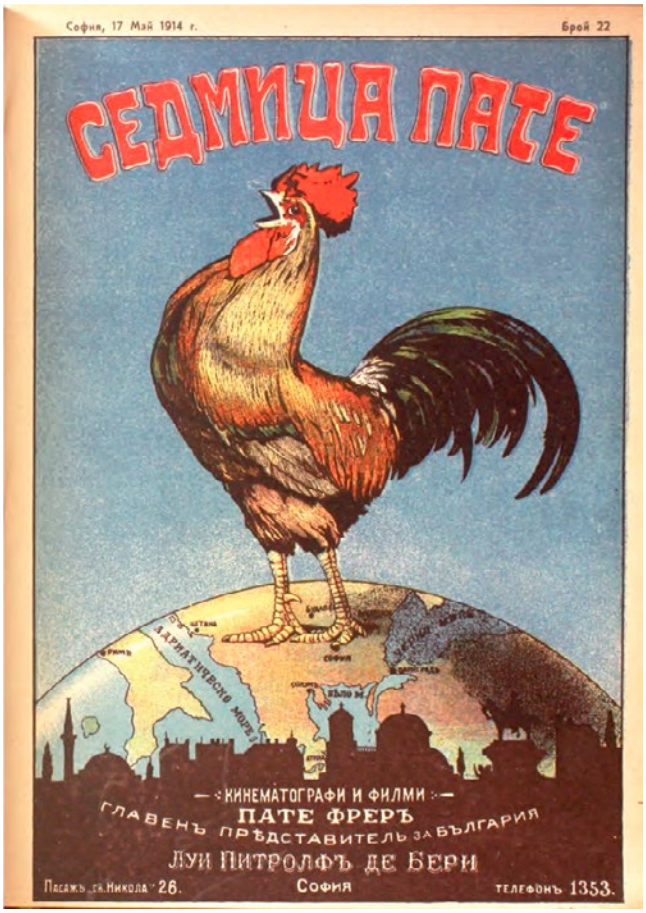

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Със същата концепция, но много по-добре оформено полиграфически е **„Седмица Пате“**, което успява да отпечата 30 броя до 19 юли 1914. То е издавано от представителя за България на френската компания „Пате Фрер“ Луи Питролф де Бери.

Началото на истинският разцвет на българския филмов печат след края на Първата световна война поставя списание „Киносвят“ на Панайот и Марин Хитрови, което започва да излиза между 1919 и 1920 (известни са само два негови броя). То е последвано от софийското **„Кинопреглед“** (1920 – 1923) и пловдивското **„Киносвезда“** (1920 – 1929) – първите образци на сериозна българска киножурналистика, която просвещава публиката и коментира най-важните събития от филмовия живот. И двете издания поддържат тесен контакт с кинобизнеса и защитават неговите интереси. През част от своето съществуване „Кинопреглед“ е ,,орган на Съюза на българските филмодавци“ (т.е. дистрибутори), а „Киносвезда“ е „ежемесечен орган на Съюза на кинопритежателите“. Появилото се в София **„Нашето кино“** (1924 – 1936) в началните си години се стреми да възпита компетентни и отдадени кинозрители и радетели за филмова култура, обединени във своеобразни градски дискусионни киноклубове, които съдействат на местна почва за популяризацията на „седмото изкуство“. Списанието се опитва да инициира създаването на национална организация, обединяваща тези просвете-

shown in Bulgarian cinemas with their original intertitles in the languages of the countries where they were made. Foreign films with Bulgarian intertitles did not become common practice until the early 1920s. ‘Kinozhurnal’ was published twice weekly and, by the time it ceased publication in June 1914, it had produced a total of 39 issues. Based on the same concept but with much better graphic design was **Sedmitsa Pathé** (Pathé Week), which managed to publish 30 issues by 19 July 1914. It was produced by Louis Pitrolf de Beéry, the representative of the French company Pathé Frères in Bulgaria.

The true heyday of Bulgarian film journalism began after World War I with the magazine Kinosvyat. Founded by Panayot and Marin Hitrov, it was first published between 1919 and 1920, but only two issues are known to exist. This was followed by the Sofia-based Kinopregled (1920–1923) and the Plovdiv-based **Kinozvezda** (1920–1929), the first examples of serious Bulgarian film journalism. These publications educated the public and commented on the most important events in the film world. Both publications maintained close ties with the film industry and advocated for its interests. **Kinopregled** served as the ‘official publication of the Union of Bulgarian Film Distributors’ for part of its existence, while Kinozvezda was the ‘monthly publication of the Union of Cinema Owners’. The Sofia-based magazine **Nasheto Kino** (1924–1936) sought, in its early years, to cultivate knowledgeable and devoted film enthusiasts and moviegoers, who were united in unique urban film discussion clubs. These clubs contributed to the promotion of the ‘seventh art’ at the local level. The magazine attempted to initiate the creation of a national organisation that would bring together these enlightened and committed film enthusiasts. For several years, it was referred to as ‘the organ of film lovers in Bulgaria’. Other notable national publications in the second half of the decade included **Kino-Izkustvo** (1926–1929) and **Kino** (1927–1936), both published in Sofia.

Alongside these magazines, there were also publications outside the capital during the 1920s aimed at local audiences and published for varying lengths of time. Examples include **‘Kinoek’** (1925–1927) in Varna, **‘Kino-echo’** (1926–1929) in Pleven, **‘Kinoglas’** (1921–1928) in Nova Zagora, **‘Kino-izkustvo’** (1926–1927) in Lom, and **‘Nov Kino Pregled’** (1927–1930) in Ruse. These were primarily weekly or fortnightly overviews of the repertoire, featuring information on current films, movie news, brief reviews of Bulgarian and foreign films, details about cinema technical equipment, and various technical innovations. The sheer number of these publications is a testament to the

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ни и ангажирани филмови зрители и в продължение на няколко години се титулува „орган на кинолюбителите в България". Във втората половина на десетилетието сред най-значителните национални издания се нареждат и издаваните в София „Кино-Изкуство" (1926 – 1929) и „Кино" (1927 – 1936).

Наред с тези списания през 20-те години на XX век в по-дълги или по-кратки периоди съществуват и извънстолични издания, насочени към своята местна публика. Така във Варна излиза **„Киноек"** (1925 – 1927), в Плевен **„Кино-ехо"** (1926 – 1929), в Нова Загора **„Киноглас"** (1921 – 1928), в Лом **„Кино-изкуство"** (1926 – 1927), в Русе **„Нов кино преглед"** (1927 – 1930) и др. Това са предимно седмични или двуседмични прегледи на заглавията от афиша, които съдържат информация за актуалните филми, филмови новини, кратки рецензии на български и чужди филми, информация за техническата апаратура на киното и различни технически иновации. Многобройността на тези издания свидетелства както за динамиката на българския културен живот през този период, така и за ентусиазма, който предизвиква у публика и пишещи навлизането на киното в страната.

По това време за кино пишат любители, разпространители, фотографи, художници, напредничави театрали, литератори и интелектуалци, прохождащи поети и утвърдени писатели. Сред най-активните автори са Сирак Скитник, Фани Попова-Мутафова, Кирил Кръстев, Чавдар Мутафов, Анна Каменова, Александър Балабанов , Васил Павурджиев и много други. Костадин Костов посочва като първи български професионален киножурналист Васил Стефков, който през 1928 е приет за редовен член на Парижкото професионално дружество на кинематографичната преса. Заслужава да се спомене и името на Стефан Гендов (брат на Васил Гендов), който през двете десетилетия между войните издава няколко вестника, посветени на българския културен и художествен живот. Всички тези автори освен че са патриоти, са и ревностни защитници на кинематографа като изкуство. На страниците на специализираната кинопреса протича усилена защита на новия културен феномен в качествата му на образователно и информационно средство, културно постижение и т.н. Самите текстове се характеризират с приповдигнат тон, превъзнасящи значението на киното и застъпващи се за неговото място в пантеона на изкуствата.

vibrancy of Bulgarian cultural life during this period, as well as to the enthusiasm that the arrival of cinema sparked among the public and those writing about it.

At that time, cinema was a popular subject for enthusiasts, distributors, photographers, artists, progressive theatre professionals, literary figures, and intellectuals, as well as aspiring and established poets and writers. The most active authors included Sirak Skitnik, Fani Popova-Mutafova, Kiril Krastev, Chavdar Mutafov, Anna Kamenova and Alexander Balabanov. Kostadin Kostov identifies Vasil Stefkov as the first Bulgarian professional film journalist. In 1928, Stefkov was admitted as a full member of the Paris Professional Association of Cinematographic Press. Stefan Gendov (brother of Vasil Gendov) is also worth mentioning, as he published several newspapers devoted to Bulgarian cultural and artistic life during the two decades between the wars. All of these authors are patriots and ardent advocates of cinema as an art form. The pages of the specialised film press are filled with vigorous arguments in defence of this new cultural phenomenon, highlighting its role as an educational and informational medium and a cultural achievement. The texts themselves are characterised by an enthusiastic tone, extolling the importance of cinema and advocating for its place among the arts.

The 1920s were, in many respects, the most prosperous period for the Bulgarian film press. Daily newspapers remained cautious, especially in the first half of the decade, when it came

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Периодът на 20-те години на XX век в много отношения е най-благоприятният за българската филмова преса. Всекидневниците все още са предпазливи, особено в първата половина на десетилетието, в публикуването на по-големи статии за киното, но започват редовно да поместват рекламни съобщение за премиерните заглавия и актуалните програми на киносалоните. От своя страна седмичните издания за кино, макар невинаги да успяват да спазват обещаната периодичност, служат с всички средства на мисията си да пропагандират новото изкуство. В тази своя дейност те са подпомагани от кинопритежатели и разпространители морално, с осигуряване на текстове и илюстративен материал, но и финансово – чрез реклама и спонсориране. В замяна на това изданията застъпват техните браншови интереси в непрекъснатите спорове на кинобизнеса с държавни и общински институции. Последните в продължение на дълги години гледат на киното само като на източник за приходи в бюджета от данъци, акцизи и разнообразни такси.

Значителен принос имат и някои от главните редактори на тези издания. Първият, заявил категорично своето присъствие е главният редактор на списание „Кинопреглед“ Александър Раковски-Кребс. Негова заслуга е публикуването на редица текстове, разкриващи тайните на основните филмови професии (режисьор, сценарист, оператор, актьор), но и на различни дейности

to publishing longer articles about cinema, but they began to regularly carry advertisements for new releases and current movie theatre schedules. For their part, weekly film magazines, though they do not always manage to meet their promised publication schedule, do everything in their power to fulfil their mission of promoting this new art form. In this endeavour, they receive support from cinema owners and distributors – both in the form of moral support, such as the provision of scripts and visual materials, and financial support through advertising and sponsorship. In return, the media outlets champion their industry interests in the ongoing disputes between the film industry and state and municipal institutions. For many years, these institutions have viewed the film industry solely as a source of income for the budget through taxes, excise duties, and various fees.

Some of these publications' editors-in-chief have also made significant contributions. The first to do so was Alexander Rakovski-Krebs, editor-in-chief of Kinopregled magazine. Under Rakovski-Krebs's editorship, the magazine began to feature articles on the successes of Bulgarian actors and actresses in Italian, German and Austrian cinema. The next notable editor of a film magazine was Stefan Denchev, who published Kino-Svyat (1921–1922). He began his journalism career as Krebs's Berlin correspondent for Kinopregled, before launching his own publication in Sofia. As far as is known, five issues of this publication were produced. Denchev is a figure shrouded in rumour and legend. Vasil Gendov suspects him of smuggling one of the prints of Bulgaran e Galant out of the country. Gendov claims that Denchev posed as the director of his film to secure a position as an assistant director at an American film studio. In any case, his correspondence with the Plovdiv magazine Kinozvezda from Hollywood in autumn 1924 and early 1925 is a matter of fact.

Panteley (Mateev) Karasimeonov and his co-editor, Stefan Velichkov-Zhar, launched Nasheto Kino, the longest-running film publication of the period. Despite experiencing interruptions and unfavourable changes, it continued to be published until 1936. Karasimeonov was one of the most ardent advocates of cinema. He forcefully responded to any unfair criticism in the daily press, branding cinema as morally degrading entertainment that corrupts youth. In the pages of Nasheto Kino, his articles, written under the pseudonym 'Puck', are characterised by irony, sarcasm and a sharp sense of humour. As editor-in-chief, he secured the services of Kiril Krastev, Fani

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

от кинобизнеса (реклама, кинопоказ и др.). Редактираното от Раковски-Кребс списание първо започва да помества и материали за успехите на български артисти и артистки в чуждестранното кино (италианско, германско, австрийско).

Следващият известен редактор на филмово списание е Стефан Денчев, издавал „Кино-Свят“ (1921 – 1922). Той започва журналистическата си дейност като берлински кореспондент на „Кинопреглед“ на Кребс, а впоследствие лансира и собствено издание в София, от което, доколкото е известно, излизат пет броя. Денчев е личност, чиято биография е обвеяна със слухове и легенди, и когото Васил Гендов подозира за изнасянето в чужбина на едно от копията на „Българан е галант“. Той твърди, че представяйки се за режисьор на неговия филм, Денчев се е добрал до позицията на помощник-режисьор в американско филмово студио. Във всеки случай факт са неговите кореспонденции от Холивуд за пловдивското списание „Кинозвезда“ през есента на 1924 и началото на 1925.

Пантелей (Матеев) Карасимеонов заедно със своя съредактор Стефан Величков-Жар поставят началото на най-дълголетното филмово издание през периода – „Нашето Кино“. Макар и с известни прекъсвания и неблагоприятни трансформации то излиза до 1936 година. Карасимеонов е един от най-пламенните защитници на киното. Той отговаря категорично на всяка несправедлива критика във всекидневния печат, заклеймяваща киното като забавление с нисък морал, което развращава младите. На страниците на „Нашето кино“ неговите статии, подписани с псевдонима Пук, се характеризират с ирония, сарказъм и злъчно чувство за хумор. Като главен редактор той осигурява за редовни автори на списанието Кирил Кръстев, Фани Попова- Мутафова и Чавдар Мутафов. Наред с вниманието към качественото чуждестранно кино Пантелей Карасимеонов е оптимист за развитието на българско филмово производство и киното творчество. Организира анкетата „Български национален филм – Възможности, цел и насока“, в която през 1924 и 1925 участват Добри Немиров, Гео Милев, Константин Сагаев и др. Първоначално е добронамерен към филмите на Васил Гендов, но впоследствие се разочарова и прехвърля надеждите си към Борис Грежов, в чийто филм „След пожара над Русия“ (1929) открива „хрумвания и находки, които правят чест за усета и разбиранията

Год. III. Брой 76 София, 17 ноември 1926 год. Цена 5 лв.

НАШЕТОКИНО

СПИСАНИЕ ЗА ФИЛМОВА КУЛТУРА И КИНОИЗКУСТВО
„ОРГАНЪ НА КИНОЛЮБИТЕЛИТЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ

NASCHETO KINO Organ der Kinofreunde in Bulgarien, Sofia | DIRECTEUR P. M. KARASSIMEONOFF | NACHETO KINO Organe des amis du cinéma en Bulgarie, Sofia

Харолдъ Лойдъ въ филма на „Фанаметъ“ — „Страхъ го е . . . отъ женитъ“, който ще бъде даденъ въ театъръ „Одеонъ“

Popova-Mutafova and Chavdar Mutafov as regular contributors to the magazine.

Alongside his appreciation of high-quality foreign cinema, Panteley Karasimeonov was optimistic about the development of Bulgarian film production and filmmaking. In 1924 and 1925, he organised the survey ‘Bulgarian National Film – Opportunities, Goals, and Direction’, in which Dobri Nemirov, Geo Milev, Konstantin Sagaev and others participated. Initially, he favoured Vasil Gendov’s films, but he later became disillusioned and placed his hopes in Boris Grezhov. He discovered ‘ideas and insights that do credit to the sensibility and understanding of its director’ in Grezhov’s film Sled pozhara nad Russiya (After the Fire Over Russia, 1929). Karasimeonov frequently discusses the misguided decisions of censorship boards whose unjustified bans on certain films harm both audiences and distributors who have incurred significant expenses to bring them to Bulgarian screens. In the second half of 1929 and early 1930, he did not hesitate to voice his objections to the proposed Cinema Act, some of whose provisions created conditions for the unequal treatment of cinemas and distributors, threatening the freedom of the film press.

In addition, Nasheto Kino was exceptionally tolerant of the film magazines published alongside it, such as Kinozvezda, Georgi Ivanov’s Kino-Izkustvo, and Anton Marinovich’s Kino, even though heated debates often flared up between them. Karasimeonov writes, ‘Film culture in Bulgaria is already on the

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

на неговия поставач". Сред често коментираните теми от Карасимеонов са погрешните решения на цензурните комисии, които с необосноваките забрани на определени филми ощетяват и зрителите, и разпространителите, които са направили значителни разходи, за да ги осигурят за българския екран. Той не премълчава през втората половина на 1929 и в началото на 1930 своите несъгласия с обсъждания Закон за кинематографите, който в някои свои членове създава условия за неравноправно третиране на киносалони и разпространители и заплашва свободата на филмовия печат.

Наред с това „Нашето кино" е изключително толерантно към съществуващите редом с него филмови списания – „Кинозвезда", „Кино – Изкуство" на Георги Иванов и „Кино" на Антон Маринович, макар често да припламват полемики между тях. Карасимеонов пише: „„Филмовата култура в България е вече по пътя на широките кръгозори на една истинска култура. Верен показател за това, е кино-печата у нас. С оскъдни средства, с нищожна подкрепа от страна на професионалистите, но с много труд и много жар в душата, неколцината български журналисти неуморно вършат своето дело..."

Сред тези конкурентни издания с най-дълъг живот е „Кино", което Антон Маринович започва да издава едва навършил двайсет години, а още като ученик е сътрудничил на „Нашето кино". Той се радва на дълга и плодотворна кариера и като режисьор в първите две десетилетия на

path towards broadening its horizons. A true indicator of this is the film press in our country. Despite having limited resources and little support from professionals, the few Bulgarian journalists work tirelessly and with great passion...'

Of these rival publications, Kino has the longest run. Anton Marinovich began publishing it shortly after turning twenty, having already contributed to Nasheto Kino while still a student. He also enjoyed a long and successful career as a director during the first two decades of Bulgarian socialist cinema. In his role as editor-in-chief, he has demonstrated a thorough understanding of the film industry, consistently siding with distributors, theatre owners and producers in their disputes with the government. He provides a detailed account of the introduction of sound in Bulgarian theatres and highlights the foresight of Bulgarian cinema entrepreneurs who had no doubt about the bright future of sound cinema.

The long coexistence of the two magazines, 'Nasheto Kino' and 'Kino', each of which had a circulation of over 3,000 copies at certain times, speaks to the existence of a readership and a large community that views films not merely as entertainment, but as an important cultural factor in contemporary society. In a retrospective article marking the magazine's fifth anniversary, Marinovich proudly declares: 'Today, Kino is not only the largest Bulgarian film publication, but also the largest Bulgarian magazine of any kind.'

The collaboration between the publishers of 'Nasheto Kino' and 'Kino' also likely took shape in the magazine 'Film i Kritika' (Film and Criticism), published between 1930 and 1934. This magazine was overseen by an 'editorial committee' whose members were not named. Panteley Karasimeonov's personal archives contain draft cooperation agreements between himself and Anton Marinovich, suggesting that this joint project was indeed carried out, despite never being mentioned in the magazine. The magazine managed to publish 25 issues over five years, consisting mainly of news, reviews and advertisements for films currently in the repertoire. In the editorial column 'Our Opinion', Panteley Karasimeonov published his comments on current topics and signed them with his father's surname, 'Mateev'.

The early 1930s saw a new phase in the development of the film press in Bulgaria. This period was shaped by the impact of the global economic crisis. Unfortunately, this coincided

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

българското социалистическо кино. Като главен редактор той демонстрира добро познаване на законите на кинобизнеса и винаги застава на страната на разпространители, кинопритежатели и продуценти в споровете им с държавата. Той особено детайлно проследява навлизането на звука в българските киносалони и запечатва далновидността на българските кинопредприемачи, които нямат никакво колебание относно светлото бъдеще на звуковото кино.

Дългото съвместно съществуване на двете списания – „Нашето кино“ и „Кино“, всяко от които в определени периоди отпечатват по над 3000 екземпляра тираж говори за наличието на читателска аудитория и многобройна общност, която възприема филмите не просто като средство за забавление, а като важен културен фактор в съвременното общество. В една статия равносметка по повод петата годишнина на списанието Маринович с гордост заявява: „ /…/ днес Кино е не само най-голямото българско киноиздание, но и най-голямото българско списание въобще /…/“.

Сътрудничеството между издателите на „Нашето кино“ и „Кино“ най-вероятно е материализирано и в излизащото между 1930 и 1934 списание „Филм и критика“, в основата на което стои непосочен поименно „редакционен комитет“. В личния архив на Пантелей Карасимеонов са пазени чернови на договори за сътрудничество между него и Антон Маринович и изглежда този съвместен проект наистина се е реализирал и на практика, въпреки че никъде на страниците на списанието това не е било афиширано. То успява да издаде 25 броя за пет години, съдържанието му е съставено основно от новини, рецензии и реклами за филми от текущия репертоар. В редакционната рубрика „Нашето мнение“ Пантелей Карасимеонов публикува своите коментари по актуални теми и ги подписва с бащиното си име „Матеев“.

Началото на 30-те години на XX век бележи нов етап от развитието на филмовата преса в България. Неговите характеристики се определят от въздействието на световната икономическа криза. За нещастие нейното отражение в България съвпада с периода на въвеждане на звука в български кина, което не се оказва еднократен акт, а минава през няколкогодишен процес на усъвършенст-

with the introduction of sound to Bulgarian cinemas, a process that took several years to refine and upgrade the necessary equipment. These measures drained significant resources from the budgets of cinema industry entrepreneurs, including distributors, owners and theatre managers, who were then unable to support film publications to the same extent as in the previous decade. Additionally, growing public interest in cinema led more and more daily newspapers to dedicate space to film advertisements, cinema schedules, news, columns and reviews of intriguing films. A weekly magazine such as Literaturen Glas (Literary Voice), edited by D. B. Mitov, also emerged, covering not only literature and the visual arts, but also the most interesting film events.

There were many attempts to launch new newspapers and magazines, but even the most successful ones – such as Film (1930), Film, Ton i Muzika (Film, Sound, and Music, 1930), Film i Theater (1931), Tempo (1933), and Ekran (Screen, 1936) – only managed to publish five or six issues before folding. Until 1936, Kino and Nashe Kino continued to be published, but their prestige and readership had declined significantly. They were published at long intervals and in varying formats, struggling to compete with the much more prompt publication policies of the major national dailies: Mir, Zora, Zarya, Slovo and others. Meanwhile, Panteley Karasimeonov joined the distribution department of the Gloria Palace cinema, working actively to organise screenings of Soviet films in provincial areas, while Anton Marinovich focused on working as an assistant in film productions.

ване и доокомплектоване на звуковата апаратура. Тези действия отнемат значителни ресурси от бюджетите на кинопредприемачите – разпространители, собственици и управители на кино салони – и те не са способни да подкрепят филмовите издания в размерите от предишното десетилетие. Наред с това нарасналият интерес в обществото към киното кара все повече всекидневници да отворят страниците си за филмова реклама и публикуване на програмата на кината, новини, коментари и рецензии за най-интригуващите заглавия от екрана. Появява се и седмичник като „Литературен глас“, редактиран от Д. Б. Митов, който наред с основното внимание, което отделя на литературата и изобразителното изкуство, следи и най-интересните филмови събития.

Опитите за издаване на нови вестници и списания не са малобройни, но дори и тези с най-дълъг живот – „Филм“ (1930), „Филм, тон и музика“ (1930), „Филм и театър“ (1931), „Темпо“ (1933), „Екран“ (1936) – не успяват да издадат повече от пет-шест броя. До 1936 и „Кино“, и „Нашето кино“ продължават да излизат, но техният престиж и читателска аудитория значително са спаднали. Те се издават с големи прекъсвания, в сменящи се формати и трудно успяват да се конкурират с много по-експедитивната политика на публикуване в големите национални всекидневници: „Мир“, „Зора“, „Заря“, „Слово“ и др. Пантелей Карасимеонов постъпва на работа в разпространителския отдел на кино „Глория Палас“ и активно работи за програмирането в провинцията на съветски филми, а

It is no coincidence that the next magazines with a longer lifespan only appeared after the closure of Nasheto Kino and Kino. The first of these was Kinopregled, which was published by Ivan Fichev (1911–1986). As evidenced by its subtitle, ‘Film, Music, Stage, Radio, Entertainment’, it aimed to cover all areas of the Bulgarian entertainment industry at the time, but its primary focus remained cinema, with an emphasis on Hollywood and Germany. However, the magazine’s affinity for Soviet film culture is also clearly evident. This trend really took off towards the end of the decade, on the eve of the signing of the Ribbentrop–Molotov Pact, with issues devoted entirely to Maxim Gorky and films based on his works, as well as Eisenstein’s Alexander Nevsky. Both issues were most likely sponsored by the Soviet film distribution company Mosfilmko AD. Other issues of Kinopregled feature advertisements for leading Sofia cinemas, including ‘Hemus’, ‘Balkan’, ‘Thessaloniki’, ‘Macedonia’, ‘Capitol’, ‘Slaveykov’, ‘Slavianska Beseda’ and ‘Gloria Palace’.

The next large-format magazine to emerge with authoritative content is Ilyustrovano Kino, which describes itself as ‘Sofia’s weekly magazine for cinema, criticism, and news’. In fact, D. G. Daskalov, a well-known Sofia journalist, was its editor-in-chief from the fourth issue through to the last, which was published on 19 June 1939. The magazine’s content primarily focuses on films and their stars. There is no clear emphasis on specific national cinemas; rather, the main themes are drawn from the films with the greatest audience appeal in the current cinema programme. Almost every issue features an article on contemporary Soviet cinema.

The magazine also features a series of interviews with popular German film stars, conducted by film journalist Emil Arsenov. Almost every issue contains an article on contemporary Soviet cinema. An extensive interview with German cinema star Iwa Wanja has been published in two consecutive issues. A series of issues features the listings for Sofia’s first-run cinemas. Up to ten such venues appear in some weeks. Starting with issue 29, pages 10 and 11 of Ilyustrovano Kino are devoted entirely to News from the Union of Cinema Owners. The pages include articles on current issues in Bulgarian cinema, as well as information on different practices in the international cinema exhibition industry.

Prominent figures in Bulgarian culture, including Angel Karaliychev, Sirak Skitnik, Georgi Raichev, the artist Boris Denev, the literary critic Yordan Badev, the actor Ivan Dimov, and the writers Vasil Pavurdzhiev and Lyudmil Stoyanov, have published articles on the prospects for Bulgarian cinema. The volume also includes articles on the filming of the European blockbusters Michael Strogoff (1937) and Port Arthur (1937) in Bulgaria. A series of publications traces the production of the film Strahil Voyvoda (1938, dir. Josip Novak, based on the novel by Orlin Vassilev).

The magazine **Kino i Moda** (Cinema and Fashion) published 13 issues between December 1938 and March 1939. It was dedicated to cinema and various lifestyle topics. The most

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Антон Маринович се ориентира към работа като асистент във филмови продукции.

Неслучайно следващите списания с по-дълъг издателски живот се появяват едва след преустановяване дейността на „Нашето кино“ и „Кино“. Първото сред тях е „Кинопреглед“, издавано от Иван Фичев (1911 – 1986). То се стреми да обхване всички области на тогавашния български шоу бизнес, което личи и от подзаглавието „Филм, музика, сцена, радио, забава“, но основен фокус в него си остава киното. Основното географско противопоставяне в изданието е между Холивуд и Германия, но ясно е очертан и афинитетът на списанието към съветската кинокултура. Тази тенденция особено избуява в края на десетилетието в навечерието на подписването на пакта Рибентроп-Молотов, когато се появяват броеве, посветени изцяло на Максим Горки и филмите по негови произведения, както и на филма на Айзенщайн „Александър Невски“. И двата броя са спонсорирани най-вероятно от дружеството за разпространение на съветски филми „Мосфилко“ АД. В други броеве на списанието присъстват реклами на водещите софийски киносалони ,,Хемус“, ,,Балкан“, ,,Солун“, ,,Македония“, ,,Капитол“, ,,Славейков“, ,,Славянска беседа“ и ,,Глория Палас“.

Следващото новопоявило се авторитетно списание в голям формат е „Илюстровано кино“, определящ себе си като „софийският седмичник за киноизкуство, критика и новини“. Неговият първи брой излиза на 14 януари 1937, а като издатели и редактори са обявени „група столични журналисти“. На практика от 4-и брой до последния (публикуван на 19 юни 1939) негов главен редактор е известният софийски журналист. Д. Г. Даскалов. Съдържанието му е посветено основно на филмите и техните звезди. Липсват ясно очертани акценти върху определени национални кинематографии като водещите тематики се извеждат от филмите с най-голям зрителски потенциал в актуалния кинорепертоар. Почти във всяка книжка намира място публикация за съвременното съветско

famous magazine published outside the capital during this period was the fortnightly illustrated magazine **Kino, Teatar i Musika**, based in Shumen (1939–1940). From April 1939 to November 1940, 19 issues were published, priced at 1 lev each and ranging in length from two to four pages. In essence, the magazine served as an advertising leaflet for the films scheduled to be shown at the local Odeon cinema.

The unique, handwritten magazine **Kinovesti**, subtitled ‘The Organ of Shumen’s Film-Lovers’, was written, illustrated, and published by the legendary Shumen film enthusiast Rostislav Bakalov, who was still a student at the time. It deserves much greater attention. The first issue was published in 1929, and within two years – by the time he graduated from high school in Shumen – he had produced a total of 20 handwritten issues. Each issue was ‘published’ as a single copy in the form of a 16-page school notebook, with Bakalov serving as the sole author, editor, and illustrator. All the editions feature a uniform font, headlines, and layout, and contain illustrated portraits of artists alongside their biographies, as well as news, movie trivia and information about films screened in Shumen’s cinemas during that period. The magazine was intended primarily for members of the local film lovers’ club. The magazine’s long-running publication speaks to its founder’s great dedication and his strong desire to connect with others through his love of cinema. This, rather than financial gain, was the primary driving force behind the emergence and existence of the Bulgarian film press during the interwar period.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

кино. На страниците на списанието присъстват серия от интервюта с популярни звезди на германското кино, дело на киножурналиста Емил Арсенов. В два последователни броя с продължение е поместено голямо интервю с актрисата, звезда в германското кино, Ива Ваня. В поредица от книжки се публикува програмата на софийските премиерни кина, чийто брой в някои седмици достига до десет. От 29. брой 10 и 11 страница на списание „Илюстровано кино“ са заети изцяло от „Известия на Съюза на кинопритежателите“. Там намират място статии за актуални проблеми на българския кинопоказ, както и информационни материали за различни практики на киноекзибиторския бранш в чужбина.

Статии за перспективите пред българското кино публикуват изявени имена на националната култура като Ангел Каралийчев, Сирак Скитник, Георги Райчев, художника Борис Денев, литературния критик Йордан Бадев, артиста Иван Димов, писателите Васил Павурджиев и Людмил Стоянов и др. Поместени са и статии за снимките в България на европейските суперпродукции „Михаил Строгов“ 1937) и „Порт Артур“ (1937). В поредица от публикации е проследена работата по филма „Страхил Войвода“ (1938, реж. Йосип Новак, по романа на Орлин Василев).

На киното в пресечната точка на различни лайф стайл тематики е посветено списание **„Кино и мода“**, което публикува 13 броя в периода между декември 1938 и март 1939. Най-известното извънстолично списание от този период е шуменското двуседмично илюстровано списание **„Кино, театър и музика“** (1939 – 1940). От април 1939 до ноември 1940 излизат 19 броя с фиксирана цена от 1 лв. и вариращ обем от 2 до 4 страници. По същество списанието представлява рекламен лист за филмите от афиша на местното кино „Одеон“.

Много по-голямо внимание заслужава уникалното ръкописно списание **„Киновести“,** носещо подзаглавие „Орган на шуменските кинолюбители“, списвано, илюстрирано и издавано от легендарния шуменски кинолюбител Ростислав Бакалов, тогава още ученик. Първият му брой излиза през 1929 и в рамките на две години, докато завърши шуменската гимназия, той успява да създаде общо 20 ръкописни броя. Те „излизат“ в по един единствен екземпляр във формат на ученическа тетрадка от 16

PROMINENT FILM CRITICS AND FILM COLUMNISTS WRITING FOR THE BULGARIAN PRESS (1920–1940)

Anastasov, Teodosiy, 1895–1983

Teodosiy Todorov Atanasov was a Bulgarian writer and journalist born in Veliko Tarnovo. He completed his primary education in his hometown and, in 1914, attended high school in Vidin. He then graduated from the Reserve Officers' School. He served in the First World War, and in 1921, he moved to Sofia, where he began working at the Odeon cinema and enrolled at the Free University. He published articles on cinema in magazines such as Kinozvezda, Kinovestnik and Nasheto Kino. In 1924, he delivered a lecture titled 'Cinematography as Art' at the Odeon Cinema in Sofia. He is also the author of numerous articles on the technology and history of cinema, celluloid film, and the screen. His writings are distinguished by their erudition and knowledge of cinema, which significantly exceed the level of specialised publications of the time. As a fiction writer, he is the author of short stories, novellas, and novels with plots drawn from Bulgaria's historical past.

Andreychin, Ivan S. (Erik Svetlooki), 1872–1934

Andreychin was a Bulgarian literary and theatre critic, film theorist, poet, fiction writer, playwright, translator, and educator. He was born in Gabrovo. After graduating with a degree in literature from a French university in 1898, he worked as a high school teacher in Sofia until his retirement in 1927. In 1913, he became the first chairman of the Union of Bulgarian

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

страници, като той е единствен автор, редактор и художник. Всички книжки, са с еднотипен шрифт, заглавки и оформление, съдържат рисувани портрети на артисти и тяхната биография, новини, киноребуси и информация за самите филми, прожектирани през конкретния период в шуменските кина. То е предназначено основно за членовете на местния киноклубителски клуб. Толкова дълго продължилото „издаване“ на списанието говори за голямата отдаденост на неговия създател, но и за силното му желание да се свърже с другите чрез любовта си към киното. Именно това, а не материалната изгода, е и основният двигател за появата и съществуването на българската филмова преса в епохата между двете световни войни.

ПО-ИЗВЕСТНИ КИНОКРИТИЦИ И АВТОРИ, ПИШЕЩИ ЗА КИНО В БЪЛГАРСКИЯ ПЕЧАТ (1920 – 1940)

Анастасов, Теодосий, 1895 – 1983

Теодосий Тодоров Анастасов е български писател и журналист, роден във Велико Търново. Завършва основно образование в родния си град, гимназия – във Видин (1914) и Школата за запасни офицери. Участва в Първата световна война. През 1921 г. се премества в София, постъпва на работа в кинотеатър „Одеон“ и се записва в Свободния университет. Публикува текстове за кино, в изданията ,,Кинозвезда“, ,,Киновестник“, ,,Нашето кино“ и др. През 1924 изнася реферат със заглавие ,,Кинематографията като изкуство“ в кино ,,Одеон“ – София. Анастасов е автор и на още множество подробни статии, засягащи техниката и историята на кинематографа, особеностите на целулоидната лента, екрана и др. Текстовете му се отличават с ерудиция, качество и познания за киното, които значително надвишават нивото на специализираните издания по това време. Има богато творчество като белетрист, автор на разкази повести и романи със сюжети от българското историческо минало.

Андрейчин, Иван Ст. (Ерик Светлооки), 1872 – 1934

Иван Стоянов Андрейчин е български литературен и театрален критик, киноеторетик, поет, белетрист, драматург, преводач и преподавател. Роден е в Габро-

Writers. He also lived in Switzerland from 1915 to 1919. He contributed to numerous publications, including Delo, Den, Misal, Hudozhnik, and Savremennik. In 1909, his analytical essay ‘Cinema’ was published in the newspaper Svobodno Slovo. This essay forecasts the future artistic value of cinema and its influence on society. Petar Kardzhilov emphasises that ‘Cinema’ was published two and a half years before Ricciotto Canudo’s ‘The Birth of the Sixth Art’. The essay later became part of his seminal work, Kniga za teatara. Istoricheski, teoreticheski i kriticheski belezhki (A Book on Theatre: Historical, Theoretical and Critical Notes).

Balabanov, Alexander, 1879–1955

Alexander Mihaylov Balabanov was a Bulgarian literary scholar, translator, and critic, as well as a professor at Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’ for many years. He was born in Štip. After graduating from a classical high school in Sofia in 1898, he studied classical philology in Leipzig in 1904. He founded the ‘Classical Philology’ programme at Sofia University in 1921 and was also popular as a lecturer at other educational institutions. He was one of the founders of the newspapers ‘Bulgaran’ and ‘Razvigor’ and the magazine ‘Hudozhnik’. He contributed actively to the literary and socio-political press with studies, articles, poems, essays, reviews, and translations. Balabanov is one of the most prolific authors of journalistic and literary-critical articles, theatre reviews, commentaries on linguistic issues, scholarly works, and essays on current cultural and social issues. He was also actively involved in public life. He served as president of the Bulgarian PEN Club for many years. He has received numerous national and international awards.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

во. Завършва литература във Франция (1898), после е гимназиален учител в София до пенсионирането си през 1927. Пръв председател на Съюза на българските писатели през 1913. Живее и в Швейцария (1915 – 1919). Сътрудничи на редица издания, сред които „Дело", „Ден", „Мисъл", ,,Художник", ,,Съвременник" и др. През 1909, във в-к ,,Свободно слово" е публикувано неговото аналитично есе „Синема". То съдържа прогноза за бъдещите художествени стойности на киното и неговото влияние върху обществото. Петър Кърджилов акцентира, че „Синема" бива отпечатано две години и половина преди появата на „Раждането на шестото изкуство" на Ричиото Канудо. По-късно есето става част от емблематичния му труд ,,Книга за театра. Исторически, теоретически и критически бележки".

Балабанов, Александър, 1879 – 1955

Александър Михайлов Балабанов е български литературовед, преводач и критик, дългогодишен преподавател в Софийския университет „Свети Климент Охридски", роден в Щип. Завършва класическа гимназия в София (1898) и класическа филология в Лайпциг (1904). Основател е на специалността „Класическа филология" в Софийския университет (1921) и се радва на популярност като преподавател и в други учебни заведения. Сред основателите е на вестниците „Българан" и ,,Развигор" и списание „Художник". Активно сътрудничи на литературния и обществено-политическия печат със студии, статии, стихове, есета, рецензии, преводи. Балабанов е един от най-продуктивните автори на публицистични и литературнокритически статии, театрални рецензии, коментари по езикови въпроси, научни трудове и сказки по актуални културни и обществени въпроси. Развива активна обществена дейност. Дългогодишен председател на българския ПЕН-клуб. Лауреат на множество национални и международни награди.

Бояджиева, Вера Г., 1903 – 1958

Вера Г. Бояджиева е българска писателка, поетеса, критичка и преводачка от немски. Завършва I Софийска девическа гимназия (1921). Учи във Виена и Мюнхен (история на изкуството, 1922 – 1923), прекъсва следването

Boyadzhieva, Vera G., 1903–1958

Vera G. Boyadzhieva was a Bulgarian writer, poet, literary critic, and translator of German literature. She graduated from the First Sofia Girls' High School in 1921. She studied art history in Vienna and Munich (1922–1923), but had to interrupt her studies due to a lack of funds. She was a member of the 'Strelets' Circle (1927), which was associated with the magazine of the same name. She contributed articles and reviews to the newspapers Razvigor, Iztok, and Literaturen Glas, as well as the magazine Hyperion.

Gendov, Vasil, 1891–1970

Vasil Dimitrov Gendov, born in Sliven, was an actor, film and theatre director, and producer. He is best known for creating the first Bulgarian feature film, *Bulgaran e galant* (1914), as well as eleven other films, including *Lyubovta e ludost* (Love is Folly, 1917), *Bay Ganyo* (1922) and the first Bulgarian sound film, *Buntat na robite* (The Slaves' Revolt, 1933). He also served as director of the Sofia Travelling Theatre. He founded the Bulgarian Film Archive in 1948. He was a founding member of the first Union of Film Workers (1934). He was also the author of numerous reviews and articles on films in daily and specialised publications. He wrote the memoir-style historical manuscript Tranliviyat pat na balgarskiya film (The Thorny Path of Bulgarian Film), which was published by the Bulgarian National Film Archive in 2016.

Gendov, Stefan, 1889–1951

Stefan Dimitrov Gendov was a journalist, publisher, and theatre critic. He edited and founded a number of multidisciplinary arts publications, including Komediya (1920–1921), Nova Komediya (1921–1928), Natsionalen Teatar (1929–1943) and Teatar i Kino (1933). As a theatre and film critic and historian, he wrote extensively for many of the most popular periodicals of the interwar period. He was the brother of Vasil Gendov, a director and pioneer of Bulgarian cinema.

Georgiev, Boris

The author of the article 'Patyat na balgarskiya film' (The Path of Bulgarian Film, 1929), introduced by the editor of the magazine

си поради липса на средства. Участва в Кръга „Стрелец“ (1927) около едноименното списание. Сътрудничила със статии и рецензии на в. „Развигор“, в. Изток“, в. „Литературен глас“, сп. „Хиперион“.

Гендов, Васил, 1891 – 1970

Васил Димитров Гендов е актьор, филмов и театрален режисьор и продуцент, роден в Сливен. Създава първия български игрален филм „Българан е галант“ (1914), както и още 11 филма, сред които ,,Любовта е лудост“ (1917), ,,Бай Ганьо“ (1922) и първият български звуков филм ,,Бунтът на робите“ (1933). Бил е директор на Софийския пътуващ театър. Поставя началото на българския филмов архив (1948). Член-основател на първия Съюз на филмовите дейци (1934). Автор на множество рецензии и статии за филми във всекидневния и специализирания печат. Автор е на мемоарния исторически ръкопис „Трънливият път на българския филм“, издаден от Българската национална филмотека през 2016.

Гендов, Стефан, 1889 – 1951

Стефан Димитров Гендов е журналист, издател и театрален критик. Редактор и създател на редица политематични издания в областта на изкуствата, сред които „Комедия“ (1920 – 1921), „Нова Комедия“ (1921 – 1928), „Народен театър“ (1929 – 1943), „Театър и кино“ (1933) и др. В качеството си на театрален и филмов критик и историк е автор на обемно творчество, разпростиращо се върху страниците на много от най-популярните печатни издания в периода между двете световни войни. Брат на режисьора и пионер на българското кино Васил Гендов.

Георгиев, Борис

Автор на статията „Пътят на българския филм“ (1929), представен от редакцията на списание „КиноИзкуство“ като „един наш сътрудник“, най-вероятно е художникът Борис Харалампиев Георгиев (1888 – 1962). Следва изящни изкуства в Санкт Петербург и Мюнхен, общува с Николай Рьорих, Алберт Айнщайн, Джавахарлал Неру, Рабиндранат Тагор и Махатма Ганди. Пътешества по целия свят, в края на 1920-те години пребивава за няколко години в България.

Гимиджийски, Димитър, 1893 – 1966

Димитър Николов Гимиджийски е български адвокат, белетрист, драматург и преводач. Завършава право в Софийския университет през 1919 г. и в периода 1920 – 1948 г. е адвокат в родния си град, където развива широка обществена дейност. Председател на читалището в Троян (1924 – 1944). Сътрудничи на литературния печат – списанията „Българан“, „Възраждане“, „Златорог“, „Изкуство и критика“. През 30-те години на XX век Гимиджийски пише пиесите „Бойка“, „Мъртви брод“ и „Бунтовници“. „Бойка“ е неговото най-известно произведение – претърпява две издания, играе се в различни провинциални и

Kino-Izkustvo as ‘one of our contributors’, is most likely the artist Boris Haralampiev Georgiev (1888–1962). He studied fine arts in Saint Petersburg and Munich and was associated with Nicholas Roerich, Albert Einstein, Jawaharlal Nehru, Rabindranath Tagore, and Mahatma Gandhi. He travelled all over the world and resided in Bulgaria for several years in the late 1920s.

Gimidzhiiski, Dimitar, 1893–1966

Dimitar Nikolov Gimidzhiiski was a Bulgarian lawyer, novelist, playwright, and translator. After graduating from Sofia University with a law degree in 1919, he practised law in his hometown of Troyan from 1920 to 1948, during which time he was actively involved in public life. He served as chairman of the Troyan community centre from 1924 to 1944. He contributed to literary magazines such as ‘Balgaran’, ‘Vazrazhdane’, ‘Zlatorog’ and ‘Izkustvo i Kritika’. In the 1930s, he wrote the plays *Boyka*, *Martvi brod* and *Buntovnitsi*. *Boyka* is his most famous work: it went through two editions, was performed in various provincial and capital theatres, and was adapted for the screen in 1947 by Dimitar Minkov’s ‘Balkan Film’ production company.

Denchev, Stefan

Stefan Denchev is an actor and film journalist who was born in Tryavna. He started his acting career at the National Theatre, the Soldiers’ Theatre of the First Artillery Regiment, and the Svoboden Theatre, among others. He travelled to Paris and Berlin, visiting the major film studios in search of work. It

столични театри, а през 1947 г. е екранизирана от кинофирмата „Балкан филм“ на Димитър Минков.

Денчев, Стефан

Стефан Денчев е актьор и филмов журналист, роден в Трявна. Започва кариерата си като актьор в „Народния театър“, „Войнишкия театър“ на Първи артилерийски полк, в „Свободен театър“ и др. Пътува в Париж и Берлин, където обикаля големите филмови студия в търсене на работа. От там започва да сътрудничи като кореспондент на „Кинопреглед“ (1920 – 1923). През 1921 се завръща в България и започва да издава в София ново „ежеседмично илюстровано списание“ ,,Кино-Свят“ (1921 – 1922). През 1923 става ученик в Театралната школа на „Парамаунт пикчърс“ и асистира в създаването на няколко филма. Година по-късно изпраща първите си кореспонденции от Холивуд, публикувани в ,,Кинозвезда“ (1920 – 1929).

Дудов, Златан, 1903 – 1963

Златан Тодоров Дудов е роден в Цариброд. Завършва Трета мъжка гимназия в София, където Иван Ст. Андрейчин е негов учител и ментор. Емигрира в Берлин в края на 1922, откъдето чрез кореспонденции сътрудничи на софийското списание „Нашето кино“. В Германия част от неговия професионален път са Фриц Ланг, Макс Херман и Бертолд Брехт. По-късно пребивава в Париж и Аскона (Швейцария). Автор е на редица филми, сред които ,,Куле Вампе или На кого принадлежи светът“ (1932), ,,Сапунените мехури“ (1934), ,,Капитанът от Кьолн“ (1957) и др.

Каменова, Анна (Ан. Кам.), 1894 – 1882

Псевдоним на Анна Михайлова Стайнова-Маджарова, писателката и преводачката. Получава образованието си в Англия и Русия, където баща ѝ Михаил Маджаров е посланик. Учи право в Софийския университет (1916). От 1920 е сътрудник на списание „Златорог“. Завежда рубриката „През световния прозорец“ (1924 – 1929) на в. „Свободна реч“. Член на Секретариата на Съюза на

was there that he began contributing as a correspondent for Kinopregled (1920–1923). In 1921, he returned to Bulgaria and started publishing a new weekly illustrated magazine in Sofia called Kino-Svyat (1921–1922). In 1923, he enrolled at the Paramount Pictures Theatre School, assisting in the production of several films. The following year, he sent his first reports from Hollywood, which were published in Kinozvezda.

Dudov, Zlatan, 1903–1963

Zlatan Todorov Dudov was born in Tsaribrod. He graduated from the Third Boys' High School in Sofia, where Ivan St. Andreychin was his teacher. He emigrated to Berlin at the end of 1922, from where he contributed to the Sofia-based magazine Nasheto Kino through correspondence. In Germany, Fritz Lang, Max Hermann, and Bertolt Brecht were part of his professional journey. Later, he lived in Paris and Ascona (Switzerland). He is the author of a number of films, including *Kuhle Wampe, oder Wem gehört die Welt* (Kuhle Wampe, or Who Owns This World, 1932), *Seifenblasen* (Soap Bubbles, 1934), and others.

Kamenova, Anna (Ann. Kam.), 1894–1882

This is the pen name of Anna Mihaylova Staynova-Madzharova, a writer and translator. She was educated in England and Russia, where her father, Mihail Madzharov, served as ambassador. She studied law at Sofia University in 1916. From 1920 onwards, she contributed to the magazine Zlatorog. She edited the Prez Svetovniya Prozorets (Through the Window on the World) column in the Svobodna Rech newspaper from 1924 to 1929. She was a member of the Secretariat of the Union of Bulgarian Writers from 1930. She was also a member of the Bulgarian PEN Club from 1930. During the 1920s and 1930s, she contributed short stories, travelogues, essays, reviews of literary works, theatre productions, and cultural events, as well as creative portraits of artists, actors, and musicians, to the magazines Savremennik and Filosofski pregled, and the newspapers Svobodna Rech, Slovo, and Zhenski Glas. She was also an author of novels and translated 'Uncle Tom's Cabin' (1956) and 'The Wizard of Oz' (1967) from English.

Karabashev, Kiril

He was a literary critic and translator from German and English, and he contributed to newspapers such as Iztok and Literaturni Novini. In the early 1920s, the magazine Kinopregled serialised one of his short stories. Later, the magazine Nasheto Kino published three of his articles.

Karaliychev, Angel, 1902–1972

Angel Ivanov Karaliychev was born in Strazhitsa. He graduated from the Svoboden University of Sofia with a degree in diplomacy in 1928. He began his writing career as a contributor to the magazine Nov Pat. His work was also published in the magazines Bulgaran, Zlatorog and Svetulka, among others. He is the author of over 35 books for adults and children. His works include short stories, travelogues, and original and

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

българските писатели (от 1930). Член на българския ПЕН клуб (от 1930). През 20-те и 30-те години сътрудничи на списанията „Съвременник", „Философски преглед", „Слово", на вестниците „Свободна реч", „Женски глас", в които публикува разкази, пътеписи, есета, рецензии за художествени произведения, театрални постановки, културни събития, творчески портрети на художници, актьори и музиканти. Авторка на романи, превежда от английски „Чичо Томовата колиба" (1956) и „Вълшебникът от Оз" (1967).

Карабашев, Кирил

Литературен критик, преводач от немски и английски, сътрудничил на вестник „Изток", „Литературни новини" и др. Сп. „Кинопреглед" помества в началото на 1920-те негов разказ с продължение. По-късно сп. „Нашето кино" публикува три негови статии.

Каралийчев, Ангел, 1902 – 1972

Ангел Иванов Каралийчев е роден в Стражица. Завършва дипломация в Свободния университет в София (1928). Започва писателската си дейност като сътрудник на сп. „Нов път". Публикува още в сп. „Българан", сп. „Златорог", сп. „Светулка" и др. Автор е на повече от 35 книги за възрастни и деца. Пише разкази, пътеписи, оригинални и авторизирани приказки и легенди от българския и чуждестранния фолклор. Носител е на множество награди. Негови творби са преведени на повече от 60 езика.

Карапетров, Петър, 1900 – 1980

Петър Константинов Карапетров е български издател и писател, автор на исторически разкази и романи, роден в Казанлък. Завършва право и дипломация в Софийския университет (1922). Създава и редактира софийския

adapted fairy tales and legends from Bulgarian and foreign folklore. He has received numerous awards. His works have been translated into over 60 languages.

Karapetrov, Petar, 1900–1980

Petar Konstantinov Karapetrov was a Bulgarian publisher and writer who was born in Kazanlak. He wrote historical stories and novels. He graduated from Sofia University with degrees in law and diplomacy in 1922. He founded and edited the Sofia-based Kinovestnik (1924–1925) and initiated its merger with Kinozvezda (1920–1929). Following this merger in early 1925, he began publishing extensively on issues facing Bulgarian cinema. He also became its longest-serving editor-in-chief. He then served as director of the State Printing House in Sofia from 1929 to 1930. In 1926, he founded the publishing house Drevna Balgaria. He wrote 132 books, including short stories, novellas, and novels such as Poslednite dni na Tarnovo (The Last Days of Tarnovo), Snezhnata tsaritsa (The Snow Queen) and Klokotnitsa.

Karasimeonov, Panteley Mateev (pen name: Puck), 1897–1957

Panteley Mateev Karasimeonov, a film critic and writer, was born in Gorna Oryahovitsa. He studied at the Department of Commerce and Economics at Svoboden University from 1923 to 1927. He edited the magazines Ek (1924) and Nasheto Kino (1924–1936), among others. He also contributed to the newspapers Vecherni Novini and Film i Kritika (1930–1934), among others. He was the author of numerous publications on cinema, focusing on the development of the Bulgarian film industry and the creation of Bulgarian films. He also commented on the censorship commission and other pressing issues in cultural policy. He raised the issue of audience education. He wrote critical reviews, interviews, and summaries of the current film lineup. He founded and directed Nasheto Kino for over a decade, establishing it as the longest-running and arguably

„Киновестник“ (1924 – 1925) и става инициатор на сливането му с ,,Кинозвезда“ (1920 – 1929). След сливането в началото на 1925 той започва усилено да публикува текстове, които анализират проблемите на киното в България. Става и най-дългогодишният му главен редактор. Директор е на Държавната печатница в София (1929 – 1930). През 1926 г. създава издателство „Древна България“. Автор е на 132 книги – разкази, повести, романи, сред които „Последните дни на Търново“, „Снежната царица“, „Клокотница“ и др.

Карасимеонов, Пантелей Матеев (псевдоним, Пук), 1897 – 1957

Пантелей Матеев Карасимеонов е кинокритик и писател, роден в Горна Оряховица. Следвал е в Търговско-стопанския отдел на Свободния университет (1923 – 1927). Бил е редактор на сп. „Ек“ (1924), сп. „Нашето кино“ (1924 – 1936) и др. Публикувал е още във в. „Вечерни новини“, в. ,,Филм и критика“ (1930 – 1934) и др. Автор на много публикации по въпросите на киното, свързани с развитието на българска кинематография и създаването на български филм. Коментира цензурната комисия и други належащи въпроси в културната политика. Повдига въпроса за възпитанието на публиката. Създава критически рецензии, интервюта и обобщения за афиши. Той създава и ръководи ,,Нашето кино“ повече от десетилетие като го превръща в най-дълголетното, а вероятно и най-значимото издание в този период. Основен инициатор за създаването на Дружество на кинолюбителите в България (1924), което включва мрежа от кинолюбителски

the most significant publication of that period. He was a key initiator in establishing the Society of Film Lovers in Bulgaria (1924), which comprised a network of film-loving groups across the country. He was also one of the founders of the Union of Friends of the Film (1926)

Krebs-Rakovski, Sasho (Alexander), A. K.

Alexander Krebs-Rakovski is a publisher, editor, and film critic. He started as a cinema clerk at the ‘Modern Theatre’. His first publications appeared in the newspaper Kinosvyat (1919–1920). In 1920, he founded his own magazine, Kinematografich-eski pregled (Kinopregled) (1920–1923), in Sofia, where he published film reviews and translations of foreign materials. He also played the lead role in Vasil Gendov’s 1922 melodrama *Voenni deistviya v mirno vreme* (Military Actions in Peacetime).

Krastev, Kiril, 1904–1992

Kiril Krastev was a film critic, art historian, and writer born in Yambol. He studied philosophy from 1923 to 1925 and graduated with a degree in natural sciences from Sofia University. He specialised in art history in Paris (1938–1939). He founded and edited the Futurist magazine Crescendo (1922). From 1924 onwards, he contributed to the magazine Nasheto Kino (1924–1936), publishing theoretical and critical articles. His books include Opit za estetika na kinoto (An Attempt at a Cinema Aesthetics, 1929); Kak da razbirame zhivopista (How to Understand Painting, 1947); Spomeni za kulturniya zhivot mezhdu dvete svetovni voini (Memories of Cultural Life Between the Two World Wars, 1988); and others.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

групи в цялата страна. Сред основателите е на Съюза на приятелите на филма (1926).

Кребс-Раковски, Сашо (Александър), А. К.

Александър Кребс-Раковски е издател, редактор и филмов критик. Започва кариерата си като чиновник в кино „Модерен театър". Първите му публикации са във в. „Киносвят" (1919 – 1920). През 1920 в София създава свое списание „Кинематографически преглед [Кинопреглед]" (1920 – 1923), в което публикува филмови рецензии и преводи от чужди материали. Изпълнява главната роля в мелодрамата на Васил Гендов „Военни действия в мирно време" (1922).

Кръстев, Кирил, 1904 – 1992

Кирил Кръстев Кръстев е кинокритик, изкуствовед и писател, роден в Ямбол. Следвал е философия (1923 – 1925) и е завършил естествени науки в СУ. Специализирал е изкуствознание в Париж (1938 – 1939). Създава и редактира футуристкото сп. „Crescendo" (1922). От 1924 е автор в сп. „Нашето кино" (1924 – 1936), където публикува теоретически и критически материали. Сред книгите му са „Опит за естетика на киното" (1929), „Как да разбираме живописта" (1947), „Спомени за културния живот между двете световни войни" (1988) и др.

Маринович, Антон, 1907 – 1976

Антон Иванов Маринович е роден в Русе. Той е един от най-постоянните и продуктивни филмови критици от

Marinovich, Anton, 1907–1976

Anton Ivanov Marinovich was born in Ruse. He was one of the most consistent and prolific film critics of the interwar period. His name is associated with at least three specialised cinema periodicals. The most significant of these was Kino (1927–1936), for which he also served as editor. Marinovich was also a film director, one of the few to work in cinema during the pioneering period and build a career in film under socialism. Between 1945 and 1967, he directed twelve films, including *Utro nad Rodinata* (Morning Over the Homeland, 1951), *Geratsite* (The Gerats, 1958), *Zlatniyat Zab* (The Golden Tooth, 1963) and *Po Trotoara* (On the Sidewalk, 1967).

Mitov, D. B., 1898–1962

Dimitar Borisov Mitov was a Bulgarian literary and theatre critic born in Kazanlak. He graduated with a degree in Slavic philology from Sofia University in 1923. In 1925, he specialised in French and Western European literature in Paris. He published work in magazines such as Razvigor and Literaraturni novini. In 1928, he founded the newspaper Literaraturen glas, which he edited until its final issue in 1944. He also translated fiction from French. From 1948 to 1951 and again from 1954 to 1961, he served as rector of VITIZ (High School for Theatre Art, Sofia).

Mutafov, Chavdar, 1889–1954

Chavdar Petrov Mutafov was a Bulgarian architect, writer, journalist, and art critic, born in Sevlievo. He studied mechanical engineering (1908–1912) and architecture (1923–1925) in

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

периода между двете световни войни. Неговото име се свързва с поне три специализирани периодични печатни издания за кино. Най-значимото от тях е Кино (1927 – 1936), на което е и редактор. Антон Маринович е и филмов режисьор – един от малкото, работили в киното през пионерския период и изградили филмова кариера през социализма. Между 1945 и 1967 създава 12 филма, сред които „Утро над родината“ (1951), „Гераните“ (1958), „Златният зъб“ (1963), „По тротоара“ (1967).

Митов, Д. Б., 1898 – 1962

Димитър Борисов Митов е български литературен и театрален критик, роден в Казанлък. През 1923 завършва славянска филология в Софийския университет. През 1925 специализира френска и западноевропейска литература в Париж. Публикува в сп. „Развигор“, сп. „Литературни новини“ и др. През 1928 създава вестник „Литературен глас“, на който е и редактор до последния му брой през 1944 г. Превежда художествена литература от френски език. В периодите 1948 – 1951 и 1954 – 1961 г. е ректор на ВИТИЗ.

Мутафов, Чавдар, 1889 – 1954

Чавдар Петров Мутафов е български архитект, писател, публицист и художествен критик, роден в Севлиево. Завършва машинно инженерство (1908 – 1912) и архитектура (1923 – 1925) в Мюнхен. В периода (1925 – 1927) е член на литературния кръг „Стрелец“. Автор е

Munich. From 1925 to 1927, he was a member of the literary circle ‘Strelets’. He is the author of the books Marionetki. Impressii. (Marionettes. Impressions, 1920), Dilentatat. Dekorativen roman (Dilettante. A Decorative Novel, 1926), and others. He authored numerous artistic essays, short stories, reviews, fables, and manifestos. He published film criticism in the magazine ‘Nasheto Kino’ (1924–1936) and in multicultural publications. He was a founding member of the Society of Essayists in Bulgaria, a member of the Bulgarian PEN Club, and of the European Writers’ Union. He was among the founders of the Union of Friends of the Film.

Nemirov, Dobri, 1882–1945

Dobri Haralampiev Zarafov was a writer and critic born in Ruse. He worked at the Academy of Sciences and the Ministry of Public Works. He published art history and critical essays in a number of magazines, including Demoktaticheski Pregled, Savremenna Ilyustratsia, Listopad, Libra, and others. He is the author of the books Novi dni (New Days, 1916), Drugiyat (The Other, 1918), 1934 (1989), and others. He is the author of two plays, as well as comedies for children and adults. His novella Bedniyat Luka (Poor Luka, 1923) was adapted for the screen in 1979.

P. Vezh.

He was unidentified by the initials or pseudonyms he used to sign his work. He was a regular contributor to the magazine Nasheto Kino, with over 60 articles published by 1934. His work

на книгите „Марионетки. Импресии“ (1920), „Дилетант. Декоративен роман“ (1926) и др. Автор е на множество художествени есета, разкази, рецензии, сказки и манифести. Публикува филмова критика в сп. ,,Нашето кино“ (1924 – 1936) и в поликултурни издания. Член-учредител е на Дружеството на есеистите в България, член е на българския ПЕН клуб и на Европейския писателски съюз. Сред основателите е на Съюза на приятелите на филма.

Немиров, Добри, 1882 – 1945

Добри Харалампиев Зарафов е писател и критик, роден в Русе. Работил е в Академията на науките и в Министерството на благоустройството. Публикува изкуствоведски и критически материали в редица списания, сред които „Демократически преглед“, „Съвременна илюстрация“, „Листопад“, „Везни“ и др. Автор е на книгите „Нови дни“ (1916), „Другият“ (1918), ,,1934“ (1989), и др. Автор на две драми, на комедии за деца и възрастни. Повестта му „Бедният Лука“ е екранизирана през 1979, а романът му „Дело № 9“ става основа за филма „Горски хора“ (1985).

П. Веж.

Неидентифициран по инициалите или псевдонима, с който се подписва. Постоянен сътрудник на списание ,,Нашето кино“ от 1925 година с над 60 материала на неговите страници до 1934. Неговото творчество е добър пример за широкоспектърна ранна българска филмова критика и журналистика. Пише аналитични рецензии, очерци и

is a fine example of the early days of Bulgarian film criticism and journalism. He wrote analytical reviews and essays, summarised the film repertoire, created excellent portraits of film stars, published guides on screenwriting supported by examples, commented on developments in world cinema, explained the technology of sound and talking films, and conducted interviews. He also wrote poetry and translated works. He also published in the newspaper Film i Kritika (1930–1934).

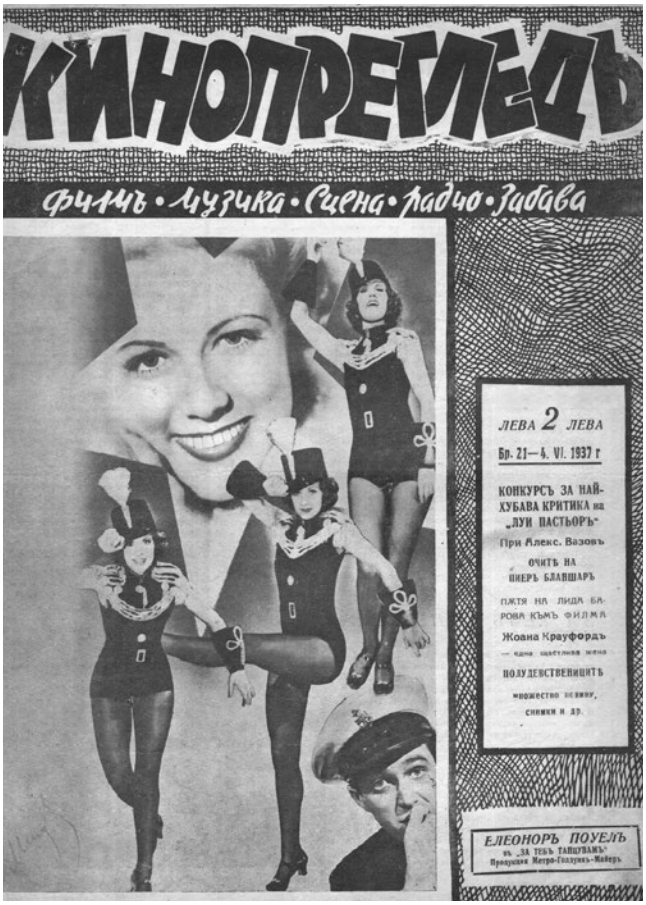
Pavurdjiev, Vasil, 1897–1948

Vasil Dimitrov Pavurdzhiev was a Bulgarian writer, poet, prose writer, journalist, and politician. He was born in Tsaribrod. After graduating from high school in Plovdiv, he joined the Bulgarian Agrarian National Union (BZNS) in 1922 and studied law at Sofia University. In 1925, he became editor-in-chief of the magazine Kinozvezda (1920–1929) and later contributed to the magazine Ilyustrovano Kino (Svetoven Ekran) (1937–1939). He also published work in the newspaper Zarya, the magazine Bulgaran, and the newspaper Pladne, among others. He translated from Russian.

Popova-Mutafova, Fani, 1902–1977

Stefanka (Fani) Dobreva Popova was a critic and writer who was born in Sevlievo. Although she was accepted to study philosophy at Sofia University, she left with her husband, Chavdar Mutafov, for Germany. There, she studied piano at the Munich Conservatory from 1922 to 1925 and attended art history lectures. In 1925, the family returned to Bulgaria. From 1925

обобщения за филмовата програма; създава отлични портрети на филмови звезди; публикува упътвания за писане на сценарии, подплатени с примери; коментира случващото се с киното по света; изяснява технологията на звуковите и говорящите филми; провежда интервюта; и всичко това се допълва от поезия и превод. Публикува също във в. ,,Филм и критика" (1930 – 1934).

Павурджиев, Васил, 1897 – 1948

Васил Димитров Павурджиев е български писател и преводач, поет, прозаик, журналист, политик. Роден е в Цариброд. Завършва гимназия в Пловдив, а от 1922 става член на БЗНС и следва право в Софийски университет. През 1925 е главен редактор на сп. ,,Кинозвезда" (1920 – 1929), а по-късно е сред авторите на сп. ,,Илюстровано кино (Световен екран)" (1937 – 1939). Публикува още във в. ,,Заря". сп. ,,Българан", в. „Пладне" и др. Превежда от руски език.

Попова-Мутафова, Фани, 1902 – 1977

Стефанка (Фани) Добрева Попова е критик и писател, родена в Севлиево. Приета е да следва философия в Софийския университет, но заминава със съпруга си Чавдар Мутафов за Германия, където учи пиано в Мюнхенската консерватория (1922 – 1925) и слуша лекции по история на изкуството. През 1925 г. семейството се завръща в България. В периода 1925 – 1927 г. е член на

to 1927, she was a member of the literary circle 'Strelets'. She began publishing in 1924. Her film criticism in the magazine Nasheto Kino (1924–1936), in which she published translations and reviews, was particularly notable. She joined the PEN Club in Bulgaria in 1932. She wrote historical novels, short stories, and novellas. By 1944, she had published more than 35 books and was the most popular writer in Bulgaria.

Rainov, Nikolay, 1889–1954

Nikolay Ivanov Rainov was a writer, artist, and academician born in the village of Kesarevo near Tarnovo. He graduated from the Theological Seminary in Sofia in 1908. He went on to study philosophy at Sofia University in 1911. His works include poetry, fiction, cultural studies and articles on art and literature. He was the editor-in-chief of the magazines Zenitsa and Orpheus and the newspapers Kambanar and Ankhira. His work was also published in magazines such as Vezni and Kinozvezda. He was the author of many books spanning different genres. He was a professor of art history at the Academy of Arts in Sofia from 1927 to 1950.

Sagaev, Konstantin, 1889–1963

Konstantin Dimitrov Stamov was a writer, playwright, and journalist born in the village of Parvenets (then known as Ferdinandovo) in the Plovdiv Province. He studied law in Sofia, Belgrade and Vienna. He served as editor-in-chief of several publications, including the newspapers Tribuna (1913–1914)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

литературния кръг „Стрелец“. Публикува в печата от 1924. Особено ярки са кинокритическите ѝ изяви в сп. ,,Нашето кино“ (1924 – 1936), на чиито страници публикува преводи и рецензии. Член на ПЕН клуба в България от 1932. Автор е на исторически романи, разкази и повести, сред които най-известна е тетралогията „Асеновци“ („Солунският чудотворец“ /1929/, „Дъщерята на Калояна“ /1936/, „Йоан Асен“ /1938/39/, „Последният Асеновец / Боянският майстор“ /1939/) Със своите повече от 35 книги, издадени до 1944 г., тя е най-популярната писателка в България.

Райнов, Николай, 1889 – 1954

Николай Иванов Райнов е писател, художник, академик, роден в село Кесарево край Търново. Завършва Духовната семинария в София (1908). Следва философия в Софийския университет (1911). Пише поезия, белетристика, културологични произведения, статии за изкуството и литературата. Главен редактор е на списанията „Зеница“ и „Орфей“, вестниците „Камбанар“ и „Анхира“. Публикува в сп. „Везни“, сп. ,,Кинозвезда“ и др. Автор е на книгите „Богомилски легенди“ (1912), „Между пустинята и живота“ (1919,) на 30 сборника с приказки от цял свят (1930 – 1934); 9 тома „Вечното в нашата литература“ (1941) и „История на пластичните изкуства“ (в 2 тома, 1943 – 1945). Професор по история на изкуството в Художествената академия в София (1927 – 1950).

and Teatar (1923–1924) and the magazine Vreme (1928). He was the founder and director of the first Bulgarian Drama School (1921–1936). He was also director of the National Theatre and National Opera in Sofia from 1931 to 1933. He contributed short stories, skits for children and adolescents, articles, and reviews on cultural and social issues to a number of publications. He wrote about cinema for the magazines Our Cinema (1924–1936) and Film (1930). He wrote the screenplay for the 1920 film Lilyana, based on his poem of the same name, which was directed by Dimitar Panchev. He was also the author of studies and handbooks on theatrical art.

Skitnik, Sirak, 1883–1943

Panayot Todorov Hristov was a painter, poet, and critic born in Sliven. After graduating from the Theological School in Sofia (1898–1902), he went on to study painting at L. Bakst's school in St. Petersburg, Russia (1908–1912). In 1919, he founded the 'Rodno izkustvo' (Native Art) movement with Nikolay Rainov and Ivan Milev. From 1923 to 1924, he worked as a playwright and artistic secretary at the National Theatre. He was the director and chief executive of Radio Sofia from 1935 to 1943. He contributed to the magazines Hudozhnik, Savremennik, Libra, Hyperion, Zlatorog, Hudožestvena kultura and Ilyustrovano kino (Svetoven ekran) (1937–1939), among others. He was a regular contributor to the 'Izkustvo i Publika' column in the 'Slovo' newspaper. He also published articles on cinema and the current repertoire. He was a member of the Union of Bulgarian Artists and its first chairman in 1931.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

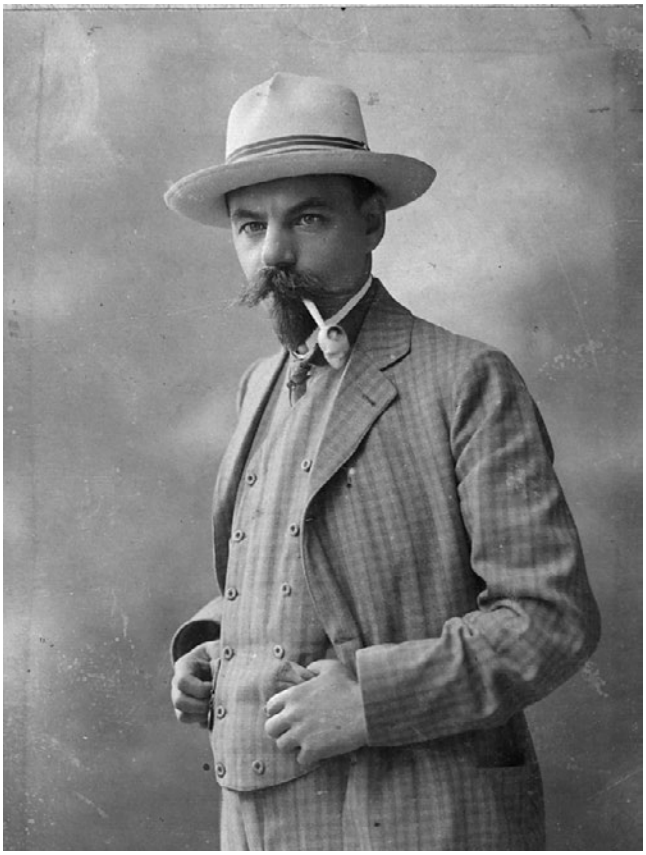
Сагаев, Константин, 1889 – 1963

Константин Димитров Стаматов е писател, драматург и публицист, роден в село Първенец (тогава Фердинандово), Пловдивско. Следва право в София, Белград и Виена. Главен редактор е на редица издания, сред които в. „Трибуна“ (1913 – 1914) в. „Театър“ (1923 – 1924), сп. „Време“ (1928) и др. Основател и директор на първата у нас Българска драматическа школа (1921 – 1936). Директор на Народния театър и Народната опера в София (1931 – 1933). Сътрудничи на редица издания с разкази, сценки за деца и юноши, статии и рецензии по културни и обществени въпроси. За кино пише в сп. ,,Нашето кино“ (1924 – 1936) и сп. ,,Филм“ (1930). По поемата си „Лиляна“ пише и сценария за едноименния филм от 1920 с реж. Димитър Панчев. Автор на студии и ръководства

Slonimskaya, Yulia, 1887–1957

Yulia Leonidovna Sazonova-Slonimskaya was a theatre scholar, literary critic, director, poet and publicist who was born in Saint Petersburg and died in Neuilly-sur-Seine, near Paris. She was associated with key figures in early 20th-century Russian artistic life, including A. Blok, N. Gumilev, S. Makovsky, V. Meyerhold and N. Evreinov. She was a close friend of Anna Akhmatova. She organised the first puppet theatre in Saint Petersburg. She left Russia in 1920, travelling from Sevastopol to Constantinople, and lived in Bulgaria from 1921 to 1923. From 1924 onwards, she lived in France, where she continued her work with the puppet theatre. She was a member of the Paris Union of Russian Writers and Journalists. She contributed to émigré publications in Paris, including Zveno, Sovremennye Zapiski, and Chisla.

за театрално изкуство. Сред книгите му са „Стихове“ (1916), „Вихри. Драматически скици“ (1923), „Елементи на драматическото изкуство“ (1927) и др.

Скитник, Сирак, 1883 – 1943

Панайот Тодоров Христов е художник, поет и критик, роден в Сливен. Завършил е Богословското училище в София (1898 – 1902), след това е учил живопис в школата на Л. Бакст в Петербург, Русия (1908 – 1912). През 1919 г. заедно с Николай Райнов и Иван Милев създават движението „Родно изкуство“. През 1923 – 1924 г. е драматург и артистичен секретар на Народния театър. Бил е началник и главен ръководител на Радио София (1935 – 1943). Сътрудничил е на сп. „Художник“, „Съвременник“, „Везни“, „Хиперион“, „Златорог“, „Художествена култура“ , „Илюстровано кино (Световен екран)“ (1937 – 1939) и др. Постоянен автор на рубрика „Изкуство и публика“ във в. „Слово“. Публикува и статии по въпросите на киното и текущия репертоар. Член на СБХ и пръв негов председател (1931).

Слонимска, Юлия, 1887 – 1957

Юлия Леонидовна Сазо́нова-Слонимская, театроведка, литиературна и театрална критичка, режисьорка, поетеса, публицистка, родена в Санкт Петербург, починала в Ньойи на Сена, близо до Париж. Общувала е с ключови фигури на руския художествен живот в началото на XX век като А. Блок, Н. Гумильов, С. Маковски, Вс. Мейер-

Stefkov, Vasil, 1891–1972

Vasil Atanasov Stefkov, born in Karnobat, was a journalist, translator, and critic. He studied literature at Sofia University and the Sorbonne in Paris. While in France, he sent numerous reports to Bulgarian theatre and film publications, as well as to the daily press. He founded and edited the weekly theatre, music, literature, and criticism magazine Komedia (1920–1921) together with Stefan Gendov, and later founded the newspaper Svobodna Misal with Ivan Andreychin. He also contributed to the magazine Nasheto Kino (1924–1936) and the newspapers Zarya, Utro and others. In 1925, he settled permanently in Paris, and in 1928 he was accepted as a full member of the Paris Professional Society of the Cinematographic Press. He wrote articles for Komedia, La Volonté and Paris Film. He translated a number of novels, novellas and poetry collections.

Stoychev, P. K., 1879–1945

Petar Konstantinov Stoychev was a theatre and film actor and director. He graduated from the Imperial Theatre School in Saint Petersburg in 1903. He founded and served as artistic director of the ‘Svoboden Theatre’. He also served as director of the Sofia theatres Salza i Smyah (1923–1924) and P. K. Stoychev (1930–1934). His other directing roles included the Ruse Theatre (1925–1926, 1935–1936), the National Theatre (1927–1929), the Plovdiv Theatre (1937–1939, 1941–1943) and the Sofia National Opera (1926–1927). He wrote numerous plays for children and adolescents, and he laid the foundations for the National Youth Theatre. He also directed the films

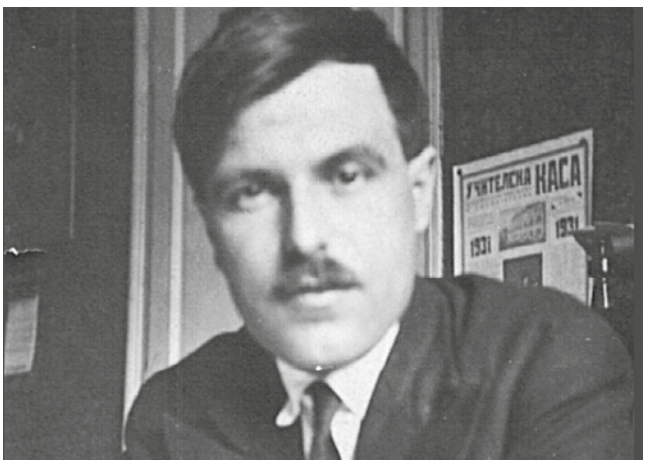
Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

холд, Н. Евреинов. Близка приятелка на Ана Ахматова. Организира първия театър на марионетките в Санкт Петербург. Напуска Русия през 1920 от Севастопол за Константинопол и пребивава от 1921 до 1923 в България. От 1924 се установява във Франция, където продължава дейността на ръководения от нея театър на марионетките. Член на парижкия Съюз на руските писатели и журналисти. Сътрудничи на емигрантските издания в Париж „Звено“, „Современные записки“, „Числа“.

Стефков, Васил, 1891 – 1972

Васил Атанасов Стефков е журналист, преводач и критик, роден в Карнобат. Следва литература в Софийския университет и Сорбоната в Париж. От Франция изпраща редица кореспонденции за българските театрални и филмови издания и ежедневната преса. Заедно със Стефан Гендов създава и редактира седмичното списание за театър, музика, литература и критика „Комедия“ (1920 – 1921), а по късно с Иван Андрейчин – в. ,,Свободна мисъл“. Сътрудничи и на сп. ,,Нашето кино“ (1924 – 1936), вестниците ,,Заря“, ,,Утро“ и др. През 1925 се установява трайно в Париж, където през 1928 е приет за редовен член на Парижкото професионално дружество на кинематографичната преса. Там публикува в ,,Комедия“, ,,Ла

Zemya (Earth, 1930) and Pessenta na Balkana (The Song of the Balkans, 1934).

Uvaliev, Peter, 1915–1998

Peter Hristov Uvaliev (Pierre Rouve) was born in Sofia. He was a screenwriter, director, writer, and art historian. He was one of the pioneers of Bulgarian radio. He served in diplomatic posts in Italy and the United Kingdom. In the 1930s, he made a name for himself as a film critic in various print publications. He contributed articles and reviews on literary, theatrical, and film topics to Zlatorog, Balkan, Teatar, Izkustvo i Kritika, Svoboden narod, La parole Bulgare, Slovo, Mir, Dnes, and others. He was part of the team led by Sirak Skitnik, which in 1936 produced the first broadcasts on Radio Sofia (Bulgarian National Radio). He wrote song lyrics in collaboration with composer Yosif Tsankov. He staged plays in Sofia theatres. In 1948, he emigrated to London, where he worked at Radio London and the BBC, producing over 4,500 programs in Bulgarian on cultural topics. He made his film debut as second director on Innocents in Paris (1953). He collaborated with prominent playwrights and filmmakers, including Marcel Pagnol, George Bernard Shaw, Anthony Asquith, Michelangelo Antonioni, and Tonino Guerra.

Fol, Nikolay, 1898–1969

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

волонте“ и ,,Пари филм“. Превежда редица романи, повести и стихосбирки.

Стойчев, П. К., 1879 – 1945

Петър Константинов Стойчев е театрален и филмов актьор и режисьор. През 1903 завършва Императорската театрална школа в Санкт Петербург. Основател и художествен ръководител е на ,,Свободен театър“. Ръководител е и на софийските театри „Смях и сълзи“ (1923 – 1924) и „П. К. Стойчев“ (1930 – 1934). Директор на Русенския театър (1925 – 1926, 1935 – 1936), на Народния театър (1927 – 1929), на Пловдивския театър (1937 – 1939, 1941 – 1943) и на Софийската народна опера (1926 – 1927). Автор е на много представления за деца и юноши и полага основите на Народния театър за младежта. Режисьор е на филмите „Земя“ (1930) и „Песента на Балкана“ (1934).

Увалиев, Петър, 1915 – 1998

Петър Христов Увалиев ((Pierre Rouve) е роден в София. Той е сценарист, режисьор, писател и изкуствовед. Един от пионерите на българското радио. Бил е на дипломатическа работа в Италия и Великобритания. През

Nikolay Todorov Fol was a writer, playwright, director, cultural figure, and public figure, as well as an editor of periodicals and a translator, born in Berkovitsa. He studied directing and playwriting at the Lessing College in Berlin. Together with Hristo Smirnenski, co-edited the newspaper Maskarad. He contributed to the newspapers Literaturen Glas, Razvigor, Literaturni Novini, Shturets, and others. He was an editor for the newspaper Balgaran, the magazine Horo, and others. In 1932, he founded the first children's theatre school in Bulgaria. He was the author of many plays and books, including 'Prints Wei Haiwei', 'Cherveniyat Fener', 'Narod i Despot', and others.

1930-те се изявява като кинокритик на страниците на различни печатни издания. Сътрудничи със статии и отзиви по литературни, театрални и филмови теми в „Златорогъ“, „Балкан“, „Театър“, „Изкуство и критика“, „Свободен народ“, „La parole Bulgare“, „Слово“, „Мир“, „Днес“ и др. Участва в екипа, ръководен от Сирак Скитник, който през 1936 г. осъществява първите предавания по Радио София (Българско национално радио). Пише текстове за песни в сътрудничество с композитора Йосиф Цанков. Поставя пиеси в софийски театри. През 1948 емигрира в Лондон, където работи в Радио Лондон, Би Би Си и създава над 4500 емисии на културни теми на български език. Дебютира в киното като втори режисьор на „Невинни в Париж“ (Innocents in Paris, 1953). Работи съвместно с изтъкнати драматурзи и кинотворци като Марсел Паньол, Джордж Бърнард Шоу, Антъни Аскуит, Микеланджело Антониони и Тонино Гуера.

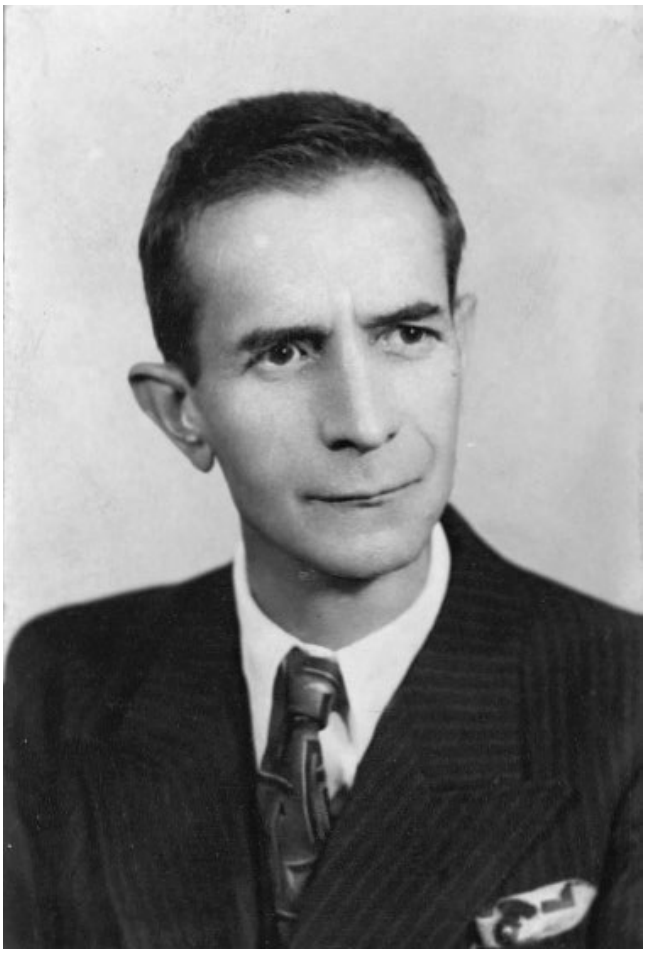
Фол, Николай, 1898 – 1969

Николай Тодоров Фол е писател, драматург, режисьор, културен деец и общественик, редактор на периодични издания и преводач, роден в Берковица. Следва режисура и драматургия висшето училище „Лесинг“ в Берлин. Заедно с Христо Смирненски издава в. „Маскарад“. Сътрудничи на в. „Литературен глас“, „Развигор“, „Литературни новини“, „Щурец“ и др. Редактор е на в. „Българан“, сп. „Хоро“ и др. През 1932 г. създава първата детска театрална школа в България. Автор е на много пиеси и книги, сред които „Принц Вей Хайвей“, „Червеният фенер“, „Народ и деспот“ и др.

Библиография:

Росен Спасов. Периодични печатни издания за кино в България за последните сто години. Хронология и типология, докторска дисертация (23.05. 2017).

Росен Спасов (съставител), **Александър Донев** (редактор). Властта на киното. Антология на българската филмова мисъл между двете световни войни, Институт за изследване на изкуството – Българска Академия на науките, 2025.

References:

Rosen Spasov. Periodichni pechatni izdaniya za kino v Balgariya za poslednite sto godini. Hronologiya i tipologiya [Periodicals on Cinema in Bulgaria over the Last Hundred Years: A Chronology and Typology, doctoral dissertation] (23.05. 2017)

Rosen Spasov, Alexander Donev (editors). Vlastta na kinoto. Antologiya na balgarskata filmova missal mezhdu dvete svetovni voyni [The Power of Cinema: An Anthology of Bulgarian Film Thought Between the Two World Wars], Institut za izsledvane na izkustvata, Balgarska akademiya na naukite, 2025.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба. Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ПОЕТИ – ПОЧИТАТЕЛИ НА КИНОТО
POETS – FILM ENTHUSIASTS

Гео Милев (1985 – !925)

В пощенска картичка, изпратена от Берлин с дата 1 август 1918, Гео Милев уведомява баща си Мильо Касабов в Стара Загора за текущите си дела и здравословно състояние. Споменава също, че предходният ден е преминал през нова, малка хирургическа намеса – довършителни интервенции по окото. В края на съобщението Гео Милев добавя и един на пръв поглед страничен детайл: *„Превеждам тука филми (кинематограф) да изкарам пари за книги. Много здраве на всички, Георги“*.

Какви точно филми е превеждал, от какъв език и за кого – това са интригуващи неизвестни, на които засега архивите не дават отговор. В пощенската карта до баща му първото, което прави впечатление, е уточнението „(кинематограф)“. Това почти сигурно не е случайно. Писателят вероятно се чувства несигурен дали баща му в Стара Загора ще разбере веднага какво означава *„превеждам филми“* – тоест превод на междукадрови надписи. Думата филм все още не е напълно утвърдена в българската употреба, а „кинематограф“, което се разбира като „движещи се картини“ и тяхното представяне, е като че ли по-разпознаваемото обозначение за самото явление. Така, в по-ранен архивен запис от 21 май 1916 г., става ясно, че на курсантите от Школата за запасни подофицери в Княжево, където е Гео Милев, е разрешено да излизат в гарнизонен отпуск и да посещават *„и кинематографа при дневни представления и то само в партера“*. Други по ранни, макар и оскъдни, данни от биографията на семейство Касабови ясно показват, че новото екранно зрелище е част културните им практики.

Докато се лекува в Берлин, Гео Милев е заедно с бъдещата си съпруга - актрисата Мила Керанова. При първа възможност двамата посещават активно театрални постановки, изложби, концерти, книжарници, музеи, кинопрожекции. *„Берлин зовеше с хилядите си примамки във всички изкуства – жизнена цел за Гео...“*. На връщане към България през 1919 Мила споделя, че навсякъде, където спират – Виена, Будапеща, *„не пропущахме изложби, кина, разговори за литература, живопис, театър“*. Тези свиде-

Geo Milev (1885–1925)

In a postcard dated 1 August 1918, sent from Berlin, Geo Milev informs his father, Milyo Kasabov in Stara Zagora, of his current affairs and state of health. He also mentions that he had undergone a minor follow-up surgical procedure on his eye the previous day. At the end of the message, Geo Milev adds what seems, at first glance, to be an incidental detail: 'I'm translating films here to earn money for books. Best wishes to all, Georgi.'

The films he translated, the languages he worked in and the people he worked for remain intriguing unknowns that the archives have yet to answer. The first thing that stands out in

телства показват не само широтата на културните интереси на Милев, но и изграждането на един устойчив навик да следи внимателно новите художествени прояви на епохата, включително и екрана. В този смисъл можем да предположим, че киното присъства в неговия берлински опит не като случайно развлечение, а като част от динамичната модерна визуална среда, която той наблюдава и възприема с характерното за него любопитство към новите форми на изкуството. Мила подчертава, че в немската столица двойката е изключително близка с актьора Борис Михайлов, който играе в театъра на Макс Райнхард. През 1918 той най-вероятно вече се снима в немското кино, защото през 1919 излизат на екран първите творби с негово участие. Не е изключено именно Михайлов да е помогнал на Гео Милев да започне да превежда филми на хонорар, но все още липсват доказателства за това.

Все пак можем да очертаем **две хипотези**.

Първата е че, Гео Милев превежда от немски, френски или италиански филми за български разпространител. Но това изглежда по-малко вероятно включително и от логистична гледна точка. По същото време кинобизнесът в България е силно е засегнат от Първата световна войни и едва ли през 1918 някой от България би могъл да му плати хонорар. Реално 1921 е първата „нормална“ година в киноживота на София (а и на България), както отбелязва Петър Кърджилов.

По-вероятно звучи ***втората версията*** – Гео Милев да е превеждал за немски разпространители. Но от какви езици?

Много е важно да уточним, че в условията на Първата световна война в Германия са забранени филмите на всички страни, с които тя воюва. Това на практика въвежда ембарго върху френските, британските, италианските, американските и руските филми. Единственото изключение от тази рестриктивна политика по отношение на чуждестранния внос се прави за неутралните скандинавски страни и Австро-Унгария. Техните филми продължават да циркулират, макар и в ограничени мащаби, на германския пазар. Сред тях преобладават продукции на датската компания *Nordisk Films Kompagni* и нейното германско дъщерно дружество *Nordische Films Co*. По този начин

the postcard to his father is the clarification ‘(kinematograf)’. This is almost certainly no accident. The writer probably felt unsure whether his father in Stara Zagora would immediately understand the meaning of ‘translating films’, i.e. translating intertitles. The word ‘film’ had not yet become widely used in Bulgaria, whereas ‘kinematograph’, which refers to both ‘moving pictures’, and their presentation, seems to have been the more recognisable term for the phenomenon itself. An earlier archival record, dated 21 May 1916, makes it clear that cadets at the School for Reserve Non-Commissioned Officers in Knyazhevo, where Geo Milev was stationed, were permitted to take garrison leave and attend ‘the kinematograf’ during daytime screenings, but only in the stalls. Other, albeit sparse, earlier data from the Kasabov family’s biography clearly indicate that the new cinematic spectacle was part of their cultural practices.

While undergoing treatment in Berlin, Geo Milev was accompanied by his future wife, the actress Mila Keranova. The two of them actively attended theatre performances, exhibitions, concerts, bookshops, museums, and film screenings at every opportunity. ‘Berlin beckoned with its myriad attractions across all the arts – a life’s purpose for Geo...’ Upon returning to Bulgaria in 1919, Mila recounted that wherever they stopped – be it Vienna or Budapest – they never missed exhibitions, movies, or discussions about literature, painting, and theatre. These accounts reveal the breadth of Milev’s cultural interests and his consistent habit of closely following new artistic expressions of the era, including those on screen. In this sense, we can assume that cinema was present in his Berlin experience not as a casual form of entertainment, but as part of the dynamic, modern visual environment that he observed and absorbed with his characteristic curiosity towards new forms of art. Mila points out that, in the German capital, the couple were close friends with the actor Boris Michailow, who performed at Max Reinhardt’s theatre. By 1918, he was most likely appearing in German films, as the first films featuring him were released in 1919. It is possible that Michailow helped Geo Milev start translating films for a fee, but there is still no evidence to support this.

However, we can outline two hypotheses.

The first is that Geo Milev translated films from German, French or Italian for a Bulgarian distributor. But this seems less likely, both practically and logistically. Moreover, the Bulgarian film industry was severely affected by the First World War, so it is unlikely that anyone could have paid him a fee in 1918. In reality, 1921 was the first ‘normal’ year in the cinematic life of Sofia (and Bulgaria), as Petar Kardzhilov notes.

The second, more likely version is that Geo Milev translated for German distributors. But from which languages?

It is important to note that Germany banned films from all countries with which it was at war during World War I. This effectively imposed an embargo on French, British, Italian, American and Russian films. The only countries exempted from this restrictive policy on imports were the neutral Scandinavian countries and Austria-Hungary. Their films continued to circulate, albeit on a

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

скандинавското кино запазва присъствие в германската кинематографична мрежа дори в условията на военна изолация. В този контекст не е изключено и дейността на Гео Милев като преводач на филми в Берлин през 1918 г. да е била свързана именно със скандинавски продукции.

Известно е също така, че през 1918 той работи върху текстове на Ибсен и Стриндберг. Основно ги превежда от немски, но не е изключено да е сверявал с оригиналите на норвежки и шведски. Самият Милев е полиглот и едва ли би имал сериозни затруднения в бързия превод на неособено сложните междукадрови надписи по това време. Според Елена Фурнаджиева като цяло в литературната си дейност той е превел 640 произведения от 9 езика и 244 автора. Владимир Свинтила потвърждава: „Гео Милев отдава на поетическия превод почти същото внимание, което отделя на собствената си поезия. Следва още да се прибави, че неговият диапазон на преводач е най-широк в епохата, а така също сериозната му езикова подготовка, с която той превишава всички свои съвременници. Поетът борави свободно с четири езика: немски, английски, френски и руски. При това има не просто езикови познания, а познава в детайли и в тънкости съответните литератури“.

Освен това важно е да се знае как са изглеждали тогавашните междукадрови надписи. За създаването им нерядко са ангажирани поети и писатели, които или сами създават текстовете на тези надписи, или ги адаптират според жанра, патоса или стилистиката на конкретния филм. Има редица примери за големи писатели, които са наемани специално за тази цел. Сред най-известните са Габриеле Д'Анунцио, който е автор на междукадровите надписи за „Кабирия“ (1914), и Герхард Хауптман – за адаптацията на „Фауст“ (1926) на Ф. В. Мурнау.

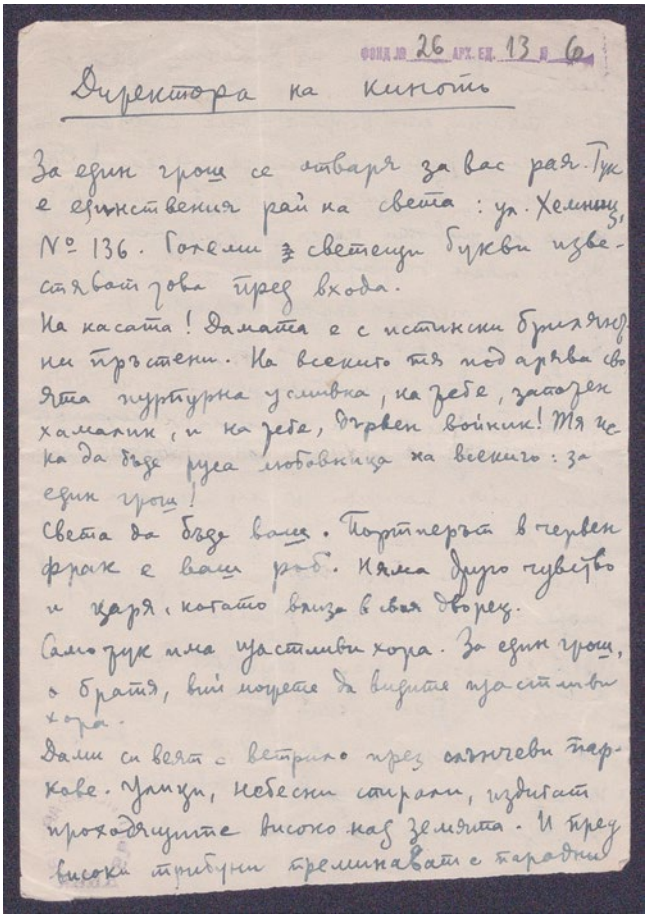
Доказателство за активния интерес на Гео Милев към киното е и свидетелството на различни личности в годи-

limited scale, in Germany. Among these, productions by the Danish company Nordisk Films Kompagni and its German subsidiary Nordische Films Co. predominated. Thus, Scandinavian cinema maintained a presence in the German film network, even during wartime isolation. Given this context, it is possible that Geo Milev's work as a film translator in Berlin in 1918 was specifically related to Scandinavian productions.

It is also known that, in 1918, he worked on texts by Ibsen and Strindberg. While he primarily translated them from German, it is possible that he also cross-referenced them with the original Norwegian and Swedish texts. Milev himself was a polyglot and would hardly have had any difficulty quickly translating the relatively simple intertitles of that time. According to Elena Furnadzhieva, throughout his literary career, he translated 640 works by 244 authors from nine languages. Vladimir Svintila confirms this: 'Geo Milev devoted almost as much attention to poetic translation as he did to his own poetry.' It should also be noted that his range as a translator was the broadest of his era and that his linguistic training surpassed that of all his contemporaries. The poet was fluent in four languages: German, English, French and Russian. Moreover, he possesses not merely linguistic knowledge, but a detailed and nuanced understanding of the respective literatures.'

It is also important to understand the nature of intertitle captions from that era. Poets and writers were often commissioned to create these captions, either writing the text themselves or adapting it to suit the genre, tone, or style of the film in question. There are numerous examples of prominent writers who were hired specifically for this purpose. The most famous include Gabriele D'Annunzio, who wrote the intertitles for *Cabiria* (1914), and Gerhard Hauptmann, who wrote the intertitles for F. W. Murnau's *Faust* (1926).

Further evidence of Geo Milev's keen interest in cinema comes from accounts by various individuals in the years following the

Директора на киното

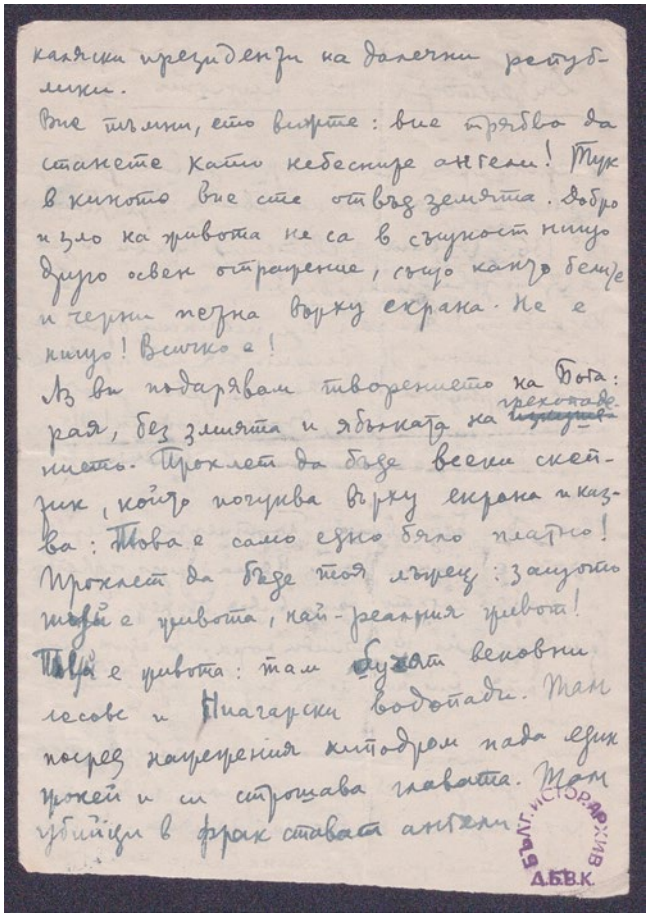
За един грош се отварят за вас раят. Тук е единственият рай на света: ул. Хелиниц, № 136. Големи 3 светещи букви известяват това пред входа.

На касата! Дамата е с истински брилянтени пръстени. На всекиго тя подарява своята курортна усмивка, на тебе, затворен хамалин, и на тебе, дървен войник! Тя не ка да бъде руса любовница на всекиго: за един грош!

Светът да бъде ваш. Портиерът в червен фрак е ваш роб. Имам дуго чувство и вдигам, когато влизам в своя дворец.

Само тук има щастливи хора. За един грош, о братия, вий можете да видите щастливи хора.

Дами си вият с ветрило през слънчеви тържове. Умрли, небесни сатрапи, издигат проходящите високо над земята. И пред високи трибуни трепкават с тародни

каляски президенти на далечни републики.

Вие тъмни, сто вирте: вие трябва да станете като небесните ангели! Тук в киното вие сте отвъд земята. Добро и зло на живота не са в съпоставяне дуго освен отвратение, сиво като бетон и черни петна върху екрана. Не е живо! Всичко е!

Аз ви подарявам творението на Бога: рая, без змията и ябълката на грехопадението. Проклет да бъде всеки скептик, който почука върху екрана и каже: това е само едно бяло платно! Проклет да бъде твоят лъжец: защото твой е живота, най-реалния живот!

Това е живота: там бушуват вековни лесове и Ниагарски водопади. Там посред напечения хиподрум пада един уморен и от строшава главата. Там убийци в фрак стават ангели.

БЪЛГ. ИСТОРИЧЕСКИ Д.Б.В.К.

ните след Първата световна война, че е бил например режисьор на филма „Лиляна“ (1921). Без съмнение той е считан за експерт в тази област, след като е поканен от списание „Нашето кино“ (бр. 35, 18. 02. 1925) да заяви своето мнение за бъдещето на българското филмопроизводство. При всички случаи най-категорично доказателство е представеното тук негово стихотворение в проза „Директора на киното“, написано най-вероятно по време на неговия престой в Германия през 1918/1919 и съставено от образи, характерни за тамошните кина.

Използвана литература

Владимир Свинтила. Гео Милев като преводач – В: списание Панорама, кн. 4., 1981.

Елена Фурнаджиева (съст.). Гео Милев (1895 – 1925). Летопис на неговия живот и творчество. Пловдив, Макрос, 2005.

Петър Кърджилов. От Луна АД до кинопросветата по селата. Индустриално и институционално в българското кино между двете световни войни, София, Институт за изследвания на изкуствата – Българска академия на науките, 2025.

Георги Янев (съставител). Спомен на Мила Гео Милева, – В: Гео Милев в спомените на съвременниците си, София, издателство Захарий Стоянов, 2009, с. 235 – 262.

First World War. For example, they stated that he directed the Bulgarian film Lilyana (1921). He was undoubtedly considered an expert in this field, having been invited by the magazine Nasheto Kino (No. 35, 18 February 1925) to share his views on the future of Bulgarian film production. The most definitive proof, however, is his prose poem 'The Cinema Director', presented here, which was most likely written during his time in Germany from 1918 to 1919 and composed of images characteristic of the cinemas there.

References

Vladimir Svintila. Geo Milev kato prevodach [Geo Milev as a Translator] – In: Panorama, Vol. 4, 1981.

Elena Furnadzhieva (ed.). Geo Milev (1895–1925). Letopis na negoviya zgivot I tvorchestvo. [Geo Milev (1895–1925). A Chronicle of His Life and Work], Plovdiv, Makros, 2005.

Petar Kardzhilov. Ot Luna AD do kinoprosvetata po selata [From Luna AD to Film Education in the Villages], Sofia, Institut za izsledvane na izkustvata – Balgarska akademiya na naukite, 2025.

Georgi Yanev (Ed.). Spomen na Mila Geo Mileva. [Memories of Mila Geo Milev] – In: Geo Milev v spomenite na savremennitsite [Geo Milev in the Memories of His Contemporaries], Sofia, izdatelstvo Zahari Stoyanov, 2009, pp. 235–262

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

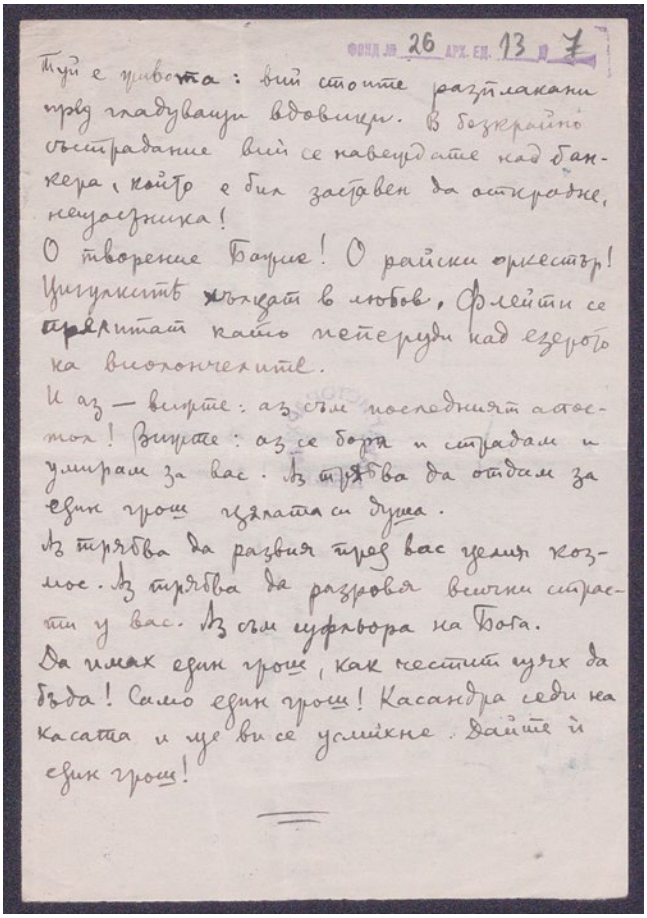
Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ФОНД № 26 АРХ. ЕД. 13 л. 7

Туй е живота: вий стоите разплакани
пред гладуващи вдовици. В безкрайно
състрадание вий се навеждате над банкера, който е бил заставен да открадне,
нещастника!
О творение Божие! О райски оркестър!
Цигулките жъхлат в любов, Флейти се
прелитат като пеперуди над езерото
на виолончелите.
И аз — вижте: аз съм последният апостол! Вижте: аз се боря и страдам и
умирам за вас. Аз трябва да отдам за
един грош цялата си душа.
Аз трябва да развия пред вас целия космос. Аз трябва да разровя всички страсти у вас. Аз съм суфльора на Бога.
Да имах един грош, как честит щях да
бъда! Само един грош! Касандра седи на
касата и ще ви се усмихне. Дайте ѝ
един грош!

Директора на киното

За един грош се отваря за вас рая. Тук е единствения рай на света: ул. Хемниц № 136. Големи светещи букви известяват това пред входа.

На касата! Дамата е с истински брилянтени пръстени. На всекиго тя подарява своята пурпурна усмивка, на тебе, запотен хамалин, и на тебе, гървен войник! Тя иска да бъде руса любовница на всекиго: за един грош!

Света да бъде ваш. Портиерът в червен фрак е ваш роб. Няма друго чувство и царя, когато влиза в своя дворец.

Само тук има щастливи хора. За един грош, братя, вий можете да видите щастливи хора.

Дами си веят с ветрило през слънчеви паркове. Улици, небесни спирали, издигат проходящите високо над земята. И пред високи трибуни преминават с парадни каляски президенти на далечни републики.

Вие тъмни, ето вижте: вие трябва да станете като небесните ангели! Тук в киното вие сте отвъд земята. Добро и зло на живота не са в същност нищо друго, освен отражение, също както белите и черните петна върху екрана. Не е нищо! Всичко е!

Аз ви подарявам творението на Бога: рая, без змията и ябълката на грехопадението. Проклет да бъде всеки скептик, който почуква върху екрана и казва: това е само едно бяло платно! Проклет да бъде тоя лъжец: защото туй е живота, най-реалният живот!

Туй е живота: там бучат вековни лесове и Ниагарски водопади. Там посред напрежения хиподром пада един жокей и си строшава главата. Там убийци във фрак стават ангели

Туй е живота: вий стоите разплакани пред гладуващи вдовици. В безкрайното състрадание вий се навеждате над банкера, който е бил заставен да открадне нещастника!

О творение Божие! О райски оркестър! Цигулките хълцат в любов. Флейти се прелилат като пеперуди над езерото на виолончелите.

И аз – вижте: аз съм последният апостол! Вижте: аз се боря и страдам и умирам за нас. Аз трябва да отдам за един грош цялата си душа.

Аз трябва да развия пред вас целия космос. Аз трябва да разровя всички страсти у вас. Аз съм суфльора на Бога.

Да имах един грош, как честит щях да бъда! Само един грош! Касандра седи на касата и ще ни се усмихне. Дайте ѝ един грош!

Стихотворение в проза (без датировка, вероятно от периода около 1918 – 1919, запазен е оригиналният правопис) Източник: НБКМ-БИА, ф.26, оп. 1, а. е .13, л. 6 – 7.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Христо Смирненски (1898 – 1923)

Освен редовен посетител в театралните зали, наред с ресторантите, кафенетата и обикновените кръчми, авторът на „Децата на града“ и „Зимни вечери“ е бил почитател и на киното. Неслучайно редица киносалони в страната след национализацията са преименувани и носят неговото име. Влиянието на киното не личи особено видимо в стила и тематиката на широко известното поетическо и прозаическо творчество на Смирненски, но на страниците на независимото хумористично списание „Маскарад“ откриваме едно стихотворение, подписано с псевдонима Християн Снежни, който той използва за поетичните творби, публикувани тук. Смирненски е един от основателите и редакторите на това издание, което обединява редица поети, писатели, художници и публицисти с леви или най-различни демократични убеждения. Тук публикуват неговият брат Тома Измирлиев, а така също: Николай Тодоров – Фол, Матвей Вълев, Крум Кюлявков, Георги Михайлов, Димитър Подвързачов, Дамян Калфов, Александър Жендов, Илия Бешков, Стоян Венев, Иван Милев, Емануил Ракаров и др. Сред тях е и по-късният редактор на пловдивското списание „Кинозвезда“ Васил Павурджиев. Списанието излиза само в 25 броя от 18.11.1922 до 20.05.1923 и е известно с критичното си отношение към земеделския режим и лично към неговия лидер, министър председателя Александър Стамболийски.

Hristo Smirnenski (1898–1923)

The author of Detsata na grada (The Children of the City) and Zimni vecheri (Winter Evenings) was a regular visitor to theatres, restaurants, cafés, and ordinary taverns. He was also a cinema enthusiast. Following nationalisation, it is no coincidence that a number of cinemas in the country were renamed after him. However, his poetry and prose do not particularly reflect cinema's influence. But a poem signed with the pseudonym Hristiyan Snezhni, which he used for works published in the independent humour magazine Maskarad (Masquerade), was found in its pages. Smirnenski was one of the founders and editors of this publication, which brought together poets, writers, artists, and publicists with leftist or various democratic convictions. Other contributors included his brother Toma Izmirliev, Nikolay Todorov-Fol, Matvey Valev, Krum Kyulyavkov, Georgi Mihaylov, Dimitar Podvrazachov, Damyan Kalfov, Alexander Zhendov, Ilia Beshkov, Stoyan Venev, Ivan Milev, Emanuil Rakarov and many more. Among them was Vasil Pavurdzhiev, who later became editor of the Plovdiv magazine Kinozvezda.

Maskarad published only 25 issues between 18 November 1922 and 20 May 1923. It was known for its critical stance towards the Agrarian regime and its leader, Prime Minister Alexander Stamboliyski. Smirnenski also wrote dozens of satirical pieces, humorous poems and prose works for Maskarad. He also edited the magazine, commissioned articles, recruited contributors, and oversaw printing and distribution, becoming the heart and soul of the publication.

Смирненски е автор на още на десетки фейлетони, хумористични стихотворения и прозаични текстове в „Маскарад“. Заедно с това редактира, поръчва материали, осигурява автори, грижи се за отпечатването и разпространението – превръща се в душата и мотора на списанието.

Стихотворението „**Виенските деца**“ е публикувано във втория брой на списание „Маскарад“ от 24. ноември 1922. То е вдъхновено от филма, озаглавен „**Мизерията на децата във Виена**“ (Das Kinderelend in Wien), заснет през 1919, но явно е прожектиран в България с известно закъснение. Той документира периода на изключително тежката зима на 1918/19, когато австрийската столица е сполетяна от глад и голям студ, към които се прибавят туберкулозата и епидемията от „испански грип“. Децата понасят особено тежко големите несгоди и филмът изобразява техните страдания и опитите те да бъдат облекчени. В него се сравняват кинематографски снимки на възпитаници на едно виенско народно училище от 1914 и 1919, показана е жилищната криза, която особено тежко засяга средната класа, снабдяването с хранителни продукти и средства за отопление, разпространението на болести, както и усилията на виенската община, на американски и шведски благотворителни организации да се борят с мизерията. Днес фрагмент от филма се съхранява във Филмов архив Австрия.

Библиография

Каролев, Свилен. **Гео Милев и Христо Смирненски – две задочни срещи (и една на живо)**, Пламък, XLVII, 2004, N 1–2, с. 48 – 59.

The poem ‘**Vienskite detsa**’ (The Children of Vienna) was published in the second issue of the magazine ‘Maskarad’ on 24 November 1922. It was inspired by the 1919 film ***Das Kinderelend in Wien*** (The Misery of Children in Vienna), which was apparently screened in Bulgaria with some delay. The film documents the exceptionally harsh winter of 1918–19, during which the Austrian capital was struck by famine, severe cold and the ‘Spanish flu’ epidemic, as well as tuberculosis. Children bore these hardships particularly badly, and the film depicts their suffering and the attempts to alleviate it. The film compares footage of students at a Viennese public school from 1914 and 1919, showing the housing crisis that hit the middle classes hard, the food and heating fuel shortages, and the spread of disease. It also depicts the efforts of the City of Vienna and American and Swedish charitable organisations to combat poverty. Today, a fragment of the film is preserved in the Austrian Film Archive.

References

Svilen Karolev. Geo Milev i Hristo Smirnenski – dve zadochni sreshtu (i edna na zhivo) [Geo Milev and Hristo Smirnenski – Two Encounters in Absentia (and One in Person)], Plamak Journal, XLVII, 2004, No. 1–2, pp. 48–59.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Страница 8. МАСКАРАД Брой 2.

Виенските деца

Не устроихме днес файф о'клок ти
и журфикс Вий нямате, знам —
маникюрирайте своите нокти,
и хайде на кино мадам.

На платното невиждана гледка:
Виена — великия град —
с кабаретния смях на кокетка,
с безумния свой маскарад.

Заповядайте пъстри витрини,
театри, тълпи, светлини!
Разходете се в цветни градини
сред млади и знатни жени . . .

Ала вий сте жена поетична,
с печална и нежна душа,
и ще бъде мадам неприлично,
душа ви от скръб да лиша.

Променете картините, моля!
Госпожата иска тъга.
Заповядайте смъртна неволя,
Мизерия вижте сега!

Над децата бездомни, безхлебни —
децата на мъртвия град, —
чернодреха всевластница дебне,
разкрила поглед злорад.

Въздъхнете печално, госпожо,
за тия безкръвни лица;
съжалете от меката ложа
виенските бедни деца.

И кажете нима добротата
абсурд е за днешния свят?
С покровителство кралско децата
не мрат ли забавно от глад?

Християн Снежни

СКОБРАЗИТЕЛНОСТ

— Защо Ланчелото се подвизава само из долния етаж на „Победа"?

— Много просто! За да може по лесно да се качи в горния етаж на Земеделския съюз.

ВЖ ВЕГЕТАРИЯНСКИЯ ДОМ

Посетителя — Моля чаша пиво.

Келнера — Но трябва да ви предупредя, че нашето пиво е без алкохол.

Посетителя — Все едно, аз съм вече пиян . . .

Марс

От Ем. Рекаров

ЕМР

Виенските деца

„Под покровителството на английската и холандската кралици кинофилмът „Мизерията на виенските деца" е игран с небивал успех на Запад"

Не устроихме днес файф о'клок ти
и журфикс Вий нямате, знам –
маникюрирайте своите нокти,
и хайде на кино, мадам.

На платното невиждана гледка:
Виена – великия град –
с кабаретния смях на кокетка,
с безумния свой маскарад.

Заповедайте пъстри витрини,
театри, тълпи, светлини!
разходете се в цветни градини
сред млади и знатни жени …

Ала вий сте жена поетична,
с печална и нежна душа,
и ще бъде мадам неприлично,
душа ви от скръб да лиша.

Променете картините, моля!
Госпожата иска тъга.
Заповядайте смъртна неволя,
Мизерия вижте сега!

Над децата бездомни, безхлебни –
Децата на мъртвия град,
Чернодреха всевластница дебне,
Разкрила поглед злорад.

Въздъхнете печално, госпожо,
За тия безкръвни лица;
Съжалете от меката ложа
Виенските бедни деца.

И кажете нима добротата
Абсурд е за днешния свят?
С покровителство кралско децата
не мрат ли забавно от глад?

Християн Снежни

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Елисавета Багряна (1893 – 1991)

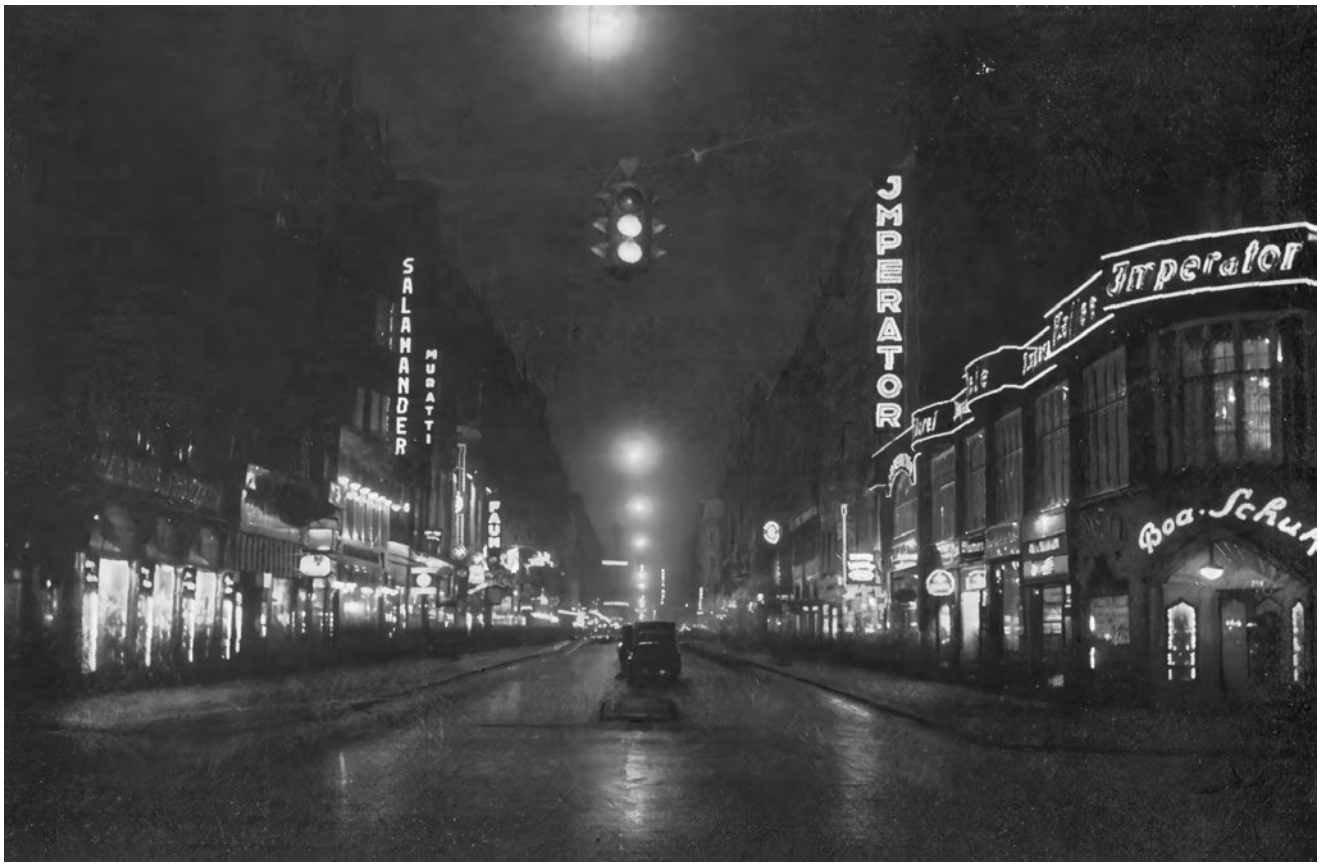
През 1925 поетесата, която вече е достатъчно признато име в литературните среди, известна с името Багряна, дава интервю за пловдивското списание „Кинозвезда“ (бр. 16, 19. 04. 1925). В самото му начало тя казва: „В киното ходих още като студентка. Спомням си, че това, което тогава гледахме на платното, ми харесваше“. Багряна има предвид времето след септември 1911, когато тя е записала славянска филология в Софийския университет, до 1915, когато напуска университета и учителства в периода 1915 – 1917 във Враца, после в Кюстендил. В навечерието на Балканската война в София има пет постоянно действащи кина – „Модерен театър“, „Одеон“, Градското казино (на мястото, където днес се намира Столичната градска художествена галерия), вариете „Нова Америка“ и залата на ресторант „Аполо“. Те сменят програмите си 3-4 пъти седмично и представят всичко най-значително в тогавашното кино. Багряна продължава с отговорите на анкетата: “С развитието на моя вкус, впечатленията, които добих от това ново изкуство , вместо да отслабнат, се засилваха. Особено обичам в киното богатите постановки, стилизацията. Като се прибави към тях участието на големи артисти, които постепенно напускат сцената и предпочитат екрана, всеки ще се убеди, че киното засенчва сцената“.

Произведението на Елисавета Багряна, в което киното и неговите ефекти присъстват най-ярко, е цикълът „Сезмограф на сърцето“ (1935), чиято трета част изобразява трескавата атмосфера на съвременния мегаполис,

Elisaveta Bagryana (1893–1991)

In 1925, the poet – by then a well-known figure in literary circles – gave an interview to the Plovdiv magazine Kinozvezda (No. 16, 19 April 1925). Right at the beginning, she says, ‘I went to the cinema even as a student. I remember that I liked what we saw on the screen back then.’ Bagryana is referring to the period from September 1911, when she enrolled in Slavic Philology at Sofia University, until 1915, when she left the university to become a teacher in Vratsa from 1915 to 1917, and later in Kyustendil. On the eve of the Balkan War, there were five permanently operating cinemas in Sofia: the ‘Modern Theatre’, the ‘Odeon’, the City Casino (on the site of the Sofia City Art Gallery), the ‘New America’ variety theatre, and the ‘Apollo’ restaurant auditorium. They changed their programmes three to four times a week and presented all the most significant works in the cinema at the time. Bagryana continues with her responses to the interview: ‘As my taste developed, the impressions I gained from this new art form, rather than fading, grew stronger. I particularly love the lavish productions and stylisation in cinema. Add to that the participation of great artists who are gradually leaving the stage for the screen, and it is clear that cinema is overshadowing the stage.

The work of Elisaveta Bagryana, in which the effects of cinema are most vividly present, is the cycle Seismograf na sartseto (Seismograph of the Heart, 1935). The third part of this cycle depicts the frenetic atmosphere of the modern metropolis, in which film advertising seems to dominate everything. The poet was inspired to write this part of the cycle by her visit to Germany in autumn 1923. Having fled the Bulgarian chaos of the September communist uprising, she found herself in a country

в който филмовата реклама сякаш доминира над всичко. Голяма част от вдъхновението за този фрагмент от цикъла е предизвикана от посещението на поетесата в Германия през есента на 1923. Тя напуска българския ад на септемврийския комунистически метеж, за да се озове в една страна, разтърсвана от невъобразима инфлация. В документалната книга на Блага Димитрова и Йордан Василев за нейната младост тя е споделила: „От Берлин бе първото ми впечатление за „Сеизмограф на сърцето“, написано много по-късно, след повече от десет години. Вървя по Курфюрстендам и изведнъж насреща от тротоара виждам – Конрад Вайт. Веднага го познах – върви Конрад Вайт по булеварда, а зад него, високо на тъмния екран на небето, светлинни букви изписват Hólle, Hólle, Hólle (Ag, Ag, Ag). Реклама за някакъв филм. Този образ после се сля в съзнанието ми с едно произшествие в Париж – пред очите ми луксозна кола премаза едно момиче“.

Конрад Файт (по-правилно в сравнение с използваното в онази епоха „Вайт“, (1893 – 1943) е една от най-големите звезди на германското кино в целия период на нямото кино, снима се много активно и след емиграцията си заради идването на Хитлер на власт. Последната му голяма роля е в „Казабланка“ (1942). Той е един от най-популярните артисти сред българската публика през 20-те години на XX век.

На германски екран през 1923 се появяват редица филми, немски и чуждестранни, които носят думата „ад“ (Hólle) ravaged by unimaginable inflation. In the documentary book by Blaga Dimitrova and Yordan Vassilev about her youth, she shared: 'My first impression of Seismograf na sartseto, written much later, more than ten years after, came from Berlin. I was walking along Kurfürstendamm when, suddenly, I saw Conrad Veidt coming towards me from the pavement. I recognised him immediately – Conrad Veidt was walking down the boulevard, and behind him, high on the dark screen of the sky, illuminated letters spelt out "Hölle, Hölle, Hölle" (Hell, Hell, Hell). It was an advertisement for a film. That image later merged in my mind with an accident in Paris – right before my eyes, a luxury car ran over a girl.'

Conrad Veidt (1893–1943) was one of the biggest stars of the silent film era in Germany. He continued to act extensively after emigrating due to Hitler's rise to power. His final notable role was in Casablanca (1942). He was one of the most popular actors among Bulgarian audiences in the 1920s.

In 1923, several German and foreign films appeared that included the word 'hell' (Hölle) in their titles or created a similar demonic, hellish atmosphere. However, it is clear from the poetic text that the focus is not on a specific film, but on the feelings evoked by the terrifying chaos of the vast modern city.

References

Blaga Dimitrova, Yordan Vassilev. Mladostta na Bagryana [The Youth of Bagryana], Plovdiv, Hristo G. Danov, 1975

в заглавието си или създават подобна демонична, пъклена атмосфера. Но и от поетическия текст се разбира, че не става въпрос за конкретен филм, а за усещането, което предизвиква плашещият хаос на огромния модерен град.

Използвана литература

Блага Димитрова, Йордан Василев. Младостта на Багряна, Пловдив, Христо Г. Данов, 1975.

Лалка Павлова. Макрокосмос и микрокосмос в „Сеизмограф на сърцето“ от Елисавета Багряна. 130 години от рождението на Елисавета Багряна. 7 October, 2023 – https://www.meridian27.com/article/seizmograf-na-sarceto-ot-elisaveta-bagryana – проверен 03. 03. 2026.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

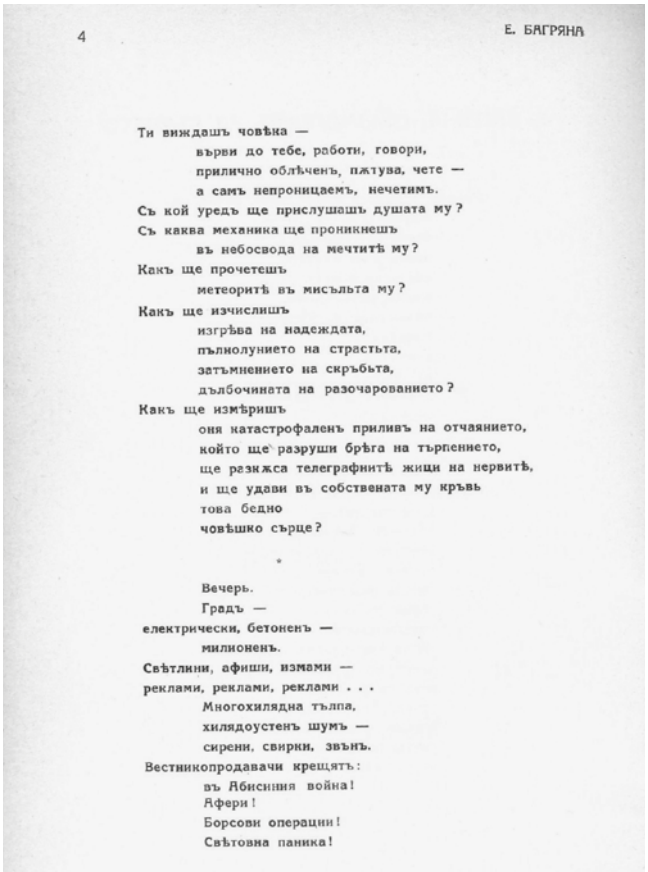
Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Lalka Pavlova. Makrokosmos i mikrokosmos in Seizmograf na sartseto ot Elisaveta Bagryana. 130 godini ot rozhdenieto na Elisaveta Bagryana [Macrocosm and Microcosm in ‘Seismograph of the Heart’ by Elisaveta Bagryana. 130th Anniversary of the Birth of Elisaveta Bagryana], October 7, 2023 - https://www.meridian27.com/article/seizmograf-na-sarceto-ot-elisaveta-bagryana – accessed March 3, 2026.

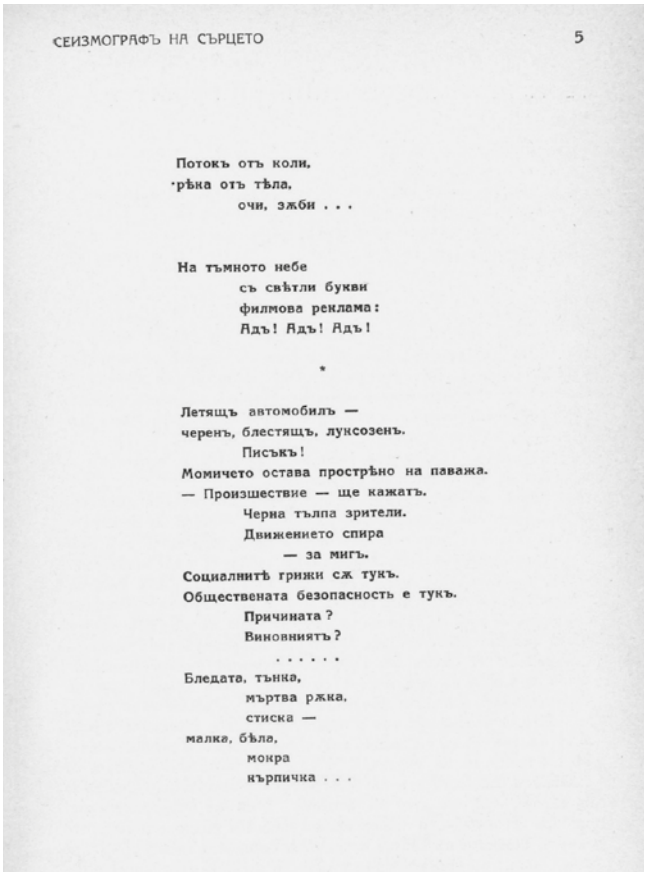

4 Е. БАГРЯНА

Ти виждашъ човѣка —
вървя до тебе, работи, говори,
прилично облѣченъ, пѫтува, чете —
а самъ непроницаемъ, нечетимъ.
Съ кой уредъ ще прислушашъ душата му?
Съ каква механика ще проникнешъ
въ небосвода на мечтитѣ му?
Какъ ще прочетешъ
метеоритѣ въ мисъльта му?
Какъ ще изчислишъ
изгрѣва на надеждата,
пълнолунието на страстьта,
затъмнението на скрѣбьта,
дълбочината на разочарованието?
Какъ ще измѣришъ
оня катастрофаленъ приливъ на отчаянието,
който ще разруши брѣга на търпението,
ще разкжса телеграфнитѣ жици на нервитѣ,
и ще удави въ собствената му кръвь
това бедно
човѣшко сърце?

*

Вечерь.
Градъ —
електрически, бетоненъ —
милионенъ.
Свѣтлини, афиши, измами —
реклами, реклами, реклами . . .
Многохилядна тълпа,
хилядоустенъ шумъ —
сирени, свирки, звънъ.
Вестникопродавачи крещятъ:
въ Абисиния война!
Аферь!
Борсови операции!
Свѣтовна паника!

СЕИЗМОГРАФЪ НА СЪРЦЕТО 5

Потокъ отъ коли,
рѣка отъ тѣла,
очи, зжби . . .

На тъмното небе
съ свѣтли букви
филмова реклама:
Адъ! Адъ! Адъ!

*

Летящъ автомобилъ —
черенъ, блестящъ, луксозенъ.
Писъкъ!
Момичето остава простръно на паважа.
— Произшествие — ще кажатъ.
Черна тълпа зрители.
Движението спира
— за мигъ.
Социалнитѣ грижи сж тукъ.
Обществената безопасность е тукъ.
Причината?
Виновниятъ?
. . . . . .
Бледата, тънка,
мъртва ржка,
стиска —
малка, бѣла,
мокра
кърпичка . . .

„Сеизмограф на сърцето“ (1935) (откъс)

3

ВЕЧЕР,

ГРАД —

електрически, бетонен,
милионен.
Светлини, афиши, измами —
реклами, реклами, реклами…
Многохилядна тълпа,
хилядоустен шум,
сирени, свирки, звън.
Вестникопродавачи крещят:
Война!
Афери!
Борсови операции!
Световна паника!
Поток от коли,
река от тела,
очи, зъби…
На тъмното небе
със светли букви
филмова реклама:
Ад! Ад! Ад!

4

ЛЕТЯЩ АВТОМОБИЛ —

черен, блестящ, луксозен.
Писък!
Момичето остава простряно на паважа.
Произшествие — ще кажат.
Черна тълпа зрители.
Движението спира
— за миг.
Социалните грижи са тук.
Обществената безопасност е тук.
Причината?
Виновният?
. . . . . .
Бледата, тънка
мъртва ръка
стиска –
малка, бяла,
мокра
кърпичка…

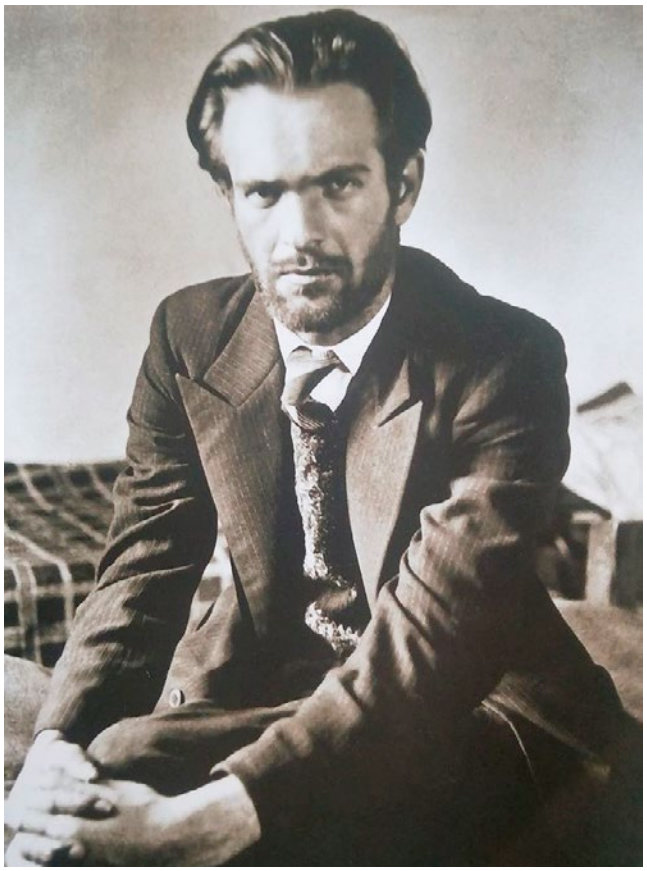

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Никола Вапцаров (1909 – 1942)

От мемоарите на Бойка Вапцарова разбираме, че нейният съпруг Никола Вапцаров е бил страстен кинозрител. Тя ситуира кулминацията на неговите филмови интереси в 1939 – 1940 година. Това е периодът непосредствено след сключване на пакта Рибентроп-Молотов, когато екраните на българските кина показват масирано съветски филми: „Тринадесет“ (Тринадцать, 1936), „Високата награда“ (Высокая награда,1939) „Девойка с характер“ (Девушка с характером, 1939) „Волга, Волга“ (Волга – Волга, 1938), „Четвърти перископ“ (Четвёртый перископ, 1939), „Пътният лист за живота“ (Путёвка в жизнь, 1934). „Степан Разин“ (1939), „Василиса прекрасна“ (Василиса Прекрасная, 1939), „Парад на младостта“ (Цветущая молодость,1938), „Моряци“ (Моряки, 1939), „Минин и Пожарски“ (Минин и Пожарский, 1939), „Светлият път“ (Светлый путь, 1940) и други. Но съветски филми се показват на български екран още от средата на 20-те години на XX век. Истината е, че първоначално и почти до края на 30-те години това са преобладаващо екранизации на произведения от руската класика. Едва в края на това десетилетие започват да се разпространяват и филми с откровена комунистическа тенденциозност, върхът на която са „Чапаев“ (1934), „Трактористи“ (1939), а донякъде и „Александър Невски“ на Айзенщайн.

Вапцаров обаче е имал и много по-широки културни, включително театрални и филмови интереси, гледал е и е много други филми, различни от съветските.

Nikola Vaptsarov (1909–1942)

From Boyka Vaptsarova's memoirs, we learn that her husband, Nikola Vaptsarov, was a passionate film fan. She dates the height of his interest in cinema to 1939-1940. This was the period immediately following the signing of the Ribbentrop–Molotov Pact, when Bulgarian cinemas were showing a large number of Soviet films. These included Trinadtsat (The Thirteen, 1936), Vysokaya nagrada (The High Prize, 1939), Devushka s harakterom (A Girl with Character, 1939), Volga–Volga (1938), Chetvyortyy periskop (The Fourth Periscope, 1939), Putyovka v zhizn (The Road to Life, 1934), Stepan Razin (1939), Василиса Прекрасная (Vasilisa the Beautiful, 1939), Цветущая молодость (Parade of Youth, 1938), Моряки (Sailors, 1939), Minin i Pozharskiy (Minin and Pozharsky, 1939), Svetlyy put (The Bright Path, 1940) and others. However, Soviet films had been shown on Bulgarian screens since the mid-1920s. Initially, and almost until the end of the 1930s, these were predominantly screen adaptations of Russian literary classics. It was not until the late 1930s that films with an overt communist bias began to be distributed. The pinnacle of these was Chapaev (1934), followed by Traktoristy (Tractor Drivers, 1939), and to some extent Eisenstein's Alexander Nevsky (1938). However, Vaptsarov had much broader cultural interests, including theatre and film, and watched many films besides Soviet ones.

He published the poem 'Kino' (Cinema) in issue 6 of the newspaper Literaturen Kritik (Literary Critic) in early February 1941. According to his handwritten manuscripts, he wrote the poem between 1939 and 1940. At first, it seems strange that, at a time

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Той публикува стихотворението „Кино“ в брой 6 на вестник „Литературен критик“ в началото на февруари 1941. Според неговото ръкописно наследство самото стихотворение е писано през периода 1939 – 1940. На пръв поглед изглежда странно, че по същото време, когато кината почти всяка седмица са показвали нов игрален или документален съветски филм, той посвещава стихотворение не на тях, а на нещо, което е пълна тяхна противоположност – американска модерна светска мелодрама с елементи на трагедия, при това с близо десетгодишна давност. Но обяснението е просто: това е периодът, в който Вапцаров чувства партиен дълг и интензивно в поредица свои творби се занимава с поетическо разобличаване на методите на буржоазната пропаганда, включително и чрез филмите. Т.е. „Кино“ не само продължава линията на кинематографична поезия, характерна за творчеството му от втората половина на 30-те години, но и въвежда темата за рецепцията на киното, т.е. как пролетарската публика, с която той се чувства длъжен да се идентифицира, гледа филмите.

when film theatres were showing a new Soviet feature film or documentary almost every week, he dedicated a poem not to them, but to something completely different: an American romantic melodrama with tragic elements, which was nearly a decade old. However, the explanation is simple: during this period, Vaptsarov felt a duty as a communist to expose the methods of bourgeois propaganda in his work, including those used in films. In other words, 'Kino' continues the cinematic poetry that characterised his work from the second half of the 1930s and introduces the topic of how the proletarian audience, with whom he identifies, watches films.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

ЛИТЕРАТУРЕНЪ КРИТИКЪ

Брой 11 · СЕДМИЧНИКЪ ЗА КРИТИКА · Год. I

Редактор: З. П. Търнинъ · СОФИЯ, 20 АПРИЛЪ 1941 Г. · Брой 2 лева

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

КИНО

Отвънка беше шум
и светеха реклами.
В афиша
пишеше:
„Една човешка драма.“
Отвънка беше шум
и конника на Крум
се потеше
от стискане
в длана ми.

И стана тъмно.
В белия квадрат
лъва на „Метро“
сънно се прозина.
И изведнъж – шосе,
след туй гора
и в дъното небе –
просторно, синьо.

И на шосето,
точно на завой,
се срещат две луксозни лимузини.
Това е нашия герой
и нашта героиня.

След удара
излиза джентълмен
и взема във ръцете си чилични
като перце примрялото момиче.

Отваря си очите –
те горят,
премрежват се
и гледат небосвода,
Да видиш ти какво момиче, брат –
като жребица от разплодник!...

В дърветата –
разбира се, славей.
Ръми над тях спокойно синината.
Примамлива и мека зеленей
оттатък шанците
тревата.

Един размазан Джон
целува страстно Грета.
По устните му –
сладостна лига...

С т и г а !

Къде е тука нашата съдба?
Къде е драмата?

Къде съм аз? Кажете!
В гърдите ни опрян е за стрелба
на времето барутно пистолета.

Та можем ли да любим
и скърбим
с наивната ви лековерност?
Гърдите ни са пълни с дим,
а дробовете ни – с каверни.

Така ли срещаме на път
любимите си
с лимузини? –
Изгрява любовта ни
в труд –
сред дим,
сред сажди
и машини.

И после... Сивия живот,
борба за хлеб,
мечти неясни;
и вечер – тесното легло,
в което неусетно гаснем...

Това е то.
Това е драмата.
Останалото –
е измама.

Fig. 2. The Virgin Hodegetria and the Dead Christ. Byzantine Museum, Kastoria (after Hatzaki 2009: fig. 23)

Ил. 2. Св. Богородица Одигитрия и Христос в гроба.Византийски музей, Костур (по Hatzaki 2009: ил. 23)

Разбира се, стихотворението „Кино“ не е рецензия, но все пак кой е филмът, вдъхновил или по-скоро възмутил поета?

Продукцията е на „Метро“ [-Голдуин-Майер] и имената на главните изпълнители „Джон“ и „Грета“ не са просто нарицателни. Поезията на Вапцаров винаги е изключително конкретна. Когато пише „конника на Крум се потеше от стискане в дланта ми“ той има предвид монетата с изображение на Мадарския конник от 10 лева, която е цената за най-евтините билети в премиерните кина на София от 1930 до началото на 1940-те. Интересно че най-високата цена през тези години расте, но най-ниската се запазва. Така че с монета от 10 лева с Мадарския конник може да се купи билет за кино и през 1941, когато е публикувано стихотворението.

А „Джон“ и „Грета“ са Джон Гилбърт (1897 – 1936) и Грета Гарбо (1905 – 1990) – звездната двойка на Холивуд в края на 20-те години на XX век. Те имат любовна връзка, широко коментирана от пресата, и се снимат заедно в 4 1/2 филма, като „половинката“ в случая няма връзка с нашата тема. Единствената драма на съвременна тема сред тях, в която автомобилът е главно действащо лице, но не по начина, описан от Вапцаров, а много по-драматичен, е „Жена с много афери“ (1928, A Woman of Affairs). Тя е заснета като ням филм, който по-късно е снабден с музика и звукови ефекти и е разпространяван като звуков. В България има премиера на 12 април 1931 година навръх Великден и предизвиква огромен интерес, което личи и от шумната рекламна кампания във вестниците. Това е и първият голям хит на фирмата Метро-Голдуин Майер, с който тя открива офиса си в България и това допълнително засилва интереса.

Of course, the poem ‘Cinema’ is not a film review. But which film inspired – or rather, outraged – the poet?
The production is by Metro-Goldwyn-Mayer, and the names of the lead actors, John and Greta, are not just symbolic. Vaptsarov’s poetry is always highly specific. For example, when he writes, ‘Krum’s horseman sweated in my clenched fist’, he is referring to the 10-lev coin featuring the Madara Horseman. This was the price of the cheapest tickets at Sofia’s premier movie theatres from 1930 to the early 1940s. Interestingly, while the highest ticket price increased during those years, the lowest remained the same. Therefore, a 10-lev coin featuring the Madara Rider could still purchase a cinema ticket in 1941, the year the poem was published.

And ‘John’ and ‘Greta’ refer to John Gilbert (1897–1936) and Greta Garbo (1905–1990), Hollywood’s star couple in the late 1920s. Their romantic relationship was widely covered by the press, and they starred together in four and a half films. The ‘half’ in this case is not relevant to our topic. The only drama among them with a contemporary plot, in which the car is the main character – albeit in a much more dramatic way than described by Vaptsarov – is A Woman of Affairs (1928). Originally a silent film, it was later provided with music and sound effects and distributed as a sound film. In Bulgaria, it premiered on 12 April 1931, Easter Sunday, generating enormous interest as evidenced by the high-profile advertising campaign in newspapers. This was also Metro-Goldwyn-Mayer’s first major hit, and the company opened its office in Bulgaria to capitalise on the hype.

But the plot of the film itself is intriguing enough. Incidentally, it was written by the British author Michael Arlen (1895–1956), born Dikran Sarkis Kuyumjian in the Armenian neighbour-

Но и самият сюжет на филма е достатъчно интригуващ. Впрочем негов автор е британският писател, известен като Майкъл Арлен (1895 – 1956), роден с името Дикран Саркис Куюмджиян в арменската махала на Русе. В основата на сценария е неговият най-голям бестселър „Зелената шапка“ (1924), който разказва луда любовна история от епохата на джаза, развиваща се във висшето лондонско общество. Романът представлява безмилостна критика на строгата йерархия, властваща в най-богатите английски семейства, където няма място за никакви чувства, основният двигател са парите, а жените не са нищо повече от украшение за успешния мъж. Героинята на Грета Гарбо е единствената, която отказва да се съобразява с тези норми и плаща за свободния избор с живота си. В оригиналната история присъстват още героин, хомосексуализъм и аборт, които са само далечно намекнати и трудно разпознаваеми в холивудската адаптация.

Филмът се счита за едно от най-големите постижения на актрисата Грета Гарбо, радва се на голяма успех сред критиката и публиката и е далеч от обичайната фалшиво сантиментална холивудска мелодрама.

Не мога да повярвам, че чувствителен млад човек като Никола Вапцаров, двадесет и няколкогодишен, когато филмът се прожектира в България, не е могъл да съчувства на любовната трагедия на една независима и горда, безкомпромисна в чувствата си жена. Не знаем дали го е гледал в София или във Варна, където по това време все още служи в Морското училище, но от същото време е и неговата нещастна любов със студентката по право Ана Мицова. В много отношения той също се е чувствал осъден от обществото подобно на героинята от филма. За това говори и известното му писмо до баща му. Но Вапцаров отказва да се отдаде на сантименталността. И се подчинява на класовото съзнание, което го кара да потисне емпатията към едно страдащо човешко същество. При цялото майсторство на поета „Кино“ издава по-скоро желанието да се угоди на идеологията, отколкото да се признаят достойнствата на едно чуждо произведение на изкуството.

Библиография

Бойка Вапцарова. Никола Вапцаров: Летопис за живота и творчеството му, София, Българска академия на науките, 1978.

Стефан Коларов. Живот, по-хубав от песен…, София, Профиздат, 1982.

Бойка Вапцарова, Магдалена Шишкова. Никола Вапцаров. Ръкописно наследство, София, Българска академия на науките, 1983.

Георги Господинов. Поезия и медия. Кино, радио и реклама у Вапцаров и поетите на 40-те години на XX век, София, Просвета, 2005.

hood of Ruse. The screenplay is based on his most famous novel, The Green Hat (1924), which tells a wild love story set in London's high society during the Jazz Age. It is a scathing critique of the rigid hierarchy prevailing in the wealthiest English families, where feelings have no place, money is the primary driving force, and women are nothing more than adornments for successful men. Greta Garbo's character is the only one who refuses to conform to these norms, ultimately paying for her freedom with her life. The original plot also features heroin, homosexuality, and abortion, all of which are only hinted at in the Hollywood adaptation.

Considered one of actress Greta Garbo's greatest achievements, the film was a huge hit with critics and audiences alike, offering a refreshing alternative to the usual insincere, sentimental Hollywood melodrama.

It is difficult to imagine a sensitive young man like Nikola Vaptsarov, who was in his early twenties when the film was first shown in Bulgaria, being unable to empathise with the romantic tragedy of an independent and proud woman who was uncompromising in her feelings. It is unclear whether he watched it in Sofia or Varna, where he was studying at the Naval Academy at the time, but his own unhappy love affair with law student Ana Mitsova dates from the same period. In many ways, he too felt condemned by society, much like the film's female protagonist. His famous letter to his father speaks to this. However, Vaptsarov refuses to give in to sentimentality. He submits to class consciousness, which compels him to suppress his empathy for a suffering human being. Despite the poet's mastery, 'Cinema' reveals a greater inclination to pander to ideology than to acknowledge the merits of another artist's work.

References

Boyka Vaptsarova. Nikola Vaptsarov: Letopis na zhivota I tvorchestvoto mu [Nikola Vaptsarov: A Chronicle of His Life and Work], Sofia, Bulgarian Academy of Sciences, 1978

Stefan Kolarov. Zhivot po-hubav ot pessen... [A Life More Beautiful Than a Song...], Sofia, Profizdat, 1982.

Boyka Vaptsarova, Magdalena Shishkova. Nikola Vaptsarov. Rakopisno nasledstvo [Nikola Vaptsarov. Manuscript Legacy], Sofia, Bulgarian Academy of Sciences, 1983.

Georgi Gospodinov. Poezia i media. Kino, radio i reklma u Vaptsarov i poetite na 40-te godini na XX vek [Poetry and Media. Cinema, Radio, and Advertising in Vaptsarov and the Poets of the 1940s], Sofia, Prosveta, 2005.